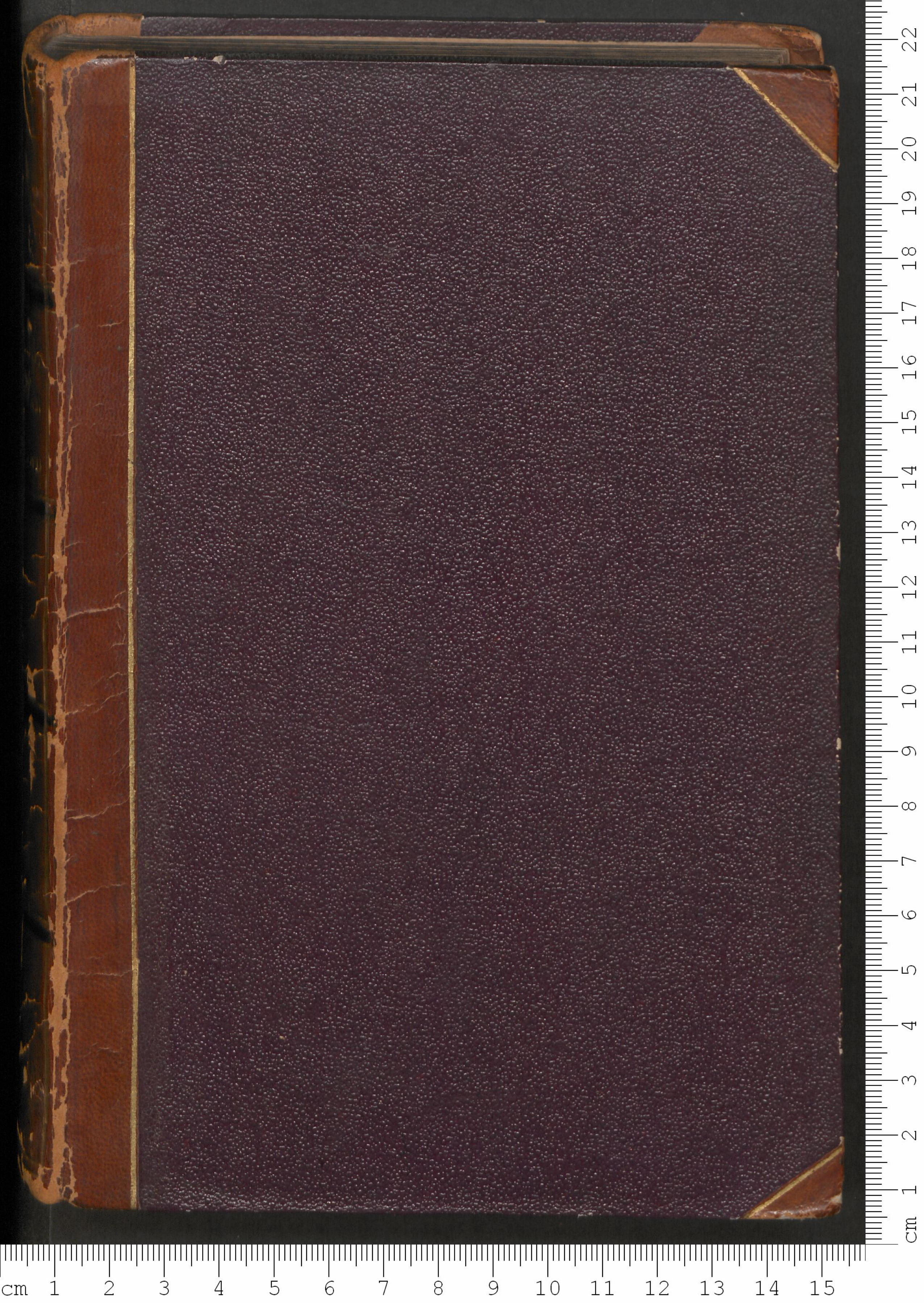
PAIJKULL

EN SOMMAR

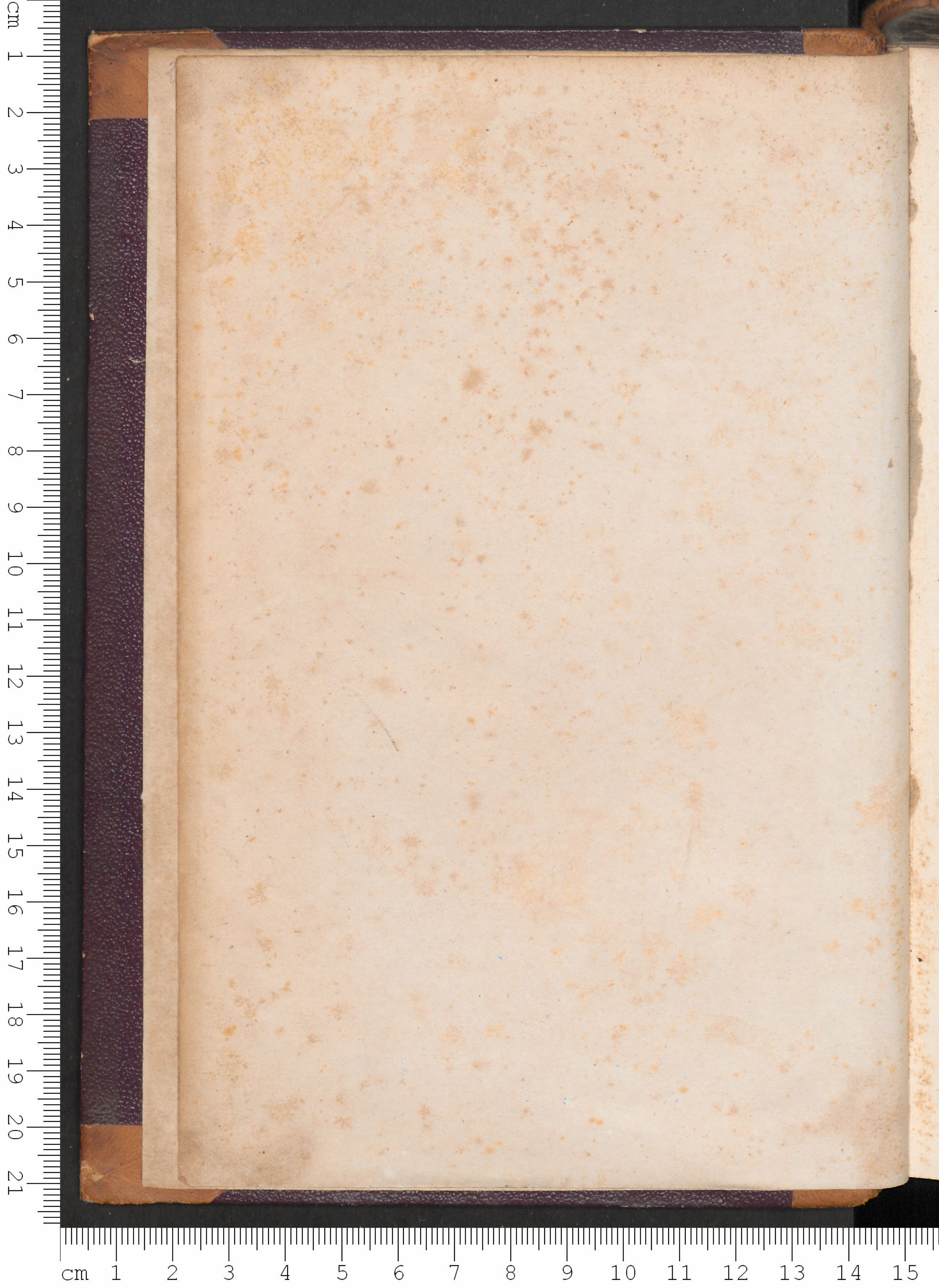
PÅ ISLAND

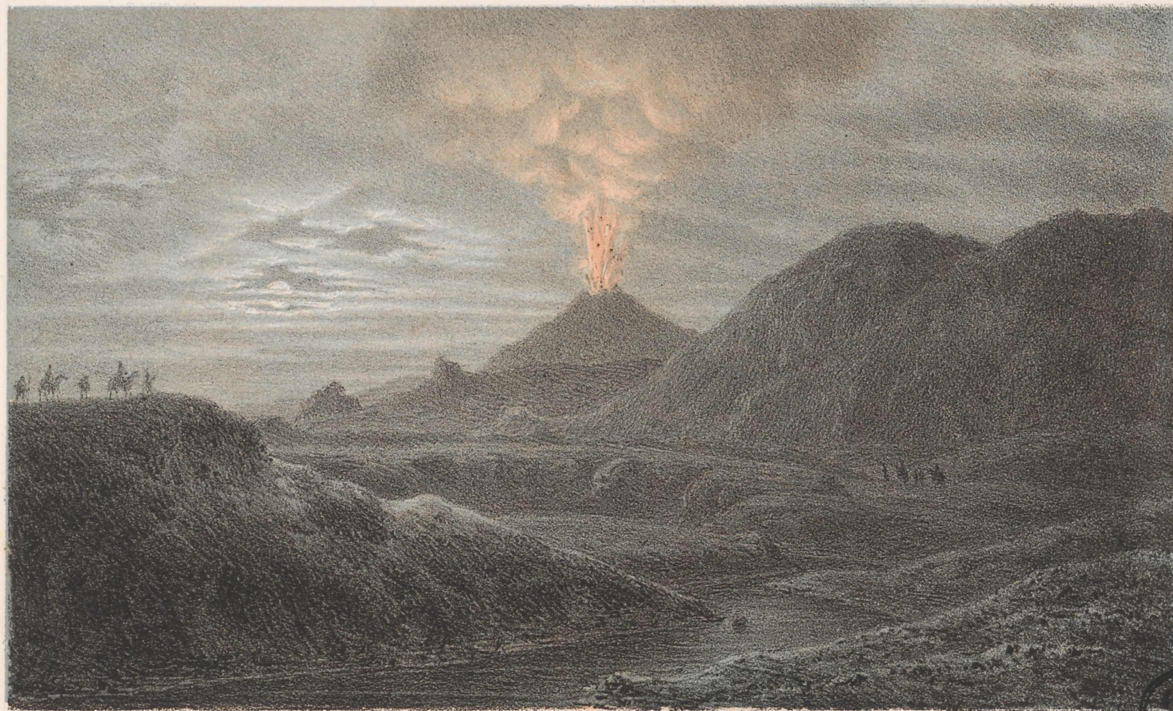

29/9.96 Kroner 0.60 øre

one map
6 woodcut plates
4 coloured lithographs

Albert Bonnier's Förlag. Em. Bærentzen & Co lith. I.

HEKLA.

EN SOMMAR PÅ ISLAND.

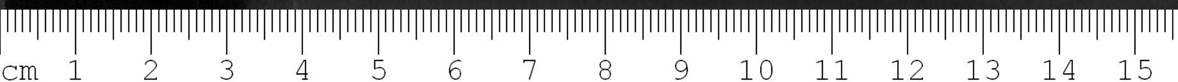
RESESKILDRING

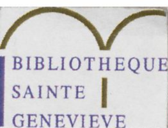
AF

C. W. PAIJKULL,
Docent i Geologi vid Upsala Universitet.

Med 35 illustrationer i träsnitt, 4 litografier i färgtryck och en graverad karta öfver Island.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI, 1866.

Chefen för Sveriges Geologiska Undersökning,

Professoren och Riddaren af K. N. O.,

HERR AXEL ERDMANN

vördnadsfullt tillegnadt

af

FÖRFATTAREN.

Förord.

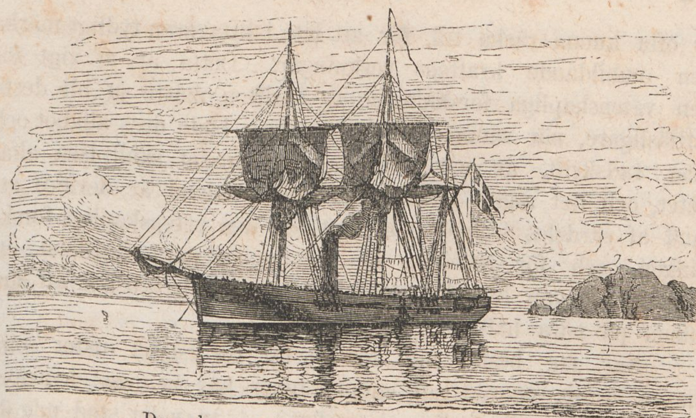
Snart hafva hundra år förflutit sedan Uno von Troil nedskref sina bekanta "Bref om Island". Högst få svenskar hafva sedan dess trampat Islands jord. Det torde derföre icke vara förmätet att antaga, det man i Sverige icke utan intresse skall emottaga detta arbete, der förf. nedlagt sina förnämsta reseintryck från det namnkunniga landet. Förf. har dermed äfven fullgjort den skyldighet, som ålegat honom, att såsom stipendiat från Uppsala Universitet afgifva en reseberättelse, med hvars brister han utbeder sig en välvillig allmänhets öfverseende.

Stockholm i November 1866.

C. W. PAIJKULL.

Isländskt uttal:

á	uttalas	som	au
æ	»	»	aj
é	»	»	je
ei	»	»	ei (diftong)
ó	»	»	ou (diftong)
ú	»	»	tyskt u
au	»	»	öj
fl, fn	»	»	bl, bn
h	»	med	aspiration
ll	»	som	dl
nn	»	»	dn

Danska marinens skrufskonert Fylla.

Första kapitlet.

Island är ett gammalt sagoland, såväl genom sina sagolika naturunder, som genom sin skrifna Saga. Utsprungen från den skandinaviska folkstammen, ännu efter snart ett årtusende bibehållande sitt gamla språk och gamla, ehuru naturligtvis af kristendomen och tidsandan förmildrade seder och den gamla frihetskänslan, intager dess befolkning, ehuru ringa till antal, likväl en plats bland jordens mera intelligenta nationer; ammade af en skapande natur, öppna dess stolta naturunder, dess jöklar eller snöfjäll, dess heta källor, dess vulkaner och lavaströmmar, dess grus- och sandöcknar, dess obändiga floder och dess omgifvande haf outtömliga fält till beundran och forskning. Island är ett minnenas land, ty nästan hvarje fläck har der sin historia, skrifven af menniskohand, men det är också en uppslagen naturens bok, ett land, der jordytans bildning och ombildning försiggår i så starka drag, att några få

år ofta kunna räcka till, för att låta iakttagaren tydligt märka den ombildande kraftens verkningar. Detta är af vigt för den vetenskapliga forskningen, ty skriften måste ju bli desto lättläsligare, när samma person får läsa både dess alfabet och dess radskrift, än när det ena århundradet skall läsa alfabetet, och det andra skall lägga ihop. Island är derföre ett land af särdeles framstående vigt för den vetenskapliga forskningen, och för Nordbon är det ju ett nära slägtland, ett broderland, som han inte kan hysa annat än intresse att lära känna på nära håll.

När jag beslöt mig för en tur till Island under sommaren 1865, sporde mig mina vänner här hemma: hvarföre reser du icke till Italien i stället? — ty valet stod mig då fritt; jag betviflar visst icke, att om jag styrt min kosa till det land,

der drufvan glöder och orangen blommar,

så hade jag med tjusning och saknad vändt tillbaka äfven från denna färd, men min sommarvistelse i Island har dock beredt mig så många stora njutningar genom åskådandet af sköna och lärorika naturscener och genom umgänget med älskvärda menniskor, att jag på det högsta skulle ångrat, om jag låtit den sydliga sirenen locka mig, istället för att följa magnetnålens och min hågs dragning mot Norden. — Men visst är det i viss mon ett äfventyrarelif att resa i Island, och man bör hafva ett öppet öga för de lärdomar, som den råa, sig bildande jordskorpan kan ingifva, för att icke förtröttas af öcknarnes enformighet, fjällens och hedarnes brandthet och svårtillgänglighet, de rinnande vattnens mängd och andra besvärligheter, som möta på denna resa. Ofta har jag, då jag under ensamma timmar, fastnitad på hästryggen, sprängt fram öfver väldiga öckenfält, der icke ett grässtrå påmint om en lefvande natur, tänkt på öcknens arab, af hvars lif isländningens i vissa delar bär tycke, ty hos den sednare liksom hos den förre är *hästen* den trogne följeslagaren; utan sin häst kommer isländningen ingen väg, sviker den honom, så kan ofta hans lif vara i fara, ofta får den bära honom öfver långa, ofruktbara nejder, der knappast någıa magra strån finnas för honom att stilla sin hunger. En fördel har dock den isländ-

ska hästen framför sin arabiska öckenbroder: han saknar sällan vatten.

I efterföljande blad har jag för afsigt att söka gifva läsaren en så vidt möjligt trogen skildring af Islands natur, dess folklynne, seder och bruk, med beröring af dess politiska och merkantila förhållanden, för så vidt detta kan falla inom ett allmänfattligt betraktelsesätt. Derjemte komma de allmännare omständigheterna, som mötte mig på min resa genom landet att intaga någon plats.

För att derföre först med några ord omnämna ändamålet med min resa till Island, så var detta ett vetenskapligt, nämligen att idka mineralogiska och geologiska studier i detta för dessa vetenskaper så fruktbärande land. Såsom en förberedelse härtill begaf jag mig redan i Januari månad af år 1865 till Köpenhamn, hvilken stad onekligen är den bästa uppehållsorten för en islandsfarare, som på förhand vill sätta sig in i sitt ämne, dels genom det tillfälle till personligt umgänge med en af de få vetenskapsmän, som grundligt berest Island, nämligen den nitiske och klarsynte Professor *Steenstrup* vid universitetet derstädes, och med de i Köpenhamn bosatta, för sitt fosterland så nitälskande isländningarne, af hvilka flera tillhöra blomman af Islands intelligens, dels genom de rika samlingar af isländska naturprodukter, hvarmed det köpenhamnska universitetsmuseet är försedt, af hvilka jag isynnerhet begagnade mig af den till stenriket hörande afdelning, hvilken genom den sedermera bortgångne, berömde Forchhammers välvilja blifvit mig upplåten.

Köpenhamns hamn var under våren af detta år länge stängd af is, så att den ångbåt, som egentligen bordt afgå till Island den 1 Mars, och hvilken har att 6 gånger under sommaren göra turer till Island, för att uppehålla postförbindelsen med Danmark, icke kunde komma åstad förrän i början af April. Jag hade dock icke från början ämnat medfölja denna lägenhet, hvilken förde till Reykjavik på sydvest-kusten af landet, utan i stället göra resan med ett handelsfartyg direkte till ost-kusten, dit jag ändock ämnade mig, såsom i mineralogiskt hänseende den intressantaste och i geologiskt

en af de minst undersökta delarne af landet. Men några få dagar före handelsjaktens afresa, erhöll jag underrättelse, att ett danskt krigsfartyg låg under utrustning för resa till Island, och som denna lägenhet erbjöd en angenäm och mera tryggad öfverfart till ön, sökte jag och erhöll genom den dåvarande svensk-norska ministern, Herr *O. M. Björnstjernas*, välvilliga bemedling den danska marinministerns tillstånd att som passagerare medfölja krigsfartyget till Island. Detta fartyg var skrufskonerten *Fylla,* kaptenlöjtnanten *J. P. Schultz,* förande 3 kanoner och en besättning af 70 man, det öfriga befälet inberäknadt.

Med detta fartyg, som lemnade Köpenhamns redd den 4 Maj på morgonen, hoppades jag att på 10 eller 12 dagar kunna göra öfverfarten till Island, emedan vi icke skulle anlöpa land under vägen, utan kunde hålla rak kurs efter omständigheterna, helst jag visste att det förut omnämnda postångfartyget, *Arcturus,* brukade tillryggalägga denna väg på 12—14 dagar, ehuru detta anlöper både Skottland och Färöarne. Men ödets beslut var, att vi skulle kastas i nära tre runda veckor omkring på hafvet, innan vi åter nådde fast grund på Island. Ty Fylla var visserligen ett skruffartyg och det af halftannat hundrade hästkrafter ändå, men som kolförbrukningen var begränsad, måste största delen af färden tillryggaläggas under segel, och som vinden oftast var motig, blef uppehållet på sjön derföre temligen fördröjdt. Den första stormen mötte oss under Noriges kust, och många bleka ansigten buru spår af de obehagliga invärtes omhvälfningar, som uppstodo till följe af den rullning, Skageracks fradgande böljor här för första gången läto oss undergå. Den andra mötte oss, just då vi voro på väg att med förlig vind passera det smala sundet mellan Fair Hill och Shetlandsöarne och dref oss halfvägs tillbaka till Norge; den tredje nådde oss ett stycke på andra sidan Färöarne och nödgade oss att vända och styra söderut, på det vi icke skulle blifva liggande på någon sandbank på Islands sydkust. Och slutligen kom den sista och våldsammaste, desto mindre på sin plats, som åtminstone jag trott mig skola få qvällen derpå supera i Reykjavik, och

dref oss ett godt stycke söderut, jag vet icke rätt till hvilken atlantisk punkt, ty trans-atlantisk var den dock icke. I denna sjö gingo vi både öfver och under vatten; jag låg i en hängkoj i den lilla messen, hvilken, nämligen hängkojen, slog i väggen för hvarje öfverhalning och naturligtvis störde mina ljufva drömmar om land à tout prix, hvarjemte saltvattnet, som störtade in genom skylightet, tog väg direkte ner i samma koj, hvarförutan det spolade ner öfver väggar och golf i messen, så att jag om morgonen, när det blef dager, fann både stöflor och andra klädespersedlar under klumpiga försök till simning, drunknade i den salta sjön. Det var en ruskig natt.

Lifvet ombord kunde för mig i öfrigt, så snart stormen lemnade oss i fred, naturligtvis icke vara annat än högst angenämt, i sällskap med de utmärkt välvilliga och älskvärda officerarne af den danska marinen, som jag här lärde att känna. Några dagars sammanvaro på den bräckliga plankan ute på hafvet närmar ju också, som man vet, menniskor till hvarandra sannare och snabbare, än fallet brukar vara vid ett sammanträffande på den mera trygga landbacken. Mina ärade reskamrater på Fylla voro dessutom män, som man såväl till lands som sjöss icke kan hysa annat än den största tillfredsställelse af att hafva lärt känna. För öfrigt förmodar jag, att vårt lif ombord icke skiljde sig från andras, som plöjt Nordsjön och Atlanter-hafvet. Det utgör naturligtvis en stor händelse om skeppsbord, när till exempel en hval kommer blåsande och stryker förbi fartyget, eller när en höna, som flugit för högt upp, går öfverbord och blir uppfiskad, eller när seglare låta se sig, hvilket i det aflägsna farvattnet mellan Shetlandsöarne och Island mera tillhör undantagen. En hel mängd fartyg, helst skonertar och jakter, gå visserligen hvarje år till Island, dels från Köpenhamn, från Bornholm och Norge och äfven från England, men dels afgå de på olika tider och dels till olika hamnar af landet. Omkring ett tjog olika hamn- och handelsplatser finnas visserligen på Island, och på åtskilliga af dessa bo flera handlande, isynnerhet i de båda städerna *Reykjavik* och *Akureyri*, af hvilken den sednare hyser fem och den förra säkert 3

gånger så många handelsförlagsplatser, men i öfrigt äro handelsplatserna spridda rundt kring landets kuster; skeppen hafva derföre olika bestämmelseorter, så att om äfven ett proportionsvis temligen stort antal fartyg afgå årligen till ön — de voro år 1863 148 fartyg med 6,849 lästers drägtighet — är detta likväl naturligtvis en obetydlighet, när man tänker sig dem spridda ute på hafvet och på olika tider. En mängd fiskarejakter från främmande nationer afgå äfven årligen till Island, för att tillgodogöra sig rikedomarne i hafvet kring landets kuster, hvilka landets bebyggare sjelfva ännu icke lärt sig att tillvarataga. Sålunda sänder Frankrike ensamt årligen en hel flotta till Island, hvilken ligger hela sommaren kring dess kuster och fiskar — man behöfver mycken fisk i det katholska Frankrike under fastlagen — år 1864 uppgingo dessa fiskarefartyg till ett antal af 260 stycken, men de komma på en viss tid om våren och gå på en viss tid om hösten. Jag tror mig derföre hafva rätt i det påståendet, att fartygen äro tunnsådda ute på *hafvet* mellan Shetlandsöarne och Island, ehuru jag naturligtvis, som läsaren finner, icke dermed vill hafva sagt, att sjöfarten på *Island* är obetydlig. Det är ju endast om vår utsigt från Fylla, som vi hittills talat.

På eftermiddagen af adertonde dagen af vår segling, sedan vi efter en drift söderut åter styrde kurs mot norr, fingo vi för första gången sigte på Island. Det var en af de höga klippöarne i *Fuglaskär*, sydvest om Reykjanäs, Islands sydvestliga udde, som utgjorde vår första landkänning. Kursen ändrades något i anledning häraf, och vi seglade nu, eller ångade, tror jag, upp emot det fasta landet, som dock höll sig doldt i en envis dimma. Slutligen skingrade sig dock denna, och vi voro nu så nära land, att vi tydligt kunde se bränningarne mot de stela klippor, som visade sig bilda den kust, mot hvilken vi styrde. Nu kunde vi åter ändra kurs mot sundet mellan Eldö, den nordligaste af Fuglaskärets öar och Reykjanäs, och vi kunde äfven under aftonens lopp förnöja våra ögon vid åsynen af de blånande fjäll och toppar, som bildade höjdsträckningen af den halfö, hvilken i form af en stöfvel utskjuter från detta hörn af Island och nödgar den

från söder kommande seglaren att beskrifva nästan trefjerdedelar af cirkelns omkrets, när han vill nå Reykjavik vid denna halfös norra fot. Denna halfö är för öfrigt märkvärdig genom de talrika lavaströmmar, med hvilka den är begjuten, och de vulkankittlar, som förefinnas på densamma. Att den vulkaniska verksamheten härstädes äfven sträcker sig under hafvets yta, bevisar redan det förutnämnda namnet Eldö på en af Fuglaskärets öar. I sjelfva verket hafva också inom historisk tid flera vulkanutbrott egt rum derstädes; det sista af dessa år 1783, då hafvets yta betäcktes med pimssten till den grad, att skeppen hindrades i sitt lopp, och en vulkankrater höjde sig öfver vattenytan, ehuru de lösa slaggmassor, af hvilka den bestod, inom årets lopp ånyo nedspolades i hafvet, så att den nybildade ön försvann. Island är emellertid, som man finner, i färd med att här under tidernas lopp förvärfva sig en landvinning, såvidt nämligen icke den vulkaniska verksamheten härstädes innan dess utdör.

Geirfågeln.

Dessa Fuglaskär eller Geirfuglaskär, som deras sydligaste afdelning kallas, äro i öfrigt märkvärdiga såsom fyndort för den numera troligen utdöda *Geirfågeln* eller *Garfågeln Alca impennis,* en art pinguin, hvars vingar äro endast som skinnlappar, hvarföre de ej kunde begagnas till flygt. S. k. Geirfuglaskär finnas för öfrigt på andra ställen kring Islands kuster, och fågeln synes således hafva varit allmänder; men som man i de sednaste åren icke erhållit något exemplar deraf, antager man den vara utdöd, antingen detta

kommer sig af förföljelser af roffåglar och menniskor eller af artens svaga lifskraft öfverhufvud. Den utgör emedlertid nu en af museernas dyrbaraste prydnader.

På vår färd om aftonen den 21 Maj, när vi i stilla väder passerade Reykjanäs, beundrade vi den sköna flygten hos en fågel, vid namn *Sula,* något mindre än en gås, af vacker, gulhvit färg, hvilken i långa rader med mäktiga vingslag drog fram öfver hafsytan. När vi dagen derefter inseglade i Faxefjord, passerade vi nära förbi flera dylika fåglar, som med hufvudet under vingen i största lugn sofvo på de vaggande böljorna och icke uppvaknade, förrän några handklappningar från oss ombord gåfvo dem vår närvaro tillkänna, eller när en från fartygets bog uppkastad våg störde den regelbundna vaggningen af hafvets böljor.

Faxefjord utgör, såsom den medföljande kartan öfver Island utvisar, den ena af de breda bugter, af hvilka Islands vestkust är prydd. Liksom den i söder begränsas af en af vulkaniska bildningar uppfylld halfö, den förut nämnda stöfveln, som slutar i Reykjanäs, så skiljes den i norr från Breidifjord genom en dylik landtunga, hvars i hafvet utskjutande spets krönes af den 4,577 fot höga vulkanen *Snæfellsjökeln,* hvars snöhvita, tvåklufna topp, sedd från Reykjavik, höjer sig som en pyramid ur hafvet.

Inseglingen till Faxefjord är ganska storartad. De efter såväl den sydliga som nordliga begränsande halfön fortlöpande fjällkedjorna fortsätta i fonden i en gördel af höga fjäll, af hvilka den i nordost om Reykjavik belägna, majestätiska *Esja* isynnerhet tilldrog sig vår uppmärksamhet, ty der nedanför låg inseglingen till hamnen vid Reykjavik. Fjällen voro dessutom nu prydda med väldiga massor af ännu icke upptinad vintersnö, såväl på topparne, som långt ner på deras sidor, mot hvilken de svarta väggarne af de mera lodräta branterna och de spetsigare topparne, på hvilka snön icke kunnat finna fäste, bildade en "malerisk" utsigt.

Island är som bekant ett fjälland, i likhet med de nordliga och högre belägna delarne af Norge och Sverige. De högre fjälltopparne i Island stiga till 2—4000 fot öfver

hafvet; undantagsvis uppnå några vulkaniska fjäll en större höjd, såsom den förut omnämnda Snæfellsjökeln, *Herdubreid* och *Snæfell* i östra delen af landet, den förre 5,290, den sednare 5,808 fot hög, *Hekla* 4,961 och *Eyafjallajökeln* 5,432 fot, båda på landets sydkust och slutligen den med en topp af 6,241 fots höjd uppstigande *Öræfajökeln,* det högsta fjäll i landet. Fjälltopparne utgöra de högsta punkterna dels af långsträckta, hvassa fjäll*ryggar*, dels af fjäll*platåer,* af hvilka båda slags fjällformer utmärkta typer finnas i Island. De hvassryggiga fjällen uppträda dock företrädesvis vid kusterna, som väldiga skiljemurar mellan de många fjordar, af hvilka landet är inneslutet, då deremot de platåformiga bergen mera bilda det inre af landet. Vulkanerna bilda ofta enstaka, branta, rundtom begränsade, från det lägre platålandet uppstigande toppar, utan närmare förbindelse med fjällryggarne eller fjällplatåerna, stundom bilda de äfven en högre topp på en af dessa ryggar eller platåer, stundom åter har den vulkaniska verksamheten brutit ut på det lägre platålandet, utan synligt samband med de egentliga fjällen. Detta lägre platåland, som tillsammans med vidsträckta fjällplatåer bilda hela det inre af Island, antages stiga till en höjd af 1,500—2,000 fot öfver hafvet, hvilken höjd man således måste passera, när man reser tvärt öfver land från den ena sidan till den andra. Låglandet, den egentliga bebyggda delen af Island, utgöres endast af smala remsor efter hafskusten eller i bottnen af de djupa dalgångarne, någon gång, ehuru mera undantagsvis af en öppnare slätt eller en flackare dalgång, som då kunna skjuta temligen långt in i landet.

Efter denna utflykt på Faxefjorden skola vi återvända till Fylla och se till, att hon lyckligt och väl kommer i hamn, innan vi fortsätta några vidare betraktelser. Vi må blott tillägga att sedt på något afstånd utifrån fjorden, tycktes det land, till hvilket vi närmade oss, bestå endast af kalla, snöklädda fjäll, ty låglandet är i allmänhet så smalt, att det knappast skönjes på några mils afstånd derifrån.

Hamnen vid Reykjavik är bildad dels af en liten bugt in mot land, dels af några öar och holmar der utanför,

hvilka äro särdeles utmärkta såsom goda värpholmar för ejdergåsen, hvilken är ett slags husdjur i Island. Sedan vi under några timmars väntan på lots kryssat utanföre dessa holmar, ankom slutligen denne och med full machin och under fulla segel styrde vi in i den efterlängtade hamnen, der vi ankrade måndagen den 22 Maj på eftermiddagen vid sidan af en stor, fransk fregatt, som jemte flera smärre handelsfartyg af olika nationers flaggor före oss befunno sig i hamnen.

Detta var således Reykjavik, den lilla staden med de små husen, som låg der framför oss, litet svart att skåda från sjösidan, dels emedan några tjärstrukna magasiner till en del förtogo utsigten till de målade husen derbakom, dels emedan dessa hus sjelfva till en del icke äro försedda med annat än samma becksvarta drägt; och detta var det mångberyktade Island, på hvars mark jag beredde mig att trampa månget fjät under sommarens lopp. De första isländningar, vi sågo, voro lotsen och hans följeslagare, fiskare, iklädda svarta vadmalströjor och dito benkläder och med runda slokhattar på hufvudet, män af ett förståndigt och godmodigt utseende, på hvilkas löfte att förse oss med färsk fisk vi för tillfället satte mesta värde.

Så snart fartyget kastat ankar, hvilket skedde på några hundra alnars afstånd från land, i anseende till strandens långgrundhet och den starka ebb och flod, som här råder, begaf jag mig i land och gick först att uppsöka den svensk-norska konsuln Herr *Siemsen,* köpman i Reykjavik, för att begagna mig af hans kännedom af staden till erhållande af bostad under min blifvande vistelse på stället. Hos honom blef jag straxt varse att husen i Reykjavik, ehuru små till det yttre, kunna vara inredda med all den beqvämlighet och trefnad, som man hos oss eller i Danmark är van att finna, en iakttagelse, som jag sednare fick tillfälle att upprepa inom alla de familjer, hos hvilka jag i Reykjavik kom att aflägga besök, och något, som jag genast anmärker, på det icke en med förhållandet obekant läsare må tro sig komma till en halfbarbarisk ort, när han kommer till Reykjavik. Nej, tvärtom motsvarar Reykjavik, hvad lefnadssätt och beqvämt in-

Em. Bærentzen & Co lith. Inst.

REYKJAVIK.

redda boningslägenheter angår, alldeles det mönster, efter hvilket den synes vara bildad, nämligen Köpenhamn, likasom den äfven räknar många intelligenta och bildade personer bland sina inbyggare. Husen äro likväl i allmänhet endast små, envånings trähus med spetsiga tak, ofta endast målade på den mot gatan vettande sidan, eljest tjärstrukna, men deras inre motsvarar, som sagdt, fullkomligt bruket i det öfriga Norden bland de högre klasserna. Staden är för öfrigt icke särdeles stor; den räknar tre längdgator, parallelt med sjön, af hvilka egentligen endast de två äro bebyggda, och likaledes tre tvärgator, hvarförutan en mera oregelbunden förstad omgifver den på begge sidor, men husen bestå der icke af träd, utan äro vanliga, isländska torfhus; på den fjerde sidan rätt in från hafvet är en insjö. På denna sida ligga kyrkan och skolhuset, hvilka jemte stiftsamtmanshuset i sluttningen nere mot hafvet utgöra stadens offentliga byggnader.

Ehuru icke stor, är dock Reykjavik en nätt stad, med breda gator, visserligen icke stenlagda, men åtminstone under sommaren torra och renliga, emedan inga körslor komma ifråga i detta land, der inga vagnar finnas, utan allt föres på hästryggen; läget är dessutom ganska vackert, sedt från staden, med den vackra hamnen och det blå hafvet nedanför samt den stolta Esjan i fonden tvärsöfver viken.

Befolkningen i Reykjavik är en blandning af dansk och isländsk; till den förra nationaliteten höra de flesta köpmännen, till den sednare deremot de flesta embetsmännen och de fåtaliga handtverkarne samt fiskarebefolkningen. Antalet inbyggare i staden utgör för närvarande omkring 1,500, och tillsammans med tillhörande landsförsamling 2,000.

Får man döma efter den välmåga, som ögonskenligen rådde i de köpmanshus, uti hvilka jag hade det nöjet att göra inträde, såväl i Reykjavik, som i det öfriga Island, måtte handeln på detta land vara ganska lönande. Likväl äro endast en del af de köpmän, som idka handel på Island bosatta inom landet. De flesta handelsfaktorier skötas af lejda föreståndare; men som dessa alltid uppbära en viss procent af den årliga handelsvinsten, så utgör deras ställning äfven en

måttstock på handelns gång. Och jag får upprepa, att jag tror, att den måtte vara lönande. Åtminstone har den bestämdt varit i hög grad vinstgifvande ända till 1854, då fullkomlig frihandel infördes i landet, hvarefter handelsvinsten kommit att fördelas på flera medtäflare. Detta är orsaken, hvarföre man bland handelsklassen kan få höra påståenden om, att denna handel *icke* lönar sig. De akta sig att tillägga: så godt som förr!

Embetsmännen hafva sina direkta löner ur den danska statskassan, emedan Island i finansielt hänseende icke ännu är skiljdt ifrån Danmark, och deras ställning motsvarar derföre något så när innehafvarnes af likartade befattningar i Danmark. Danska regeringens representant i Island är stiftsamtmannen i Reykjavik, hvilken tillika är amtman öfver det ena af de tre amt, i hvilka landet i administrativt hänseende är deladt. Men stiftsamtmannen är likväl endast en slags mellanhand i fråga om de andra amtmännen, hvilka i förhållande till den förre intaga en sjelfständig ställning och sålunda lyda direkte under den danska regeringen, ehuru de genom stiftsamtmanskapet mottaga regeringens beslut och befallningar. Lägga vi härtill, att de under amtmännen lydande embetsmän i landet, hvilka benämnas *sysselmän*, och hvilka besörja på engång uppbörden och ordningen inom sina områden och dessutom äro domare i första hand, i dessa sina befattningar äro temligen sjelfständiga, i det att hvar och en endast lyder under sin amtman, men icke under stiftsamtmannen, så finner man att en mindre sammanhållning är rådande i styrelsen inom Island sjelft. Sammanbindningspunkten är det Isländska departementet i Köpenhamn, som lyder under justitiedepartementet, men denna sammanbindningspunkt är temligen långt aflägsen. Den administrativa sammanhållningen inom Island är derföre, efter hvad jag kan förstå, litet bristfällig, ty hvar och en af de nämnde embetsmännen är nästan som en liten kung på sitt håll; och denna starka decentralisation i det så glest befolkade och så vidsträckta landet kan icke annat än inverka skadligt på hela

verkets gång, ty den sammanbindande enheten saknas, eller är för långt borta.

Detta har bäst bevisat sig i behandlingen af det stora, såkallade "klådamålet", hvilket under några år hållit Island i spänning. Några hade nämligen till den inhemska fårracens förbättrande låtit införa får från utlandet, men dessa medförde en skabb, som med förfärande hastighet fortplantades på de inhemska fåren och hotade att ödelägga hela fårafveln, Islands förnämsta näringskälla. Hvad gjorde nu styrelsen vid denna så hotande olyckas inträffande, hvilken, om den erhållit tid, kunnat blifva till en verklig nationalolycka? Amtmannen på Nordlandet förenade sig med de kloke i landet om genomdrifvandet af den i ett så vidrigt fall som detta, efter hvad vi föreställa oss, enda förnuftiga åtgärd: att nedslagta de sjuka djuren, för att med ens drifva smittan ut ur landet. Men denne amtman var ingen beslutande myndighet för landet. Hans förslag omfattades likväl med förkärlek, och stora penningesummor hopskötos i de friska landsändarne, för att ersätta nedslagtandet i de af sjukdomen angripna delarne af landet. Bortåt ett halft hundra tusende får blefvo också verkligen nedslagtade, hvarigenom ett bredt bälte öppnades mellan de friska och de sjuka landsdelarne. Men stiftsamtmannen i Reykjavik jemte andra personer bland isländningarne, hos hvilka regeringen i Köpenhamn rådförde sig, när saken kom under hennes domstol, arbetade för, att sjukdomen skulle botas, hvilket råd också bestämde regeringens beslut. Följden häraf har varit den, att "klådan" numera i vissa delar af landet blifvit inhemsk, under det man i de andra delarne lefver i ständig oro för densamma, alldenstund, om den skulle gripa omkring sig, befolkningen enligt all sannolikhet sattes emellan de tvenne valen att utvandra eller svälta ihjäl. För att bevara sig för dessa båda, nästan lika olyckliga fall, har man genom enskilta bemödanden nödgats inrätta en så kallad fjällvakt, en stående patrull af beridet folk, som hela sommaren i ända vakar öfver, att inga får skola taga vägen från den skadade delen af landet till den friska. Men hvilket besvär och hvilka omkostnader dermed i längden skola

vara förenade, kan man väl förstå, helst förhoppningen att genom läkarekonst utrota de parasitdjur, som förorsaka sjukdomen, i allmänhet icke krönts med någon framgång, och man således har den utsigten för sig att i långa tider få bekosta denna vakt, under det man likväl icke är fullt tillförsäkrad om en afgjord afskilnad mellan de ifrågavarande trakterna. Hittills har man dock varit nog lycklig att under en följd af år utestänga sjukdomen från de icke smittade delarne af landet, hvilket endast kan tillskrifvas den fosterlandskärlek, som drifver de lejda vakterna att med all uppmärksamhet sköta sin post, ty huru lätt skulle det icke eljest kunna hända, att några sjukdomen medförande får undsluppe den glesa patrullen i de obebyggda och ödsliga trakter, der den är utställd. Hvad "klådans" utdrifvande med läkemedel beträffar, så har detta nämligen aldrig kunnat genomföras, annat än i enstaka fall. De, som ifra för detta, bland hvilka apothekaren naturligtvis intar ett framstående rum, drifva den satsen, att sjukdomen uppstår af sig sjelf i landet, och att således ett nedslagtande endast kan vara af tillfällig nytta. Men då det lärer vara erkändt, att sjukdomen uppkommer af parasitdjur, som fästa sig i huden, och dessa djur naturligtvis icke kunna uppkomma af sig sjelfva, så är detta skäl af föga betydelse. Skulle man inom någon del af Island i verkligheten hafva iakttagit, att skabben uppstått hos får, som varit uteslutna från beröring med redan smittade, så måste äggen hafva kommit med blåsten eller på något annat sätt, såsom med ull af de sjuka fåren eller dylikt. Att detta kan ske inom landet, är tydligt, men att sjukdomen på detta sätt skall kunna fortplantas från andra länder, är åtminstone mindre sannolikt.

"Klådamålet" utgör emellertid ett exempel på nyttan och behofvet af en öfverstyrelse inom landet, eftersom man alltid kan antaga, att denna skulle bättre tillgodose landets behof, än den aflägsna regeringen i Köpenhamn. Klådamålet medförde föröfrigt bevis på den fosterlandskärlek, som i så hög grad utmärker isländningen, ty de funnos, som utan hopp om vedergällning nedslogo hela sin hjord och dermed beröf-

vade sig en betydlig del af sin egendom, endast och allenast för att föregå med exempel i det, som de funno rätt och för landet gagneligt.

De juridiska embetsmännens ställning i landet är god, en sysselmans plats ger i årlig inkomst 3 à 4,000 rdr. Derföre hafva också dessa platser på sednare tider börjat att eftersökas af framstående förmågor bland danskar, hvilka trotsat de för en infödd dansk icke så ringa besvärligheter, hvilka äro förenade med dessa platser i anseende till de bristfälliga sambanden m. m. Detta ses dock med ovilja af det nationala partiet i landet, ehuru isländningarne åtnjuta motsvarande rättigheter, hvad Danmark beträffar, eller kunna söka embeten i Danmark; men det har ju i alla tider utgjort ett stående klagomål hos ett underlägset folk, när de få sig påsända embetsmän från det öfverlägsnare. Och nationalitetsprincipen är för närvarande under stark utveckling i Island. Likväl har jag träffat flera framstående isländska män, som med tillfredsställelse föredragit en duglig dansk embetsman framför en mindre god isländsk, men detta öfverensstämmer icke med det nationala partiets åsigter, eller åtminstone icke med dess yttersta vensters, hvilka till hvad pris som helst vilja hafva isländningar att besätta embetsposterna i landet.

Alldenstund de 20 sysselmännen jemte de 3 amtmännen äro de enda på stat uppförda embetsmän, som utöfva administrationen inom Island, så finner man, att densamma är ganska enkel. De förre äro dessutom, som redan blifvit nämndt, domare i första hand, och stå som sådana närmast under Öfverrätten i Reykjavik, en domstol, som är sammansatt af tre medlemmar. Dessutom tillkommer till embetsmännens antal en landtfogde, som är uppbördsman för hela landet, och hvilken för närvarande förenar med denna post byfogdeplatsen i Reykjavik. I Akureyri, som nyligen erhållit köpstadsprivilegier, är äfven en byfogdeplats inrättad, och dermed är den verldsliga styrelsen af landet fullständig.

Den andliga utgöres af en biskop i Reykjavik, som tillsamman med stiftsamtmannen bildar den andliga öfverheten, hvarunder höra 20 prosterier och det alldeles för höga an-

talet af 196 prestkall, för hvilkas besättande ett prestseminarium i Reykjavik med 2-årig lärokurs i sednare tider blifvit inrättadt. Den enda lärdomsanstalt, som i öfrigt finnes i Island, utgöres af en högre elementarskola i Reykjavik, hvilken i afseende på kurser och medföljande rättigheter står på samma fot, som de öfriga elementarläroverken i konungariket Danmark, hvilken skola brukar vara besökt af 40—50 lärjungar, af hvilka de flesta genomgå skolans alla klasser och aflägga afgångsexamen. Det är först under de sednare tiotalen af år, som undervisningsanstalterna och den högre embetsmannaverksamheten blifvit samlade i Reykjavik, något som utan allt skäl väckt ond blod på många ställen i landet. I stället för att i något hänseende hafva verkat skadligt, har deremot denna hopsamling af de på flera orter i landet spridda krafter, som stått i det allmännas tjenst, haft det goda med sig, att landets hufvudstad, ifrån att i början af detta århundrade endast hafva utgjort en tarflig handelslägenhet, nu kan uppvisa ett högst aktningsvärdt kapital af förståndskraft, hvars *förenade* bemödanden naturligtvis skola bidraga att i högre mån lyfta landet, än då detsamma var utspridt i små partier på vidt skilda delar af landet med ringa samband sinsemellan. *)

I sammanhang härmed se vi också, hurusom i de sednare årtiondena bildat sig i Reykjavik ett bibliothek, som för

---

*) *Ebenezer Henderson*, en engelsman, som åren 1815 och 1816 bereste Island för utdelande af biblar derstädes, fäller det omdömet om Reykjavik, att det är den sämsta ort, der man kan uppehålla sig. »Sällskapstonen är den lägsta, man kan tänka sig. Emedan platsen hufvudsakligen endast bebos af några främlingar, som sakna uppfostran och hvilka besöka ön endast för vinstbegär skull, så erbjuder den icke blott ett bedröfligt skådespel från religiös synpunkt, utan lider dessutom fullkomlig brist på förståndslyftning». Jemför man detta Reykjavik med det nuvarande, är det glädjande att finna, hvilka framsteg orten gjort i förnuftig utveckling, ty nu kan omdömet derom, efter hvad jag förstår, icke blifva annat än det allra fördelaktigaste. Visserligen får man här som annorstädes höra farhågor uttalade för hufvudstadens lockelser, särskilt hvad skolungdomen beträffar. Ja, rektorn sjelf anser staden såsom säte för skolan vara under all kritik. Men man kan få en liten föreställning om denne rektors begrepp i uppfostringsväg af hans yttrande, att han helst skulle vilja hafva skolan belägen på Vidö, en af holmarne i fjorden utanför Reykjavik. Der menade han sig skola kunna uppfostra sina lärjungar efter ett bättre mönster, än Reykjavik kunde medgifva.

närvarande räknar omkring 8,000 band, och hvilket i öfrigt för sin uppkomst har att tacka den utmärkte och för Island så nitiske fornforskaren professor *Rafns* bemödanden, hvarjemte äfven dersammastädes uppstått en press, som för närvarande representeras af tvenne politiska blad *Thjódólfr* eller den "*Nationale*", hvilken utkommer i 48 nummer om året, hvart och ett ungefär hälften så stort som vår post- och inrikes-tidning, samt *Islendingur*, hvars format är något större, men af hvilken i stället utkommer endast ett mindre antal nummer. Likaså finnes i Reykjavik ett tryckeri eller, som det heter en "*prentsmidja Islands*", hvilken i detta af monopolier en tid så betungade land ännu bibehåller monopolet af andaktsböckers tryckande för Island.

Den andra tryckpressen i landet befinner sig i Akureyri; från densamma utgår äfven ett veckoblad, *Nordanfari*, Islands tredje tidning. Boktryckerikonsten infördes i Island år 1531, då den första i landet tryckta bok utkom.

De nämnda bladen, eller åtminstone det första och det sista, hafva en i förhållande till landets ringa befolkning, hvilken år 1864 utgjorde endast 66,000 personer, temligen stor publik, — Thjódólfr år 1865 1,200 prenumeranter — hvilket lätt förklarar sig derutaf, att alla isländningar icke blott äro läskunniga, utan läsa gerna, och framförallt med stort intresse deltaga i de händelser, som röra deras land. De hafva häruti mycket gemensamt med sina norska stamförvandter, der man ju också, så vidt jag haft tillfälle att iakttaga, äfven i de tarfligaste bondstugor gerna finner ett politiskt blad.

Bladet Thjódólfr uppfyller utan tvifvel på ett förtjenstfullt sätt de fordringar, man kan ställa på ett politiskt blad af detta omfång. Jemte uppsatser, som vittna om ett lefvande intresse för fosterlandets väl, redogör den för de vigtigaste händelserna på skådeplatserna för de stora politiska tilldragelserna, meddelar korrespondensartiklar från Köpenhamn och London, upptager kritiker öfver vigtigare utkomna böcker, åtminstone på modersmålet, med mera. Den är för öfrigt, hvad det yttre utseendet angår, ett bland de bäst tryckta blad, man kan få se.

Hvad öde åter Islendingur tagit, är mig för närvarande obekant. Under början af år 1865 hade den utkommit mindre regelbundet, i anledning hvaraf en artikel stod att läsa i Thjódólfr, hvari förf. uttrycker den förmodan om bladet Islendingur: han är icke död, men han sofver; men på hösten, när jag lemnade landet, innehöll samma tidning en ny uppsats, hvars författare trodde sig hafva upptäckt, att nu sofver icke Islendingur längre, utan är död.

Efter dessa korta underrättelser om några isländska förhållanden, hvilka för läsaren böra ega intresse, anmodas han att för ett ögonblick återflytta sin uppmärksamhet till författarens person, hvilken nu lemnar skrufskonerten Fylla och går att intaga sin bostad i ett anspråkslöst, men trefligt rum i "skandinavisk hotel", hvars namn inneslöt den enda skandinavism, af hvilken jag till en början i Island kunde finna något spår.

Redan så snart jag satt foten i land, erhöll jag bekräftelse på den aning, som fattat mig vid åsynen af de så starkt snöklädda fjällen, nämligen att jag ännu icke på någon tid kunde tänka på att företaga den resa öfver land, som var mitt närmaste ändamål, för att uppnå ostkusten, hvilken jag seglat förbi, när jag åtföljde Fylla, i stället för handelsjakten, såsom, enligt hvad läsaren erinrar sig, först var ämnadt. Våren hade varit ovanligt kall och långvarig i Island detta år, hvilket man till en del tillskref hafsisen, som låg samlad efter nordkusten af ön, till en del de starka snöfallen under vintern. Gräset var derföre alldeles för litet växt, för att de vid denna årstid utmagrade hästarne skulle kunna uthärda någon längre resa, hö finnes icke vid denna tid af året, annat än vid enstaka gårdar, och ännu mindre hafra, en kost, som de flesta isländska hästar dessutom rata, emedan de icke äro vana dervid. Dessa härdiga djur äro nämligen nöjda, om de om vintern kunna skrapa fram litet grönt ris eller sjelftorkadt gräs eller mossa under snön, eller om de vid hafskusterna få spisa sig mätta af tång. De äro likväl odugliga att begagna under denna sin svältningsperiod, och endast ett färre antal hästar, som för behofvet äro alldeles oundgängliga, egnar isländningen en omsorgsfullare vård om vintern;

men dessa vilja de naturligtvis icke afhända sig. Svårigheten att erhålla brukbara hästar och omöjligheten att hindra dem från att svälta ihjel under vägen eller åtminstone bli obrukbara, voro derföre de omständigheter, som lade hinder för min genast tilltänkta resa. Detta skulle visserligen hafva varit en motgång, alldenstund min dom lydde på minst 3 veckors uppehåll, en icke ringa tid af en eljest icke så lång vistelse i landet, om icke redan Reykjavikstrakten erbjöde ganska många punkter af vetenskapligt intresse, hvilkas besökande sålunda blef min första uppgift. Sedan jag derföre köpt mig ett par hästar, med hvilka jag kunde tilltro mig att oaktadt den tidiga årstiden göra kortare utflygter kring Reykjavik, använde jag derpå min lediga tid och förvärfvade sålunda redan derigenom någon bekantskap med landets natur och dess befolkning.

Naturen närmast omkring Reykjavik tog sig vid min ankomst dit särdeles ödslig ut och är just ej heller egnad att någon tid af året väcka höga begrepp om skönhet. De båda långsträckta, kala, till största delen vegetationslösa, åsformiga kullar, mellan hvilka Reykjavik är beläget, syntes då på våren högst arma och bedröfliga, helst den gröna gräsgördel, som under sommaren bildade sig kring deras fötter, ännu låg i fullkomlig linda. Hela låglandet var nämligen då antingen gult af det vissnade gräset på ängarne, hvilka snön för icke så långt tillbaka lemnat bara, eller grått af det steniga gruset på höjderna, der äfven under sommaren endast några spridda strån skjuta upp i små tufvor här och der, såvida de icke ligga alldeles bara, hvilket också ofta är händelsen. Denna ödsliga natur fortsätter i öfrigt åtskilliga timmars väg inåt landet och förlänar detsamma, som sagdt, ett dystert utseende. Dylika af stormen rensopade, på all vegetation blottade grusfält äro för öfrigt särdeles vanliga i Island och benämnas med ett eget namn: ”*melr*”; de äro ödsliga, men de ega dock, äfven de, ett litet intresse. När man nämligen betraktar ytan af en dylik grusmark, ser man, huru småstenen på densamma ligger ordnad i tegformiga rader, under det att den emellan dessa rader från sten renfejade san-

den bildar en slät och jemn yta på mel'et. Professor *Steenstrup* har gifvit den rigtiga förklaringen af detta fenomen, hvilket på mångfaldiga ställen i Island kan iakttagas. När nämligen den af snösmältningen om våren uppblötta jorden torkar i sommarvärmen, så bilda sig naturligtvis sprickor i densamma, som hvar man vet, och när nu stormen kommer, så sopar han småstenarne, som ligga lösa på ytan af mel'et, ned i sprickorna. Vidstående teckning bör ge någon föreställning om utseendet af en dylik hed.

«Melr» eller grusfält i Island.

Att detta är den enda rigtiga förklaringen på det egendomliga fenomenets uppkomst, kan man med bestämdhet finna derutaf, att der sanden, såsom i vulkaniska nejder, är så lös och torr, att den icke sammanhänger vid uppblötningen om våren, bildas intet tegformigt "melr". När denna sand torkar i sommarvärmen, faller den i sär, utan att bilda några sprickor i jorden.

Det enda sättet att färdas i Island sker till häst; inga körvägar finnas nämligen, och ridvägarne, som äro vanliga gångstigar, mer och mindre breda, äro visserligen stundom goda, men stundom också gemena, hvarpå vi i det följande torde få flera exempel. Hvad som dessutom, såsom *Erslev*

i sin "Danske Stat" säger, i andra länder är till den största välsignelse, det är i Island till en förbannelse, nämligen de talrika och strida floder, hvilka, ehuru i allmänhet mera korta i sitt lopp, nedstörta med stora vattenmassor från de ofantliga snöfjällen eller jöklarne i landets inre och stundom under den varmaste delen af sommaren lägga oöfverstigliga hinder i vägen för framfärden, ofta äro äfventyrliga att färdas öfver och med få undantag måste öfvervadas till häst, ty broar förekomma endast som stora sällsyntheter i Island oaktadt de talrika vattendragen, och endast de allra största floderna ega så sakta lopp, att de kunna befaras med färja. Dessa floder kräfva derföre äfven årligen något offer, då öfverdådet förleder eller nödtvånget drifver ryttaren att ge sig ut i för djupt vatten, der hästen icke kan motstå strömdragets kraft.

Till följe af dessa talrika vatten, som beständigt möta den resandes väg, och emedan denna väg dessutom ofta är ganska otydlig, så att den knappast utmärkes genom några hästtramp, till exempel öfver en myr- eller grusmark, ja, stundom till och med alldeles saknas, emedan "man far, som man tycker", är det alldeles nödvändigt för den resande att medhafva vägvisare, som äro noga bekanta, särdeles med vaden öfver floderna. Och som inga slags gästgifverier eller dylikt finnas i landet, måste dessa på enskilt väg anskaffas. Under mina första, korta utflygter kring Reykjavik, hvilka jag företog allena, insåg jag snart vigten af att ega en vägvisare. Ty då jag till exempel en dag ämnade mig ett stycke på vägen, som leder till den mångberyktade Geysir, kunde jag icke tro, att en smal, obetydlig gångstig, som låg i den rigtningen, var den rätta vägen, och fick först efter åtskilliga irrfärder öfvertyga mig derom, och när jag en annan dag ville besöka det en timmas väg från Reykjavik belägna Hafnarfjords handelsläge gick det mig godt och väl, tills jag kom till en liten å, men der försvann vägen, och jag kom upp i en myr, samt kunde först efter åtskilligt letande utfundera, att vägen måtte ligga i *botten* af årännilen, hvarföre jag också naturligtvis icke kunde se den. Detta var dock på våren, innan handelsre-

sorna från upplandet ned till Reykjavik hade börjat; på sommaren voro vägarne, åtminstone kring Reykjavik, något mera utpräglade, men i aflägsnare orter af landet utgjorde det ofta den största löjlighet, när vägvisaren ropade till någon af de lösa hästar, som vi drefvo framför oss: går du vägen! ty der fanns i sanning ofta ingen väg, åtminstone för mina ögon. Så mycket tillsvidare om vägen och väglaget!

Hvad som naturligtvis vid de första utflygterna i Island måste isynnerhet fästa den resandes nygiriga uppmärksamhet är byggnadssättet af en isländsk gård eller, som den på landets språk kallas, "bær". Denna utgöres nämligen af en dels endast af torf, dels af hvarftals torf och sten uppförd, och med torftak betäckt bostad, hvilken under sommaren, när taket och väggarne stå gröna, föga skiljer sig från den omgifvande marken. *Träd* ingår nämligen i allmänhet till högst ringa mängd i denna byggnads sammansättning, ty i detta skoglösa land är träd en dyrköpt vara, som ännu mer fördyras genom de långa och svåra transporterna från handelsplatserna in i landet. Trähus äro derföre ganska sällsynta i Island; det är egentligen endast landets begge städer och handelsfaktorierna vid dess kuster, som kunna stoltsera med denna lyx. Man får emellertid icke föreställa sig en isländsk bær endast som en jordkoja, många af dem äro visserligen icke stort annat, men många hafva en ganska invecklad inredning, med hvilken man i början har svårt att komma på det klara. Denna inredning är också temligen olika på olika ställen, beroende på dess bebyggares smak och förmögenhetsvilkor. Det färre antal prester i landet, hvilka lefva som herremän, och det likaledes temligen begränsade antalet af mera välmående bönder synas eftersträfva en inredning af sina gårdar, hvilken närmar sig till trähusens; de hafva rum med panelade och målade väggar eller åtminstone ett eller annat dylikt rum till gästers emottagande och äfven till bostad för sig sjelfva, hvilka rum äro försedda med golf, en lyxartikel, som eljest icke i alla hus förefinnes. Men bland den fattigaste befolkningen bor man deremot nästan i fullständiga jordkulor, ehuru dessa likväl äro uppförda öfver jorden, icke nedgräfda i densamma. Jag

har till exempel varit inne i en bæ i Reykjavikstrakten, uppförd af det vanliga materialet, hvars låga och mörka inre utgjordes endast af ett rum, der den ena ändan upptogs af tvenne sängbritser på ömse sidor om långväggen med ett litet fyrkantigt bänkformigt bord emellan, den andra deremot af arbets- och förrådsrum, der ull, islandslaf och annat låg uppstapladt eller hopkastadt, och i hvars midt på långväggen midt emot ingången den låga, endast af några stenar betecknade eldstaden befann sig. Detta hus saknade golf och äfven annat tak, än sjelfva takresningen, som uppbar torftaket; ljuset inkom endast genom ett par små gluggar på taket, och huset var så lågt, att spännbjelkarne, som uppburo takresningen, räckte mig ungefär till bröstet, när jag stod upprätt derinne. Omöjligheten af anbringandet af ett särskilt tak blir deraf tydligt; ty om det funnes, kunde man ju icke annat än krypande komma in och ut, och icke vistas derinne annat än sittande. Att allting skulle vara svart, nedrökt och nedsmutsadt i en dylik bæ ligger i sakens natur, och dess utseende trotsar också all beskrifning. Jag hade gjort en lång och besvärlig färd den dagen, då jag om aftonen kom ned till denna gård, regn och dimma hade utkylt mig, och jag hade flera timmars ridt tillbaka till Reykjavik, jag hade dessutom haft det osökta nöjet att rida ner i en iskall bäck, som kom rakt ur de upptinande snödrifvorna på Esjan, och der tagit fotbad i jökelvattnet, så att jag nästan med nöje antog bondens välvilliga anbud att komma in och dricka kaffe, hvilket jemte bränvin utgör nationaldrycken.

Jag har dessutom under mina resor gjort mig till en regel att följa det välbekanta vishetsspråket: hvad som ingår genom munnen, det besmittar icke menniskan. Det förstås, jag undviker svineri så vidt möjligt; detta anser jag för en lika så stor pligt, som att icke vara alltför kräsen. Sedan jag lyckligt passerat den mörka och smutsiga gång, som ledde in i det lilla huset och likaledes lyckligen undgått sammanstötningen med de låga takbjelkarna, slog jag mig ned på en af de förut omtalta sängbritserna i väntan på kaffet, och hade derunder tillfälle att göra de iakttagelser, jag nu meddelat

läsaren. Kaffet var också snart färdigt, ty kaffepannan måtte visst "stå på" alla tider af dagen i de isländska bæ'erna, ungefär som åtminstone i vissa trakter af Sverige, och kaffet var också godt, såsom det gemenligen fås i Island, men visst blef jag litet häpen, då jag fick se min värd gräfva i sängen vid sängfötterna och ur en der befintlig påse, om hvars utvärtes färg man kan göra sig en föreställning, framtaga sockret, som dock var hvit raffinad. Nu var det likväl godt att hafva den regeln att stödja sig vid: hvad som ingår genom munnen etc.

Detta var dock naturligtvis en af de tarfligaste bland de isländska bæ'erna. Gemenligen förete dessa en simplare inredning vid eller i närheten af fisklägena, hvarjemte byggnadssättet är något bättre på nord- och ostlandet än i öfriga delar af landet. En väl inredd, isländsk bostad skall bestå af 7 "hus", men åtminstone 6 af dessa utgöres endast af ett rum hvardera. Det sjunde, i hvilket befolkningen vistas och som kallas *badstofa* kan af brädväggar vara afdeladt i två eller tre mindre rum. Hvart och ett af de öfriga "husen", likasom äfven badstofan, stå under sitt särskilta tak. Byggnadsmaterialet för väggarna utgöres, som nämndt, af torf eller torf och sten, hvarftals lagda på hvarandra utan vidare sammanbindning, till en tjocklek af 4—5 fot; husen ligga för öfrigt bredvid hvarandra i en rad med gafveln vänd utåt, så att alla husgaflarne tillsammantagna bilda framsidan, — och till en del äfven bakom hvarandra. Dervid äro de sammanbyggda så, att två till hvarandra stötande hus hafva gemensam mellanvägg. Men emedan de icke stå under samma tak, så bildas emellan de båda taken en gång ofvanpå väggen, der regnvattnet samlar sig. Taket täckes likaledes af torf, dels lagd omedelbart på läkterna, dels med platta stenar eller torkadt strå af sandhafra under. Likasom väggarne, genomsläpper taket regn eller åtminstone fukt, hvarföre de isländska bæ'erna äro särdeles olägliga i sistnämnda hänseende. Taket liksom väggarne, med undantag af den lilla, antingen omålade eller på sin höjd tjärbestrukna brädbeklädnaden på husens gaflar, hvilken ofta icke går ned till marken, utan slutar mot

fönsterposten, då torfväggen går rundtom huset, äro naturligtvis gräsbevuxna, och som byggnaden är föga upphöjd öfver marken och till följe af den stora torfmassan företer något afrundadt i sitt utseende, skiljer den sig i allmänhet, såsom äfven förut är nämndt, icke synnerligen från denna, annat än under form af några låga, gräsbeväxta kullar, som ligga rad i rad. Närstående ritning, som utmärker en prestgård på nordlandet, ger en yttre bild af det isländska bygg-

En Isländsk prestgård.

nadssättet, sådant det nu är beskrifvet. Vi skola längre fram lemna en teckning af en isländsk *bondgård* sådan en dylik i verkligheten tar sig ut.

Ett af gårdens yttersta hus, hvilket dock plägar vända gafveln åt samma sida som hela byggnadens gafvel utgör fähuset eller *fjoset,* som det kallas, der korna hafva sin plats. Derutanför är således äfven gödselhögen belägen. Det motsvarande huset på byggnadens andra ända är smedja; men stundom kunna dessa båda, eller åtminstone den sednare ligga skiljd från de öfriga husen, äfvensom "fjoset" kan vara beläget i bakre delen af den fyrkant, som hela massan bildar. Sedan dessa båda blifvit undantagna, återstå de hus, som

nyttjas till bostäder, förvaringsrum för mjölk och andra matvaror, samt köket. Af dessa nämna vi först den såkallade *skémma'n,* som motsvarar, hvad vi kalla bod eller lider och hvilken har särskilt ingång från framsidan och således i den meddelade teckningen af prestgården utgör ett af de hus, som ligger det andra i ordningen från ändan. Skémman kan också finnas i dubblett, såsom i denna långa husrad tyckes vara händelsen. De öfriga husen äro förenade med hvarandra genom gångar i byggnadens inre. Dessa gångar äro aldrig försedda med golf, hvilket äfven saknas i köket eller *eldhús'et* och i skafferiet eller den såkallade *búr,* och högst undantagsvis med fönster, som i så fall sitta i taket. De äro derföre nästan kolmörka, så att man måste trefva sig fram i dem till och med vid ljus dag. Boningshuset eller *badstofan,* hvilken väl oftast är försedd med golf, åtminstone hos de mera välmående, är likasom köket belägen antingen i byggnadens bakre del eller också på *loftet,* det vill säga under taket af ett af "husen". I Skaptafellssyssel i sydlandet är detta loft ofta anbragt öfver fähuset, på det beboarne må kunna tillgodogöra sig den från kreaturen uppstigande värmen, ty spislar eller kakelugnar finnas icke, utan man bibehåller värmen genom att packa sig tillsammans så mycket som möjligt. Utom de nu nämnda rummen finnas hos de mera välmående en såkallad *stofa* eller *gestaskála* till gästers emottagande, hvilken är belägen till höger eller venster om den gång, hvilken leder in i huset, och som kallas *bæardyr* eller förstuga, hvarmed husens antal är fylldt. Köket är, såsom förut blifvit nämndt, icke försedt med golf och saknar äfven murad spis. Hela eldstaden utgöres af några flata stenar på marken; ingen skorsten finnes, men i dess ställe är taket försedt med ett eller två rökfång, öfver hvilka ställes ett fyrkantigt af bräder hopslaget rör, för att befordra draget. Detta är dock högst ofullständigt, hvarföre röken ofta slår in i bæ'en, och emedan brännmaterialet just icke alltid är det bästa, sprider detta gemenligen en obehaglig lukt. Utom torf, hvilken i allmänhet skall vara af dålig beskaffenhet, brukas kreatursspillningen allmänt till detta ändamål. Spillningen från ladugården utbredes först

på den odlade marken utanför gården, der den får ligga längre eller kortare tid, för att sedan samlas ihop. Den i fårhuset samlade spillningen åter, hvilken tilltrampas af djuren om vintern, uppskäres på våren, torkas och användes sedan till bränsle. På vissa orter af landet, såsom vid de fattigare fisklägena har man icke ens tillgång till detta, utan måste der begagna sig af fiskben, isynnerhet ryggbenet af torsken, fårben, torkad tång med mera.

På Vestmannaöarne vid landets sydkust måste man till och med som bränsle begagna skrofvet af tvenne fågelarter, som finnas der i stor mängd, nämligen sjöpapegojan och stormfågeln. Af den förstnämnda afskäres bröstet och nedsaltas, men det öfriga skrofvet upphänges till torkning tillika med vingarne och inelfvorna, samt brännes sedan i eldstaden. Af den sednare aftages hufvud, fötter, inelfvor och vingar samt blandas med kogödsel. Endast i färre delar af landet har man ris till bränsle. Stenkol, som fås vid handelsplatserna, brukas endast till smide; transporten upp till landet på hästryggen blir också orimligt dyr.

Stofan, i hvilken gästerna härbergeras, är försedd med en säng, ett bord och vanligen några kistor att sitta på, i *badstofan* åter utgöres möbleringen endast af sängar, hvilka äro fasta vid väggen och stora, så att de rymma två eller tre personer. Ett litet fyrkantigt bord nedanför fönstret emellan de yttersta sängarne förekommer dock. Något större bord för måltiderna finnes icke, utan hvar och en äter, sittande på sin säng, med matpytsen framför sig. Spegel eller byrå träffar man sällan.

De isländska husen äro låga, mörka, fuktiga och osunda på allt sätt, med ett ord det otrefligaste man i byggnadsväg gerna kan tänka sig, åtminstone bland hyfsade menniskor. De hållas dessutom mycket snuskiga och orena, hvarföre de äfven i hög grad befordra dödligheten.

Det måste förvåna, att klimatet i ett så pass nordligt land medgifver ett dylikt byggnadssätt utan eldstäder, men ehuru sommaren är kallare, är dock vintern blidare än på motsvarande breddgrader i Sverige, tack vare golfströmmen,

som på tre sidor omsköljer landets kuster. Invånarne behöfva derföre icke heller begagna sig af pelsverk om vintern, utan gå i sina vadmalströjor, ungefär som om sommaren.

Med uppräknandet af de ofvannämnda husen hafva vi omnämnt alla de beqvämlighetsinrättningar med hvilka isländningen, vare sig prest eller bonde, förser sitt hus. Ty himlen är taket på det enda hemlighetshus, han begagnar, och detta är, som man vet, gemensamt för alla.

För sina får och hästar, hvilka han så länge som möjligt låter bo under bar himmel, har han små torfhus utan fönster uppresta här och hvar på något afstånd från bæ'en. Men för hästarne är ett dylikt hus, i vissa delar af landet, der ej för mycket snö faller om vintern, icke försedt med annat än en smal, från väggen utskjutande tak-kant, och alldeles öppet i midten: hästarne finna det för varmt att bo i tillslutna hus; inga spiltor förekomma naturligtvis heller i ett dylikt stall, ty den isländska hästen är icke bortskämd med beqvämligheter. De få gå lösa om hvarandra i sitt skjul och spisa de höstrån, som bestås dem under den kallaste vintern. En dylik bær med sitt "fjos" och sina hus för får och hästar bildar således, hvad vi kalla en gård, eller en by, då inbyggarne äro flera. Dessa gårdar äro vanligen belägna i backsluttningen längs efter foten af ett fjäll, eller också på de ur en myr uppstickande kullarne. De uppdagas på afstånd mer till följe af den gröna gräsmatta, som omgifver dem, det så kallade "túnet", hvilket utgör den odlade eller gödslade jorden i landet, än genom byggnaderna sjelfva, ty dessa likna mera genom sina gräsbevuxna väggar och tak små gräskullar än menniskoboningar. Bæ'erna ligga emellertid oftast på betydligt afstånd från hvarandra, emedan hvarje bonde behöfver stora betesmarker för sina ofta talrika fårhjordar och slåttermarker för vinterfoders erhållande, och som "túnet" alltid är särdeles litet i förhållande till de vidsträckta omgifningarne, emedan utsigten ju icke hindras af skog eller dylikt, så se dessa bæ'er med sina tún på afstånd ut som små gröna gräsfläckar, som sticka af antingen mot de gråa, och vidsträckta hedarne eller mot den ljusare grönskan på ängen

eller i backsluttningen utom "tún"et; med ett ord, dessa odlade fläckar ligga endast glest spridda öfver den bebodda delen af det vidsträckta landet, och skulle säkerligen utgöra en förvånande bråkdel af landets 1,800 geogr. qvadratmil stora areal, om man kände deras ytinnehåll.

Man har ofta talat och skrifvit emot det isländska byggnadssättet, isynnerhet för den fuktighet och osundhet, som det medför. Och häruti har man utan tvifvel rätt, ty snusket och orenligheten i en dylik bæ kan ofta vara odräglig. Men om man vill afhjelpa bristen i byggnadssättet *derigenom,* att man isynnerhet ifrar för uppförandet af trähus i landet, så tro vi, att man icke går alldeles praktiskt tillväga, ty huru önskligt än detta kunde vara, så blir det dock för de flesta både bland allmogefolket och presterna alldeles för kostbart, eftersom Island sjelft ändå aldrig kan komma att alstra de timmerskogar, som äro nödvändiga för dylika hus. Deremot föreställer jag mig, att det förtjenstfulla ifrandet för ett bättre byggnadssätt närmast borde gå ut på att åstadkomma torfhus af den bästa möjliga form för ernående af fuktfria och ljusa bostäder. De nuvarande bæ'erna äro nämligen allt annat än ljusa; de famnstjocka torfväggarne, genom hvilka de gångar gå, som förena de olika rummen i byggnaden med hvarandra, åstadkomma i dessa gångar ett beckmörker, så att man tror sig stå vid inträdet till en källare, i stället för ett boningsrum, när man vill finna vägen in i bæ'en, och sjelfva rummen äro äfven ofta dystra och mörka. Att mycket skulle kunna göras till en gagnelig förbättring af dessa olägenheter, tar jag alldeles för gifvet, såsom grundens omsorgsfulla underdikning, dragrörs anbringande, med mera, hvarom en byggmästare bör kunna lemna upplysning, och hvarigenom dödligheten bör kunna förminskas, eller sundheten uppehållas. Med det nuvarande, allmänna byggnadssättet är fukten i dessa bæ'er så stor, att inredningen, de brädklädda väggarne och golfven, ruttna på några få år. Och till förhindrande af detta bör man kunna med fördel använda ett omsorgsfullare arbete på byggnadens uppförande.

Det har ofta vid betraktandet af yttersidan af en isländsk bæ förvånat mig, huru litet svaga isländningarne äro för färger. I motsats till våra trefliga, rödmålade bondstugor, hvilka taga sig så väl ut mot den gröna bakgrunden, är framsidan af ett isländskt hus aldrig annat än grå, som en gammal utlefvad gärdesgård, på sin höjd svart och tjärstruken. Den så billiga rödfärgen har icke funnit vägen till Island. Möbleringen af stugorna motsvarar deremot i allmänhet, såsom förut är antydt, den hos våra fattigare bönder och torpare brukliga, om jag undantager golfvet, hvilket, såsom nämndt, i Island stundom saknas, och der det finnes, oftast är fördoldt under ett sådant lager af smuts, att man nästan kunde misstänka, att egaren ville intala sig sjelf, att han vandrade på det kära jordgolfvet.

Naturligtvis finnas, som förr är nämndt, flera förmögnare prester och äfven en och annan bonde, som lefva mera på herremannavis, hafva golflagda och bättre möblerade rum, som i afseende å renlighet och snygghet kunna utgöra föredömet i hvilket land som helst. Men de äro dock temligen tunnsådda. Mångenstädes kan man också tydligen se, att det icke är fattigdomen allena, som förorsakar den allmänt öfverklagade osnyggheten, och man frestas då att tro, att det bland isländningens goda sidor utgör ett fult karaktärsdrag hos honom att mindre älska renligheten.

Hvad åkerbruket beträffar, så vet man, att sädesodlingen aldrig velat lyckas i Island; det enda inhemska korn, som finnes, är den på sandhedarne vildt växande sandhafran, *Elymus arenarius*, af hvilken bakas ett njutbart bröd. Utom gräset, som är hufvudsaken, odlas derföre intet annat än litet potates och rofvor.

Derigenom att túnen blifva liggande år från år, utan att bearbetas, blir deras yta småningom ifrån att vara jemn och slät alltmer och mer tufvig, så att den till sist endast bildar tufva vid tufva. Detta uppkommer på det sätt, att när vattnet, naturligtvis isynnerhet vid snösmältningen och kållossningen om våren, drar sig ned i jorden, bildas i det mer och mindre porösa jordlagret en liten nedsänkning, all-

deles på samma sätt som vid pågjutning af vatten på en blomkruka; denna insänkning fördjupas år från år, till dess den till sist bildar en grundare eller djupare fåra, och när dessa fåror förena sig och nätformigt öfverspänna túnet, så är tufformen äfven gifven. Visserligen lärer det finnas en och annan af de isländska bönderna, som älska dessa tufvor, emedan ytan blir större, som de säga, liksom bönderna hos oss stundom af samma skäl älska kullriga åkrar, men i allmänhet torde det dock anses för ett slarf eller för brist på omsorg att bruka ett för tufvigt tún. Besväret att afhjelpa detta är emellertid ganska stort, emedan man för det ändamålet måste först afskära grästorfven, derpå borttaga den underliggande kullen och så ditpassa torfven åter. Men när detta är gjordt, så säger man, att det är ett vackert tún.

Island har, som bekant, från sin bebyggelse räknadt i icke mindre än trehundra år bildat ett sjelfständigt, republikanskt samhälle. Visserligen är det nu temligen länge sedan denna republik upphörde på papperet, ty år 1262 svor Island trohetsed till Norges konung. Men samma afskildhet, som bidragit till att i tal och skrift bevara det gamla nordiska språket oblandadt, har äfven verkat till bibehållandet af det republikanska sinnelaget. Detta uttrycker sig till exempel i det helsningssätt, hvarmed en isländning helsar sin landsman, när han säger: god dag, kamrat! Det påminner ju om "citoyens" i de nyare republikerna. Benämningen *herre* är också nästan okänd i det isländska tilltalssättet. Att bönderna benämna hvarandra vid namn och helst vid förnamnet, är naturligt, men de bruka också denna förtrogna benämning, när de tilltala "herremännen", såsom till exempel en sysselman, en köpman eller dylikt folk. Oftast betjena de sig dock härvid af slägtnamnet, då ett dylikt finnes, men slägtnamnen äro icke vanliga bland infödda isländningar, icke en gång bland den högre klassen, utan återfinner man här samma bruk, som vi läsa i vår äldre medeltidshistoria om de höga herrarne, att de nämligen uteslutande eller företrädesvis benämndes med sitt dopnamn och fadrens namn, t. ex. Bo Jonson, Carl Knutsson, i likhet med hvad bruket ännu är bland allmogen i

Sverige. Endast presterna hafva en titel, de benämnas med tilltalsordet "Sira", hvartill lägges dopnamnet, således *Sira Jon*, *Sira Jakob* o. s. v. I skriftspråket nyttjas dock benämningen herre i större utsträckning än hos oss, t. ex. *herr bonde* eller *herr hreppstjorir,* hvilket sistnämnda betyder detsamma, som om vi skulle skrifva *herr fjerdingsman.*

När vid en af mina sednare utflygter från Reykjavik, vid hvilken jag redan lärt mig att begagna vägvisare, denne sporde mig om mitt namn, svarade jag honom först slägtnamnet, men underrättade honom i medvetandet af det nu omnämnda bruket äfven om mitt eget namn. När vi derpå ridit framåt en stund, och jag redan glömt det föregående samtalet, fick jag plötsligen höra en röst bakom mig, som med dämpad stämma ropade mig vid mitt dopnamn. Jag vände mig förvånad om vid ljudet af det för mig på en tid så ovanliga tilltalsordet, men som jag icke straxt upptäckte, hvarifrån det kom, började jag tro mig vara en annan Saul, som emottog röster från höjden, då mitt öga till sist föll på min följeslagare, som med hemlig min pekade på en stor fågel, som satt ett stycke från vägen. Nu rann vårt samtal mig i hågen, och med tillfredsställelse betraktade jag den hederlige "citoyen", som stod framför mig, ty jag fann, att jag nu åtminstone kommit till ett land, der menniskorna betraktade hvarandra som bröder, och dit således den mest dräpande af *våra* fördomar ännu icke hunnit. Men ehuru isländningarne betrakta hvarandra som bröder och, gudskelof, icke lägga mycket märke till rangförordningar, så måste jag dock ge dem det vitsord, att de äro i hög grad höfliga och uppmärksamma, såväl mot främlingar, som, efter hvad jag tror, äfven mot hvarandra. En isländning lyfter nämligen alltid på mössan, när han helsar på den kommande och icke blott så, att han fingrar på mösskärmen, utan han blottar verkligen hufvudet. Jag har mycket undrat, hvarifrån denna sed härleder sig, och möjligen tänkt, att den kunde vara en följd af det mellan isländningarne inbördes brukliga, ömmare helsningssättet medelst kyssande, då naturligtvis mösskärmen eller hattbrättet är i vägen. Ty de isländska helsnings- och afskeds-

kyssarna äro icke en blott tom ceremoni, utan tillämpas med värme och eftertryck och under två- till trefaldiga upprepningar, fullkomligt oberoende af ålder, kön eller andra skiljaktigheter de mötande imellan. Men då jag har trott mig iakttaga, att den utvärtes höfligheten verkligen synes vara ett uttryck för andens inneboende kraf, har jag frångått detta förklaringssätt, och tror således, att isländningarne äro höfliga af naturen, åtminstone mot dem, som äro höfliga tillbaka.

Hvad den sjukdomen, som kallas titelsjuka, beträffar, så har dock Island icke gått alldeles fullkomligt fri derifrån, det kan man ju icke heller begära; men den förekommer bestämdt endast sporadiskt, och titlarne hafva, der de finnas, kanske oftast blifvit införda utan föremålets särskilta önskan. De äro också få, som i detta land komma in under rangförordningens kapitel. Ty till exempel i hela östra Island och en del af det norra vet hvar man, hvilken som menas, när man talar om *Kancellirådet*, och i Skagafjorden är *Kammarrådet* ett lika enstaka exempel och i Reykjavik hafva vi *Justitie-*, *Etats-* och *Conferentsrådet;* jag tror knappast, att de finnas i pluralis.

Under min vistelse i Reykjavik gjorde jag bland annat en utflykt till den präktiga Esjan, som jag såg hvar dag från mina fönster i staden, och hvilken jag derför ansåg mig särskilt kallad att besöka. Jag red i anledning deraf första dagen till Moums prestgård, vid foten af fjället, en vanlig bæ, rundtom omgifven af blöta myror, till hvilkas utdikande man lika litet här, som i det öfriga Island, ännu gräft ett spadtag. Det borde dock vara lönande att utgräfva dessa marker och söka att få goda ängar, der man ofta icke skördar annat än litet kreatursbete, och dessutom skull torrläggandet af dessa vattenbehållningsredskap bestämdt utöfva ett särdeles förmånligt inflytande på landets klimat, ty när nu solstrålarne om sommaren komma, för att uppvärma jorden, så åtgår all den värme, de under en dag kunna utsända, till afdunstning af vattnet i myrorna, den *bindes* af vattenångan, och jorden är derföre om aftonen lika kall, som den var om morgonen;

och på det sättet går det hela sommaren igenom, ty de odikade myrorna äro ju svampar, som, när en del vatten afdunstat från deras yta, uppsuga nytt och kallt vatten från grunden. Dessas torrläggande är således första vilkoret för förbättrande af Islands klimat; och man vet ju af erfarenhet från andra länder, huru mycket menniskan förmår uträtta i detta fall.

När jag om morgonen dagen efter min ankomst till Moum ville anträda vandringen upp på Esjan, frågade mig min värd, presten, om jag icke ville taga upp mina hästar, för att passera vägen från gården till bergets fot. Jag såg på honom förvånad, ty det var endast ett litet stycke väg af kanske 5 minuters vandring; men han tillade: myren är så blöt! Detta ger ett litet begrepp om den råa, ännu af menniskohand till största delen orörda naturen i Island, ty man kan här icke komma någon väg utan sin häst; den kortaste stig kan eljest vara omöjlig, ty antingen kommer en myr eller en strid bergfors eller ett stycke hafsvik, der allestädes menniskan skulle taga sig ganska slätt fram utan hästen.

Bestigningen af Esjan är ganska brant, liksom föröfrigt uppgången till de flesta fjäll och höjder i Island, ty den sluttning, uppför hvilken man har att vandra, utgöres i de flesta fall af *ras* eller *jordskred,* och detta bildar, som man vet, alltid en brant vägg. De sista hundradetalen af det något mer än 2,000 fot höga Esjafjället måste till och med tillryggaläggas under klättring, emedan den trappformiga bergart, som bildar toppen, lemnat högst litet skred. Toppen sjelf är platåformig, litet kullrig och öfverst täckt med en ännu ganska djup *snöfonn,* som dessa under sommaren qvarliggande eller först mot hösten upptinande snömassor kallas i Island. Vid sidan af denna *fonn* visade mig min följeslagare en *varde* eller stenhög, hvilken han sade vara upprest af en svensk, som för lång tid tillbaka berest Island. Denna svensk må väl i så fall hafva varit sedermera erkebiskopen *Uno v. Troil,* hvilken år 1772 besökte Island i sällskap med ett par engelska resenärer.

Utsigten från Esjan, hvilken omfattar ett godt stycke af landet, är storartad. *Snæfells*jökeln höjer sig i nordvest, sedd från denna höjd, som ett betydligt fjäll vid ändan af den lägre fjällsträckning, som, enligt hvad vi erinra oss, bildar ryggen af den Faxebugten i norr begränsande halfön. Norrut från Esjan åter reser det mera närliggande fjället *Skardsheidi* sin af djupa, snöfyllda inskärningar fårade hjessa; i nordost synes ändan af den omkring 10 geogr. mil långa och 2—4 mil breda Långjökeln, hvilken med rigtningen af sydvest-nordost, jemte den öster derom belägna icke mindre kolossala Hofsjökeln bildar de båda stora snöfjällen i landets midt. Den från Esjan synliga sydvestra ändan af Långjökeln är dessutom omgifven af lägre vulkaniska fjäll, såsom de båda nästan cirkelrunda fjällen *Ok* och *Skjaldbreid*, hvilka dock äfven öfverstiga gränsen för den eviga snön, hvilken ligger på 2,700—3,000 fots höjd öfver hafvet. I söder är utsigten från Esjan begränsad af *Vifilfell*, en af de vackrare fjälltoppar i Reykjaviks närhet, och af den fjällrygg, som derifrån utlöper i sydvest mot Reykjanäs, så att hafvet här icke blir synligt förrän omkring *Eldö*, hvilken står som en dimhöljd klippa vid horizonten. I sydvest var utsigten för tillfället begränsad af moln; på denna sida lärer man eljest från Esjan kunna se de klippiga Vestmanna-öarne vid landets sydkust och således äfven sannolikt konturerna af Eyafjallajökeln. Att man måste känna sitt hjerta klappa varmt för ett land, som erbjuder så stolta och sköna syner, hvilka naturligtvis trotsa all beskrifningskonst, kan ingen finna underligt. Jag lemnade också det hvita snötäcket uppe på Esjans topp, uppfylld af vördnad för en natur, som har så mycket stort att breda ut inför betraktarens ögon.

När jag i Augusti återkom till Reykjavik efter min sommarresa genom landet, var Esjan blå och snöfri och derföre mera entonig, men jag kastade dock hänryckta blickar till denna "min första kärlek", der jag först fått kasta en blick in i den storartade natur, som sedan under sommarens lopp ständigt skulle följa mig.

Under mitt första uppehåll i Reykjavik (namnet härledes af ordet *reykjr*, rök, i anledning af den varma, rykande källa, som befinner sig inne vid fjorden ej långt från staden; samma ord igenfinnes i en hel mängd ortnamn i Island, såsom *Reykir, Reykholt*, ty de varma källorna äro ju i stort antal spridda öfver detta land) — under mitt första uppehåll i Reykjavik hade jag tillfälle att lära känna den isländska *nationaldrägten*, såväl hvardagsdrägten, hvilken jag

Isländska i hvardagsdrägt.

naturligtvis sedan såg allestädes i landet, som högtidsdrägten, hvilken jag knappast såg annat än i Reykjavik, ty den brukas endast vid högtidligare tillfällen, bröllop, större helgdagar och dylikt, hvarföre den endast undantagsvis kommer fram. Nationaldrägten bäres endast af qvinnorna, hvilka ju städse bibehålla gamla seder längre än manfolket eller, för att uttrycka sig lärdt, äro det konservativa elementet i staten. Hvardagsdrägten är särdeles enkel, ty den utgöres endast af ett tätt åtsittande, svart, stickadt yllelif med trånga vid handleden hopknäppta ärmar utan den minsta prydnad, och en efter längden något veckad vadmalskjol, men den tager sig särdeles väl ut, både derföre att den genom sin släthet och åtsittenhet låter den ofta fylliga och vackra figuren framträda på ett för ögat behagligt, men tillika särdeles ärbart sätt, och äfven derföre att det enkla, men varma ylletyget ger begrepp om ändamålsenlighet och praktiskhet. Det är derföre en drägt som är att anbefalla till införsel på andra håll, ty den är fri från flärd och prål, den är vacker och ändamålsenlig. Till denna svarta drägt brukas som en liten förgyllning ett randigt eller rutigt förkläde i rödt eller grönt eller någon annan färg, alltefter egarinnans behag, och dessutom tillkommer den för isländskorna egendomliga hufvudbonaden, den så kallade *húan,* i form af en liten svart rökmössa, som litet kokett fästes öfver hjessan och från hvilken nedhänger en lång silkestofs, närmast *húan* omsluten af en guld- eller silfverholk. Detta är hela drägten — det förstås, stundom kan väl den litet vidlyftiga kjolen låta ana tillvaron af en liten krinolin derunder, men detta tillhör naturligtvis hemligheterna och bör icke förrådas — i öfrigt bäres den lika af alla, både fröken och tjenstepigan och den gifta qvinnan. Man kan derföre icke vid åsynen af en isländska skilja, om hon tillhör den ena eller andra klassen; här är också jemnlikhet rådande. I köpstäderna hafva dock de förnämare som oftast aflagt nationaldrägten och kläda sig efter europeiskt bruk. Och som förbindelsen med utlandet är ganska liflig dels genom handeln dels genom embetsmännen, af hvilka äfven de i Island infödda ofta uppehållit sig någon tid i Danmark och dels ge-

nom de franska krigsskeppen, som hvarje år anlända till Island, så får man på Reykjaviks gator eller i dess salonger se lika fina toaletter, som till exempel i Köpenhamn eller någon annan större stad. Och således följer Island äfven häruti med sin tid.

Hvad högtidsdrägten beträffar, så är denna något mera på "stads", såsom den ju också bör vara. *Húan* ersättes här af en hög, hvit, hjelmformig och således i nacken uppböjd, men efter pannan och hårfästet tillslutande hufvudbonad, hvars nedre rand är broderad med guldtråd eller besatt med gyllene stjernor, men toppen omvirad af en hvit tyllslöja, fästad på något konstförståndigt sätt; lifvet, af svart kläde, är rikt broderadt med en eklöfsslinga af silfver- eller guldtråd, hvilken löper rundtom halsen och i en dubbel rad ned till medjan, vid sömmen öfver axeln är en liten guld- eller silfverträns och likaså vid handleden; kjolen är likades af kläde, broderad nedikring med silke; kring midjan fästes ett svart sammetsskärp, vackert broderadt med silfver eller guld, eller också ett förgyldt silfverbälte af konstmessigt arbete, stundom besatt med ädla stenar. Klädseln är föröfrigt af samma snitt som den förut beskrifna hvardagsdrägten, men öfver denna helgdagsdrägt svänges en kappa eller mantilj utan ärmar af fint kläde, kring sin nedre rand likasom kjolen broderad med silke, men denna mantilj kan också vara af sammet, till exempel grön, kantad med hermelin och sammanhållen om bröstet af ett gammalmodigt silfverspänne. Om halsen lägges dessutom en tung silfverkedja med vidhängande kors, förgylld, ett arf af gamla fäder. Drägten kan för öfrigt förändras något litet, hvad ziraterna angå; den är som man finner rätt dyrbar och tar sig särdeles väl ut. Till hvardagsdrägten brukar man icke något annat öfverplagg än en vanlig schal, hvilken af isländskorna i Reykjavik snos upp kring öronen och halsen, så att man nästan skulle tro, att de voro nunnor, som fruktade att låta se sig.

Den prydnad, naturen i särdeles mått förlänat isländskorna, nämligen deras rika och vackra hår, förstå de att fläta samman i präktiga guirlander, som hänga från *húan* ned

på ryggen. Deras hår och deras hvita tänder kunna icke annat än falla i ögonen; de sista lära dock på sednare tider lidit mycket af det starka kaffedrickandet, och måhända verkar detta äfven i längden skadligt på det förra.

Medan jag är på talet om klädedrägten, borde jag äfven yttra några ord om *utseendet,* ehuru jag dervid känner mig stå på en hal grund, ty den enskilta anti- eller sympathien inverkar ju härvid så mycket, att den ena obetingadt förklarar för fult, hvad den andra lika obetingadt förklarar för vackert. Om jag nu, för att framställa en uppfattlig bild af de isländska qvinnornas utseende, skulle tala om "bär och mjölk", så skulle detta icke vara så alldeles rigtigt, ty man kan äfven ofta få se ett eldigt brunt öga lysa, eller en svart lock sticka fram under "huan". Likväl torde den af sagorna besjungna, korngula färgen på håret och himmelsblå på ögonen vara den vanliga, hvarvid "bär- och mjölk"-färgen naturligtvis blir den rådande på kinder och panna. Frågar läsaren mig i öfrigt om de isländska qvinnorna äro vackra eller fula, så har jag icke något bättre svar att gifva honom än: res dit och se. Jag erinrar mig, att vid en af de angenäma aftonunderhållningar, i hvilka jag hade nöjet deltaga i Reykjavik framkastade en af de vackrare isländskor, jag träffade, till mig med en genomträngande blick den förrädiska frågan, om jag icke sett: "mange, smukke Piger" i Sydlandet af Island. Som jag väl visste, att Reykjavik, ehuru beläget på landets vestkust, likväl af inbyggarne räknas till sydlandet, emedan den är belägen i Sydamtet, var jag särdeles frestad att svara *henne*, att jag icke sett mer än *en.* Men för läsaren må jag väl uppritigt tillstå, att jag verkligen sett "mange smukke Piger", såväl i Syd- som i Ost- och Nord-landet af Island; Vest-landet har jag icke besökt, men tviflar naturligtvis icke på, att de äfven der äro hemma.

Sedan jag med dessa ord anser mig hafva uppfyllt mina skyldigheter mot det *täcka* könet, skall jag med några korta ord omtala det andra. Och jag får då nämna, att isländningens utseende liknar svenskens eller norrmannens i de nordligare delarne af dessa land, för så vidt jag har mig bekant.

Isländningarne hafva sålunda en kraftig kroppsbyggnad, äro väl växta och symetriskt utbildade. De kunna i allmänhet icke kallas vackra, ehuru man ofta kan träffa präktiga utseenden ibland dem. Såsom någonting märkligt anför man den stora utbildning, som hvitögat ofta företer, mot hvad fallet är hos andra nationer. Hvad som i afseende på kroppsbyggnaden utmärker isländningen är hans, i ögonen fallande, starka undersätsighet, långa lif och korta ben. Med *Darwin* skulle man förklara isländningarnes kortbenhet sålunda, att emedan *ridvägarne* till följe af det långvariga trampet i samma spår ofta blifvit fördjupade, isynnerhet der marken varit lös, under det att åter den, stigen begränsande, otrampade marken höjt sig genom grästorfvens tillväxt, och emedan de härigenom uppkomna jordväggarne på ömse sidor om vägen, förutom en och annan större sten, äro särdeles farliga för dem, som hafva långa ben, alldenstund man lätt under starkt traf kan bryta en fot eller ett ben mot dessa obehagliga hinder, — så har naturligtvis isländningen haft behof af korta ben. Och då naturens omsorg alltid går ut derpå att förse arten med den för honom behöfliga kroppsbyggnaden, så hafva isländningarnes ben under tidernas lopp blifvit allt kortare och kortare allt eftersom det tusenåriga trampet gjort vägarne allt djupare och djupare.

Detta djupsinniga förklaringssätt antar jag dock icke såsom mitt, utan för min del föreställer jag mig orsaken till undersätsigheten ligga deruti, att isländningarnes nordiska förfäder varit i besittning af en dylik kroppsbyggnad, hvilken isländningen bevarat oblandad, liksom han bevarat så månget annat arf af sina fäder. Skulle jag hylla det andra eller *Darwinska* förklaringssättet, så skulle jag anse mig hos isländningarne i onödan kunna uppväcka en ogrundad farhåga för deras kommande slägte. Ty alldenstund enligt denna theori ingen gräns finnes för förändringen, och alldenstund naturligtvis ridvägarne under ytterligare tusen år måste blifva betydligt mer nedtrampade än nu, åtminstone såvida icke några större väganläggningar skulle komma ifråga, hvilket dock troligtvis för alltid öfverstiger landets krafter, — så skulle na-

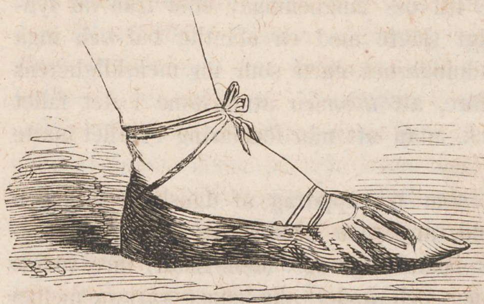
turligtvis isländningens ben blifva allt kortare och kortare, så att man till sist skulle kunna löpa fara att erhålla ett, åtminstone i förhållande till oss långbeningar eller från vår synpunkt sedt, vanskapligt slägte med en ofantlig bål och inga ben. Så väl för isländningarnes egen som för mensklighetens skull hoppas jag derföre, att *theorien* åtminstone i det fallet icke måtte hålla streck, utan att min förklaring i stället måtte vara den rigtiga.

D:r Schleissner, som på uppdrag af danska regeringen uppehållit sig i Island, anger en märkvärdig iakttagelse rörande blodvärmen hos isländningarne. Menniskans inre värme antages för alla nationer och under alla zoner variera mellan 36,5°—37° C., men bland 12 individer i Island, som Schleissner undersökt i detta hänseende, har han funnit denna värme hos 9 individer öfverstiga 37°, högst uppgående till 37,8°; endast hos en af de öfriga nedgick den till 36,5. Medeltalet för dessa tolf individer var 37,27° C. *).

På talet om de isländska klädedrägterna hade jag så när glömt skorna, men som dessa, ehuru egendomliga, förefalla mig temligen oändamålsenliga, och som det dessutom är genom dem, som, åtminstone medelbart, den starka och för mig vedervärdiga smutsen införes i de isländska bæ'erna, så vill jag icke på dem offra många ord, utan endast anmärka, att under det öfre delen af skon utgöres af ett stycke, till färgen vanligen spräcklig strumpa, så utgöres den undre af ett stycke ogarfvadt får- eller annat skinn, hopviket i form af en lappsko. I denna fotbeklädnad kan man naturligtvis icke passera ett enda stycke väg i det fuktiga Island, utan att blifva våt, och måste derföre begagna antingen skinnsockor med skaft utanpå skorna och benen, hvilka äro ganska ändamålsenliga, när man rider, eller också skinnsockor innanför skorna, hvilka säkert icke äro helsosamma, när man går. Skornas egentliga förtjenst består väl derföre i deras billighet. Om de isländska damerna äfven innesluta sina, antag-

*) Se: Island, undersögt fra et lægevidenskabeligt Synspunkt af *P. A. Schleissner*.

ligtvis små och proportionerliga fötter i dylika oformliga skor, har jag icke sett, men tar för gifvet att så förhåller sig.

En Isländsk sko.

Alldenstund man icke behöfver vara skomakare, för att sy en isländsk sko, så är detta handtverk föga representeradt i Island. Man kan icke ens få ett par stöflor halfsulade med mindre man befinner sig i Akureyri eller i Reykjavik, på hvilka platser, de båda skomakare äro bosatta, som landet har att uppvisa. Någon skräddare bland manfolket finnes icke, utan denna klass representeras uteslutande af qvinnor. Männerna af den högre klassen, hvilka icke bruka gå i vadmal, måste derföre taga alla sina kläder från utlandet, äfvensom skodon.

I Island har man icke så litet besvär vid transporterandet af sin reskassa, äfven om denna icke är öfverdrifvet stor. Sedelmynt emottages nämligen icke, utan endast silfver, hvilket således skall fraktas i specier eller mindre mynt och till följe af packgodsets begränsade vigt kan göra en liten börda, hvilken man dock efterhand blir qvitt, det förstås.

Andra kapitlet.

Om jag uti det föregående kunnat införa läsaren något i en del isländska förhållanden, sådana de för mig framställt sig, må jag nu inbjuda honom till den färd genom landet, som jag under sommaren företog från Reykjavik efter Islands sydkust, ostkust och nordkust. På denna färd komma vi dels att något närmare lära känna de isländska plägsederna och sjelfva folklynnet, dels att göra bekantskap med de märkvärdiga naturförhållanden, som hänga tillsammans med Islands historia. Men jag må på förhand bedja läsaren, att, när han tänker sig det landet Island, han må tänka sig allting i *stort*. Skyhöga fjäll, vidsträckta hedar, oöfverskådliga sandslätter, strida och forssande floder, branta och klippiga, ofta lodräta afsatser, öcknar af grus- och lavafält, liksom af snö och is, allt omgifvet eller omfamnadt af det vidsträckta hafvet, hvilket under färden sällan lemnar våra blickar. I sanning, allt är stort i detta land; endast menniskoverken äro små och obetydliga, det vill säga menniskornas händers verk, ty andens verk är ju verkadt, så godt i Island som annorstädes.

En följd af denna stora natur är den, att afstånden blifva både förkortade och förlängda, — det förra, emedan man ju från en högre belägen punkt kan se ut öfver en betydlig del af landet, hvarföre man jemförelsevis icke behöfver göra långa resor, för att få en öfversigt öfver landet i *stort*, det sednare, emedan man ju redan flera dagar förut kan hafva i sigte, till exempel den fjälltopp, under hvilken man först sent kommer att färdas, och emedan den särdeles inskurna

och kuperade jordytan i betydlig grad förstorar den qvadratyta, som landet eger, sedt i fogelperspektiv.

Måndagen den 12 Juni på morgonen lemnade jag Reykjavik i sällskap med en familj från handelsplatsen *Eyrarbakki*, köpman *Thorgrimsson*, en infödd isländning, hvilken med fru och barn återvände till sitt hem efter ett vinteruppehåll i Köpenhamn. Eyrarbakki är, som af kartan synes, beläget på Islands sydkust på venstra stranden af en af landets största floder, *Ölfusá*, hvilken har sin egentliga källa på Långjökeln der den benämnes *Hvitá*, men under sitt lopp upptar flera större vatten, och, sedan den förenat sig med *Thingvalla* sjöns utloppself, antager det förutnämnda namnet Ölfuså. Färden dit från Reykjavik torde väl vid godt väglag makligt låta sig göra på 10 timmar, men som dels vägen nu var jemmerlig, dels karavanen till en del sammansattes af små barn, hvilka icke kunde uthärda en stark ridt, blef den denna gången längre; jag tror, att vi voro 14 timmar på väg, färgningen öfver Ölfusån inberäknad. Det blef derföre en af mina längsta och mödosammaste dagsresor. Morgonen var visserligen klar och lofvande, när vi lemnade Reykjavik, men så snart vi uppnådde den såkallade *skarden* eller fjällpasset emellan Vifils- och Hengilsfjäll, insveptes vi i en dimma, som för återstoden af dagen förtog hvarje utsigt, och som då och då urladdade en liten regnskur till vår särskilta förnöjelse. Det var derföre med ett särdeles välbehag jag om aftonen inträdde i det gästfria och trefliga huset vid Eyrarbakki, för att der glömma dagens mödor. Vägen mellan Eyrarbakki och Reykjavik är för öfrigt icke utan intresse, ehuru måhända litet enformig, emedan den till större delen leder öfver gamla lavaströmmar eller, som dessa på isländska språket benämnas, *hraun*. När man första gångerna passerar öfver dessa lavaströmmar, kan man icke annat än med förvåning betrakta deras mångartade stelningsformer, i det ytan än utgöres af flacka, långsträckta, efter midten nästan alltid brustna hvalf med en valk- och bågformigt fluten yta, dels af taggiga porösa, likasom uppbrutna, mer och mindre fantastiska lavastycken, som sticka upp från ett mera jemnflutet, likaledes hvalfformigt underlag, dels af lösa stenar af vexlande, men vanligen min-

dre storlek, som bilda vallar af lös byggnad, knastrande att bestiga till följe af de under fottrycket mot hvarandra nötande, skarpkantiga, porösa stenarne, för ridning naturligtvis otillgängliga. Det första slaget af hraun har naturligtvis bildat sig, när lavan framflutit i fullkomligt smält tillstånd, och sedan stelnat, samt lemnat ytan orubbad, det andra, när den redan börjat att stelna på ytan, men dock ännu någon tid fortfarit att flyta fram, hvarvid de på ytan stelnade styckena uppbrutits, och slutligen det tredje, när lavaströmmen framryckt med större hastighet, så att vid afsvalningen inga skifformiga stycken hunnit bilda sig, utan ytan sönderbrutits i smärre bitar. En lavaström, hvilken naturligtvis alltid framflutit i en dal, såsnart den nämligen lemnat den ofta något upphöjda kratersluttningen, och hvilken, då den är nyare, vanligen icke är i någon anmärkningsvärd mon förändrad på sin yta, företer derföre ej heller i allmänhet någon hög rygg, utan ligger mera i nivå med dalbottnen sjelf, ehuru den alltid bildar en mer eller mindre brant vägg mot den omgifvande marken. Den utmärker sig derföre icke såsom ett särskilt berg, utan igenkännes dels och isynnerhet på något af de förut omnämnda kännetecknen på massans beskaffenhet och på den flutenhet och porositet, som stenen äfven i smått företer, dels på sin vegetationslöshet, emedan åtminstone de nyare lavaströmmarne ofta endast äro betäckta med litet grå laf, mot hvilken de svarta, nakna lavaslätterna bilda den enda färgskiftningen. När hraunet blir äldre, börjar det dock att blifva gräsbeväxt, först fläcktals och i de fuktigare insänkningarne och derefter småningom öfver allt större och större fläckar, till dess det till sist efter några hundrade år, om förhållandena i öfrigt äro gynnsamma, kan helt och hållet begrafvas under det gröna täcket. Oftare äro likväl de äldre lavaströmmarne i Island undandolda eller begrafna af flygsand, i hvilken dels lösa lavastycken, dels det stundom framstickande berget tala om lavaströmmens tillvaro. De på min första dagsresa öfverfarna hraunen saknade dock nästan all betäckning, annat än af den grå laven eller litet mossa och lemnade mig derföre ett rikt tillfälle att betrakta dess intressanta, ofta bizarra former, såvidt de kunde ses i den för

tillfället rådande dimman. Dessa hraun voro uppkomna af flera, på och emellan hvarandra på olika tid utgjutna lavaströmmar, såsom man bland annat af de tarfliga, men dock något olika vegetationsförhållandena kunde iakttaga, och derföre bildade detta äfven en jemförelsevis hög rygg öfver den angränsande marken.

Uppkomsten af dessa lavaströmmar är tvifvelaktig, men må sökas i några af de många vulkankittlar, som äro resultater af den vulkanremna, hvilken fortsträcker sig efter den förutnämnda, stöfvellika halfön i sydvest till Reykjanäs och Fuglaskäret och i nordvest måhända har sin slutpunkt i *Skjaldbreid* eller fortsätter i Långjökeln, nordost om hvilken ingen nyare vulkanisk verksamhet spåras i denna riktning.

Straxt vid början af det omtalta hraunet på vägen från Reykjavik finnas några vulkankratrar, på en plats, som i anledning af den röda färgen hos de slaggmassor, hvaraf dessa kratrar till största delen bestå, benämnas *Raudhólar;* endast en mindre lavaström synes dock vara utgjuten på detta håll, ehuru vulkanen visserligen ligger på ett lavafält. Såsom så många andra vulkankratrar i Island, är nämligen denna uppsprungen på släta marken och icke i något berg.

Man hade förberedt mig på, hvad jag också af kartan kunde se, att jag skulle få många vatten att passera på min resa österut; men man hade icke förberedt mig derpå, att jag skulle passera det första af dessa, en af de öfre grenarne af *Ellida-ån* eller som den i dagligt tal kallas *Laxelfven,* nära Reykjavik, på det sätt, på hvilket jag gjorde det. Det behagade nämligen min häst att snubbla, när han burit mig så långt som i midten af den likväl icke mer än några famnar breda ån, och som jag icke för tillfället var alldeles beredd på denna händelse, befann jag mig helt oförmodadt vid fallet sittande på hans hals, men just som jag makligen beredde mig att krafla mig ner ur denna för en ryttare hvarken passande eller behagliga ställning, reste det goda djuret sig åter, hvarvid hände sig, att läsarens ödmjuka tjenare blef liggande i ån, der vattnet dock blott var en eller annan fot djupt, men dock tillräckligt, för att fylla det mellan foten och

stöfveln aldrig öfvervinnliga tomrummet och att blöta den sida af författarens person, som i fallet vände nedåt. Och som denna å kom direkte ur snödrifvorna på Vifil, var badet litet kallt, och bidrog måhända att föröka mitt kyliga intryck af första dagens resa.

Måhända borde jag hafva för den ärade läsaren förtegat denna obetydliga händelse, som föröfrigt icke hade några vidare följder, emedan han deruti möjligen vill se ett bevis, att hans ödmjuka tjenare är en dålig ryttare, — och en förf. bör ju så vidt möjligt dölja sina dåliga sidor för läsaren. För att derföre med ens betaga honom all anledning att fatta denna origtiga föreställning, vill jag genast anmärka, att det aldrig sedermera under mina vidsträckta resor genom landet hände mig att rida ikull — i en å.

Sedan vi på vår färd under den första dagens lopp först passerat de grusiga kullarne kring Reykjavik, derefter ett betydligt stycke hraun, vidare sjelfva bergpasset eller *skarden*, der den ännu osmälta, i vägen qvarliggande snön nödgade oss till åtskilliga omvägar på temligen blöta och obanade fjällstigar och derefter åter passerat lavatäcket på södra sidan af fjället, kommo vi slutligen i skymningen ned till Ölfus-ån, hvilken stigit betydligt öfver sina bräddar i anledning af de starka regnskurarne i början af månaden och derföre nödgade oss till en omväg ända ned mot hafvet, der våra hästar plumsade i en djup uppsköljd hafssand eller nedsköljd flodsand, hvad det var, och kommo slutligen ned till färjstället, der vi fingo vänta en timma på båt, under hvilken vi i vår frusna och uttröttade belägenhet icke hade annat att glädja oss åt, än dånet af bränningen på andra sidan om den smala landttungan, som skiljer Ölfusån vid dess utlopp från hafvet, och möjligtvis utsigten att få vänta ännu en timme, emedan den starka dimman hindrade oss att ses och det omtalta dånet att höras från den motsatta stranden, der båten låg. Emellertid afpackades och afsadlades alla hästarne, om jag mins rätt 11 till antalet, hvaraf 3 mina, och sammanföstes i en klunga, der de stackars, under dagens lopp uthungrade djuren tåligt afbidade den stund, då de skulle drifvas att

pröfva sina krafter mot flodens böljor och strömdrag. Ändtligen ankom båten, och sedan våra reseeffekter och hästarne blifvit öfverförda, hvarvid de alla på en gång tömmades i längre och kortare tåg efter båten, blefvo vi slutligen öfversatta till den andra stranden och nådde efter en kort ridt vår bestämmelseort, der vi intågade under svanesång från en närbelägen äng, hvilken sång jag likväl den gången fann ega en viss likhet med gåskackel. Såsom läsaren ser af kartan vidgar sig Ölfusån betydligt mot sitt utlopp, men sammandrager sig tvärt vid mynningen; det var dock 10 minuters simtid för hästarne, för att komma öfver.

Om den första dagen af min resa i Island — jag undantager utflykterna kring Reykjavik, hvilka till det mesta voro något kortare — just icke kunde hafva bibringat mig någon vidare smak för dessa färder, så tycktes den följande dagen, under hvilken storm och stridt regn fortsatte, rentut vilja lägga hinder i vägen för dess fortsättande. Mot middagen klarnade dock vädret upp och jag hade sedan att nästan ständigt glädja mig åt den torraste väderlek under hela min färd rundtom landet. Huru ovärderlig en dylik torka är för den resande i Island, kan den, som icke pröfvat på dessa färder, knappast föreställa sig, ty utom det att töcken och regn tjenar till att förtaga all utsigt och bortskölja hvarje intryck af en skön natur, så gör regnet dessutom stigarne blöta och oframkomliga, floderna farliga och ofta ofarbara, fjällvandringar nära omöjliga och förhindrar sålunda på allt sätt den resandes rörelser och verksamhet samt betager honom i allt hans resas behag. Mitt gynsamma intryck af Island har jag derföre bestämdt till stor del att tacka den särdeles behagliga sommaren, hvilken gjorde, att jag nästan aldrig behöfde tänka på att förhindras af dåligt väder, och naturligtvis fick se Island i den bästa belysning, den af en klar och molnfri himmel. Under en del af min färd på sensommaren från Akureyri till Reykjavik likasom under ett par dagars uppehåll på det förstnämnda stället, stod skyn likväl så lågt, att alla berg och höjder under nära en veckas tid voro insvepta i ett för blicken ogenomträngligt dimhölje, så

att endast dalbottnarne voro öppna. Under denna tid, på hvilken jag likväl dels hvilade dels for vägen fram utan vidare afstickningar, lärde jag mig bäst inse hela den långtrådiga enformigheten uti att äga en på dylikt sätt begränsad horizont. Jag kan derföre icke nog prisa min lycka att hafva berest Island en sommar såsom denna. Ty icke alla somrar der i landet äro lika soliga som den af år 1865. Likväl fick jag vid min återkomst till Reykjavik höra, att vädret derstädes ej alltid varit lika vackert, som det jag haft att glädja mig åt på ostkusten, likasom äfven i nordvestra delen af landet, i Skagafjorden, temligen mycket regn lärer fallit i Juni och Juli månader.

Ifråga om atmosferiska förhållanden må jag anmärka att *åska* sällan låter höra sig i Island om sommaren, tillfällena af de vulkaniska utbrotten naturligtvis undantagna, då ofta ständiga blixtar och åskknallar korsa den ur vulkanen utslungade askpelaren. De talrika, höga fjällen fördela sannolikt elektriciteten, så att den icke kommer till utbrott. Om vintern deremot kan man oftare få höra åskan. Detta kan måhända komma sig derutaf, att snön då afrundar de skarpa spetsarne eller att denna är mindre god ledare för elektriciteten. Man har dock ända intill sednaste tider i Island icke fästat sig synnerligt vid detta mäktiga fenomen, ända till dess för ett par år sedan en händelse inträffade, som tjenade att inge inbyggarne mera aktning för thordönet. Händelsen passerade i Reykjavikstrakten och tillgick på följande sätt. En båt, bemannad med 10 personer, skulle passera en fjord af hafvet, men medan den var ute på vattnet, fick man se, huru en svart sky drog sig uppöfver land, och emedan man fruktade för utbrottet af en storm, sökte man då land, samt lade till med båten nedanför en vid kusten belägen gård. Bonden derstädes, som iakttagit båten, gick den till mötes vid stranden, och inbjöd folket att komma upp och värma sig samt dricka kaffe. Han bad dem tillika att gå in uti ett litet trädhus, som stod vid bæ'en, så skulle han sköta om båten. De gingo sålunda upp, men medan bonden är i färd med

att draga upp båten, får han se, hur blixten slår rätt igenom trädhuset, åtföljd af en förskräcklig knall. Han skyndar då upp och finner alla tio liggande liflösa utanför huset; de hade nämligen icke hunnit derin. Flera qvicknade emellertid till, men trenne befunnos döda på fläcken; andra skadade. De, som blifvit dödade af blixten, buro alla skinntröjor, hvilka enligt bruket, för att motstå förmultning, äro dränkta i kopparvitriol. Dessa tröjor voro afrifna af kropparne och sönderslitna. Huset krossades i betydlig grad, men tändes icke.

Oaktadt alla resor i Island skola ske till häst, så fins det dock tvänne sätt att färdas der i landet; — jag menar icke på halsen eller på länden af hästen, utan med hänsyn till vägvisare. Man kan nämligen antingen lega en vägvisare, eller, som han brukar kallas, följeman för hela resan, hvarvid man dock måste förse sig med ett fördubbladt antal hästar, samt dessutom, när man har lång och vansklig väg att passera, stundom måste anskaffa särskilta följemän, såsom för att finna vaden öfver floderna. Eller också kan man gifva sig af utan följeman, och istället taga vägvisare från gård till gård, hvarvid man visserligen kan äfventyra, att någon gång få vänta en dag på vägvisare, hvilket under hela resan likväl icke hände mig mer än två gånger, och dessutom under höandstiden, hvilken der i landet räcker från medlet af Juli till slutet af September, kan blifva nödgad att betala den tillfällige vägvisaren något dyrare. Som jag för det första icke ansåg mig kunna erhålla någon följeman i Reykjavik, hvilken var fullt bekant med den väg, jag hade att färdas, särdeles med vaden öfver floderna, eller med ostkusten af landet, der jag hade i sinne att hufvudsakligen uppehålla mig, för det andra ville medtaga så få hästar som möjligt, af hvilka man alltid har ett visst besvär och trassel — än fås de icke tillrätta om morgonen, när den resande vill i väg, än vilja de icke gå vägen, när de skola drifvas fram, eller äro svåra att taga fatt, när de skola begagnas, än brister en sko, än blir en häst halt o. s. v. — och för det tredje helt och hållet förlitade mig på isländningarnes välvilliga bemötande mot en

främling, så föredrog jag det sistnämnda sättet, men har också, enligt hvad man sedan berättat mig, varit den enda utländske resande, som färdats på detta sätt, något, som jag likväl aldrig haft skäl att ångra.

Deremot hade jag från Reykjavik försedt mig med ett anbefallningsbref till de orter, jag hade att besöka på färden genom landet öster ut, utfärdadt af den ärade redaktören af *Thjódólfr,* prokuratorn i öfverrätten, *Jón Gudmundsson*, till hvilken jag genom en vän i Köpenhamn fått hänvisning, — från Köpenhamn hade jag dessutom en anbefallning från den danske justitieministern, herr *Bræstrup*, till stiftsamtmanskapet i Reykjavik, hvilket då på förordnande förestods af den gamle, välvillige, etatsråd och kommendör af Dannebrogen, *Jonassen,* hvilken anbefallning blifvit mig utverkad af vår minister, herr *Björnstjerna.* I anledning af denna erhöll jag äfven före min afresa från Reykjavik några skrifvelser från stiftsamtmannen till åtskilliga myndigheter och framstående personligheter inom landet. Sålunda utrustad ansåg jag mig med all säkerhet kunna våga mig ut allena på färden genom det fredliga landet.

Sedan jag om middagen den 13 Juni tagit farväl af den älskvärda familjen på Eyrarbakki, hvilken jag efter en resandes vanliga, sorgliga öde knappast hade lärt att känna, innan jag måste skiljas derifrån, fortsatte jag min färd efter hafskusten, åtföljd af en hederlig bonde som vägledare, öfver en magert gräsbevuxen sandslätt, der lösa lavablock stucko fram under sanden. Jag hade nu med högst få undantag en jemn och slät väg ända till ostkusten af landet, det vill säga, jag hade icke något fjäll att passera, men väl myror, sandfält och grusöcknar, samt alla de stora elfvarne och floderna. De förstnämnda tror jag dock nästan, att jag gjorde ifrån mig till största delen på denna dagen, men så hade jag dem också då i desto större skala. Ty här var icke fråga för hästen att följa en viss väg, utan fastmer att hoppa från tufva till tufva, för att icke sjunka ner i blötan deremellan. Hästen går dock tämligen säkert på en myr eller blöt äng, det är ju hans barndoms lekmarker, der han är van att hoppa

och dansa. Men stundom kan han också komma illa till pass, när myren blir *för* blöt, och när hästen plumsar i en mörja så djup, att ryttarens fötter släpa i marken, kan det just icke vara så behagligt att sitta på, likasom när han sjunker ned och ligger med magen på en tufva och med bakbenen nere i ett blött hål. Ryttaren kan då skatta sig lycklig, om det trogna djuret har stadigt fäste för framfötterna, ty då tar han sig nog upp. Efter någon tids ridt från Eyrarbakki ankom jag till *Thjorså,* den andra af de stora vattendrag, som genomskär den stora slätt, öfver hvilken min väg till en början låg, hvilken slätt i öster begränsas af Eyafjallajökeln och Hekla, men i norr sträcker sig ända upp mot Långjökelns förberg. Thjorsån har sin förnämsta källa på Hofsjökeln; den är en strid flod, som för en betydlig vattenmassa. Der jag passerade den, fanns en båt eller så kallad färja, i hvilken den resande färdas, under det hästarne tömmas bakefter båten, medelst ett snöre om underkäken, i hvars andra ända båtkarlen håller. Det var någonting på en gång vildt och ståtligt att se deras arbete i det djupa vattnet, den med näsborrarne uppdragna öfverläppen, som blottade den hvita, kraftfulla tandraden, de hvälfvande ögonen, de kraftiga simtagen, frustandet, — man såg, att man hade naturlif framför sig. Efter en qvart timmas rodd, hvarunder endast ett par kortare vad i flodens midt tillåtit hästarne en liten hvila från simningen, nådde vi lyckligt den andra stranden och fortsatte färden. Jag fick nu börja på att lära känna, hvad vatten ville säga; en mindre å vid namn *Raudalækr,* ungefär så stor som Fyrisån vid Upsala, hade vi att passera aderton gånger, och som det första vadet icke måtte varit rigtigt väl valdt, steg vattnet högt öfver knä, hvarvid hästen nästan nödgades simma. Likartad blef färden öfver en annan större å, vid namn *Yttri-Rangå,* hvilken jag äfven hade att passera, innan jag nådde *Oddi,* mitt nästa nattqvarter. Att jag derföre framkom dit litet våt om de nedre extremiteterna, lärer väl läsaren icke undra på. Men jag blef under min fortsatta färd öster ut så van vid fotbad, att jag till sist knappast fäste mig dervid. Ty om vattnet

icke alltid kom direkt in i stöflorna genom skaften, så nödgades jag dock ofta under dagens lopp att släpa benen i vatten, hvarjemte stänket från hästhofvarne gjorde sitt till, för att hålla vätan vid makt. Och emedan dels bristen på bränsle dels fuktigheten i bæ'erna gjorde det omöjligt att få skodonen torra under en natt, så blefvo de till sist såsom svampar: de drogo vattnet i sig, och jag upptäckte dymedelst läderstöflors oduglighet, åtminstone på en resa efter sydkusten af Island. Isländningarne sjelfva bruka till vätans afhållande, såsom förut är nämndt, ett slags skinnsockor i form af påsar af ogarfvadt skinn, som dragas upp öfver benen och knytas fast under knäet. Om detta ändamålsenliga bruk hade jag dock vid min resas början ingen kännedom, hvarföre jag ej kunnat förse mig med dylika pjeser.

Efter ett hjertligt emottagande af den välvillige prosten, Ridd. af Dannebrogen, *Sira Asmundr Jónsson* i *Oddi,* — en klassisk plats i Island såsom en gång utgörande säte för *Sæmundr Frodi* eller den vise och hans sonson *Jón Loptsson,* hvilken var *Snorre Sturlessons* fosterfader, — fortsatte jag den följande dagen min resa, eftersom det icke ingick i min plan att göra några betydligare uppehåll före min ankomst till ostkusten. Jag hade den dagen det herrligaste väder, skyn, som de föregående dagarne stått låg och hotande, hade nu höjt sig, och jag kunde således börja på att skåda mig omkring. Och detta lönade också mödan. Framför mig reste sig *Eyafjallajökelns* och den norr derom belägna *Tindfjallajökelns* ständigt snöklädda hjessor, längre bort skymtades *Torfajökeln,* likaledes en af de snöklädda jättarne på denna trakt, och i nordost höjde sig öfver några lägre fjällryggar den majestätiska *Hekla,* hvilken, sedd från denna sida, bildar en helgjuten, vid denna tid af året fullkomligt snöklädd kägla. Bakom mig lågo *Ingólfsfjäll* och andra toppar, som jag redan passerat, och närmare mot slätten, något i norr om rigtningen af min väg ett annat fjäll af utpräglad vulkanform, *Thrihyringr,* en afstympad kon. I jemförelse med dessa fjäll syntes det omkring 9 geogr. mil långa och mer än hälften så breda lågland, öfver hvilket jag red, utgöra en enda ofant-

lig slätt, der de låga och mjuka kullarne, på hvilka bæ'erna äro anlagda, mellan ängar och myrer, knappast föllo i ögonen. Sedan jag passerat trenne betydliga grenar af den betydliga elfven *Markarfloden,* hvilken har sina källor på de förutnämnda jöklarne, kom jag in under Eyafjallajökelns lodräta väggar, hvilka sedan voro mina trogna följeslagare under ett par dagars tid.

Vid färden öfver en af Markarflodens grenar mötte jag två män och en qvinna på hvar sin häst, hvar och en med ett får framför sig på hästen, en tacka med sina lam, förmodligen rymmare. Så snart de kommit öfver med dessa, nedsattes tackan på marken och under det qvinnan höll henne, började mannen att flå henne från hufvudet till svansroten, hvilket han tycktes utföra med ett särdeles nöje och färdighet. Det vill säga, han flådde *ullen,* ty i Island klipper man icke sina får som hos oss, utan låter ullen sitta på året om, tills den lossnar af sig sjelf, då den drages af. Äro fåren väl födda och skötta, så lossnar all ullen liktidigt; eljest har man ett icke så ringa besvär med att plocka af litet då och litet då.

Det mot Markarfloden utskjutande hörnet af Eyafjallajökeln erbjuder ett skådespel af den mest intagande art uti en liten forss, *Seljalandsfors* kallad, hvilken kastar sig ned efter en lodrät vägg af bortåt 300 fots höjd, som skiljer den från snöfjället kommande ån från slättlandet derunder. När man som jag har lyckan att få se Seljalandsfors, belyst af sydvestsolen, under en klarblå himmel och vid stilla luft, måste man erkänna, att man varit i ett litet paradis, der på köpet ingen förbjuden frukt fanns; allt var der klart, rent, genomskinligt och doftande, vattnet föll i dropplika festoner eller lik en fin, genomskinlig tyllslöja ned för den aktningsvärda höjden, solen sken rätt in i stänket, som bildade sig vid forssens fot, och förlänade åskådaren det sällsynta skådespelet af en *hel* regnbåge, hvars nedre skifva stod knappt en famn från honom, under det cirkeln lutade på sned uppåt, endast två eller tre famnar i diameter, omgifven af det

glittrande stänket, gräset stod grönt och frodigt kring den lilla bassinen, som forssens fall bildat, vattnadt af de välgörande dropparne, som en frisk vind, hvilken medföljde forssen efter fjällbranten, dref omkring. När man sett sig mätt på skådespelet från denna sidan, eller rättare när den obarmhertiga tiden dref en att skynda, kunde man också gå in under forssen, alldeles rundtom densamma. När man då står derinnanför, under det något utskjutande hvalfvet af klippväggen, så hör man forssens dån uppe vid branten liksom bullret af en massa vagnar på en stenig väg eller gata. Nyligen nedstörtade klippstycken utvisade, att klippan med det nämnda hvalfvet efter hand urgröpes allt mer och mer, hvarjemte dessa äfven utgjorde ett gif-akt för vandraren bakom den brusande forssen. Betande fårhjordar i de forssen omgifvande, lägre grönklädda sluttningarne af fjällen gjorde också sitt till, för att fullända det idylliska skådespelet.

Sedan jag lemnat Seljalandsfors, red jag fram öfver en grön äng, der jag andades vårdoft för första gången efter min ankomst till Island — våren hade, som vi minnas, varit kall och sen det året — beundrade en annan liten fors, som än silade än föll i sirliga vändningar ned öfver den branta, säkerligen bortåt 1,000 fot höga fjällväggen, betraktade med odelad undran det stolta fjället öster om *Holt,* ett utspring från sjelfva jökeln, kort, men högt och väldigt, i form af ett hus med snedt uppstigande tak och lodräta väggar, eller rättare af en kyrka, som vände det af byggmästaren afrundade koret mot vester, i strid med det vanliga bruket, men en kyrka hvars takås var belägen 2,618 fot öfver dess grund, och hvars byggmästare väl icke ansett sig bunden af de menskliga fördomarne — och så ankom jag till Holts prestgård, der jag ville finna nattqvarter.

Den, som är van vid de svenska prestgårdarne och prestgubbarne, kan icke annat än förvånas öfver den stora olikhet, som möter honom i de isländska. Den isländska presten är nämligen hvarken så fet, ej heller så vördig som en af våra, ty prostmagarne och kyrkoherdegraviteten hafva här icke funnit något rum, han är vidare, åtminstone med få undantag,

en fullkomlig bonde på sin gård, slår sjelf sitt tún, rider sjelf med sin ull till handelsplatsen, och fullgör med ett ord alla de åligganden, som tillhöra en vanlig bondeman. Med detta bibehåller han också bondens natur och sedvanor, så att, då de svenska presterna allestädes tillhöra eller åtminstone sträfva efter att tillhöra herremannaklassen, så blir och förblir den isländska nästan alltid bonde, med bondens bruk och plägseder, — undantagen oafsedda.

Denna den isländska prestens ställning såsom bonde följer föröfrigt med nödvändighet af de små prestkallen, som tvinga honom att för sitt uppehälle ega och besitta jord och bruka den med sina *egna* händer. De svenska presterna bruka äfven jorden, förstås, nämligen sina boställen, men de bruka dem vanligen som herremän. Men de små inkomsterna tvinga den isländske presten att sjelf utföra de arbeten, som äro förbundna med skötseln af hans gård. Det finnes nämligen socknar i Island, der sockenboernas antal icke uppgår till 200, i medeltal är det 300, och som de flesta af dessa äro mindre bemedlade, kan man förstå, att prestens inkomster af sitt embete icke kunna vara öfverdrifna; 600 rdr anses som godt, tror jag. Oaktadt emellertid detta missförhållande eger rum mellan prestens inkomster och ansvaret och vigten af hans lärarekall, är det dock anmärkningsvärdt, med hvilken hårdnackenhet isländningen qvarstår vid det bestående i detta fall. Presten säger, att han får så långt att rida, om pastoratet blir större, och bonden säger, att han får så långt till kyrkan. Båda delarne äro visst sanna, men de äro dock temligen relativa båda två, ty det finnes socknar i Island, som äro goda, der både presten och bonden har längre att färdas än i de dåliga. Och dessutom böra dessa två omständigheter utan tvifvel vika, dels för den bättre ställning, presten i motsatt fall kan intaga, dels derföre att landets befolkning utan tvifvel är för liten att förse alla de 196 prestkallen med fullt dugliga prester. Vinsten blir derföre dubbel, dels den, att icke så många af landets söner förledas att beträda en bana, för hvilken endast ett fåtal kan passa, och dels den, att den blifvande pastorn icke, såsom nu ofta är fallet, nödgas stå i

förbindelse för penning- eller annan hjelp hos sina förmögnare sockenbor, hvarpå naturligtvis hans anseende lider, och att han har råd att föregå sina sockenbor med de exempel, äfven i praktiskt hänseende, som hans större upplysning bör sätta honom i stånd till, samt desslikes har råd, eller hvilket är detsamma, tid att odla och föröka sina kunskaper.

Härmed hafva vi för ingen del velat säga att icke den isländska presten efter förmåga fyller sin plats, tvärtom måste det förvåna, att han i sina ofta små omständigheter, kan göra det i den grad.

Man anmärker mot inskränkningen af de isländska presternas antal, att dessa äro de enda folkundervisare i landet. Några folkskolor finnas nämligen icke i Island, utan barnen undervisas hemma i föräldrahusen, och det är prestens skyldighet att vaka öfver denna undervisning genom förhör dels i husen dels i kyrkorna. Men med hänsyn härtill uppstår den frågan, huruvida icke en särskilt skolpersonal, åtminstone der sådant visade sig blifva af nöden, skulle kunna upprättas på samma gång som en reglering af prestkallen. I ett land af Islands afskilda läge föreställa vi oss nämligen, att presten borde hafva en sådan ställning, att han, såsom vi redan nämnt, kunde i praktisk hänsyn gifva bonden exempel, såsom i bättre byggnadssätt, bättre hushållning, renlighet o. s. v. Ty hvad särskilt renligheten, såväl i bostäderna som i beredandet af mat och dryck beträffa, så behöfver denna i Island goda förespråkare för landets eget väl skull. Men härvid gagna icke vackra tal och föreställningar, utan endast exempel, och dessa exempel borde presten vara skickad att gifva. Jag har emellertid besökt mer än en prestgård, der den älskade smutsen icke på lång tid var fejad af golfvet i "stofan", der smör, mjölk och grädde varit uppfyllda af hår och damm, så att de varit omöjliga att förtära, och der renligheten i öfrigt stått i förhållande till detta.

I Holt, der jag tog nattqvarter på tredje dagen af min resa, var förhållandet emellertid icke detta, ty min värd, den muntre Sira *Björn,* höll sitt hus i bättre ära, ehuru han i öfrigt lefde som en bonde. Sedan jag lemnat *Oddi*, träffade

jag nämligen icke något herremanslikt presthus förrän i östra delen af landet, hvilket till Islands karakteristik är nödvändigt att anmärka, ehuru det tillika bör sägas, att den trakt jag nu hade att passera, tillhör en af de fattigare delarna af landet. Naturligtvis är jag härmed så långt ifrån att vilja säga något nedsättande om mina ärade värdar efter sydkusten af Island, att jag tvärtom på det högsta måste prisa och framkalla all den välvilja och uppoffring och det tillmötesgående jag allestädes rönte. Ofvanstående anmärkningar gälla derföre inrättningen, icke personerna. Att det äfven skulle vara en vinst för Island ju flera af dess söner, som kommo att för prestexamens undergående studera vid Köpenhamns universitet kan väl aldrig bestridas, men med de små inkomster, som ett prestembete nu för tiden medför, kan det icke begäras, att man skall underkasta sig denna uppoffring. De flesta prestkandidater utgå derföre också från prestseminarium i Reykjavik, hvilket, huru förtjenstfullt det än lär vara, dock efter all anledning icke kan bibringa en universitetsbildning. Före detta seminariums bildande utgingo ynglingarne genast ur skolan till det ansvarsfulla prestkallet.

Gestaskálan i Holt utgjordes af ett nyinredt rum, omåladt och otapetseradt, såsom bruket vanligen är. Möblerna utgjordes endast af en kista att sitta på och ett omåladt bord jemte sängen. Men rent och snyggt var der, och den tallrick risgrynsvälling, hvarmed jag undfägnades klockan tolf på natten, var äfven renlig och välsmakande. Sira Björn i Holt förmådde lika litet som hans grannar i *Skógar* att uttrycka sig på det danska språket och förstod det icke heller, efter hvad jag tror, och jag måste derföre här för första gången göra bruk af mina kunskaper i det isländska språket. Dessa voro olyckligtvis icke stora, men jag fick dock redan andra dagen af mitt försök på det fältet uppbära artighetsbetygelser för min isländska, likasom jag sedermera öfverallt i Island väckte en slags förvåning, så snart jag yttrade mig på det målet. Detta anför jag icke såsom sjelfberöm, ty i sjelfva verket voro mina kunskaper i isländska ganska små, och hvad beröm skulle det i öfrigt ligga deruti att hafva

lärt ett språk, af hvars litteratur man kan hafva så rika källor till både njutning och nöje, som den isländska? Utan jag anför det blott såsom ett bevis på den isländska tonvigtens likhet med den svenska, ty *det* jag kunde, uttalade jag *rätt*, hvarföre jag ofta fick höra, att om jag blefve i landet ett år, så skulle jag tala språket lika väl som de infödda. På samma sätt som isländningarne sålunda förvånade sig öfver min *isländska* tonvigt, så förvånade jag mig ofta öfver deras *svenska*, ty mången gång, när jag hörde något kortare isländskt talesätt, som liknade svenskan, skulle jag kunna trott, att jag hade en svensk framför mig.

Till Sira Björn hade jag helsningar från hans dotter *Frida* i Reykjavik, men jag tror icke, att den hederliga mannen behöft hvarken denna eller någon annan påtryckning, för att med glädje emottaga en främling, som besökte honom. På morgonen vid min afresa sadlade han sina hästar och följde mig tillika med en liten son till Skógar, mitt nästa nattqvarter, samt hade tillika den artigheten att sadla en häst för min räkning, så att jag skulle kunna hvila mina egna. Denna var hans dotters häst, och jag red således *Fridaröd,* när vi i muntert traf satte af på vägen till Skógar. Här voro åtskilliga naturmärkvärdigheter att taga i betraktande uti de grottor, som här och hvar gingo in i fjället vid den branta fjällväggens fot, och hvilka, efter hvad jag kan förstå, äro bildade af gamla bränningar, medan landet legat lägre eller innan den nuvarande slättmarken nedanför fjället blifvit utfylld till land. Dessa grottor benämnas i Island *hellir* och äro ganska värdefulla för inbyggarne dels som fårhus dels som förvaringsrum för hö. Den första af dessa bildade en halfkupol af omkring 40 fots radie och 14 fots höjd, hvars yttre, för ljuset tillgängliga hvalf — det inre var nämligen afstängdt genom en trävägg — var betäckt med den finaste matta af späda, men täta ormbunkar af en liflig och ren grönska. En annan utgjordes af ett hål snedt ned under berget, som icke företedde några vidare märkvärdigheter. En tredje var till en del tillformad af menniskohand; den utgjordes af en halfcylinder af omkring 70 fots längd, 24 fots bredd

och 12 fots höjd, samt hade en sidohvälfning som ledde upp till en grotta ofvanpå den förra, men stående i omedelbart samband med den genom ett cirkelformigt hål i taket af mansvidd. Denna grotta kallas *Hrútshellir* och har sin egen historia. Jätten Hrútr bodde nämligen här med sina trälar, men när hans herravälde blef dessa för tungt, begagnade de sig af det nämnda hålet i taket, för att förpassa sin tyrann till en annan verld, på samma gång som de gjorde honom odödlig i denna.

Bland andra märkvärdigheter på denna färd har man att betrakta en från jökeln särskiljd, fristående fjällklätt, kallad *Drángshlid,* som på vestra sidan reser sig med en lodrät, alldeles slät bergvägg af särdeles betydlig höjd, under hvilken man rider som en liten pygmé i motsats mot fjället, och bäst man beundrar såväl dessa som andra vackra naturscener under den vackra Eyafjallajökeln, står man plötsligt, vid svängningen kring en fjällvägg, framför den herrliga *Skógafors*, ett af Islands vackraste vattenfall, omkring 200 fot i lodrät höjd, förande en icke obetydlig vattenmassa. Sedd från min ståndpunkt, det vill säga på litet afstånd, låg den som ett bredt, hvitt bälte ned för branten.

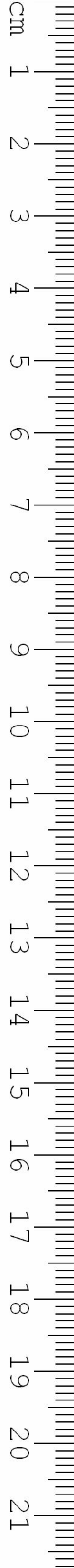
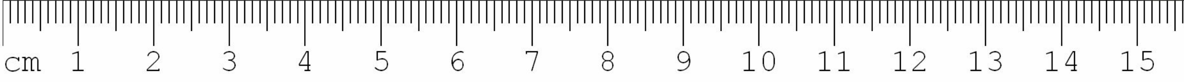
Alldenstund Sira Björn underrättade mig, att artigheten fordrade att först helsa på presten i Skógar, så att han skulle kunna blifva den resandes följeman till ställets naturmärkvärdighet, medgaf jag, att vi först skulla styra kosan till den närbelägna bæ'en, antingen det verkligen var artighetskraf, eller Sira Björn begagnade sig af denna list, för att desto förr nå den vid ankomsten till en bæ aldrig felande kaffekoppen. Vi foro således *hem*, som det heter i Island, när man far fram till en gård, man må föröfrigt der vara aldrig så obekant, och med understöd af min tidigare värd hade jag snart stiftat bekantskap med min nye, den döfve Sira *Kjartan* i Skógar.

Här emottagen med all möjlig välvilja beság jag sedan forssen, hvilket dock skedde i duggregn, hvarföre den icke för tillfället åstadkom samma intryck som Seljalandsfors, —

Skógafors.

s. 60.

dess omgifningar voro icke heller fullt så behagliga, ehuru vattenmassan och således verkan var större.

Under denna fors skall *Thrasi*, en trollkarl, hvarom mera här nedan, hafva nedsatt en kista full af guld och dyrbarheter. Förr kunde man se kanten af kistan och efter medlet af 17:de århundradet pröfvade några på att få fatt i den, men vid det första försöket tyckte de sig se sin gård i ljusan låga och afstodo derföre; en annan gång hade de fått fatt i den ring, som satt i ändan af kistan, men när de ville draga den till sig, lossnade den, så att de icke fingo annat än ringen, hvilken nu skall sitta i kyrkodörren i Skógar.

Dagen derefter fortsatte jag min väg, sedan jag utbytt följeskapet af Sira Björn mot det af Sira Kjartan. Jag väntade mig denna dag ett särdeles nöje i att få beskåda Eyafjallajökelns skridjökel eller gletscher, den såkallade Sólheimajökeln och dess jökelelf, den beryktade *Fúlilækr: den illaluktande bäcken,* ett af Islands farligare vattendrag. Sedan jag följt den allmänna vägen till elfven, hvilken väg låg öfver en alldeles ofruktbar, grusig öcken, Skógasanden kallad, red jag upp efter densamma till ändan af skridjökeln, så långt det för tillfället var möjligt att komma och nådde då en punkt, der en af de flera strömmar, som bilda elfvens källor, sprang fram under jökeln. Jag tror dock knappast, att detta var hufvudgrenen, men det för tillfället töckniga vädret och den från vattnet uppstigande dimman hindrade en fullständig öfversigt. Jökelns ända var alldeles svart, isen fördold under det smörjiga grus, som vid ismassans smältning kommit upp på dess yta, ty jag tror knappast, att här var någon verklig ändmorän eller dylik grusvall, som brukar föras på ryggen af en skridjökel och aflagras vid dess ända, åtminstone var den icke utpräglad; de flesta stenarne buro också tydliga spår af att hafva blifvit framförda under jökeln, ty de voro i allmänhet afrundade och polerade samt besatta med fina ritsor. Denna starka afrundning — de voro lika svarfvade som rullstenarne vid en hafsstrand — var naturligtvis ett verk af de allestädes under jökelns ända framkommande bäckarna och rännilarne. En dylik rännil följde jag ett

stycke in i jökeln; han kom nämligen fram under ett nischformigt hvalf, som visserligen var så smalt, att det med nöd tillät en man att gå derin, men ungefär sju eller åtta fot högt och mellan tjugo och trettio fot långt. Inkommen under detta hvalf, kunde jag förnöja mina ögon vid åsynen af den blekt smaragdgröna isen, som bildade det tunna, genomlysande taket, och den djupare färgen i de tjocka isväggarne. En rullstensås, fullkomligt liknande de svenska, gick på ett ställe ut från den $\frac{1}{8}$ mil breda jökeländan; den tycktes dock vara en äldre jökelprodukt, och således icke under fortsatt bildning. Enligt min följeslagares berättelse hade elfven för omkring 100 år sedan runnit fram vid foten af denna ås, och således förmodligen äfven i sin mon bidragit till dess uppkomst. Jökelelfven löper nämligen icke alltid i samma fåra, utan förändrar denna med tiden, dels måhända småningom, dels vid de stora vattenstörtningar, som under namn af *jökelhlaup* eller *jökellopp* framkomma från jöklarne, och som hafva anställt så stora förödelser i Island. Dessa jökellopp äro periodiska dels inom kortare tidsrum dels inom längre. I det förra fallet uppkomma de genom vattensamlingar i jökeln, som vid en viss tidpunkt bryta sig väg och utspola sand, grus och isstycken, hvarmed de öfversvämma det nedanför jökeln liggande slättlandet. Det är isynnerhet till följe af dylika jökellopp, som jökelsån under Solheimajökeln ingifvit sådan aktning, ty när dessa vattenmassor, uppfyllda med isstycken störta fram, göra de elfven ofarbar eller högst farlig att passera. Emedan den inom höga grusväggar inneslutna flodbädden är temligen bred, enligt *Gunlaugssons* karta öfver Island omkring $\frac{1}{8}$ mil, men afståndet till jökeländan deremot ringa, så kan jökelloppet inträffa, under det man befinner sig i flodbädden, hvarvid man kan komma rätt illa till pass, helst dylika öfversvämningar förekomma flera gånger under sommarens lopp. Jökelloppet spränger likväl icke jökelns ända, utan den, grus och isstycken medförande, uppsvällda vattenmassan frambryter under den egentliga jökeln, hvilket förutsätter tillvaron af ett ishvalf efter elfvens lopp åtminstone ett stycke upp under jökeln. Emellertid, efter

hvad presten Sira *Gisle* i *Fell*, berättade mig, skall den bassin eller sjö, hvars fyllande uppe i jökeln, åstadkommer jökelloppet, vara temligen lätt tillgänglig, så att Sólheimabönderna, hvilka se den under sina fjällvandringar, kunna efter dess större eller mindre vattenmängd bedömma, om fara för jökelloppets inträffande är för handen. Om denna utsago håller streck, det vill säga om en dylik sjö verkligen fins och är tillgänglig, så skulle undersökningen af den densamma omgifvande marken kunna gifva ett önskvärdt bidrag till lyftandet af det i viss mon gåtfulla dunkel, som hvilar öfver orsakerna till dessa jökellopp. Jag var för tillfället icke utrustad till en dylik undersökning.

En prest i ostlandet, som tydligen hade intresserat sig för jökelloppen, berättade mig, att han kände en punkt — det var i den såkallade *Heinabergsjökeln,* ett parti af den stora *Vatna-* eller *Klofajökeln*, hvilken betäcker en 150 geogr. qvadratmil stor yta af Islands sydöstra del med snö och is, — presten var Sira *Bjarni* i *Stafafell* i *Lón* — der jökelloppet uppkommer på det sättet, att tvenne ur olika dalgångar kommande jöklar tillspärra en tredje dalgång, der ingen jökel är, men deremot vatten flyter. Den vattensamling, som derigenom uppstår, spränger till sist jökeln, och jökelloppet inträder. Det jökellopp, som hvart sjunde eller tionde år brukar inträda under *Skeidarárjökeln,* en annan, omkring två svenska mil bred, från Vatnajökeln nedkommande skridjökel, och hvilket förvandlar en sträcka land af inemot sex svenska mil i längd och två i bredd till en fruktansvärd ödemark, ansåg han åter bero på tillvaron af varma källor uppe i jökeln, hvilken förmodan han stödde derpå, att man, särdeles emot jökelloppens inträffande, nedifrån slättlandet kunde se rökpelare uppstiga uppe i jökeln. Samma orsak skulle äfven kunna vara förhanden i Sólheimajökeln, emedan denna framskjuter genom en insänkning i snöfjället, hvilken sträcker sig öster ut till den der belägna vulkanen *Katla,* efter hvars eruptioner källorna kunna hafva uppkommit.

De mera sällan återkommande, men desto fruktansvärdare jökelloppen, hvilka förvandlat en stor del af låglandet

efter Islands sydkust till en sandöcken, måste man skrifva mera omedelbart på den vulkaniska verksamhetens räkning; vi få snart talande exempel derpå.

När jag passerade jökelsån under Sólheimajökeln var dess vattenmassa icke betydlig, men den bildade en afskyvärd lervälling till följe af de uppslammade lerartade partiklar jemte sand, som jökeln under sitt framskridande söndermal genom sin nötning mot det underliggande berget, och som jökelelfven utför. Den afsmak, som denna gulblacka lervälling väckte, förhöjdes ytterligare af den stank såsom af ruttna ägg, som med vattenångorna uppsteg från det forssande vattnet, hvilken stank stundom var nästan odräglig. Denna stank uppkommer sannolikt till följe derutaf, att de stenar, som jökeln under sitt framskridande söndermal, innesluta korn af svafvelkis eller svafveljern — jag såg dylika, gula korn i de lösa stenarne vid jökelns fot — och när denna af jökeln söndermalda svafvelkis i ytterst fint fördeladt tillstånd kommer i beröring med vattnet, syrsättes jernet till jernoxid, på bekostnad af syret, som utgör vattnets ena beståndsdel, under det den andra beståndsdelen vätet förenar sig med svaflet till vätesvafla, hvilken, som man vet, ger den bekanta lukten af ruttna ägg. Att läsaren efter denna beskrifning, och än mer, om jag tillägger, att de flodbädden på ömse sidor omslutande markerna utgöras af på all växtlighet blottade grusöcknar, icke lärer föreställa sig Sólheimajökelns omgifningar såsom paradisiska, kan jag väl förstå. Mig föreföll det också underligt att på en obeväxt grusholme, rundt omsluten af det leriga vattnet finna ett ejderpar, som uppslagit sitt bo. Den stackars ejderhönan hade till på köpet bräckt vingen, så att hon icke annat än simmande kunde komma ned till det en half mil aflägsna hafvet, och jag fann derföre denna hennes öfvergifna belägenhet nästan utgöra ett bevis på, hvad man med allt anspråk på trovärdighet förut berättat mig, nemligen att ejderhonan icke sjelf söker sig någon spis under den månad hon ligger på ägg, ty denna skulle aldrig simmande hafva kunnat färdas vägen uppför den forssande elfven till sin nuvarande liggplats. Af denna händelse, nämligen deraf att jag fann

ejderparet i ett sådant läge midt i den stinkande Fúlilækr, drog jag den slutsatsen, att ejdergåsen måtte bland fåglar representera den kemiska rigtningen, ty här luktade alldeles som på ett laboratorium.

Om uppkomsten af den öster om jökulsån belägna såkallade *Sólheimasanden,* och väl sannolikt äfven den vester derom befintliga *Skógasanden,* tvenne ofruktbara grusöcknar, berättas följande i *Landnámabok,* den gamla urkund, i hvilken Islands besittningstagande af norrmännen år 864 och följande år, då en del af Norges förnämsta slägter under konung Harald Hårfagers sjelfrådiga regering öfvergåfvo sitt fädernesland, är upptecknadt.

Tvenne trollkunniga män, *Thrasi* och *Lodmundr,* bodde, den förre i Skógar, den sednare i Sólheima. En morgon fick Thrasi se, att en öfversvämning från jökeln närmade sig. Med trollkonst styrde han då denna mot Sólheima, der Lodmundr bodde, men dennes träl såg det och sade, att hafvet vältade sig på dem från norr. Lodmundr, som då var blind, bad trälen bära litet af vattnet till sig i ett öskar, och när han kom med det, sade Lodmundr: detta tyckes mig icke vara hafsvatten. Derpå bad han trälen föra sig till vattnet och tillsade honom att sticka ändan af hans staf i vattnet; en ring var fästad i stafven, och Lodmundr höll om stafven med begge händer, men bet i ringen. Då började vattnet att falla emot Skógar igen. Derpå afvände båda vattnet ifrån sig, tilldess de möttes i en klyfta (den egentliga flodbädden), då de förliktes på det vilkor, att floden skulle flyta den kortaste vägen till hafvet. — På ömse sidor om elfven äro tvenne höjder, som ännu i dag kallas Lodmundarsäte och Thrasahals till minne af de båda trollkonstnärerna.

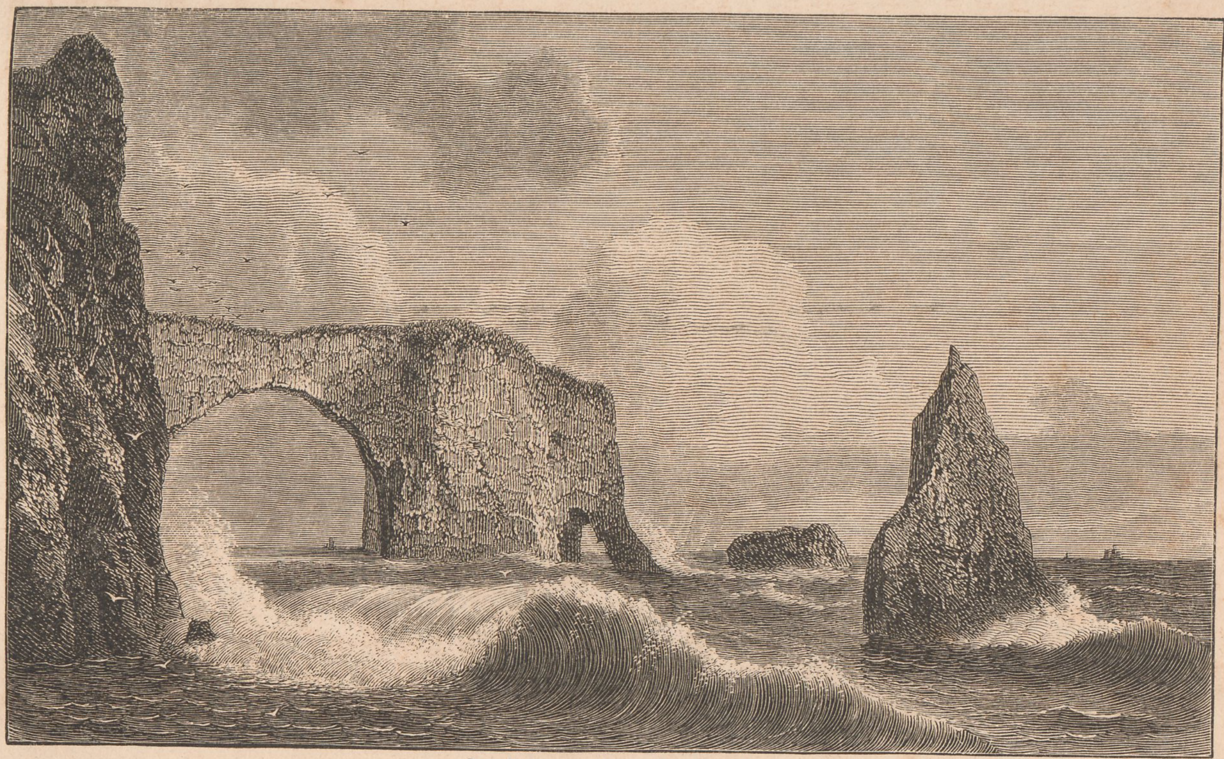
Efter dessa meddelanden om Sólheimajökeln fortsätta vi vår färd och göra, sedan vi lyckligt passerat Sólheimasanden *),

*) Icke så alldeles lyckligt ändå! Bäst författaren red den grusiga vägen fram, behagade det hans häst — densamma som föll i Laxelfven — att stupa och stå på hufvudet; lyckligtvis för ryttaren vände han dock icke benen i vädret, ty då hade denne sannolikt gjort honom sällskap i att stå på hufvudet.

vårt inträde hos den qvicke Sira *Gisla Thorarensen* i Fell, prest i Sólheima, en af Islands skalder. Han var en fryntlig man, som talte flytande danska, och som efter några timmars uppehåll aflöste Sira Kjartan och följde mig söder ut till *Dyrhólar*, der jag väntade att träffa en sysselman från östra delen af landet, hvilken befann sig här för att hålla ting, och af hvilken jag önskade erhålla några upplysningar. Vi lemnade nu jökeln något bakom oss, passerade öfver en grönklädd slättmark, på hvilken en och annan hög och brant bergtopp reste sig, bland andra *Pétrsey* eller *Petersön* och *Dyrhólaey* eller, som den af främlingar kallas *Portland* (*Dyr* isl. = dörr, port). Det sednare reser sig tvärt ur hafvet 392 fot i höjd; dessa fjäll hafva erhållit namn af öar sannolikt till följe af deras isolerade läge på slättlandet.

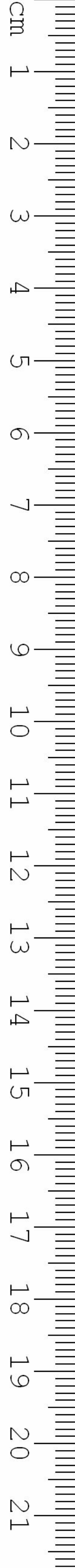
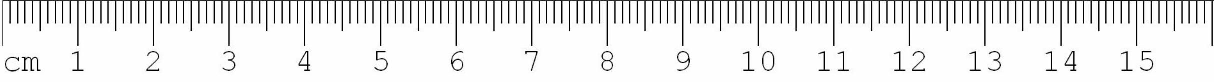
Den sistnämnda eller Dyrhólaey har i sin i hafvet framskjutande del en hvaltlik öppning under form af en port, nästan så stor, att man kan färdas derigenom med segelfartyg, hvilket vidstående teckning utvisar. Vid Dyrhólar är tingsplats. Rättvisans tempel eller tingsstället utgöres af en stor och rymlig grotta, den s. k. *Loptsalahellir*, belägen något högt uppe i sluttningen af ett berg i närheten af byn. —

Hos en sadelmakare i Köpenhamn hade jag för min Islandsresa blifvit försedd med det sämsta man på en sådan färd kan vara försedd med, nämligen en dålig sadel. Sadelmakaren sade mig visserligen, att sadeln, hvilken jag måste köpa några timmar före Fyllas afgång, emedan den olycksalige mannen sändt min egen sadel, hvilken redan förut var med fördel berest i Island, med en ångbåt till Aalborg i Jylland — han sade mig, att den varit förfärdigad till en industriutställning, men icke blifvit såld, hvaraf jag bordt draga den slutsatsen, att den befunnits oduglig, men som han tillika naturligtvis försäkrade mig, att det var den bästa sadel jag kunde få, lät jag min lättrogenhet öfverrösta mina tvifvel — och blef också narrad. Nu kan man väl förstå i hvilken ställning en resande befinner sig, när han kommer i samma belägenhet, som jag vid min framkomst till Dyrhólar, nämligen med alla hästarna sadelbrutna. Det är likasom då man

Dyrhólaey eller Portland.

s. 66.

i andra länder får sin vagnsaxel afbruten och icke har någon smed tillhands, för att sammansvetsa den; ty på denna trakt af landet kunde jag icke erhålla någon god sadel i utbyte. Jag var verkligen litet rådlös för tillfället, men de goda menniskorna togo sig mig välvilligt an, efter hvad i deras förmåga stod, man hankade mina hästar, man lät lägga ull under sadeln, ja, presten Sira *Magnus Hákonarsson,* hvilken just nyss var ankommen till Dyrhólar, för att öfvervara morgondagens ting, lånade mig sin egen sadel, i det han genast vände tillbaka med mig den två timmars långa vägen till sitt hem i *Vík,* der jag ville få nattqvarter, ehuru han dels, vid sadelbytet, befarade att få sin häst bruten, såsom han också fick, dels blef nödsakad att den andra dagen åter vända tillbaka till Dyrhólar.

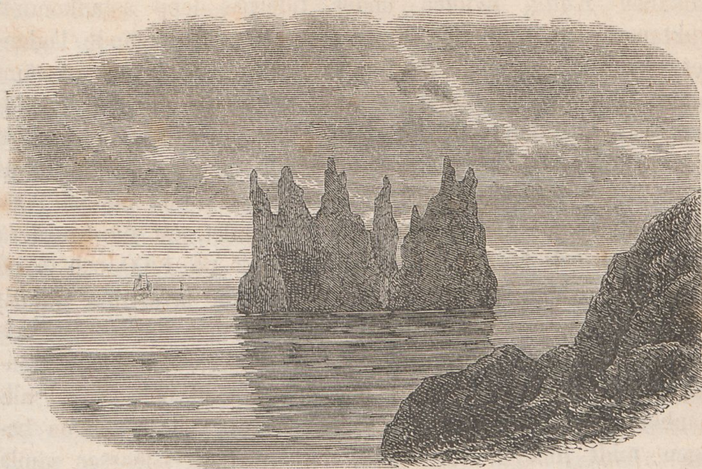
Jag anför dessa små omständigheter för att visa, med hvilken uppoffrande beredvillighet man der i landet tillmötesgick främlingen — och för att afråda den resenär, som har i sinne att besöka Island, att köpa sin sadel i hörnet af Store Kongensgade och Gothersgade, helst om denna utgifves att vara en patentsadel, ty de olägenheter, för hvilka han derigenom utsätter sig äro otroliga. Ty ehuru min sadel nu hade blifvit så god, som den kunde bli, fick jag dock hela tiden ända till Berufjord arbeta mig fram med sadelbrutna hästar, islandsfararnes Achilleshäl.

Vägen från Dyrhólar till Vík låg dels öfver en slät äng, dels i slingrande bugter uppför det 765 fot höga *Reynisfjäll,* på hvars topp en af qvällskymningen förmörkad sky insvepte mig och min reskamrat i sin fuktiga slöja. Motsatta sidan af fjället är mycket brant, hvarföre man måste stiga af hästarne och passera ett stycke deraf till fots. Hästarne få då sköta sig sjelfva, man kastar tygeln öfver halsen och drifver dem före sig på den smala stupande gångstigen. När man nämligen i Island stiger af hästen, behöfver man vid afsittandet endast kasta tygeln på marken, då hästen aldrig springer och således är lätt att åter fånga. Detta inskärpes derföre af följeslagaren såsom en regel. Eljest kunna hästarne stundom

vara ganska motvilliga i fråga om att låta taga sig. — Den omnämnda stigen är som sagdt brant och stupande, men pittoresk nog, stora stenblock hänga hotande ned öfver densamma; en oss mötande ryttare, som arbetade sig upp för den branta sluttningen, visade i nästa minut sin dimfigur, alldeles öfver våra hufvuden, — men nedanför fjället inbjöd oss en vänlig, grön dal, den vackraste dalgång jag hittills sett i landet, till hvila och vederqvickelse. Bottnen af många af de isländska dalgångarne är nämligen ofta i ett bredt bälte sköflad af öfversvämningar, uppkomna dels vid de förut omtalta jökelloppen, dels vid vattnets stigande med vårfloden; de bilda derföre endast en grå, grusig flodbädd, ofta efter dalgångens hela bredd, och det var derföre något ovanligt att se den trånga, men djupa dalen emellan Reynisfjäll och det öster derom belägna, ungefär lika höga fjället *Víkshamrar* helt och hållet gräsbevuxen.

Efter ett kort, men angenämt uppehåll hos den älskvärde Sira Magnus i Vík — "när tiden blir mig för lång om vinteraftnarne, tar jag stundom fram min Cicero eller Horatius och läser deri", yttrade han till mig vid talet om hans husliga sysselsättningar — fortsatte jag dagen derefter i sällskap med min värd, hans lilla son och en vägvisare, som han lät medfölja mig, vägen efter hafsstranden, för att under dagens lopp uppnå prostbosället *Myrar* i den nejd af vestra Skaptafellssyssel, som benämnes *Alftaver* eller *Svanhem*, ty svan heter på isländska *álft*.

Vägen låg som sagdt efter den sandiga hafsstranden; bakom oss reste sig ur hafvet i förlängningen af det i detsamma utskjutande *Reynisfjäll* trenne lodräta, smala, fantastiska klippor, benämnda Reynisdrángar, af hvilka den främsta, som i toppen är treklufven, enligt folksagan utgjort ett skepp, som tagit ett ungt troll ombord, den der bakom är trollets käresta, som söker hindra skeppets fart och den tredje derbakom är väl — trollets son. Emellertid, just då jätteqvinnan är i färd med att kantra skeppet, så rinner solen upp och tre stenstoder intager platsen för kärlek och hat. Framför oss eller på vår venstra sida reste sig den med skrefvor

Reynisdrángar.

och utsprång fårade, af en grön Angelika prydda, nästan lodräta väggen af Víkshamrar, ett fogelfjäll, der ofantliga skaror häckade af en snöhvit fågel, som kallas stormfågel, *Procellaria glacialis*, och är transpottare, det vill säga att han på sina förföljare, korpen och menniskan, utgjuter en tranlik, stinkande vätska. Fågeln är föremål för fångst och af de mot hösten vuxna ungarne fångas hvarje år omkring 3,000 stycken, hvilket dock blott lärer utgöra en ringa del af det befintliga antalet. Fjället, som ligger alldeles mot sjön och såväl derigenom som till följe af sin stelhet kan hålla sig grönt året om, åtminstone när vintern icke är alltför sträng, bidrager icke litet, der det står, bestänkt med de hvita ulltapparne af den häckande eller hvilande fågeln att förhöja naturskönheten kring den inbjudande Víksdalen. Vid sin fot är detta fjäll dessutom utfåradt af de gamla bränningarne och böljslagen i grottlika hvalf och i små portlands eller åtminstone anläggningar dertill. Den hafskust, på hvilken vi nu redo, har nämligen för icke så lång tid tillbaka varit haf; den har blifvit till land först vid ett utbrott af den i östra delen af Eyafjallajökeln eller,som den här kallas, *Myrdalsjökeln* belägna

vulkanen *Katla*, hvilken under tidernas lopp åstadkommit fruktansvärda jökellopp öfver det nedanför liggande låglandet, hvarvid otroliga sand- och grusmassor blifvit utsvämmade. Det första af dessa utbrott inträffade år 874, således samtidigt med landets bebyggande; det omnämnes med några ord här nedan. Sedermera inträffade inalles 16 utbrott, af hvilka det sista inföll år 1860. Deraf inföll ett på 900-talet, ett år 1000, tvänne på 1200-talet, ett på hvardera af 13, 14 och 1500-talen, 3 på 1600, 2 på 1700 och 3 på 1800-talet. Man känner icke, att någon lavaström utflutit vid ett enda af dessa utbrott, men deremot hafva utkastats stora massor af vulkanisk aska, hvarjemte ofantliga vattenflöden, medförande otroliga massor af sand och grus i allmänhet karakterisera dem. Vulkanen Katla är nämligen belägen midt inne i ett snöfjäll, der snö- och ismassor samla sig i stor mängd, under den tid vulkanen är i hvila, för att vid dess utbrott smältas och utgjutas öfver låglandet. Katla sjelf är icke något från jökeln särskiljt eller öfver detsamma upphöjdt berg, såsom man kunde föreställa sig, utan utgöres af en större remna i fjället, hvilken tros kröka sig från sydvest-nordost till sydost-nordvest, och från hvilken flera smärre remnor utgrena sig; den benämnes derföre också *Kötlu-gjá* likaväl som Katla *). Vulkanen Katla har blott en gång blifvit besökt, nämligen år 1823. — Vi skola närmare beskrifva ett par af de mest ödeläggande af Kötlugjás utbrott. Ett af dessa inträffade år 1625 och yttrade sig dels genom stora vattenflöden öfver Myrdalssanden och ända på andra sidan af Thykkvibær vid Myrar, hvarvid husen vid nämnda gård voro nära att bli bortsköljda. Dessutom utkastades från vulkanen stora massor af aska, hvilka förmörkade de orter, öfver hvilka de fördes af vinden, så att dagen förvandlades till natt, hvarvid personer, som befunno sig ute på marken, måste hålla hvarandra i händerna, för att icke skiljas åt i mörkret. Detta upplystes likväl af korssande blixtar, hvarjemte ljusglimtar

---

*) *Gjá* = klyfta, remna; *Katla*, gen. *Kötlu*, likasom *Hekla*, gen. *Heku*, hvaraf *Heklufjäll* eller, försvenskadt, *Heklefjäll*.

foro i luften, nästan som af irrbloss, hvilka dock förorsakade sveda på huden, när de träffade den. Blixtarne åtföljdes dessutom af så förskräckliga dån, att folket trodde att deras hufvuden skulle sprängas och betogos nästan af yrsel. Dessa fenomener aflöstes dock af kortare hvilotider och förändrades efter vindens rigtning, som förde askan åt annat håll. Utbrottet var för öfrigt af kort varaktighet; det började den 2 September på morgonen och slutade den 13 på aftonen; betydliga sandmassor nedföllo under denna tid öfver låglandet, sanden och askan lågo i vissa nejder så djupt, att de räckte en fullväxt karl till knäet.

Det följande utbrottet år 1660 började på aftonen den 3 November med jordskalf, som räckte en hel timme, innan utbrottet inträdde. Vid midnatt störtade en förfärlig vattenmassa in i Kerlingardalsån i dalen öster om Víkshamrar och steg 49 famnar *högre*, än man visste, att något jökellopp förut hade gjort och fortsatte till den 5. Detta vattenflöde kastade de flesta af de isstycken, den medförde, ut i hafvet, det öfversmämmade hela Myrdalssand, så långt man kunde se från *Höfdabrekka*, en gård, belägen på fjället af samma namn öster om den förut nämnda Kerlingardalsån. Den 7 kom vattenflödet upp till gården Höfdabrekka och ödelade en del af gårdens inägor; följande dag vaknade inbyggarne vid vattnets brusande, det nådde då upp mot gården, borttog kyrkans ena gafvel och fyllde husen till hälften med vatten, hvarvid inbyggarne flyktade till några närbelägna höjder. Askfall hade äfven under denna tid egt rum. Den 9 hade vattnet sjunkit undan och vädret var godt, hvarföre inbyggarne ämnade begifva sig hem till gården igen, men just vid samma tid fingo de höra det förfärliga bruset af frambrytande vattenmassor, som störtade fram med så våldsam fart, att jorden skakade vida omkring. Vattnet bortsköljde nu i ett ögonblick både det återstående af kyrkan och alla de öfriga husen vid gården, så att knappt en sten blef qvar, ehuru husen förut voro nästan begrafna i grus och sand. Jordskalf, åskslag, dån och brak i luften medföljde äfven utbrottet. Den 12 kom ett vattenflöde, som i våldsamhet öfvergick alla de

föregående. Dessa vattenflöden medförde utom isstycken, så ofantliga massor af grus, sand och ler, att hafvet blef trängt tillbaka, ty på en enda natt blef enligt sägen torrt land, der man förut fiskat på 20 famnars vatten. Denna gång fortfor utbrottet i fjället långt ut på vintern, men några ytterligare vattenflöden anföras icke.

Under utbrottet 1721 gingo åter fruktansvärda öfversvämningar öfver Myrdalssanden. Vid utbrottets början frambröt en flod, som till stor del bestod af halfsmält snö och isstycken stora som simmande öar, hvilken vältade sig i hafvet, under det en annan flod på samma gång tog sin rigtning mot sydost och öster, hvilken förorsakade landet betydlig skada. Den förstnämnda floden fyllde hafvet, så att man från de högsta fjäll icke kunde se ut öfver isen, förrän strömmen och vågorna bröto den upp. Den dref då vester på, ända till Reykjanäs och upp i floderna efter kusten, så att stora isberg blefvo stående på grund ända upp i Ölfusån. Hufvuddelen af de från jökeln utförda massorna skola emellertid hafva blifvit stående på grund på 1½ mils afstånd från land och på 100 famnars djup. Den bildade dessutom likasom en hög bergrygg upp öfver land, från hafvet ända upp till jökeln på norra sidan om fjället *Hafrsey*, beläget på Myrdalssanden. Böljslaget från det af denna vall tillbakakastade hafvet nådde ända upp till husen i Vík och anställde der åtskillig skada, vidare trängde det vester ut efter kusten söder om Eyafjallajökeln samt längre vester på ända mot *Grindavik* vid Reykjanäs, der det slog högt upp på land, likasom på Vestmannaöarne, der det äfven åstadkom skada. En dylik förfärlig flod bröt åter fram följande dag och öfversvämmade de förut utvräkta ismassorna, så långt ut i hafvet som man kunde se. Den banade sig äfven väg genom Kerlingardalen och uppdämde ån derstädes. Vattenflödet eller kanske rättare isen ref dessutom med sig stora klippmassor, såsom i närheten af fjället *Hjörleifshöfdi* på Myrdalssanden, der en uppstående klippa af 20 famnars höjd spårlöst försvann, andra exempel att förtiga. Om höjden af den förutnämnda isvallen kan man göra sig en föreställning deraf, att från Höf-

dabrekka gård, som, enligt hvad vi nämnt, är belägen högt upp på fjället af samma namn — den flyttades nämligen vid den förut omnämnda öfversvämningen ett godt stycke upp på fjället, — kunde man icke se det gent emot liggande fjället Hjörleifshöfdi, som är 640 fot högt, utan måste derföre bestiga en fjällklätt i nordost om Höfdabrekka, omkring 1,200 fot hög; afståndet mellan Höfdabrekka och Hjörleifshöfdi är enligt kartan en geogr. mil.

Katlas trettonde utbrott inträffade år 1755, samma år som den stora jordbäfningen i Lissabon, då äfven andra vulkaner i denna del af jordklotet voro i verksamhet. Utbrottet åtföljdes äfven denna gång af våldsamma vattenflöden. Detsamma var förhållandet med ett följande utbrott år 1823, som varade i 20 dagar, under hvilken tid man räknade, att aderton särskilta vattenflöden strömmade fram öfver Alftaver och Myrdalssanden. Betydliga massor af aska utslungades samtidigt ur Katla; askan föll i nejden kring Sólheima under Eyafjallajökeln så tjockt, att redan på andra dagen efter utbrottet voro gräsmarkerna begrafna. Detta utbrott, som började den 26 Juni eller vid sommarens inträde medförde dessutom en betydlig köld, likasom det äfven inleddes med snöväder, hvarjemte en del aska som nedföll, var inmängd med hagel, så att kornen bestodo af $\frac{2}{3}$ is och $\frac{1}{3}$ aska. Detta utbrott förebådades för öfrigt redan under föregående års sommar på det sättet, att jökeln kring Kötlugjá då hade visat sig märkbart aftaga, så att flera fjälltinnar, som förut icke syntes till, hade stigit upp öfver jökelns yta. Detta kunde dock icke bero på afsmältning, emedan de elfvar, som upprinna från jökeln på samma tid äfven aftogo, utan väl snarare på afdunstning. Under detta utbrott höjdes Myrdalssanden märkligt öfver sitt förra läge, hvarjemte fördjupningar och rännor utfylldes, så att vägen öfver sanden derefter tillryggalades på kortare tid.

För att slutligen med några ord vidröra utbrottet år 1860 som räckte från den 8 till den 27 Maj, vilja vi endast anmärka, att detsamma, likasom det föregående, beledsagades af dån, askfall och vattenflöden, men att det i likhet med

det föregående tillhör ett af de minst ödeläggande utbrotten af denna vulkan. —

Läsaren erinrar sig, att förf. jemte Sira Magnus voro på färd efter den nedanför Víkshamrar belägna hafskusten, som blifvit till land genom jökelloppen från Katla. Sedan vi passerat denna strand, krökte vi mot norr och redo uppför den grusfyllda *Kerlingardalen*, som förut varit fjord, och styrde kosan upp mot det förut omtalta Höfdabrekka fjäll. Dagen var skön och herrlig, och sceneriet inbjudande dels genom sina historiska minnen dels genom motsatsen af de grönklädda fjällsidorna mot den gråa och grusiga dalbottnen, i hvilken Kerlingardalsån framvältade sitt leriga jökelvatten. Jag satt just och beundrade denna omvexling, de flockiga skyarna öfver mig, hafvet bakom mig, då vid en krökning af vägen Katlas runda, glänsande, snöhvita hjessa plötsligen träder fram för mina ögon. Synen var i hög grad öfverraskande, helst jag vid en blick på kartan icke trott mig nu skola få se snöfjället, och jag hoppade också till i sadeln af förtjusning vid denna sköna verklighet. Vi redo nu uppför Höfdabrekkafjället, allt var grönt och soligt; och vi redo också ett stycke ned på detsamma, då, nästan lika plötsligt som snöfjället, ett oöfverskådligt, svart, af flygsand rykande öckenfält, den förutnämnda Myrdalssanden, utbredde sig för mina ögon. Jag hoppade då också till, om just icke af välbehag, ty denna svarta, ödsliga, yrande sand, på hvilken man icke såg någon gräns — den var just min väg. Vid foten af fjället, der sanden omedelbart tog sin början, skiljdes jag från Sira Magnus och började den ensliga färden öfver denna sandöcken, följande de på kort afstånd från hvarandra uppresta stängerna som vägvisare, glad att vid seglingen öfver detta sandhaf hafva den temligen starka vinden bak. Denna sand, som till det mesta består af en lös, fin sandmassa, i hvilken hästhofvarne sjunka ner nästan för hvarje steg, och som således är temligen besvärlig att öfvervada, genomskäres af trenne elfvar, som hafva sin källa på Myrdalsjökeln, men hvilka för tillfället icke förde några betydliga vattenmassor. Den fuktade sanden i deras botten var naturligtvis ännu

svartare än den mera torra öckensanden; i en af dessa elfvar, *Múlakvisl*, som dessutom förde ett smutsigt jökelvatten, fick vattenmassan genom dessa förenade orsaker nästan utseende af bläck, eller åtminstone af kaffe med mycket litet grädde i. Det var således en skön soppa, som man säger. Den lösa, af vattnet inskurna strandbrädden emot dessa elfvar var dessutom stundom så brant, att hästarna nästan måste hasa sig ned derutför. Detta äro dock de isländska hästarne i allmänhet icke rädda för, ty man kan verkligen få dem att gå fram öfver otroliga branter. Likaledes äro de icke motvilliga att hoppa öfver mindre rännilar och dylikt, helst om instinkten säger dem, att bottnen deruti är blöt. När de gå lösa, kan man få se dem utföra verkliga saltomortaler, t. ex. utför en lodrät vägg, som är högre än hästen sjelf o. s. v.

På vestra delen af Myrdalssanden, således på den sida, der jag först beträdde densamma, resa sig öformigt tvänne fjäll, det ena i norr, det andra i söder om den vanliga ridvägen. Detta sistnämnda, det förut omtalta Hjörleifshöfdi, äger en gammal, historisk ryktbarhet. Här landade nämligen år 874, en af Islands första bebyggare, *Hjörleifr*, men lockades af sina isländska trälar följande vår till en närbelägen skog, för att söka efter en björn, som de förrädiskt uppgåfvo att hade visat sig der, och blef der mördad af dem tillika med sina öfriga följeslagare. Slafvarne flydde derefter till Vestmannaöarne, en klippig ögrupp, som ligger omkring en mil från land, sydvest från Eyafjallajökeln, men upphunnos der och dödades af *Ingólfr*, Hjörleifs vän och reskamrat. Vid afresan från Norge hade Hjörleifr, måhända derför att han var en kristen, icke velat offra till gudarne, och nu sjöng Ingólfr öfver hans död; ”föll här för ringa dåd en ädel man, när usla trälar blefvo hans bane, men så går hvar och en, som icke vill offra till gudarne!”

Af namnet att döma tyckes Myrdalssanden, som nu bildar en ödslig och fruktansvärd sandöcken vid landets första upptäckande utgjorts af myror, som antagligtvis varit gräsbevuxna. Ur östra sidan af Myrdalssanden uppsticka lemningarne af en gammal lavaström, som möjligen var den första

härjaren af dessa trakter; ty enligt Landnamabok skall en viking vid namn *Rafn Hafnarlykell*, som man antager omkring år 894, till följe af ett vulkanbrott flyktat från denna plats, der han först antages hafva satt sig ner. Namnen på ett par gårdar, *Hraunbær* och *Hraungerdi* påminna om denna numera af Katlas öfversvämningar och flygsanden delvis fördolda lavaström. Detta utbrott, år 894, vill man, som ofvan är nämnt, förlägga till Katla sjelf. Fjället Hjörleifshöfdi, der Hjörleifr landade, ligger ett stycke från land, ingen skog finnes numera der i närheten. — Myrdalssanden är, som man kan förstå, både lång och ödslig; min vägvisare från Vík var icke heller stort mer underhållande än de förut omnämnda vägstolparne; sanden slutade i det förutnämnda gamla hraunet och mot de flacka, med ett magert gräs beväxta kullarne kring Hraunbær och Hraungerdi.

Vid mitt inträde i prestgården i Myrar som nu var mitt närmaste mål, var jag nära att vända om, emedan jag trodde att bæardyren, i hvilken jag först kom in, var stallet, men varsnades och välkomnades af den lille prosten, hvars namn jag glömt, och hvilken bebodde denna karrikatyr af en prestgård. Dagen derefter hade jag att passera den breda och ansenliga *Kúdafloden*, utmärkt genom sin blöta botten, till följe hvaraf intet bestämdt vad kan bestå i densamma. Denna dag var en söndag och en hel karavan af både män och qvinnor, en del af dessa med små barn på armen, passerade jemte mig floden, öfver hvilken öfverfärden drog omkring 20 minuter, under hvilken tid vattnet ofta stod upp mot ryttarens knän. Vid en dylik flodöfvergång rider man rad i rad, på det att de första hästarna skola trampa väg åt de kommande, och äfven emedan vadet naturligtvis ligger i en linea öfver floden, på sidan om hvilken det icke är rådligt att komma. Efter en kortare ridt från floden öfver en sandig äng — jag befann mig nu på den stora slätt, som benämnes *Medalland* och i nordost fortsättes af *Landbrot*, hvilken bildar midten af det långsträckta Skaptafellssyssel, i norr begränsas af fjället *Kaldbakr* med *Sída* och i söder flackar af mot hafvet; det är på denna slätt, som sandhafran företrädesvis trifves — ankom jag till en

renlig bondgård vid *Lángholts* kyrka, der jag ombytte vägvisare och derföre uppehöll mig någon stund. Kyrkorna i denna trakt voro de första med ett något så när kyrkligt utseende jag sett, sedan jag lemnat Oddi. Vanligen utgjordes de nämligen af en liten fyrkantig, tjärstruken lada uppförd af bräder eller af ett jordhus af samma byggnadssätt som bæ'erna, i hvilket ljuset inkommer genom ett par

Jordhuskyrka.

små fönster på gaflarna och en liten glugg i taket. Utvärtes sakna de med få undantag alla prydnader, som kunna häntyda på ett religiöst bruk, och man skulle icke veta hvad slags hus man hade för sig, om icke dels byggnadsmaterialet dels storleken, men kanske ännu mer det enstaka läget skiljde kyrkan från bæ'en. Kyrkogårdarne åter äro föga utmärkta, ty grafvårdar äro sällsynta — kors får man knappast se på en graf i Island, och de gröna kullarne jemnas snart med jorden. Hvad storleken beträffar, erinrar jag mig hafva sett en kyrka under byggnad — i *Thingmúli* i ostlandet — hvilken invändigt var 24 fot lång, 14 fot bred och på sin höjd 7 fot hög. Detta är väl likväl en af de minsta, den

är icke större än ett vanligt boningsrum, men den ger dock en föreställning om de öfrigas litenhet. Kyrkan i Lángholt var visserligen en af dessa små, men den var dock prydd med ett kors på ena ändan af taket ofvanför dörren, och med hvitmålade fönsterposter, tror jag; det var dock något. Kyrkorna, hvilka oftast ligga alldeles invid prestgården, begagnas för öfrigt af presten under veckan som förrådshus för ull och dylikt, samt äfven till att herbergera gäster öfver natten. Presten kan också betrakta kyrkan nästan som sin egendom, ty med den gammalmodiga inrättningen af det isländska prestväsendet tillhör det i allmänhet presten i stället för församlingen, att bygga ny kyrka, när den gamla blir förfallen. Och som detta är en i förhållande till deras inkomster temligen dryg börda — de uppbära dock ett visst tionde till detta ändamål — så begagna sig en del prester i anledning deraf af den listen att söka sig ett annat prestkall, när kyrkan börjar att blifva förfallen i deras eget.

Det inre af en kyrka i Island är lika anspråkslöst som det yttre; omålade bänkar och brädväggar, ett simpelt altare med altarring och en likaledes simpel predikstol, detta är innehållet; golf finnes dock. Predikstolen är till följe af husets litenhet stundom så ställd, att öfre kanten af densamma står i höjd med en af spännbjelkarne i taket. En liten altartafla förekommer stundom, och dessutom de, såvidt jag vet, för Island egendomliga *minnestaflor* öfver utmärktare, döda personer, hvilka upphängas på väggarna och äro en slags ersättning för grafvårdarne. En dylik minnestafla innehåller, jemte behöfliga uppgifter om den aflidne, en eller annan vers, som skildrar hans dygder. I kyrkan i Holt under Eyafjallajökeln fanns en minnestafla med följande inskrift, inneslutet inom en enkel ram med glas:

Hér er hulid
hid forgengilega —
andinn lifir hjá
andanna födur;
eptir er einungis
minning mæt
Arna Sveinssonar
sem fæddist 1 Nov. 1780;

giptist 7 Juni 1821 yngisstúlka
Jórunni Sighvats-dóttur
sem en hér eptir lifir;
thau blessadi gud med thremur sonum
hverra einn andadist ungur,
med ödrum hinna afkvæmi thrjú
framlidna fylgja födur til grafar
sem andadist 25 Juni 1853
(ad fjærstödum elskudum fyrsta nidja)
thá hann hafdi verid sáttusemjari tuttugu og fjögur ár.

Hann var

Stiltur i lund
stödugur i rádi,
árvakur, umsyslusamur
vinum tryggur;
gestrisinn, gjafmildur,
greidafus öllum
huss og barna
besti fadir.

Munn hans thvi
margir sakna
úr mannfélagi;
en mildur drottinn
mun anda hans
med öndum sælum
vid idjur inndælur
ætid gledja.

Svo minnist elskulegs
ættar- og samferda-bródur

E . . . .

eller på vårt mål:

Hvilar här
förgängliga hyddan —
Anden lefver
hos andarnes fader;
efter är endast
älskliga minnet

(af)

Arni Sveinsson,
som föddes 1 November 1780,
gifte sig 7 Juni 1821 med jungfru
Jórun Sighvatsdotter,
som honom öfverlefver;
skänkte dem Herren söner trenne,
slocknade en i unga åren,
en med ättlingar unga, trenne,
följde till grafven framlidne fadren
som dog 26 Juni 1853
(saknades förstfödde sonen jemte)
då han hade varit fredsdomare i tjugofyra år

Han var

Trygg i håg
fast i råd
vaksam, trägen
mot vänner trofast,
gästfri, gifmild
öppen mot alla,
hus och barn
bäste fader.

Månd' honom då
mången sakna
af menniskors tal;
men milde Herren
må anden hans
med saliga själar
i herrliga fröjder
alltid glädja.

Så minnes sin
ätte- och samfärdsbroder

E . . . .

Ehuru således kyrkorna i Island äro af oansenligaste beskaffenhet, så är befolkningen naturligtvis icke mindre gudfruktig för det, likasom den icke är det mera, derför att den tillbeder under göthiska hvalf och pelargångar. En stark auktoritetstro är rådande i Island, hvilket man kan se bland annat derpå, att den katholska missionen — hvilken har kapell och tvenne prester i Reykjavik — icke lyckats värfva några affällingar från den lutherska tron.

Att denna auktoritetstro stundom skall slå öfver i öfvertro är naturligt. Hit räknar jag följande händelse. En gång hade i någon kyrka uppe i landet altarvinet af misstag blifvit utbytt mot kognak, hvilket måste erkännas var ett olycksaligt misstag. Bondgubbarne, vana vid den starka och kära bränvinståren, sväljde dock detta utan att låta något märka, men en stackars gumma, som fann det för starkt, kunde icke undertrycka sin känsla, utan mumlade tillräckligt högt för att höras: *beskur er thu nu, dróttinn min!* (Bäsk är du i dag, Herre).

Såsom jag en gång förut har anmärkt, äro de isländska presterna i allmänhet utmärkta för kunskaper, särdeles i de klassiska språken, hvilket man icke skulle tilltro dem i deras ringa ställning. Jag hade derföre icke trott mig skola få upplefva följande händelse. Jag satt vid ett middagsbord tillsammans med en beskedlig, men, som man kan finna, litet enfaldig prest i östra delen af landet, då talet föll på den utländska missionen i Island. Jag ville då gifva presten en

komplimang, i det jag sade honom, att efter mitt förmenande måtte de isländska presterna vara särdeles dugliga, när det icke lyckats utländningarne att göra en enda proselyt. — "*Pro-proselyt, hvad är det?*" inföll min hedervärde bordskamrat, "*vi — vi bruka kalla det orthodox.*" Det var först med svårighet man kunde upplysa presten om hans misstag i detta försök till ordtydning, men sedan han slutligen insett detsamma, tillade den redlige själen: "*proselyt, jag har aldrig hört det ordet förr!*"

En viss rörelse på det religiösa fältet har i allra nyaste tid börjat i Island till följe af det kritiska arbete öfver äktheten af Johannes evangelium, som isländningen, theol. kand. *Magnus Eiriksson* i Köpenhamn som bekant utgifvit. Denna bok benämnes i Island *stora-boken*, och har väckt ett stort uppseende bland hans rättroende landsmän. Boken är först utkommen på danska, men nyligen i sammandragen form på isländska, läses, men anses som en förbjuden frukt. Som man der i landet hade sig bekant, att den äfven blifvit öfversatt på svenska, — något om hvars spridande till landets kännedom Magnus sörjt för — så emottog jag ständiga förfrågningar både af prester och bönder om denna bok, och som jag icke haft tillfälle att läsa den, satte mig dessa frågor ofta i förlägenhet, emedan jag dels naturligtvis icke ville förneka den fria forskningens värde, dels icke heller kunde anbefalla en bok, som jag icke kände annat än till namnet. Som jag likväl visste bokens afsigt, hjelpte jag mig någon gång med att svara, att hvad mig beträffade, så gjorde det mig detsamma, om Johannes eller Lucas skrifvit evangeliet, ty det var ju ändå en god bok, hvilket var hufvudsaken, och om man också runkade på hufvudet åt detta argument, så var man icke heller nog theolog, för att vederlägga detsamma. Emellertid går man högst illa åt Magnus Eiriksson i Island såväl i pressen som i dagligt tal. En del vilja bränna honom, andra vilja hänga honom, om icke kroppsligen så åtminstone figurligen, andra förvåna sig öfver, att han icke blir förvisad från Danmark, — "ja, till exempel till Island" —

och så vidare. Jag kan icke neka mig nöjet att anföra en artikel bland andra i detta ämne, hvilken stått att läsa i tidningen *Islendingur*, och hvilken i öfversättning lyder sålunda:

"I sednaste årgången af tidskriften Skírnir är anfördt, att vår landsman, kandidat Magnus Eiriksson i Köpenhamn har utgifvit en stor bok om Johannes evangelium, i hvilken, enligt hvad författaren i Skírnir säger: han bevisar med stor grundlighet och skarpsinnighet, att aposteln icke är evangeliets författare, och tillägger härtill, att prester och theologer få så många skarpa hugg i denna skrift, att det utvisade, att deras sak vore svag, om de skulle lemna den utan anmärkning. Änskönt jag har sett ifrågavarande bok och till och med varit erbjuden densamma, så erkänner jag utan blygd, att jag icke velat läsa den, visserligen icke derföre, att min barnsliga och enfaldiga tro på Kristus skulle vara svagare än mången annans, utan i tanka på denna bön: inled oss icke i frestelse, och denna varning: den, som tycker, att han står, han se till, att han icke faller, och derföre ville jag icke i onödan löpa blindt emot frestelsen, dessutom sade jag så till mig sjelf: när djefvulen kunnat fara så bedröfligt fram med Magnus, som jag en gång kände som en rättroende man, så är jag osäker, om han icke också tar sig för, i händelse jag läser boken, att, då jag minst anar det, rubba min tro på Gud i Kristo, försonande verlden med sig sjelf, hvilken tro är mig dyrbarare än allt annat. Häraf följer, att jag i dessa rader icke ämnar tala om enstaka punkter i den hädiska boken eller söka att kullslå de skäl, som Magnus förebragt, ty detta vore både för långt ämne för en tidningsartikel, och jag vet dessutom, att mången är detta mera vuxen än jag, hvarjemte jag tar för gifvet, att dessa skola i sin tid låta höra af sig med den guds andas kraft, som sönderkrossar Magnus' skarpa huggormshufvud. Utan jag ville endast lägga i dagen min förundran och min bedröfvelse deröfver, att Kristi kyrkas andliga öfverhufvuden i Danmark kunna i närvarande tid vara så insomnade på likgiltighetens hufvudkudde, att de kunna medgifva och tåla, att en sådan bok, som Magnus Eirikssons, blir tryckt och utbredd, en bok, hvars

ändamål uppenbarligen är att nedgöra den heligaste, tröste rikaste och mest saliggörande gudomliga sanning. O, nu är förfädrens glödande anda utslocknad, denna nye Arius är icke drifven i landsflykt, denne Servet har icke blifvit bränd på bål. Nej, denna uppenbara gudsförsmädare, detta satans verktyg, går oantastad, ja, hedrad för denna sin skrift, midt ibland dem, som hafva att vakta Kristi hjord; — hvaraf kan detta komma?"

Sedan derefter författaren, som tecknar sig "gammal prest" i valda ordalag utfarit en stund mot denne "djefvul i skepnad af en ljusets engel", denne "ulf i fårakläder", mot den mörka och förderfvade ande, "af hvilken en hel legion har farit i Magnus Eiriksson och brukar honom som blindt redskap emot det evangelium, som de (djeflarna) hafva mest emot", emot denne "värsta Antikrist, som någonsin uppstått", och derpå vändt sig med innerliga böner till "de andliga herdar, som äro satta af Gud att vakta Kristi lam", så att de icke skola låta sig öfvervinnas af denna gräsliga ulf, fortsätter han:

"Jag uppfordrar härmed eder, som kallas Kristi kyrkas starka hörnpelare i Danmark, tagen i Guds namn kraftigt emot detta satans anfall, gören det icke med halfva mått, utan med glödande anda, som Herrans sanna stridsmän, nederläggen först med de oomkullstötliga bevis, som i öfvermått äro för handen, denna lögnaktiga bok, försöken derefter att med kärlekens anda leda denne stackars Magnus Eiriksson, till att återkalla sina klokt sammanskrifna lögner och offentligen förklara sin ånger, men kan han icke förmås härtill, hvilket dock vore för honom det lyckligaste, släppen då icke efter, förrän han är drifven ur riket och alla exemplar af hans bok konfiskerade och brända på bål; detta är den allra mildaste dom, ty i fordomtimma tålte man icke ett dylikt uppenbart försök att förderfva Guds åker, utan då hade Magnus sjelf blifvit satt in midt ibland sina böcker, hvarpå alltsammans blifvit brändt".

En annan insändare i Islendingur, som säger sig i det väsendtliga öfverensstämma med den förra, vill dock icke tro, att Magnus Eiriksson är antikrist, ”ty den gamla satan tar icke sina smorda ur smådjeflarnes klass”, när han skrider till anfall mot Kristi kyrka. Denne författare föreslår i öfrigt, att ”eftersom Magnus ändå är deras nästa och landsman”, så bör man taga honom om hand genom en öfverenskommelse att bedja för honom i alla kyrkor i landet, att den orena anden måtte fara ur honom. — Denna sednare uppsats smakar dock väl mycket af ironi, för att man skulle kunna tro att dess författare, en supig sysselman på Vest-landet, skulle hafva kunnat mena alldeles allvarligt. Såsom allvar uppfattades den likväl i Island.

Efter detta kanske nog långa uppehåll vid Lángholt — jag har åtminstone för längesedan hunnit dricka den oundgängliga kaffekoppen, som alltid bjudes vid inträdet i en bæ — styra vi nu vår kosa litet mera i norr öfver blöta ängar, som förmodligen tillhöra bonden i Lángholt. Han är en bergad man, han, besitter 80 får, 2 kor och 10 hästar, tal, som måhända låta litet underliga för många svenska öron, men som i Island äro i sin ordning, ty man kan här icke sammanskrapa så mycket hö om sommaren, att man i allmänhet kan föda proportionsvis flera kor om vintern, helst mjölkfåren också måste hafva vinterfoder. ”Än de många hästarne då, äro de nödvändiga?” Ja, man ansåg, att bonden i Lángholt borde hafva ända till 14 hästar, för att vara väl hulpen, ty dels vill han icke gerna mera än en gång om året resa till handelsplatsen i Eyrarbakki, hvartill åtgå 14 dagar eller så bortåt, och han skall då på hästryggen flytta hem hela sitt årsbehof af kaffe, säd, socker, jern med mera, dels har han så lång väg att föra höet från slåtterplatserna och hem till gården, och det kan han icke heller flytta annat än på hästryggen. Men som detta antal hästar ju är alldeles öfverdrifvet i förhållande till den öfriga ladugården, helst han icke kan lemna hästarne utan all vård om vintern, så kan man ju med skäl säga om honom och hans gelikar i Island, att de bli uppätna af hästar.

Efter den blöta äng, som gaf anledning till denna betraktelse följde i författarens väg en djup elf, som erhållit den stridiga benämningen *Eldvattnet*, ehuru han bestod af bara vatten utan minsta tillsats af *lifselixir,* hvilken elf flöt vid kanten af en stor lavaström, med hvars historia jag hoppas att i nästa kapitel få göra läsaren bekant.

Tredje kapitlet.

Det stora Skaptafellshraunet af år 1783, hvilket uppkom ur en vulkan, om hvars verksamhet i förflutna tider man icke har sig något bekant, består af tvenne lavaströmmar, hvilka äro de största som någonstädes i historisk tid frambrutit. De kratrar, ur hvilka dessa lavaströmmar utflutit, äro belägna vid foten af Skaptafellsjökeln eller vestra sidan af Vatnajökeln i det hörn, som bildas af Skaptån och Hverfisfloden. Härifrån har den ena strömmen flutit först åt sydvest och sedan åt söder efter Skaptåns floddal och den andra åt söder i Hverfisflodens bädd. Berättelsen om det vulkanutbrott, hvarvid dessa strömmar uppkommo, är afgifven af *Magnus Stephensen,* som på danska regeringens vägnar undersökte trakten året efter eruptionen, och lyder i sammandrag, som följer: *)

Den för Island ovanligt milda vintern mellan åren 1782—83 efterföljdes af en likaledes mild och vacker vår: klart, stilla och varmt väder omvexlade ständigt med sydliga vindar och fruktbärande regn. Redan tidigt iklädde sig marken sin gröna, doftande vårdrägt, och Maj månad prydde fälten med

---

*) *Kort Beskrivelse over den nye Vulkans Ildsprutning i Vester Skaptafells-syssel paa Island i Aaret 1783,* Kjöbenhavn 1785.

många slags örter och blomster af den frodigaste växt. Kreaturen voro efter den milda vintern om våren feta och i bästa skick, och man spådde sig af dem den största nytta och gladde sig redan i hoppet om en god sommar och rikliga höstskördar. Men detta hopp utsläcktes med Maj månad.

Redan i slutet af densamma hade en tunn, blåaktig rök eller töcken, som man stundom såg utbredt öfver jorden, tilldragit sig de sakkunniges uppmärksamhet. Ingen visste likväl med någon visshet, hvad detta hade att betyda, förrän åtskilliga, starka jordskalf, som först märktes öfver hela Skaptafellssyssel den 1 Juni, och som derefter dagligen tilltogo, isynnerhet morgon och afton, och fortforo hela veckan igenom till den 8 Juni eller Pingstdagen, förkunnade, att våldsamma omhvälfningar försiggingo i jordens inre.

Pingstdagsmorgon var vädret ännu klart och vackert, men framemot klockan 9 f. m. höjde sig i norr om bygden vid *Kirkjubær* en svart vägg, isynnerhet öfver den fjällsträckning, som kallas *Sída*. Från de närmaste gårdarne, hvilka ligga i södra sluttningen af den här angifna, i öster-vester framstrykande fjällryggen kunde man icke se denna vägg, förrän den stod midt öfver Sída, men deremot iakttog man från *Landbrot,* straxt söder derom, huru en hel mängd rökpelare uppkommo på de vilda fjällsträckningarne mot norr, hvilka slutligen förenade sig till den svarta väggen. När denna närmade sig, blef det allt mörkare och mörkare på Sída, och då väggen eller skyn stod der midt öfver, nedföll en mängd aska och sand till en tums höjd, af utseende som askan af utbrända stenkol, blandad med en besynnerlig, grå, glänsande, hårfin massa, (uppkommen af den vid eruptionen utkastade, ytterst fint utspunna lavan). En stark blåst höll dock sand- eller askväggen tillbaka, men jordskalfven i förening med starka åskslag och underjordiskt dån och brakande tilltogo, och hela denna och följande dagarne hörde man långt inne i de nordliga fjällen ett starkt buller likasom af en mängd vattenfall, eller som ljudet af en kittel, som kokar öfver.

Den 10 Juni såg man först tydligen åtskilliga eldpelare uppstiga från den nordliga fjällsluttningen; askväggen blef

också med hvar dag allt högre och högre, och jordskalfven tillika med det starka braket och åskslagen förökades stundligen.

Derefter tilldrog sig, den 11 Juni eller dagen efter, en händelse, som på det högsta måste förvåna inbyggarne, i det nämligen den betydande *Skaptå*, en elf, som har sitt utflöde från Skaptárjökeln och framrinner norr om Sída, först i sydvestlig och sedan i sydlig rigtning, tilldess den utgjuter sig i *Kúdafloden*, och hvilken under vintern och våren 1783 fört en betydlig vattenmassa och ännu den 9 och 10 Juni var stark och rifvande, nu helt och hållet uttorkade, så att man kunde gå deröfver till fots på de ställen, der man förut med mycket besvär måst sätta öfver i båtar. Orsaken till denna märkvärdiga förändring erfor man snart, då en förskräcklig lavaström, liksom ett brusande haf, bröt fram mellan fjällen efter Skaptåns floddal. Denna var till en del belägen i en ränna af 4—500 ända till 600 fots djup och 200 fots bredd, men utfylldes likväl af lavaströmmen, hvilken tillika öfversvämmade ett temligen stort stycke land på begge sidor om densamma. Endast på några få ställen såg man de högsta topparne af de berg, som bildade rännan, räcka upp öfver den nya lavaströmmen.

De förskräckliga naturfenomener, som ledsagade detta första lavautbrott, bidrogo att göra denna dag till en af de förfärligaste. En mörk och hisklig vägg stack upp i nordvest och utspred en stor mängd aska, sand och svafvelhaltiga ämnen, tillsammans med den förut omnämnda hårformiga lavan; en förfärlig, stinkande rök inhöljde jorden och förmörkade solen, hvilken endast undantagsvis stack fram genom röken och det svafvelluktande töcknet och aldrig visade sig annat än som ett blodrödt klot; ständiga jordskalf och stötar, en mängd eldstöttor norrut, den förskräckliga, frambrusande, glödande lavaströmmen i Skaptåns ränna, ett obeskrifligt brak och knakande i luften, bistra, underjordiska dån, buller och gny från fjällen och oupphörliga blixtar åtföljda af de gräsligaste åskslag, försatte menniskorna i den största skräck, så att de trodde att himmel och jord nu skulle förgås, eller åtminstone hvarje stund bäfvade för sina lif och sina egodelar.

Lavaströmmen gick emellertid framåt med en stark fart efter den nämnda rännan och utbredde sig äfven, som sagdt, här och hvar till sidorna. På en enda dag, om aftonen den 12, hade den kommit ned till gården *As*, belägen vid det hörn, som Skaptån bildar, när den kröker till öster mot Kirkjubær, och derstädes öfversvämmade den hus och grund, likasom den äfven redan skadat åtskilliga andra gårdar både vester och öster om floden.

Man började nu frukta, att den mäktiga lavaströmmen, hvilken flöt fram liksom en smält metall, med fart och hastighet, skulle framstörta öfver det nedanför liggande *Medalland,* hvarest den i så fall kommit att anställa grufliga förödelser, men den hindrades nu i sin framfart deraf att i trakten söder om gårdarne Skaptárdalr och As förefanns en till en del med löst packad sand utfylld fördjupning i dalgången, i hvilken strömmen under ett par dagar vältade sig. Men sedan detta gap slutligen blifvit utfyldt, och lavan till följe af nya tillflöden ofvanifrån upptornades till betydlig höjd, bröt strömmen åter fram öfver bygden med förskräckligt brak och buller som af de största bergras, hvarvid hela trakten skälfde och bäfvade, allt under starka och upprepade blixtar och starka thordön. Den glödande lavan utbredde sig nu såväl åt öster, som åt söder och öfversvämmade natten mellan den 14 och 15 Juni åter en gård med alla dess gräsmarker och betesmarker, samt flera landtsträckningar, bevuxna med småskog. Under sitt fortsatta lopp mot söder och sydvest den 16 och 17 Juni utbredde sig lavan öfver äldre lavasträckningar och utfyllde håligheterna i dessa, hvarvid den gamla lavan höjdes och uppsvällde; detta gaf åter anledning till ett starkt hvin och susande, likasom af en hel mängd blåsbälgar, till följe derutaf att den i håligheterna i den gamla lavan befintliga luften sammanpressades af den inträngande, smälta massan och således måste bana sig väg ut genom de trånga öppningarne i den gamla strömmens yta. Sanden angreps föga af lavan och på vanlig "gråsten" verkade den heller icke synnerligen, men deremot trängde den in i de minsta håligheter i den gamla lavan, som dervid smältes på nytt och flöt i ett med

den nya. Äfven gräfde lavafloden sig ned i jorden och kastade den öfverliggande jordskorpan högt i luften eller till sidorna, och när den på detta sätt hade undergräft kullar och backar, igenom hvilka de heta ångorna från grunden endast med svårighet kunde finna en utväg, så omvältade dessa med största kraft stora kullar och klippor af 120 till 180 fots höjd under dån och brakande.

Den 18 Juni kom åter ett högst förfärligt utbrott från fjällen. Lavaströmmen rann nu med starkaste fart fram öfver de förut ödelagda sträckningarne, der den först aflagrade strömmen redan blifvit något afkyld och fast. Den nya strömmen vältade sig på detta sätt ofvanpå den andra, hvarigenom massan växte ansenligt i höjd. Midt i lavaströmmen såg man stora, glödande klippblock simma omkring; en förfärlig, tjock, hvit ånga steg upp på begge sidor om lavaströmmen från det uppdämda flodvattnet, som var i den starkaste kokning; och detta vatten gjorde en betydlig skada på markerna vid åtskilliga gårdar, som öfversvämmades deraf.

Den 19 Juni delade sig lavaströmmen i tvenne armar, hvaraf den ena fortsatte vägen mot söder öfver Medallandet, der den utbredde sig under de följande dagarne, öfversvämmade och förstörde ånyo flera gårdar, tilldess den slutligen stannade norr om gården *Hnausar* i dagarne i medlet af Juli, hvaremot den andra armen fortgick mot öster efter Skaptå. Den förstörde äfven här flera gårdar, trängde bland annat in uti en dal, i hvilken gården *Skál* jemte en kyrka af samma namn var belägen, samt afspärrade denna dal. När derefter under ett par dagar ett ösande regn föll, utfyllde de från fjället nedstörtande bäckarne dalen, uppdämdes af lavan och öfversvämmade nämnde kyrka och gård. Detta tilldrog sig den 21 Juni, och redan dagen derpå på morgonen befann sig detta vatten i stark kokning. När sedan nya utflöden af lava följde, upptornade sig dessa på den gamla strömmen och öfversvämmade slutligen, den 2 Juli, dessa samma hus, som några dagar förut blifvit kokta. Den öfversvämmade vidare ännu ett par andra gårdar längre mot öster och skadade flera, till dess den slutligen stannade den 20 Juli.

Emellertid hade ett nytt lavautbrott egt rum, som tagit sig väg i bottnen af *Hverfisfloden*, belägen på östra sidan om Sída, hvarest samma förskräckliga skådespel uppfördes. Detta utbrott förebådades redan den 14, men isynnerhet den 28 Juni af en tjock, svart askvägg, som uppsteg från fjällen norrut, och hvilken utbredde ett sådant mörker, att man om middagen knappt kunde skönja ett ark hvitt papper, som hölls upp mot fönstren i husen. Härifrån utkastades öfver hela vestra delen af *Fljótshverfi* en ofantlig mängd aska och sand och stora, glödande stenskifvor, som bortsvedde allt gräs på marken, förstörde dricksvattnet för menniskor och djur, och till och med höll på att sticka husen i brand. Den 3 Augusti varseblef man derpå en från Hverfisfloden uppstigande rök, hvarjemte värmen i flodvattnet mer och mer stegrades, tilldess floden sjelf efter några dagar helt och hållet uttorkade och försvann. Detta uppväckte naturligtvis den största fasa och förskräckelse hos invånarne, hvilka för sig fruktade samma öde, som drabbat deras grannar i Skaptådalen. Utgången bevisade äfven, att deras fruktan var grundad, ty om morgonen den 9 Augusti fick man se talrika rökpelare åter uppstiga deruppe bland fjällen, hvilka slutligen bildade en tät vägg, ur hvilken under ideliga blixtar och starka skrällar frambröt med dån en brusande lavaström i Hverfisflodens gamla flodränna, hvilken ström utbredde sig med hastighet mot söder. Denna lavaström följdes af flera nya, hvilka upptornade sig i dalgången, på samma sätt som förut är beskrifvet, och öfversvämmade och förstörde tvenne gårdar, samt skadade andra.

Enligt hvad Stephensen i sin bok meddelar, var den i bygden, rörande lavaströmmarnes uppkomst, gängse åsigten att flera vulkankratrar hade bidragit till bildningen af dessa ofantliga lavaströmmar, af hvilka den vestra är mellan 6 och 7 svenska mil i längd och den östra omkring 3 mil; — bredden vexlar naturligtvis efter markens beskaffenhet, i sin nedra ända är den vestra strömmen $1\frac{1}{2}$ mil bred; — eller åtminstone att en annan utbrottspunkt förefanns för den vestliga och en annan för den östliga strömmen, likasom äf-

ven rökstöttorna visat sig på olika ställen för inbyggarne. Ehuru icke ovillig att biträda denna åsigt, förnekar nämnde författare densamma likväl, efter det försök han under sommaren 1784 gjorde att framtränga till vulkanen. Stephensen företog denna resa från nejden norr om Kirkjubær, der han uppehöll sig, öfver fjället *Kaldbakr* på Sída till ett längre i norr beläget fjäll vid namn *Blængr*. Under denna färd, likasom på återresan hade han tillfälle att öfverskåda så väl den östra, som den vestra lavaströmmen, längsefter hvilka då ännu uppstego rigtiga molnväggar af vattenångor. Man påminner sig nämligen, att begge lavaströmmarne flutit i bäddarne af betydliga elfvar, hvilkas vatten fortfarande af den heta stenmassan uppdrefs som ånga och blandades med de ur lavan utspringande gasarterna. Den från lavafältet norr om Blængr uppstigande röken skall hafva varit likaså obeskriflig som förfärlig och hindrade derföre utsigten från detta fjäll, som eljest är så beläget, att man från detsamma kan beqvämt skåda ut öfver utbrottsstället. Längst bort i lavan såg Stephensen emellertid resa sig en stor kulle liksom ett litet berg, af större vidd än höjd, från hvilken likaledes uppsteg en särdeles tjock, svartblandad rök. Der trodde han, och naturligtvis icke utan skäl, att en krater var belägen och ämnade äfven fortsätta resan dit, hvilket dock visade sig förbundet med oöfvervinneliga svårigheter. Ty då han hade kommit ett par hundra fot inpå lavaströmmen, blef denna så brännande het, att man omöjligt kunde tåla att stå på den, hvarjemte den på alla sidor uppstigande röken förvillade från den rätta stråten. Upprepade försök på andra ställen, hvilka aflupo på samma sätt, lade omöjligheten af ett framträngande längre norr ut i dagen; vid försök att använda en medförd bergborr visade sig dessutom, att densamma redan på några få fots djup blef så het, att man knappast ens med vantbeklädda händer kunde draga den upp. Till den från Blængr uppdagade vulkankratern kunde Stephensen således, som läsaren finner, icke anlända, men emedan han från sin upphöjda ståndpunkt icke varseblef någon annan, ansåg han sig dermed öfverbevisad, att den nämnda kratern var den enda.

Enligt en mundtlig berättelse, som förf. erhöll i Reykjavik af Prokurator Jón Gudmundsson, som i sednare år besökt Blængr, lärer Stephensens genom ”rök och dam” vunna åsigt likväl böra förändras. Från Blængr skall man nämligen kunna tydligen se de två olika utbrottspunkterna för de båda lavaströmmarne, af hvilka den tidigare strömmens utgångspunkt skall ligga i nordostlig och den sednares i nordlig rigtning från detta fjäll, ty i dessa båda olika rigtningar förefinnas på båda ställen flera vulkankratrar. Likaså vill Herr Gudmundsson hafva iakttagit, rörande den östliga lavaströmmen, att densamma först tagit sin rigtning emot den vestliga eller åt samma håll som denna, men, uppdämd af dess vägg och den motsvarande höjdsluttningen, derefter böjt sig mot öster och söder ned i Hverfisflodens ränna. Dessa iakttagelser förklara således orsaken, hvarföre strömmen först den 9 Augusti, eller långt efter utbrottets första begynnelse, tog denna väg *).

Den af Skaptárvulkanen utkastade lavan utmärker sig framför öfriga till sin sammansättning kända isländska lavor deruti, att den innehåller koppar, åtminstone enligt hvad en af Stephensen anförd undersökning angifver. Lavaströmmarnes höjd på slättmarken anges till högst 100 fot, men i den djupa Skaptárännan uppgick densamma, som läsaren mins, till 600 fot.

Vi skola nu något närmare redogöra för den ödeläggelse, som detta vulkanutbrott medförde för vestra Skaptafellssyssels bebyggare. Denna yttrade sig på flerfaldigt sätt. Sålunda afstannade fisket, emedan den tjocka rök, som ständigt inhöljde trakten, endast undantagsvis möjliggjorde utfärder på hafvet och hindrade anstalterna för fiskeriets bedrifvande. Hvad åter sötvattensfiskarne beträffade, så utöddes forellerna till följe af den mängd grus och aska, som nedföll

*) Förf. hade haft för afsigt att på sin väg öster ut besöka dessa vulkankratrar, men måste öfvergifva denna plan vid inom orten erhållen upplysning, att fjälltrakten vid genomresan efter all anledning ännu var betäckt af snö. Det är eljest märkligt, att denna vulkan, som utsändt den största historiskt kända lavaström, ännu icke blifvit besökt, åtminstone icke af någon, som dervid fästat särskilt intresse.

i sjöarne. Deremot hade inbyggarne en stor, ehuru tillfällig nytta af Skaptåns uttorkande i början af sommaren, emedan en stor mängd lax, som vid tillfället befann sig i floden, fångades nästan på torra landet eller i de afspärrade fördjupningarna af floden. Deremot ledo de i stället en förlust på ägg, emedan alla fåglar, som eljest brukade häcka i fjällen, bortjagades af utbrottet. Af svanor, hvilka i Augusti månad fälla fjädern och dervid förlora förmågan att flyga, så att de kunna dödas med käppar, fångades dessutom under vanliga år en hel mängd uppe i fjällen, men nu hade den stinkande svafvelångan förjagat dem alla, och de få ägg, som funnos, voro genompyrda af röken och derföre icke ätliga. Gräsväxten led naturligtvis öfver all beskrifning genom vulkanutbrottet, och detta icke blott i vulkanens närhet, der sand och aska hade fallit i större mängd, — vid Stephensens färd öfver Sída fann han asklagret 4—6 tum tjockt, — utan äfven utanför denna trakt. Och som den fint fördelade askan i sjelfva verket hade utbredt sig öfver hela landet, blef missväxten derföre allmän. De såsom födomedel använda vilda växterna, såsom angelikarot och s. k. islandsmossa, hade naturligtvis äfven inom vestra Skaptafellssyssel blifvit begrafna af askan*). Den sednare skall till och med hafva tagit skada öfver hela landet. Att gräsets mindre goda beskaffenhet skulle återverka menligt på kreaturen, ligger i sakens natur. Detta visade sig redan under sommaren, medan de gingo på bete, men ännu mera under vintern, då de skulle lifnära sig af det odugliga höet från sommarens skörd. Fåren ledo härvid mest. Redan på hösten fann man en del angripna af en förut okänd sjukdom; de kunde hvarken stå eller gå, tänderna lossnade, så att de icke mer kunde tugga, käkarne besattes med knölar och lederna knutade sig. Mot jultiden började denna sjukdom att yttra sig ännu starkare såväl på får som på nötkreatur. Vid nedslagtningen iakttog man i öfrigt, att äfven de invärtes delarne voro angripna såväl som de utvärtes. Sålunda fann man stundom hjertat, lefvern,

---

*) Utom dessa och andra växtämnen använder man i Island med fördel en tångart, som på isländska kallas *söl*, såsom födomedel.

lungan och njurarne öfverallt besatta med hundradetals bölder och än starkt uppsvällda, än förtärda och uppfrätna, samt den ena njuren starkt uppblåst, den andra deremot starkt sammankrympt. Käkarne voro genomfrätta, refbenen besatta med knutar, benen upplöstes som brosk och de hårdaste knotor blefvo vid kokning så spröda, att de kunde plockas i sär med fingrarne; och när de angripna inelfvorna kokades, smulades de likaledes af sig sjelfva, så att de med lätthet kunde gnidas till pulver. Denna sjukdom rasade starkt öfver många delar af landet, mest bland fåren, men äfven bland hornboskapen och hästarne.

Menniskorna gingo naturligtvis icke heller fria från sjukdom och elände vid denna förskräckliga naturkatastrof. Den af vulkanutbrotten förorsakde osunda och stinkande luften, det förderfvade vattnet och födoämnena, jemte bristen på dylika, åstadkommo en fasansfull nöd, isynnerhet inom vestra Skaptafellssyssel, den egentliga skådeplatsen för naturkrafternas våldsamma härjningar. Den sjukdom, som angrep menniskorna, yttrade sig nästan på samma sätt som hos djuren. Fötter, lår, höfter och armar, äfvensom hals och hufvud svällde upp i en förskräcklig grad, isynnerhet öfver vristerna, knäen och andra kroppsdelar, så att de knutades liksom refbenen. En pinsam kramp sammandrog senorna, så att kroppen antog en krumböjd form i den ömkligaste ställning. Tänderna lossnade och doldes inom det uppsvällda, öfverväxta tandköttet, hvaraf tillsist stora förruttnade stycken af svart eller blåaktig färg utföllo. På strupen och halsen uppstodo både ut- och invändigt stora, illaluktande sår och slutligen ruttnade tungan ut ur munnen. Denna sjukdom var sålunda ett slags skörbjugg; den bortryckte under första hälften af 1784 inom vestra Skaptafellssyssel omkring 150 personer. På en gård, *Núpstadr*, angrepos alla bebyggarne af sjukdomen, så att ingen fanns att bistå den andra, och de döda fingo ligga obegrafna, tilldess underrättelse anlände härom till andra orter genom resande. Sjukdomen angrep naturligtvis företrädesvis dem, som ledo af svält och brist och endast uppehöllo lifvet genom att förtära kött eller mjölk af de sjuka kreaturen eller

gamla, kokta skinn och dylik osund och osmältbar föda, som nöden tvang dem att tillgripa. Dessa härjningar träffade nämligen landet under en tid, då det var förtryckt af ett oklokt och förödande handelssystem, som i hög grad stegrade priserna på förnödenhetsvaror, under det att landets egna produkter måste bortslumpas till underpris. När under sådana förhållanden en oförutsedd nöd drabbade landet, kunde den icke annat än medföra de förderfligaste följder, isynnerhet för den fattige. Men numera sedan Islands handelsförhållanden i en sednare tid blifvit ordnade på ett ändamålsenligare sätt, bör man kunna hoppas, att menskligheten icke vidare, åtminstone på Island, skall behöfva upplefva sådana gräsligheter, som detta vulkanutbrott förorsakade, ty förhållandena äro icke nu desamma, som under monopolhandelns dagar. Vi må derföre som sagdt hoppas, att de olyckor, som drabbade Island i slutet af det förra århundradet utgöra ett färdigskrifvet blad af det menskliga lidandets historia. Vi återtaga nu tråden af vår reseberättelse.

Författaren hade först att färdas ett stycke väg efter den nedre kanten af den vestliga af de ofvanbeskrifna lavaströmmarne och den förut omtalta elfven. Eldvattnet, som uppkommit genom Skaptåns delvisa tilldämning, hvilken elf redan då Stephensen besökte dessa trakter hade börjat att bilda sig, efter hans beskrifning att döma. Det heter nämligen der, att en mängd uppdämt vatten, som silade fram under lavan öfver de omkring gården Hnausar belägna mossarne, hade tagit sig väg i en förbi gården flytande bäck, i hvilken vattnet som en sakta ström utflöt mot hafvet. Nu är denna ”sakta ström” blifven till en betydlig elf, som utfårat sig en djup bädd i sanden vid sidan af lavaströmmen. Vägen gick just på den kant, som ännu skiljde lavaväggen från elfven, en kant, så smal att den stundom med nätt nöd gaf utrymme för gångstigen. Ifall hästen skulle störta på denna väg, kunde ryttaren knappast undgå en kullerbytta utför den djupa, nästan lodräta strandbrädden ned i floden. Men om han lyckades bevara sig för detta, kunde han åtminstone inte undgå en skrubbnäsa mot den hvassa lavaväggen på den andra sidan.

Från Eldvattnet ligger vägen öfver en jemn ängsmark, som sträcker sig ut mot den sandiga hafskusten. Derefter bär det öfver ett gammalt hraun och gamla ask- och slaggkullar — en slags ”Raudhólar”, som bevisa, att den vulkaniska verksamheten i dessa trakter varit i fullt flor, långt innan den nya Skaptåvulkanen utgöt sina eldströmmar.

Dessa ask- och slaggkullar, som äro tjugo till trettio fot höga och till sin yttre form påminna om forngamla grafkullar, betäcka fältet, så långt ögat når; deras antal har uppskattats till 2—3000. De äro magert gräsbevuxna.

Sedan förf., eller rättare hans häst med honom, vadat öfver de båda djupa elfvarne *Skaptå* och *Geirlandså*, nådde han ett angenämt nattqvarter i *Hörgsdalr* under Kaldbaksfjället. Ungefär halfva vägen till ostkusten var nu tillryggalagd, i sydost kom Öræfafjället i sigte. — Lifsmedlen, hvarmed den resande undfägnas i denna del af landet vid midsommar, utgöres företrädesvis af rökt, kokt fårkött eller så kalladt ”hangi”kött, hvilket kan vara en ganska god spis, när det icke blifvit för gammalt och torrt; det har en liten smak af vildt, ty de isländska fåren lefva ju i ett till hälften vildt tillstånd; såvida nämligen icke den egendomliga smaken snarare härflyter derifrån, att man låter det färska köttet ligga något, så att det blir ankommet, innan det rökes. Bröd ätes mycket litet i Island i förhållande till bruket hos oss och i andra länder. Det bröd, som bjöds mig, utgjordes vanligen af hvad vi här hemma kalla surt bröd, eller vanligt skånskt eller danskt bröd. Det är likväl icke så väl beredt, emedan man saknar ugnar, och derföre måste grädda brödet i grytor. Det vanliga isländska brödet utgöres deremot af flata och tunna kakor, af alldeles samma form och beskaffenhet som vårt vanliga knäckebröd, men skiljes derifrån, genom att det aldrig ätes torrt, hvilket väl kommer sig dels af den förutnämnda bristen på bakugnar, hvarigenom man förhindras att bereda större mängder på en gång utan särdeles tidsutdrägt, dels af fukten i de isländska boningshusen, hvilken väl knappt kan medgifva

att erhålla brödet torrt eller bibehålla det sådant. Detta bröd anses emellertid simplare, än det förutnämnda; man bjuder det icke gerna åt främlingar, om man nämligen är försedd med annat. Jag kan i anledning häraf erinra mig, att det särdeles gladde Sira Björn i Holt, då jag berättade honom, att de isländska kakorna alldeles öfverensstämde med vårt svenska knäckebröd. Att jag emellertid den gången blef bjuden "kökur" ursäktade den gode mannen med samma ord, som isländska presten Sira *Lafranz* svarade konung Erik Magnusson i Norge, när denne frågade honom, hvarutaf det kom sig, att han, ehuru prest, gick i en röd klädnad. — "Thvi", svarade Sira Lafranz nämligen, "at eg hefi engi önnur til". — "För det jag ingen annan har". Eljest, menade Sira Björn, skulle visst icke hans hustru satt fram detta bröd för gästen.

Bröd ätes föröfrigt som sagdt icke alltid i de isländska bæ'erna; den fattigare begagnar sig i stället af torr fisk, hvarpå han breder rikligt med smör, ty detta ätes i stället i stor mängd. Sällan har jag dock under min färd genom landet blifvit bjuden torr fisk, hvilket dock är en ganska smaklig föda, särdeles med godt smör till. Men det är just detta som med så få undantag är "till" i Island. Ty dels göres smöret onjutbart genom osnygghet vid beredningen, dels begagnas företrädesvis så kalladt surt smör. Detta, som helt enkelt beredes, genom att låta osaltadt smör stå, tills det surnar, har enligt *Eggert Olafsen* den fördelen framför det salta smöret, att då det sednare härsknar efter ett halft år eller ett år, bibehåller sig deremot det sura smöret oförändradt, om det gömmes i sju, åtta, ja, tjugo år. När det sura smöret dessutom ätes till den torra fisken, skall det bidraga till matsmältningen bättre än det färska eller saltade, eller som nämnde författare uttrycker sig, när det ätes till fisk, sprider det öfver kroppen en så behaglig värme.

Smöret användes sålunda i stället för kryddor och salt, som sällan brukas. De fattigare fiskrarne få dock, enligt Schleissner, nöja sig med en blandning af talg och tran i stället för smör. Stundom lägger man äfven litet tran i tjernan, för att göra smöret drygare. På Vestmannaöarne spisa

de fattigare fiskrarne i stället för smör äfven det fett, som skummas vid stormfågelns kokning. I allmänhet älska isländningarne allt fett, hvilket bruk till och med i folksagan blifvit vidrördt. Der berättas nämligen följande. En man vid namn *Fusi* hade satt sig på en korsväg om julnatten, för att invänta alferna, som då komma med sina rikedomar. Man må blott akta sig att under natten tala dem till eller emottaga något af dem, ty då försvinna de, och dyrbarheterna förvandlas till sten. Men när solen går upp, skall man säga: gudskelof, nu är dag i luft: då försvinna alferna och qvarlemna kostbarheterna. Fusi satt sålunda på korsvägen och till honom framkom en elfva, som frågade, om han icke ville äta af en stelnad fettskifva; denna frestelse blef Fusi för stark, och han svarade: "fettet har jag aldrig ratat", men då försvann elfvan och fettskifvan med.

Om sommaren, sedan fåren börjat att mjölka, bereder isländningen af deras mjölk en ganska smaklig spis, som kallas *skyr,* hvilken åstadkommes genom att låta uppkokt och något svalnad mjölk ysta (genom löpe och tätgräs), hvarefter vasslan silas af och skyren ätes med grädde eller mjölk, efter som tillgången är, samt socker. Den bör ega en svagt syrlig smak och vara alldeles fri från klimpar, om den skall anses god, samt lärer fordra sin lilla konst i beredningssättet. Skyren gömmes föröfrigt vintern öfver, liksom tätmjölken i nordliga Sverige.

Vid hafskusterna ätes naturligtvis mycken färsk fisk, (man köper en präktig hälleflundra för 3 till 4 öre skålpundet); och uppe i vissa delar af landet fångas icke så litet af laxöring som jemte lax är den enda sötvattens-fisken.

På hösten sker nedslagtandet af de öfverflödiga lammen, hvilkas kött säljes till köpmännen för 12—16 öre skålpundet, saltas och går i handeln. Mycket deraf ätes naturligtvis äfven i landet.

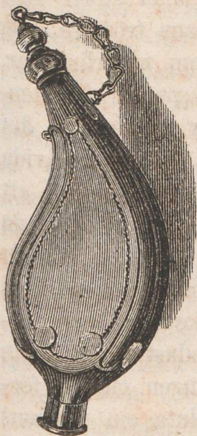
Man ser således häraf, att om icke omvexlingen är så stor, kan man dock må rätt godt, äfven i det inre af landet, och man skulle kunna göra det ännu mer, om maten alltid vore tillredd med erforderlig snygghet. I Hörgsdalr hade

jag emellertid tillfredsställelsen att kunna glädja mig häråt, ty ställets egarinna, en förmögen prestenka från Reykjavik, höll sitt hus i stånd.

Det isländska språket företer ett ord, som klingar litet underligt för svenska öron. Det är ordet *thiggja*. Detta brukas nämligen icke i den aktiva betydelsen af *tigga*, hvilken det sednare antagit, utan i den passiva af *få, erhålla*. När man kommer till en gård, får man derföre ofta den frågan: vill ni *thiggja* kaffe af mig? eller: vill ni *thiggja* mat? Hvarpå man naturligtvis icke har annat att svara än *ja*, om man nämligen vill ha något. Jag erkänner, att i början föreföll det mig litet besynnerligt att på det sättet fara omkring och "tigga" maten.

Mitt nästa nattqvarter tog jag i en bondgård vid namn *Mariubakki,* på vägen hvartill jag passerade ändan af det östra Skaptafellshraunet. Denna gård ägdes af en gammal trygg bonde, vid namn *Rúnólfr,* på hvars läppar det var svårt att framkalla något leende. Detta lyckades mig dock till sist på ett sätt, för hvars redogörande jag först måste upptaga en ny tråd af min berättelse. Resande, som besökt Island hafva yttrat sig med förvåning icke blott om isländningarnes myckna snusande, hvilket jag för min del icke kunnat falla i någon större förvåning öfver, eftersom mitt eget kära fädernesland ofta är ganska "snusigt", utan äfven öfver formen på deras snusdosor, hvilken är den af ett kruthorn, således slutande i en spets, ehuru naturligtvis mer och mindre prydligt arbetadt, med silfverbeslag och dylikt, ty guldsmedsyrket är temligen utbildadt i Island. Jag erkänner, att när jag först läste detta i någon, jag mins icke hvilken, nymodig resebeskrifning, fann jag ingenting slående deruti, emedan jag icke insåg, huru formen på snusdosorna kunde utgöra ett folkligt drag. Men så är det likväl, ty när man sitter till häst och måste styra denne med ena handen, så skulle det falla sig särdeles besvärligt, ja omöjligt, att med den andra öppna locket på en snusdosa, för att taga sig en pris, men deremot går det förträffligt att draga proppen ur snushornet, föra detta till näsan, stjelpa om och låta den ljufva nektarn rinna ned först i den ena näsborren och sedan i den andra.

När jag var i Mariubakki, föll talet på dessa snushorn; Rúnólfr visade mig exemplar deraf och likaledes af bränvinshorn af samma form och utseende. Jag frågade honom då, om det aldrig händt honom, att han tagit miste och fört snushornet till munnen och bränvinshornet i näsan, samt hvad verkan deraf blifvit. Då log Rúnólfr, strök sig om hakan och stoppade både snushorn och bränvinshorn tillbaka i sin gömma.

Snushorn.

Såsom jag redan har antydt, bildar innehållet i hvardera af dessa horn, bränvinet och tobaken, jemte kaffet, de retelsemedel, hvilka för isländningen bidraga att förhöja behaget af hans glädjes stunder och utgöra hans tröstare i sorgens. Vi veta, att det folket icke är det enda, som sluter sig till samma lära. Och någon slags "tröstare" skall man ju ha, hvarföre den ena kan vara så god som den andra. Bränvin, tobak och kaffe äro dock gifter, af hvilka, förståndigt brukade, man icke dör på lifstid, som man säger. Konsten är blott att här som öfverallt i denna "jemmerdalen" hålla måtta. I den konsten är man dock, hvad bränvinet beträffar, enligt fleres utsago ännu ej riktigt hemma i Island. Men så har man icke heller något understöd utifrån. När bränvinet kostar 58 öre kannan, kan man icke begära att det skall förtäras endast fingerborgsvis. Någon annan gräns för fylleriet än den rent personliga finnes derföre ej ännu, och denna gräns är, som man vet, alltför lätt öfversprungen, helst i detta nordliga klimat. En godhjertad hamburgare, som dref handel på Island och som derföre varit i tillfälle att iakttaga de för landet förstörande verkningarne af bränvinet, förmådde för några år sedan genom sitt anseende genomdrifva en ansökan hos danska regeringen, underskrifven af alla isländska köpmän, med anhållan att bränvinsinförseln till Island skulle förbjudas en gång för alla. Men antingen regeringen ansåg olämpligt att tilltäppa detta svalg för det danska bränvinet, eller hon med

större skäl ansåg sig skola gifva en alltför stor plats för smuggleriet, hvilket naturligtvis är ytterst lätt till detta land med dess vidsträckta kuster, eller hon med ändå större skäl ansåg omenskligt att beröfva isländningen hans tröstare, nog af, hon vägrade bifall till ansökningen, såsom naturligt var. Den aktningsvärde köpmannen, som stått i spetsen för densamma, utsådde emellertid ett godt frö, ty numera är det visst icke mer än en röst bland de bildade I Island, (såvida de inte sjelfva supa, förstås, hvilket gunås också händer) att bränvinstillgången bör inskränkas. Tillsvidare yttrar sig denna röst likväl endast som en from önskan, ty altinget, Islands representativa församling, hvilket det skulle tillkomma att taga första steget i bränvinsfrågan, vill ännu icke röra vid densamma, af det skäl att altinget, såsom endast rådgifvande församling, visserligen kan föreslå hos regeringen om en försäljningsskatt på bränvin, men icke kan besluta om skattens användande, och der kommer derföre den lilla haken, att man fruktar, att skatten, om den komme till stånd, skulle ingå till den *danska* statskassan, dit Islands öfriga intägter gå, och att Danmark derigenom skulle få ett skäl att inskränka det bidrag af 30—40,000 ”rigsbanks”daler, som det årligen lemnar till Island, eller också använda skatten på annat sätt. Det är svårt att bedöma, huru mycket som kan hafva skäl för sig häruti, men det vissa är, att så länge den finansiella frågan är sväfvande, vill man inga nya skatter ha, — och ”lagsmännen” *) få sålunda tillsvidare supa i fred.

Förf., som icke är någon vän, hvarken af den bränvinsstinkande Bacchus eller af den malda, virade eller pressade tobaksplantan, har i Island ofta utgjort ett ämne till förvåning i detta fall, ty, som man har sagt, ”icke brukar han tobak och icke dricker han bränvin” eller med förändring ”icke dricker han bränvin och icke tar han i näfven”. Dessa talesätt hafva bland andra gifvit honom bevis på den i flera hänseenden påfallande likhet i tänkesätt, som råder mellan isländningen och svensken, ty samma yttranden äro ju stående ämnen här hemma, så att man nästan vore frestad att förse

*) *Lagsmadur* = kamrat.

sig med skylt, påskrifven med de orden. Jag tror föröfrigt att den resande i Island kan prisa sin goda natur, om han icke älskar bränvinsnektarn, ty eljest blefve tillfället alltför frestande i detta land. Man kan knappast stanna vid en gård, än mindre träffa tillsammans med en ”lagsman” på vägen, utan att mötas af den frågan: skall det vara en ”stöp”? Och om frågan icke utföres med ord, så sker den under form af en egen blinkning och handens förande till flaskan eller hornet i bröstfickan. Isynnerhet när en bonde kommer tillbaka från handelsplatsen är han så godt som förpligtad att bjuda en mötande af sitt medförda bränvinsförråd, om han icke vill anses för en snålvarg. Denna sed kommer sig väl närmast derutaf, att i detta glest befolkade land är man personligen bekant med hvarenda en i sin trakt och är ju då så godt som tvungen att bjuda.

Bränvinsinförseln är emellertid i betydligt stigande i Island. Den har nämligen tilltagit från 1849 till 1862 med 79 procent. Om man får döma af nedanstående annons, som stod att läsa i Thjódólfr för den 16 September 1865, så tyckes det dock, som om en och annan af suprarne sjelfva skulle börja på att inse sin förnedring. Annonsen, som är undertecknad af en bonde i sydlandet, lyder nämligen som följer:

”Som hvar och en af mina vänner har sig bekant, har jag hittills varit alldeles för tillböjlig till starka drycker, men nu kungör jag härmed en gång för alla, att jag för framtiden afsagt mig bruket af rusgifvande drycker af hvad slag det vara må”.

Elakheten påstår emellertid, att mannen friade till en rik enka, och att emedan han var ansedd för en fyllhund, ville han vittna om sig med Thjódólfr i hand, såsom den der inträdt på en bättre väg.

Bränvinsinförseln till Island år 1862 utgjorde 2,5 kanna på hvarje person. Vid jemförelse med Sverige, der omkring 14 millioner kannor tillverkas årligen, men der kanske 2 millioner åtgå till industrien, visar sig detta förhållande till Islands fördel, helst som hos oss drickes proportionsvis mycket större mängd af andra rusdrycker. Skilnaden torde bestå

deruti, att i Island dricker hvarje individ mera bränvin på en gång, nämligen under handelstiden, under det att det hos oss fördelas mera jemnt öfver hela året. Beklagligtvis äro de sysselmän, som äro infödda isländningar, hvilket är det öfvervägande antalet, till stor del hemfallna åt fyllerilasten och likaså många prester, hvilket i viss mon måste bero på bristen på en kraftfull öfverstyrelse inom landet. Eljest kunde icke ett dylikt ofog hafva fått i den grad inrota sig. Af kaffe infördes år 1862 i Island hvad som motsvarar 6,5 skålpund för person. Af tobak infördes åter 1,8 skålpund, mest under form af snus. — Af kornvaror utgjorde införseln 0,6 tunnor. Detta utvisar ett stigande sedan 1849 och 1855. Kaffe och tobaksförbrukningen har deremot aftagit något litet sedan 1855, men hårda år hafva också på sednare tider varit rådande *). —

Rúnólfr i Mariubakki var eller hade åtminstone en längre tid varit *hreppstjorir* i sin kommun eller *hrepp*, som kommunen kallas i Island. Hreppen sammanfaller icke med socknen eller prestkallet, utan grunda sig alla dessa på olika indelning. Att vara hreppstjorir är en förtroendepost, som ingen under viss ålder får afsäga sig; densamma tillsättes af amtmannen på förslag af sysselman och presten i den församling, som hreppen företrädesvis omfattar, likväl efter föregånget val ibland menigheten; utnämningen gäller för en tid af tre år, men kan förnyas på samma person efter denna tid, denna gång med hans medgifvande. Någon annan lön än hedern och tillfälliga sportler finnas icke. Hreppstjorirn är juridiskt enväldig i sin kommun, men eger att taga råd af kommunens medlemmar vid de s. k. hreppsting, som hållas höst och vår. Hans förnämsta åliggande är att besörja fattigvården och uttaxera fattigskatten (de fattige bortackorderas hos någon af kommunens medlemmar, ty fattighus finnas icke), men han skall derjemte biträda sysselmannen i hans embete med stämningars utfärdande, de sällsynta brottslingarnes förflyttande (intet fängelse finnes i Island; när en tjuf derföre inställes för sysselmannen, som skall döma honom, så kommer han ungefär som

---

*) *Skurslur um landshagi á Island*, Kjöbenhavn, 1865.

en annan enskilt person, ehuru han åtföljes af hreppstjorirn) *) vid smärre auktioners hållande, på hvilka sysselmannen icke anser sig hafva en besväret motsvarande förtjenst m. m. Alldenstund hreppstjorirn är allenastyrande inom kommunen, och emedan inga sådana frågor som om skola, kommunala byggnader m. m. förekomma i Island, så finner man, att kommunallifvet är temligen litet utveckladt inom detta land; hreppstjorirn styr hreppen, sysselman sysslet och amtman amtet. Men detta litet enväldiga styrelsesätt lärer, åtminstone hvad hreppstjorirn beträffar, vara isländningen i smaken, ty dels vet han, att denne kommunens öfverhufvud gerna tager råd, dels att han genom sin makt kan tvinga en tredskande, och isländningen lärer icke godt kunna lida minoriteten eller erkänna dess berättigande; han är med ett ord litet despotisk till sitt sinnelag **).

---

*) Besynnerliga sammanträffanden bli stundom en följd häraf. En vacker morgon, då en sysselman af mina bekanta kom ut på gården utanför sin bostad, fick han se en främmande person, som han icke kände, stå der och vända sig. Han gick fram till honom, helsade (förmodligen med både kyssar och handslag) och frågade efter nyheter, såsom man vanligen frågar långväga resande. En stund derefter träffade han sin hreppstjorir, som underrättade honom, att nämnde person var en tjuf, som länge varit eftersökt, men nu slutligen blifvit funnen.

Dagen derefter satt sysselmannen dom öfver tjufven. Sedan ransakningen var slutad, vände han sig till honom och sade: ja, nu får du gå, men du får inte gå långt; detta var hela häktningen. Sedermera fick jag emellertid höra, att denna tjuf icke funnits benägen att rätta sig efter tillsägelsen utan verkligen »gått långt», det vill säga rymt.

Samma sysselman hade haft ett äfventyr med tvenne andra tjufvar, som voro dömda till ris, och som för detta ändamål blifvit förda af en hreppstjorir till tingsplatsen, för att emottaga sitt straff. Vid domarens ankomst, hvilken skulle öfvervara exekutionen, befans det, att den hreppstjorir, som skulle utdela riset, insjuknat och således var oförmögen dertill, den åter, som transporterat tjufvarne, var halt och ursäktade sig dermed. Sysselmannen sökte då att mot goda ord och betalning erhålla en gårdsdräng på platsen, som skulle verkställa domen, men då detta icke heller lyckades, emedan ingen fanns, som ville åtaga sig detta slags arbete, tog han i vredesmod, och då han med skäl tyckte synd att låta dem vänta längre på straffet, sjelf de båda tjufvarne om hand och verkställde på dem domen. Detta kan man ju kalla fördomsfritt.

**) Sålunda har jag låtit mig berätta, att när vid någon fråga, som var före i det förlidne sommar församlade *Altinget*, en del medlemmar i något mål nedlade sina röster, uppfordrade andra presidenten att tvinga dem till att rösta. Man ansåg det som en alldeles för stor personlig frihet, att icke hvar och en skulle vara nödgad att sluta sig till ett parti i de frågor, som förekommo.

Min väg från Mariubakki, sedan jag först färdats öfver ett hraun och sedan under toppen af ett med nästan lodrät vägg uppskjutande, 2,400 fot högt fjäll, vid namn *Lómagnúpr*, låg öfver den 4 svenska mil breda Skeidarársanden, hvilken, enligt hvad förut är nämndt, har att tacka jökelloppen från jökeln af samma namn för sin stora utsträckning. I kanten af det nämnda hraunet nedanför Lómagnúpr ligger den bondgård, Núpstadr, hvaraf en teckning här meddelas. Såsom

Núpstadr.

läsaren finner, öfverensstämmer den till byggnadssättet med de öfriga isländska bæ'erna; den utgör fastmer en trogen afbild derpå. Fjället derofvanför, hvilket genom en dalgång skiljes från Lómagnúpr, som icke synes på teckningen, skjuter upp i flera gigantiska, hvassa spetsar mot molnen, hafvet, det blånande, vidsträckta hafvet, famnar och sköljer dess fot; — framför stugfönstret står far med sin gumma och språkar; flickungen står bredvid och ser helt intresserad ut.

Nedanför Lómagnúpr var marken i stor utsträckning betäckt af ett bergras, som ögonskenligen störtat ned från

fjällets lodräta, nästan öfverskjutande vägg. Detta ras bildade en småkullig yta på slättmarken nedanför fjället och betäckte en vidd af omkring 1,000 fot i diameter på alla håll.

Skeidarárjökeln, som är 2 mil i bredd vid sin på sanden framskjutande ända, är en af de största skridjöklar i Island. De derifrån kommande jökelelfvarne, *Núpsvötn* och *Skeidarán*, tillhöra derföre äfven de stridaste och farligaste vattendrag i landet. När jag befann mig i Núpsvötn, visste jag ett ögonblick knappt, om hästen gick fram eller tillbaka, ty den strida forssen förtog hvarje ljud af hans steg, och de snabba böljorna bildade en vansklig jemförelsepunkt, för att bedöma, på hvilken plats man i det eller det ögonblicket befann sig. Det fordras ett vant öga, för att vägvisa öfver dylika vattendrag, öfver hvilka intet bestämdt vad finnes. Hemligheten ligger deruti att alltid rida ofvanför forssen eller helst i sjelfva kanten af densamma, der vattnet är grundast, ty nedanför fallet utfåras vattnet i flodfåran till betydligt djup, och man må akta sig att i dylika floder komma på för djupt vatten, der hästen ej har fotfäste; man väljer naturligtvis dessutom alltid en punkt, der floden delar sig i flera grenar, ty der är naturligtvis vattnet i hvarje gren grundare än i den förenade hufvudströmmen. Om elfven för tillfället är *stor*, kan man derföre vid dess passerande hafva att färdas öfver vatten, så bredt som en liten sjö, och när man rider vid kanten af den öfver sina bräddar in i de smärre sidofårorna strömmande hufvudfåran, eller med andra ord *i* en af dessa, grundare sidofåror, får man ofta se ytan af vattnet i hufvudströmmen kanske två eller tre fot högre, än vattenytan i sidogrenen, der man sjelf befinner sig. Är elfven grund och dess vatten klart, är det naturligtvis lätt nog att bedöma, på hvilken punkt en fors begynner och ditåt rikta sin kosa, men om den är strid och djup och består af ogenomskinligt jökelvatten, så måste man bedöma detta af vattnets lopp, hvilket som sagdt, fordrar någon öfning. När man vidare ridit öfver den ena af de två, tre grenar, i hvilka dessa på en jemn slätt framflytande elfvar oftast äro delade, och funnit det rätta vadet öfver denna, är det naturligtvis icke sagdt, att vaden öfver de andra

grenarne ligga i samma bredd med det första, tvärtom måste man nästan alltid rida ett stycke i vattnet, antingen upp eller ned efter den öfversvämmade flodbrädden, för att finna nästa vad. De flesta skridjöklar hafva en utloppself vid sin midtelända, samt dessutom tvenne något mindre betydliga vid sina båda sidor, det förra naturligtvis i följd deraf, att dalgången, i hvilken de skrida fram, oftast är mest fördjupad i midten, det sednare till följe af det öfverflödiga vatten, som uppstår vid jökelns afsmältning längs dess af den motsvarande bergväggen uppvärmda sidor. Men med Skeidarárjökeln, hvilken skjuter ned på ett nästan plant slättland, eger detta förhållande icke rum. Den besitter tvenne jökelelfvar, en vid hvardera sidan, nämligen de båda nämnda, Núpsvötn och Skeidarån; deremot saknar den någon hufvudelf från sin främre ända. Men nästan allestädes under densamma framkomma en mängd små rännilar, som oupphörligt måste passeras vid färden öfver sanden. Det upprepade plaskandet i dessa och i de stora floderna är ett blött dagsverke *). De små rännilarne, hvilka utsvämma och afsätta en fin sand och lera, åstadkomma härigenom en egen bildning vid jökelns fot, ty denna lera blandar sig med och betäcker de rullstenar, som dels vid jökelloppen dels af de stridare bäckarne utföras (vi hafva redan anmärkt vid fråga om Sólheimajökeln, att jökelelfvarne förändra sitt lopp, så att der en tid varit en strid bäck, kan en annan tid komma en sakta flytande och åter en annan kan der vara torrt land), hvarigenom åstadkommes ett *rullstensler,* hvars rätta natur man, sedan jökeln en gång försvunnit, kan hafva svårt att utreda, ty det förefaller besynnerligt, att samma naturfenomen kan på samma plats frambringa två så skiljaktiga bildningar som ett rullstenslager och ett lerlager.

Skeidarárjökeln var på sin yta lika svart som Sólheimajökeln. Hvaraf detta kommer sig, lär man sig att inse, vid bekantskapen med hvita skridjöklar. Dessa sistnämnda föra nämligen här och hvar långsgående, svarta grusvallar

*) Det är anmärkningsvärdt, att *laxen* icke skyr det smutsiga vattnet. Enligt fleres erfarenhet går han nämligen upp i jökelelfvarne och de klara biflöden, som ofta, ehuru icke i denna del af landet, utmynna i dem.

eller så kallade moräner på sina ryggar, och vid ändan af dessa kan man alltid vara säker att träffa en jökelelf. Från de förstnämnda åter framkomma, enligt hvad jag nämnt, små rännilar allestädes under ändan af jökeln, och detta är naturligtvis den negativa orsaken till jökelns svarta färg; med andra ord morängruset ligger här utbredt jemnt öfver jökelns yta, hvilket väl åter må härflyta derutaf, att dessa jöklar nedskjuta på slättmarker, hvarigenom isen icke kan hafva en så bestämd bana, som om den skjuter fram i en dalgång. Man vet nämligen, att ismassan i skridjöklarne är i ett oafbrutet framåtskridande, förorsakadt dels af isens tyngd, der den hvilar på sitt sluttande underlag — dessa skridjöklar kunna nämligen vara 2 à 300 fot mäktiga och mera — dels af den böjlighet isen till en viss grad eger, dels af töet i dess massa och andra orsaker; — i Island är man väl bekant med detta framåtskridande, ehuru man icke iakttagit det annat än vid jöklarnes ändar och derföre kommit till den falska föreställningen, att jökelns ismassa är i stadig tillväxt, så att en istid är i antågande. Ismassan är visserligen i tillväxt, när jökelns ända framskjuter öfver sin förutvarande ståndpunkt, men detta kommer sig derutaf, att denna ända, hvilken naturligtvis *alltid* är under afsmältning, eftersom hon skjuter ned långt emellan gräsbevuxna bergväggar och således är utsatt för den derstädes rådande, varmare temperaturen, afsmälter mindre under vissa år, antingen derföre att större snömassor fallit på fjällen under vintern, eller derföre att sommaren är kallare. Jökeländans fram- och tillbakagång är således periodisk och häntyder öfverhufvud icke på något strängare klimat, ehuru det visserligen å en annan sida kan vara möjligt, att klimatet i Island något försämrats efter landets bebyggande, ty skogarne hafva sedan dess blifvit illa medtagna och nästan utödda, hvilket naturligtvis i någon mon skall verka på klimatet.

Hvad skogarnes forntida utbredning i Island beträffar, så skola vi nu derom yttra några ord, eftersom vi kommit in på detta ämne. I Landnámaboken läses visserligen, att vid tiden för landets bebyggande var *skog öfver hela landet*

från hafvet till fjället. Af detta yttrande, som ju låter något — man har dessutom berättelser om kreatur, som gått vilse eller hållit sig undan i skogarne, utan att kunna blifva funna förrän långt efteråt — har man i Island efter mitt förmenande, gjort sig en alldeles för öfverdrifven föreställning om skogarnes forntida utbredning i landet. Ty det är alldeles gifvet, att fjällen vid tiden för landets bebyggande varit lika stora, som de nu äro, och de ega dock en betydlig utbredning. Många fjäll nå upp öfver snögränsen, hvilken är belägen på 2,700—3,000 fot öfver hafvet; utom de egentliga fjällen, utgöres större delen af landet af en höjdplatå af 1,500—2,000 fots höjd, och i enlighet med förhållandena inom det öfriga Norden kan ingen skog växa på denna, ty då skogsgränsen ligger till exempel i mellersta Skandinavien omkring 2,500 fot nedom snögränsen, kan den i Island med dess hårdare somrar icke stiga högre och utesluter således skogen från denna höjdplatå. Återstå således endast dalgångarnes lägre sidosluttningar och dalbottnarne, der dessa icke utgöras af blöta myror eller ängar; men dessa upptaga ju likväl en inskränktare yta af landet. Och att skogen derstädes vuxit, samt att den naturligtvis varit betydligt större, än den nu i allmänhet är, emedan den ju var *urskog*, kunna vi alltför väl medgifva. Läsa vi de anförda orden rätt, torde de icke heller medgifva någon djerfvare slutledning. Vi må erinra oss, att de inflyttande, såsom företrädesvis norrmän och således väl bekanta med fjäll och skogar, naturligtvis ansågo, att fjällen vidtogo *der*, hvarest skogen slutade. Och det ofta påpekade yttrandet kan derföre icke innebära något annat, än hvad ordalydelsen säger, nämligen att *låglandet* (landet emellan sjön och fjällen) var beväxt med skog på den tiden. Att detta var *björkskog* kan man veta derutaf, att de trädstammar, som nu för tiden påträffas i myrorna, enligt hvad kunniga män sagt mig, utgöras af detta trädslag. Och härutaf bör man vara berättigad att sluta, att Islands *kust* är gränsen för barrskogen på denna del af jorden, eller med andra ord att björkskogsregionen i Island når ända ner till hafsytan. Man vet nämligen, huru i de

skogbärande länderna *granen* är det träd, som först upphör att växa uppemot fjällen, huru tallen sträcker sig några hundra fot längre upp, och huru slutligen björken såsom härdigast fortsätter ännu några hundra fot högre. Att Island till följe af sitt klimat ligger öfver barrskogsregionen, bevisas således för det första derutaf, att barrträd icke växa der i landet, men deremot den knutiga björken (såväl *Betula alba* som *nana*) och vidare af hela Islands flora; dess växtarter tillhöra nämligen till allra största delen fjällregionernas; och slutligen, såsom nämndt, af snögränsens föga betydliga höjd öfver hafsytan. Jemför man sagornas berättelser med nutiden, finner man, att på flera ställen, der förut skog vuxit, anträffas nu myror, såsom redan Olafsen anmärker. Skogen har sålunda icke i detta nordliga klimat haft kraft att återvinna sig, sedan den engång blifvit utrotad genom öfverdrifvet bruk. Men vi påminna ännu en gång, att landet i fråga om klimatet ligger öfver barrskogsregionen, hvarföre äfven den erfarenhet, som Island ger vid handen i detta hänseende, icke kan tillämpas på sådana trakter, som icke ligga inom denna regions område.

Skeidarárjökeln var vid sin ända lika söndersprungen och taggig som Sólheimajökeln och derföre omöjlig att bestiga annat än ett kortare stycke, åtminstone der jag försökte mig derpå. Gruset, som betäckte den nedanföre liggande marken, utgjordes, der det icke var öfversiladt af rännilar och blandadt med leran och den fina sanden, af nästan idel rullstenar, svarfvade alldeles som gruset vid en hafsstrand, men stundom med fina ritsor, som gingo i alla riktningar, utvisande, att jökeln ånyo skjutit sig fram öfver dem, sedan de först blifvit rullade i jökelelfvarne. Inga lemningar efter ändmoräner funnos på slätten nedanför jökeln; men deremot ett par kortare rullstensåsar, som lågo parallelt med jökelns ända och således hade samma läge som af jökeln vid dess tillbakadragning qvarlemnade ändmoräner, men i hvilka gruset bestod af rullsten. Om orsaken till deras bildning erhöll jag framdeles ett fullgiltigt bevis. Intet gräs finnes på Skeidarársanden, annat än en mindre plätt på dess midt just nedanför

en dylik rullstensås, ammad af det vatten, som denna genom sitt tryck uppdämt. Färden öfver denna sand eller snarare öfver denna grusöcken, ty stundom utgöres den endast af handstora och hufvudstora rullstenar, är derföre ganska tröttande för hästen, likasom ryttaren känner sig mera tillfreds, sedan han öfvervadat vattnen, öfverridit de öde grusfälten och kommer på en mera "lefvande" mark. — Det sista jökelloppet öfver Skeidarársanden egde rum för tre år sedan, det vill säga år 1862; som jökellopp från denna jökel icke bruka inträffa oftare än hvart sjunde år — det sednaste hade låtit vänta på sig i 10 år — så kunde man nu resa trygg för denna fara. — På qvällen af den dag, då jag passerade Skeidarársanden, tog jag nattqvarter i en från de gamla sagorna välbekant bondgård vid namn *Svinafell*, belägen i den del af östra Skaptafellssyssel, som af den der belägna Öræfajökeln med ett gemensamt namn kallas *Öræfan*, och fann der en god hviloplats.

Svinafellsjökeln är en af de betydligare bland de många mindre skridjöklar, som nedskjuta i dalarne från Öræfajökelns ständigt snötäckta hjessa. För studier af jökelfenomenerna är den äfven lämpligt belägen, emedan den skjuter ända ned på slätten, alldeles invid gården af samma namn; det är knappt fem minuters väg derifrån till jökelns isvägg. Om man går upp på höjden af den dalsluttning, som på sydöstra sidan begränsar ismassan, hvilken dalsluttning är bevuxt med en för Island yppig grönska, vackert smyckad med hvit *Dryas*, ser man ut öfver ryggen af den väldiga, kanske ett par hundra fot höga jökelisen. Denna är här hvit och blågrön till färgen; morängruset är nämligen icke så jemnt utbredt, som öfver Sólheima- och Skeidarárjöklarne; det visar sig endast här och hvar i tunna strimmor i de regelbundet på hvarandra följande fördjupningarne i den mot dalsidan starkt afsluttande jökelväggen, och der samlar sig en liten sidomorän eller grusvall, som intager den ränn- eller dalformiga bottnen, som bildas mellan dalsluttningen och jökelväggen. Detta morängrus är kantigt och groft, hvilket bevisar, att det utgöres af sand och sten, som nedfallit på jö-

kelns yta från de öfver densamma uppskjutande fjälltopparne; dess slutliga öde, när det med den ständigt framåtskridande jökeln nedföres till dess ända, blir att gripas af den rasande ström, som kommer fram under isen vid ändan af den nämnda rännformiga fördjupningen, der blandas med det under jökeln kommande, af densamma och jökelelfven slipade och svarfvade gruset, sjelft svarfvas i de våldsamma vattenhvirflarne och utföras på slätten. Man kan knappt göra sig en rigtig föreställning om den rifvande kraften hos en sådan der jökelelf, hvilken till utseendet icke är betydligare, än att man tycker sig nästan i ett par hopp skola kunna komma öfver densamma. Man drager sig dock tillbaka för dylika hopp, om man dröjer några ögonblick vid dess brädd, ty man får då i dess djup höra åtskilliga väldiga, om också till följe af vattenbruset dofva knallar eller dån, som komma från de stora stenblock, hvilka af strömmens fart framvältas och slungas emot hvarandra, och hvilka inge en viss aktning för dess kraft.

Jökelns sida afsluttar, såsom nämndt, starkt mot dalsluttningen, och de inskärningar, som dels bildats af de små rännilarne på dess yta, hvilka åtfölja morängruset och uppkomma till följe af isens afsmältning, dels af djupa marginalsprickor, som med tvära väggar gå ned, så djupt man kan se, forma denna sida i hvassa och branta ryggar, efter hvilka uppstigandet på jökeln är vådligt nog. Som alla män uti byn Svinafell för tillfället voro bortresta till handelsplatsen Papós, och jag således saknade vägvisare, kunde jag icke göra någon lång vandring upp på jökeln. Vid jökelvandringar bör man nämligen icke gå allena utan två eller tre personer tillsammans, som gå något åtskiljda, sammanbundna med ett rep om lifvet, så att om den ena skulle halka och falla ned i en spricka, han af de andra må kunna räddas från att blifva qvar i det gap, som hotar honom. Man behöfver dock icke klättra högt upp på Svinafellsjökeln, för att njuta af det vackra skådespelet af isen, som visar sig med sin egendomliga gröna färg i jökelsprickorna, och för att se ned i deras aktningsbjudande djup.

Får, som om sommaren äro stadda på fjällvandringar, falla stundom ned i dessa jökelsprickor och gifva genom sin efterföljande historia anledning till såväl åtskillig öfvertro, som åtskilliga betraktelser. Det händer nämligen, att ehuru ett får kunnat nedfalla i en spricka af 50—60, kanske 100 fots djup, så att det icke kunnat dragas upp, så kan det dock anträffas efter ett eller två år, liggande på jökelns yta och alldeles oskadadt med ullen på och intet ben krossadt, köttet friskt, att det kan ätas, men något saltadt. Stundom anträffar man dock naturligtvis icke annat än benen, om nämligen kreaturet först sent blir funnet, då korparne hunnit förtära det, men dessa ben ligga alltid i sitt naturliga läge, intet af dem har blifvit krossadt eller hopklämdt af jökeln, om ej afbrutet i sjelfva fallet. I Island hyser man den tron, att fårets uppkomst på ytan af jökeln härflyter derutaf, att densamma vid vissa tider våldsamt snor sig om, så att den vänder bottnen upp, och att detta sker vid de förut omnämnda jökelloppen, men att detta hvarken är eller kan vara fallet, är tydligt nog och hvilar derföre på en helt och hållet löslig föreställning. Fåret borde dessutom vid en våldsam omstjelpning blifva fullständigt krossadt. Men då det helt lugnt och stilla kommer upp till ytan af jökeln — "det ligger der, alldeles som om det nyss vore slagtadt" — så kan detta, enligt min föreställning, icke tillgå på annat sätt, än att jökelisen afsmälter på ytan, tilldess afsmältningen når den punkt, der det nedfallna föremålet ligger. Man förvånar sig också, att ehuru föremålet nedfallit i en spricka, anträffas det, liggande på fast is. Men detta måste komma sig af följande: fåret har nedsjunkit till bottnen af sprickan, men under uppsmältningen har denna naturligtvis blifvit allt grundare och grundare, tilldess slutligen den fasta is, på hvilken den döda kroppen legat, kommit upp till ytan af jökeln.

Man har långt för detta iakttagit, att föremål som nedfalla i en spricka på en skridjökel, efter någon tids förlopp befinnas liggande på dess yta. Den om jökelstudier så högt förtjente, schweitziske naturforskaren *Agassiz* har velat förklarat detta till följe af det tryck, som han antager, att ismassan i jö-

keln utöfvar uppåt. Föremålen skulle således enligt hans åsigt "frysa upp", som man säger. Man vet, att en sten kan frysa upp ur en blöt jordmon; detta tillgår på det sätt, att vatten vid töväder intränger mellan stenens undre yta och sjelfva marken, som omsluter den. När derefter vattnet fryser, utvidgar det, som man vet, sin volym och kommer således i detta fall att utöfva ett tryck, dels på den frusna jorden under sig, dels på stenens undre yta. Den af dessa kroppar, som gör det minsta motståndet måste nu ge vika, och detta är naturligtvis stenen, ty den bottenfrusna jorden är ju nästan så fast som ett hälleberg. Att sättet skulle vara enahanda, när ett föremål, som befinner sig i jökeln, kommer upp på ytan af denna, synes redan af theoretiska grunder otroligt, och praktiskt bevisas äfven åsigtens ohållbarhet. Om nämligen något i jökelns massa verkande tryck lyftade fåret, förefaller det obegripligt att icke detsamma skulle blifva i någon mon sammantryckt eller på minsta sätt skadadt; då så icke är, synes man icke kunna antaga någon annan förklaringsgrund för dess uppkomst, än den nämnda, nämligen jökelns afsmältning på ytan. Mången kan måhända anse berättelsen om en dylik vandring af det döda fåret öfverdrifven, och författaren kan icke heller gå i god för densamma i detalj annat än efter andras utsago. Men han finner det rimligt, att de varma från Golfströmmen kommande hafsvindarne, hvilka stryka fram öfver dessa endast en kort väg från hafvet belägna skridjöklar, skola i förening med solvärmen åstadkomma en betydlig afsmältning af deras yta, åtminstone på lägre belägna punkter. Han har derföre ej velat förtiga, hvad man i Öræfan tror och berättar om jöklarne, då förhållandet i sig sjelft är värdt den största uppmärksamhet. Den vetenskapliga verlden och dess intressenter hafva dessutom nyligen erhållit en påminnelse att närmare studera denna sida af gletscherfenomenerna genom de resultater, som meddelas i en af norrmannen *Sexe* år 1864 utgifven berättelse om *Snebræen Folgefon* *). Hr Sexe hade

*) Universitetsprogram för sednare halfåret 1864 vid Christiania universitet.

nämligen, som han berättar, i Augusti 1860 låtit nedgräfva trenne thermometrar i nämnda isbrä eller jökel, i ändamål att erfara dess minsta värmegrad under loppet af ett år. Den understa thermometern lades 12 fot djupt, den derpå följande 8 och den sista 4 fot djupt. Efter ett års förlopp befans den öfversta thermometern liggande på och den derpå följande i ytan af jökeln; den understa deremot endast 2 fot under densamma, hvaraf Sexe naturligtvis med rätta drar den slutsatsen, att den öfverliggande isen under tiden smält bort, och att detta tö verkat icke blott i ytan af isen, utan äfven sträckt sig något ned under densamma, eftersom afståndet mellan de båda understa thermometrarne minskats från 4 till 2 fot.

Hvad åter beträffar den omständigheten, att fåret kommer upp saltadt, så erkännes gerna, att detta till en början låter litet besynnerligt, men när man erinrar sig, hurusom vattnet i jökelsån från Sólheimajökeln luktade och till en del hade samma egenskaper som affallsvattnet från ett laboratorium, finner man måhända icke det nämnda förhållandet så osannolikt. Man ser emellertid, att en skridjökel icke är en fullkomligt god iskällare, ty den saltar det färska kött, som lägges deri. Att tillgodogöra sig denna dess egenskap har troligen icke fallit någon in. Det må för öfrigt i fråga om jöklarnes ombildningar anmärkas, att jökelisen under sitt framåtskridande i sjelfva verket visar en nära öfverensstämmelse med vattenmassans rörelse i en flod, och att isen sålunda stundom kan skjuta upp sig från bottnen till ytan, men detta går likväl naturligtvis högst långsamt och kan icke gerna tänkas försiggå utan ett betydligt tryck af den öfriga ismassan på de sålunda uppskjutna delarne. De nämnda underrättelserna om jöklarnes trollkonster erhöll jag af en bonde i *Fáerholtsmyri,* söder om Breidamerkrjökeln; jag har således här på förhand vidrört dem. Till nämnda bondgård var för öfrigt endast en kort dagsresa från Svinafell förbi prestgården Sandfell, vid hvilken jag med läsarens medgifvande vill göra ett uppehåll i berättelsen, änskönt jag i verkligheten for densamma helt hastigt förbi.

På detta ställe bodde nämligen år 1727 presten Jón Thorláksson, hvilken var ögonvittne till det vulkanutbrott med åtföljande jökellopp, som under nämnde år egde rum i berget *Flaga* i Öræfajökeln, beläget mellan Sandfell och den sydost derom belägna gården Hof, men på Gunlaugssons karta icke synligt. Berättelsen, som föres i prestens namn och är afgifven 50 år efter tilldragelsen, lyder på följande sätt:

"År 1727 den 7 Augusti, den 10:de söndagen efter Trefaldighet, då gudstjensten i kyrkan i Sandfell redan var började, och jag stod för altaret, märkte jag en sakta rörelse under mina fötter, till hvilken jag dock till en början icke lade synnerligt märke, men midt under predikan tilltog skakningen mer och mer, så att alla blefvo rädda, men man sade dock, att sådant hade händt ofta förut. En gammal gubbe gick bort till en källa nedanför gården och föll der på knä, hvilket de andre belogo. Men då han kom tillbaka och jag frågade honom, hvad det var, som han ville göra sig underrättad om, svarade han mig: tag er i agt, Sìra Jón *), det är eld i jorden. I samma ögonblick såg jag mot kyrkdörren, hvarvid det föreföll mig såväl som alla de närvarande, att hela huset likasom krympte och böjde sig tillsammans. Jag red nu bort från kyrkan, men kunde icke låta bli att tänka på den gamle mannens ord. Då jag hade kommit halfvägs midt för isberget Flaga och såg upp mot dess topp, förekom det mig, som om denna vexelvis än höjde sig eller svällde, än åter föll ned och minskades. Deruti såg jag icke heller fel, ty det visade sig snart, hvad detta hade att betyda. Den 8:de nämligen, eller måndagsmorgonen, märkte man ej allenast ofta upprepade och förskräckliga jordskalf, utan äfven förfärliga knallar, som icke gåfvo thordönen mycket efter. Vid dessa skakningar kullkastades och nedföll allt, hvad som stod i husen, så att man icke kunde tro annat, än att allting skulle kullstörta, såväl berg som hus, hvilka sistnämnda dock blefvo stående. Folkets förskräckelse förökades dock mest derutaf,

*) I »Oekonomisk Reise» af Olaus Olavius (Kjöbenhavn 1780), i hvilken denna berättelse är anförd på danska, står visserligen: »tag er i agt, *herr pastor*», men som detta icke öfverensstämmer med det isländska tilltalssättet, har jag tagit mig friheten införa ofvanstående förändring.

att ingen kunde veta, hvarifrån olyckan skulle komma, eller hvad vändning den skulle taga. Samma dag efter klockan 9 f. m. märktes isynnerhet 3 starka knallar och kort derefter kommo några vattenflöden, af hvilka det sista, som var störst, bortsköljde hästar och andra kreatur, som det nådde under sin fart. Sedan vattenflödena voro förbi, gled sjelfva isberget (eller skridjökeln) fram på slätten alldeles på samma sätt, som när smält metall utgjutes ur degeln *). Detsamma var, der det låg nedglidet på marken, så högt, att jag öfver detsamma icke kunde se mera af det bekanta fjället Lómagnúpr än ett stycke, ungefär så stort som en fågel. Derefter rusade vattnet fram på dess östra sida och ödelade det lilla, som ännu återstod af gräsmarken.

Hvad som mest bekymrade mig var att se qvinnorna gråta och mina grannar rådvilla och modlösa. Men då jag märkte, att vattenflödet tog rigtningen hän emot min gård, flyttade jag med folk och barn upp på en hög klint på fjällsluttningen, kallad *Dalskardstorfa*, hvarest jag uppslog ett tält och förde dit alla kyrkans tillhörigheter, tillika med lifsmedel, kläder och andra förnödenheter; ty jag beräknade, att om också berget skulle bryta upp på ett annat ställe, skulle dock denna klint, till hvilken vi öfverlemnade oss och der vi förblefvo, med Guds hjelp kunna längst emotstå.

Nu förändrades likväl förhållandena betydligt, ty jökeln sjelf bröt fram, så att en del isstycken fördes långt ut i

---

*) För att förstå detta, måste man betänka, att skridjökeln, eller isberget, som den här kallas, utgöres af en i de in- och utgående vinklarne af den dalfördjupning, i hvilken den befinner sig, inkilad ismassa. Denna hade förmodligen genom den underjordiska värmens stigande smält af på alla håll, men isynnerhet efter de båda sidorna, der den låg emot bergväggen, och der ismassorna dessutom i allmänhet äro något tunnare, till följe af den vanliga värmeutstrålningen från bergväggarne. Sedan isen sålunda smält af, har den glidit fram på sitt sluttande underlag, både till följe af sin tyngd, och emedan den varit underhjelpt af de under densamma flytande, genom smältningen i ansenlig grad förökade vattenmassorna. Liknelsen om den smälta metallen, som gjutes ut ur degeln, är litet haltande, eftersom isen är en fast massa.

För att fatta möjligheten af hvad som berättas i den följande meningen i texten måtte man lägga märke till, hvad berättaren förut angifvit, nämligen att han ridit söder ut från Sandfell, hvarvid han förmodligen stannat vid gården Hof, hvarvid isberget kunnat komma att ligga emellan honom och Lómagnúpr.

sjön *); de största blefvo deremot stående på grund straxt nedanför fjällets fot. Derpå flög under ihållande buller och dån både eld (d. v. s. glödande stycken) och aska omkring i luften så tjockt, att man knappt kunde skilja dag från natt, till följe af det vid askregnet uppkomna mörker, som endast upplystes af återskenet af den eld, som hade frambrutit i 5 till 6 fjällklyftor. På detta sätt blef Öræfa socken under trenne på hvarandra följande dagar plågad af eld, vatten och flygande aska. Det kan dock icke beskrifvas, som det i verkligheten såg ut, ty hela jordskorpan var kolsvart af sanden, och man kunde icke gå säker under öppen himmel, till följe af de glödande stenar, som föllo ned ur luften, mot hvilka mången derföre sökte att värja sig med ämbaren och spann öfver hufvudet.

Den 11 i samma månad ljusnade det något i bygden, men isberget utsände ännu både rök och eld. Denna dag for jag jemte trenne andra, för att efterse, hur det stod till vid kyrkan i Sandfell, som var utsatt för största faran. Resan var också farlig, emedan man icke kunde komma fram utom emellan isberget och den framsprungna jökeln, der vattnet var så varmt, att hästarne nästan blefvo ohandterliga; men då vi redan hade hopp om att komma igenom, såg jag mig om och blef varse ett vattenflöde, som kom ofvanifrån och säkerligen hade rifvit oss med sig, om det hade uppnått oss. Jag föll derföre på den tanken att rida upp på isen och ropade till de andra, att de skulle komma efter i största hast. Härigenom undkommo vi slutligen och framkommo till Sandfell, der hela gården tillika med två boningslägenheter hade blifvit ödelagd, de till gården hörande boningshusen och några små plättar af túnet allenast undantagna. Folket stod gråtande i kyrkan. Korna hade dock både der och på andra ställen mot förmodan bergat sig och stodo bölande invid några förderfvade höstackar. Hälften af prestgårdens befolkning uppehöllo sig vid jökelloppets utbrott vid fyra nyligen upp-

---

*) Måste tänkas om den högre upp i fjället belägna delen af jökeln, hvilken nu enligt den något otydliga berättelsen tyckes hafva blifvit sönderbruten och förts fram i skilda isstycken.

bygda säterhus, hvarest tvenne fullvuxna qvinnor tillika med en halfvuxen pojke togo sin tillflykt till taket på det högsta huset. Men straxt derpå bortref ett vattenflöde hela huset, emedan detta efter de öfriges utsago icke kunde emotstå trycket af den framflytande slammassan, och så långt man kunde se, stodo dessa tre olyckliga varelser qvar på taket. Den ena qvinnan blef dock sedermera återfunnen i jökelslammet, men förbränd och likasom kokt *), så att man knappast kunde röra vid den sålunda skadade och möra kroppen. Allting befanns i det ömkligaste tillstånd, fåren voro förlorade, en del drefvo till och med döda upp ur hafvet i den tredje socken från Öræfa. Hö till korna fattades, så att man icke kunde fodra mer än en femtedel af dem o. s. v. Elden brände i berget dag och natt från den 8 Augusti, som förr är nämndt, till början af sommaren i April månad det följande året. Stenarne gåfvo rök från sig tills ut på sommaren; vid dennas begynnelse kunde man icke ens röra vid dem. En del voro föröfrigt utbrända och kalcinerade; en del hade blifvit svarta med många håligheter och andra kunde man blåsa igenom **). De flesta af de hästar, som icke hade blifvit drifna ut i hafvet, befunnos alldeles krossade. Den östra delen af Sída förderfvades af sanden, så att man måste nedslagta mycken hornboskap. Året efter (1728) på första sommardagen ***) fick jag en framstående person med mig, för att undersöka bergklyftorna, i hvilka man till största delen måste krypa fram. Jag fann der en del salpeter, af hvilket jag dock icke kunde insamla något, för den starka värmens skull, i hvilken jag ogerna ville uppehålla mig länge. På

*) Det var väl gunås icke endast »likasom».

**) Detta må vara beskrifningar på de ur vulkanen utslungade isstyckena. — Såsom läsaren finner frambröt ingen lavaström vid detta vulkanutbrott

***) Enligt den gamla isländska tideräkningen, hvilken uppgjordes på 900-talet af en man vid namn *Thorsteinn Surtur*, indelades året i tolf månader och 4 dagar, hvilka sedan tillökades enligt nya stilen. Året indelades dessutom i två afdelningar, nämligen *sommarveckor* och *vinterveckor*, en räkning. som ännu bibehåller sig der i landet Sommaren måste enligt denna tidräknings grunder börja mellan den 13 och 19 April, mellan hvilka dagar således första sommardagen infaller.

ett ställe stod en mycket förbränd sten öfver en stor remna, hvilken vi kunde stöta ned i remnan, emedan den hade föga understöd, men kunde icke höra, när den kom till botten. Detta är det märkvärdigaste, som jag har att berätta om detta berg. Jag tackar i öfrigt Gud, som fört mig genom eld och vatten och många faror och vedervärdigheter ända till mitt 80:de år.”

Efter genomläsandet af denna berättelse kan man icke finna annat än i sin ordning, att trakten söder om Svinafell, och ända ut till hafvet till det mesta utgöres af en likartad stenig och grusig mark, som Skeidarársanden. Ett par rifvande jökelelfvar, hvilka sprungo fram från de blåa, från fjället nedhängande skridjöklarne, bildade endast ett smutsgrått afbrott i den svartgrå grusiga marken och föranledde åtskilliga omvägar, helst min vägvisare från Svinafell, en liten pilt på 12 till 13 år, icke var stort styfvare än jag sjelf såsom ledare öfver vaden. Af denna anledning nödgades jag rida upp till Sandfell och vända mig till presten, till hvilken jag medfört ett anbefallningsbref från sysselmannen i Skaptafellssyssel, med anhållan, att han skulle befordra mig på min resa medelst anskaffande af en vägvisare för den återstående delen af vägen till Fáerholtsmyri, hvilket utgjorde ungefär halfannan timmas ridt, och vidare öfver Breidamerkrsanden, som jag hade att passera följande dag. Presten, som redan gått till kojs, emedan tiden var något liden på qvällen, när jag anlände till Sandfell, var snart åter på benen och till häst, hvarpå resan fortsattes i hans sällskap. I Fáerholtsmyri bultades folket upp, emedan vi ankommo dit om natten klockan 11 och efter vederbörlig presentation erhölls inträde i en temligen snygg, af driftimmer nyligen uppförd eller dermed panelad stuga. Kaffet, som snart anlände, intogs och derefter tillbragtes en timma under det mina blickar rigtades delvis på sängen, ty jag var sömnig, och delvis på dörren, der jag väntade få se bondhustrun inträda med någon stadigare föda. Under tiden hade jag ett särdeles nöje af presten, som med hög röst för de båda bönderna, hvaraf den ena benämndes med det i Island klassiska namnet *Skarphédinn* uppläste min

"medmæli", anbefallningsbrefvet från Reykjavik och särkilt inskärpte hos dem de delar af brefvet, hvari framhöllos isländningarnes pligter mot min värda person, och af dessa, som med hopknäppta händer åhörde uppläsandet af den vigtiga depeschen. "Sjálfsagt", — de skulle bistå mig efter bästa förmåga. — Man kunde se, att här hade man urbygd, om jag så får uttrycka mig, framför sig, okonstlad heder och enfald, som ju i det hela är rörande att se, om den också i detalj stundom kan förefalla den stora verldens barn ett grand löjlig eller roande. Vid midnatt anlände slutligen ett par "stadiga" tallrickar risgrynsvälling, en för presten och en för mig, hvilka tycktes få nåd inför bådas våra ögon, och sedan derefter presten vändt tillbaka till sitt hem, icke emottagande annat än tack för sitt besvär, och afklädningen, såsom seden stundom är, i familjens närvaro vederbörligen försiggått, — somnade läsarens ödmjuke tjenare på sitt öra och vaknade sannolikt icke förrän vid kaffekoppens inträde morgonen derpå.

Jag hade nu att tillryggalägga en dagsled af omkring 5 svenska mil, hvaraf de tre bildades af den grusiga öcknen *Breidamerkrsanden*, på hvars midt flyter en jökelså, hvilken visserligen endast är en fjerdedelsmil i längd från dess källa i jökeln till dess utflöde i hafvet, men likväl betraktas som det fruktansvärdaste vattendrag i Island, hvaröfver man har att färdas till häst. Om sommaren, när snö och is smälta i fjällen, sväller den nämligen betydligt och har tillika en rifvande ström, kan då stundom vara omöjlig att passera, i hvilket fall man antingen söker att komma öfver sjelfva jökeln, hvilket stundom låter sig göra, eller också får vända om, ty, emedan intet gräs finnes derbredvid, kan man icke vänta på elfvens fallande, hvilket också icke inträffar förrän vid temperaturförändring. Oftast rider man den väl dock, hvarvid det händer att den starka strömmen sköljer öfver hästens bog framför sadeln och ryttaren, hvilken ridtur, oafsedt badet i det iskalla jökelvattnet, icke kan vara synnerligen behaglig. När jag passerade jökelsån, var den jemförel-

sevis grund, såsom den brukar vara om våren och i början af sommaren.

Man skulle tro, att färden öfver en grusöcken, tre mil i längd, hvilken icke tillåter en starkare ridt, emedan ingen banad väg finnes, borde blifva enformig och tröttande, men med något sinne för naturens egendomligheter och dess prakt kan man med stort nöje och välbehag färdas öfver Breidamerkrsanden, förutsatt att man är gynnad af godt väder. Man rider först alldeles för ändan af en mindre, snöhvit och isgrön skridjökel, som mellan tvenne höga fjäll — det ena, *Stadarfjall,* 3,782 fot öfver hafvet — skjuter ned långt fram på slätten, symmetriskt omsluten af tvenne sidmoräner, som sammansluta sig till en vall framför dess bågformigt framskjutande ända. Derefter kommer den egentliga Breidamerkrjökeln, hvilken är öfver två svenska mil i bredd vid sin ända; dess första hälft var sprickig och sönderskuren ända till en fjälltopp, vid namn *Breidamerkrmúli*, som sticker upp nära kanten af jökeln, men den följande hälften var jemn och slät samt förde på sin rygg trenne särdeles regelbundna midtelmoräner eller grusvallar, hvilka lågo som svarta band längs den hvita ismassan. Detta bevisar att jökeln bildat sig genom förening af fyra olika skridjöklar uppe i fjället. Ty en midtelmorän uppkommer derigenom att tvenne skridjöklar sluta sig tillsammans till en, då de grusvallar, som de föra efter sina sidor sammanföras till midten af den förenade hufvudjökeln. Det var en ståtlig syn att från slätten se tillbaka mot Öræfajökeln, derifrån isen och snön vältade sig liksom i kaskader ned till den likasom mera lugna ismassan vid dess fot, under det att det väldiga, öfver 6,000 fot höga fjället förlorade sina toppar i molnen. På högra sidan åter slogo det närbelägna hafvets vågor hörbart mot kusten.

Gruset på denna slätt var af samma beskaffenhet som på Skeidarársanden, rundt och svarfvadt men stundom med fina ritsor i alla rigtningar, såsom minne af jökelns verkningar. Högt upp på ändan af jökeln, uppe på isen, låg för öfrigt äfven dylikt grus, som genom sin beskaffenhet visade sig hafva kommit upp från jökelns botten. En dylik rull-

stensås, som den under Skeidarárjökeln omnämnda, befanns liggande vid den norra kanten af jökeln, nära dess ända; denna ås eller rygg hade blifvit bildad för 4 år sedan, då jökeln skjutit fram ett stycke, gräft sig ned i sanden och uppskjutit rullstensgruset vid dess fot till en 30—40 fot hög rygg, samt sedan dragit sig något tillbaka igen. Vid samma tillfälle hade förmodligen rullstenarne vid jökelns fot blifvit ritsade genom gnidning mot hvarandra under den framskjutande isen. Vid samma sida af jökeln något längre i norr framkom under densamma en slags svarta kakor, som vid närmare påseende befunnos utgöras af bränntorf. Jökeln har således en gång i tiden betäckt en myr, hvars innehåll nu föres i dagen. Det med de stora skridjöklarne från Vatnajökeln medförda gruset innehåller prof på snart sagdt alla bergarter, som finnas i Island: lava, pimssten, perlsten, trapp, trachyt, dolerit, tuff m. m. Fjället, som uppbär Vatnajökelns snö- och ismassor låter således här sitt innehåll komma i dagen.

Uppkomsten af södra delen af Breidamerkrsanden är historisk. Annalerna berätta nämligen från medlet af 1300-talet, hurusom denna nejd, hvilken förut utgjort en bördig och bebygd del af landet vid denna tid blifvit alldeles ödelagd genom jökellopp från jökeln. Platsen är visserligen icke annalerna fullt tydligt betecknad, men man kan sluta sig till, att den varit belägen på anfördt ställe. En enda gård vid namn *Kvisker* är ännu bibehållen i denna ödemark.

Oaktadt sand- och grusöcknarnes ödslighet till följe af bristen på växtlighet sakna de dock icke allt lif, ty en del fåglar draga derhän om våren, för att häcka. Sålunda var Breidamerkrsanden på sin norra ända ett hemvist för massor af tärnor eller *kríor*, som de — väl till följe af sitt skrik — kallas i Island. När den resande kom, flögo de allesamman upp från sina ägg, hvilka de lagt utan all omsorg på den grusiga marken och hvilkas brungrå färg gjorde dem temligen osynliga, och svärmade nästan som myggor uppe i luften. På en fläck slogo de dock ned i en tät klump — jag tror jag här får taga bisvärmen till jemförelse — och när jag red dit, för att se, hvad som så kunde locka deras ny-

fikenhet, låg der en liten tärna död; hon hade dött i barnsäng, om man så får kalla det, — äggsot tror jag det eljest heter.

Bland andra fåglar, som lägga sina ägg på sanden eller gruset, är en slags mås, som till färgen är brun med litet grått om halsen, ser ful och stygg ut och hoppar på marken med utbredda vingar och med en hexlik fysionomi; den kan stundom vara ganska näsvis, helst om en hund åtföljer de resande. Någon gång har den kommit med sådan fart flygande mot mitt hufvud, att jag ovilkorligen böjt mig ned på hästen, hvarvid hvinet af vingarne slagit om öronen, och fågeln varit så nära, att jag tyckt mig kunna nå den med piskan. Hunden har då visat sig helt generad och hållit sig till ryttaren, och sålunda har denne oskyldigtvis blifvit gjord till mål för den djerfva måsens anfall.

Flera vilda fågelarter gifva isländningen ett godt byte af ägg. Sjelfva djuren fångas också, såsom jag redan berättat, der fågelfjäll finnas. Ett dylikt fjäll är det 260 fot höga *Ingólfshöfdi*, söder om Fáerholtsmyri, hvilket stupar rätt ned mot sjön; detta fjäll har sitt namn af den förutnämnde Ingólfr, hvilken landade här vid sin andra ankomst till landet. Fågelfängaren nedsänkes der på en 240 fot lång lina med en 14 fots snara i handen och plockar, hvad han kan få. Jag såg i prestgården *Sandfell* i Öræfan en hel hög fåglar af olika slag, tagna vid detta fjäll. På Färöarne är fågelfångsten allmännare och mera gifvande än i Island. Färingarne äro också kända för stor oförvägenhet vid detta företag. De sänka sig ned efter lodräta klippväggar på linor, som kunna vara ända till 70 famnar i längd, — med det skummande hafvet under sig. Dervid få de icke, som man snarast skulle tro, hänga stilla och beskedligt i linan, utan under nedhissningen måste de beständigt svänga så, att de kunna spänna med fötterna mot bergväggen, för att hindra linan att sno sig, i hvilket fall de skulle blifva yra i hufvudet. När de vilja komma in i grottor eller fördjupningar i bergväggen måste de dessutom svänga starkare och medföra dertill en krok, med hvilken de vid insvängningen mot

berget hugga sig fast, för att nå grottan. Fåglarne fångas här i flykten med nät. En skicklig fågelfängare fångar på detta sätt 300 om dagen. Af detta fångningssätt skrämmas icke fåglarne, utan fortfara att flyga fram och tillbaka efter sina vanliga bergskränter, föga gifvande akt på den i repet hängande, menskliga varelsen.

En del fågelberg på Färöarne äro så branta från alla sidor, att man icke kan gå upp på toppen af dem och således icke skulle vara i stånd att der verkställa någon fångst, om man icke betedde sig på följande sätt. Tre män samlas vid foten af berget och medföra en stång af några alnars längd, försedd med en spik i ändan och ett litet bräde. Spiken köra de genom byxorna bak på den ena af de tre, hvilken sålunda blir sittande på brädet och i denna ställning uppskjutes af de båda andra till någon afsats på bergväggen, (de färöiska bergen tillhöra liksom en stor del af de isländska den s. k. trappformationen, afslutta således stundom trappvis mot sin fot). Sedan denne fattat fast fot, nedsänder han en lina och upphissar med densammas tillhjelp de båda andra, hvarvid de naturligtvis måste spänna med fötterna mot klippväggen, för att underlätta upphissningen. Sedan alla tre sålunda uppkommit, upprepas samma förfarande och fortsättes så från afsats till afsats, tilldess man nått toppen. Der fästes då en lina, som blir sittande för sommaren, på hvilken man går upp och ned. Men på hösten skall linan tagas in. Den sist qvarblifna, hvilken bör vara en van klättrare, fäster då linan med en pinne i jorden, just jemnt så hårdt som behöfs, för att den skall kunna bära honom, hissar sig derefter varsamt ned, men när han kommit till marken, gör han ett ryck i linan, så att hon faller ner.

Under fågelfångsten kan naturligtvis lätt olyckor inträffa genom ovarsamhet och öfverdåd. Störtar fågelfängaren ned, är han naturligtvis förlorad.

Färöarne hafva utseende af fjäll eller stora klippor, som äro nedsatta direkte i hafvet. Låglandet är högst inskränkt och på somliga öar saknas det alldeles. En ö vid namn *stora Dimon* tillhör denna klass. Den eges af en bonde,

som lärer kunna föda så många kreatur, att han njuter en viss välmåga, men ingen af öns bebyggare kan lemna densamma utan främmande hjelp. Ön störtar nämligen lodrätt ned i hafvet på alla sidor. Ingen båtplats finnes derföre, utan när bonden behöfver en båt, för att komma öfver till handelsplatsen Thorshavn, staden på Färöarne, måste han telegrafera till den närbelägna Sandö, det vill säga hissa signal, då båt utkommer, om väderleken medgifver. Men icke nog dermed. Den lägsta kusten af stora Dimon stupar omkring 200 fot lodrätt i hafvet. Utför denna brant måste både personer och gods hissas ner och upp, till och från båten. Detta är naturligtvis förenadt med icke så ringa vanskligheter, och den förre egaren af ön lärer också vid ett dylikt tillfälle fått sätta lifvet till. En höst eller vinter för några år sedan hade man ett annat olycksöde på denna ö. Man brukade nämligen underhålla elden från ena dagen till den andra på det sättet, att man om aftonen lade några torf på glöden och betäckte dem med het aska på vanligt sätt, men en natt hände sig, att elden utslocknade. Inga tändstickor funnos på ön och något annat sätt att få eld, kände de stackars menniskorna icke till, utan måste derföre lefva hela vintern utan eld, ty på den årstiden kunde ingen båt lägga till vid ön. För att skydda sig mot vinterkylan, hvilken dock aldrig är så sträng på dessa öar, som ligga midt i Golfströmmen, måste de då krypa tillsamman så tätt de kunde, och emedan de icke kunde koka mat, hvilket naturligtvis var det värsta af allt, måste de lefva på mjölk, torr fisk och dylikt. Om vintern på detta sätt blef dem litet lång, kan man dock ej undra på.

Min följeman öfver Breidamerkrsanden, hvilken om morgonen och förmiddagen visat sig som en hel karl, hade på eftermiddagen, som jag fruktar, gjort sig alltför mycket till vän af sitt bränvinshorn och var derföre om qvällen, som man säger, litet glad. En älskvärd barnslighet uppenbarade sig dervid hos honom på efterföljande sätt, men om densamma var en följd af den omnämnda, alltför intima vänskapsförbindelsen eller låg i hans natur föröfrigt, känner jag icke. Nog af, när

vi om qvällen framkommo till Kálfafellstadir, en prestgård der jag tog nattqvarter — hvilket jag till följe af sedermera upptäckta, besvärande omständigheter icke bordt göra — så frågade mig Thorvardr, så hette han, efter mitt namn, hvarvid jag lemnade honom för bättre minnes skull ett tryckt visitkort. Dervid blef han särdeles förnöjd och tog upp ett 16-skillingsstycke ur vestfickan, för att gifva mig i ersättning: "själfsagt" — jag skulle ha betalt för det fina kortet; jag kunde med nätt nöd förmå honom att behålla sin penning.

Som förut är sagdt, — i Kálfafellstadir borde jag aldrig hafva gått till kojs, ty — rasen var så blandad der, — och mitt insektpulver, som förut utgjort mitt värn mot objudna gäster, hade blifvit vått under någon af färderna öfver de många vaden, och derföre odugligt.

På resor i allmänhet och isynnerhet i Island lär man sig bäst att värdera välsignelsen af det persiska insektpulvret, hvilket märkvärdigt nog icke finnes att köpa på mer än ett ställe i Island, nämligen i Akureyri, och hvilket derföre olyckligtvis är föga kändt der i landet. Och dock lider mången inföding lika mycket som en utländning, när han nödgas söka sitt nattqvarter på ett icke så alldeles snyggt ställe. Åt insektpulvrets uppfinnare borde verkligen i alla land resas en ärestod, om han är *en*, och om det är ett helt folk borde detta försäkras om en evig fred. Med mindre kan man ej löna dem, som bringat fred och ro till så många af sina likar.

På vägen öfver Breidamerkrsanden mötte jag den första handelskaravan för året, Öræfabor, som kommo tillbaka från Papós. Det är en rätt egendomlig syn, dessa karavaner. Främst rider en man eller två i bredd om vägen medgifver; hvar och en tömmar en häst efter sig, vid dennes svans är åter bunden en häst, vid dennes åter en och så vidare ända till 8—10 hästar i rad, hvar och en med sin klöfsadel, lastad med varor af olika slag, här ett par säckar med korn, der några knippor torr fisk, der påsar med kaffe och med socker — hvilket bör ligga högt upp för de många vadens skull — här en kaffepanna och der ett

stycke jern, undantagsvis möjligen ett porslinskärl eller annan lyxartikel, bränvinskaggarne naturligtvis icke att förglömma. Besynnerligast taga trädlasterna sig ut; på hvarje sida om hästen bindas tre bräder eller ett litet timmer, som står i vädret med den främre ändan, under det att det släpar med den bakre och naturligtvis blir betydligt skamfiladt under den långa hemvägen. Till Öræfan föres väl dock knappast något timmer, ty der kastas tillräckligt med driftimmer för ortens behof upp på kusten. Folk, som hafva långt till handelsplatserna, fara icke dit mer än en gång om året, men de, som hafva närmare två till tre gånger. I handeln, som förnämligast är bygd på byteshandel, är kreditsystemet särdeles starkt utveckladt. Nästan ingenting köpes utan på kredit, halftårs, heltårs, tre månaders. Men vi få framdeles närmare tillfälle att tala några ord om de isländska handelsförhållandena, hvilka till följe af monopolisering under en följd af år gjort landet så mycket ondt, till dess ändtligen handeln sedan några år blifvit alldeles frigifven.

Piska.

Att isländningarne måste vara hvad man kallar häst-karlar lärer väl knappast behöfva omnämnas, då man der i landet icke kan komma någon väg utan till häst. Med stångbetslet är isländningen derföre lika förtrogen, som sjömannen med sin åra eller skytten med sitt lod; på ridpiskorna nedlägges äfven icke så litet arbete, den här ofvanför afbildade är af rotting med beslag af nysilfver, remmen löper i en ring vid skaftet och ger dugtiga snärtar.

Fjerde kapitlet.

sammansättningen af den del af jordskorpan, som bildar Islands öfver hafvet upphöjda massa, kan man särskilja trenne olika geologiska bildningar eller formationer, hvilka alla dock hafva det gemensamt, att de uppkommit genom utgjutningar eller uppkastningar af smält massa ur jordens inre, och hvilkas ömsesidiga gränser derföre svårligen kunna med full visshet bestämmas. Den *yngsta* af dessa formationer är *lavaformationen*, hvartill vi hänföra alla de bildningar, som kunna tillskrifvas den nyare vulkaniska verksamheten. *Dit* hör således först och främst *lavan*, hvilken isynnerhet förekommer under form af *lavaströmmar*, hvilka i allmänhet taladt betäcka de lägre belägna delarne af landet, emedan den ur vulkanerna framvältande, flytande massan naturligtvis söker dalgångarne, men hvilken också förekommer under form af lösa slaggstycken, hopade på hvarandra, sammansättande åtskilliga af de i landet befintliga vulkankratrarne, såsom till exempel *Raudhólar* i närheten af Reykjavik. *Dit* hör vidare de löst hopade massor af vulkanisk sand, som isynnerhet i närheten af de större vulkanerna bilda det öfversta, svarta, af växtligheten till stor del orörda jordlagret. Och *dit* räkna vi

slutligen vulkanernas trogna följeslagare, de varma källorna, hvilka äro af två slag, nämligen, såsom de i Island kallas, *hverer* eller *lauger* och *námar*. De förra äro kokande eller varma källor med klart vatten, de sednare utgöras antingen af gasutströmningar ur jorden, hvilka afsätta svafvel eller också af kokande slammkällor, så kallade slammvulkaner eller makkaluber. Lavaformationen förekommer spridd öfver stora delar af landet, men saknas dock, såvidt man vet, på ostkusten och på nordkusten vesterut från *Skjálfandaflodens* vattendrag samt i den nordvestra halfön, eller representeras der endast af hverer eller varma källor. Mest utvecklad förekommer den efter de förut omnämnda parallelt med hvarandra i nordost-sydvestlig rigtning gående vulkanremnorna, af hvilka den ena, som vi minnes, sträcker sig från Eldö och Reykjanäs upp mot Långjökeln, hvilken man kan benämna *Skjaldbreidsystemet*, och den andra har Hekla till sin medelpunkt, *Heklasystemet;* vidare efter den halfö, som, enligt hvad vi äfven erinra oss, begränsar Faxebugten i norr, och der den vulkaniska remnan, efter kratrarne och lavaströmmarne att döma, har en ost- vestlig rigtning, vi kalla denna vulkansträckning *Snæfellsystemet;* vidare i betydligaste grad utvecklad efter den vulkanremna eller sannolikare det system af remnor, som, med *Leirhnukr* som en känd hufvudpunkt, sträcker sig i nord-sydlig rigtning från trakten af *Myvatn* i nordöstra delen af landet ned mot den stora Vatnajökeln, *Leirhnukrsystemet.*

I beskrifningar öfver Island angifves vanligen rigtningen af den vulkaniska verksamheten öfverhufvud vara en nordost-sydvestlig, i likhet med förhållandet vid Hekla och efter den sydvestra halfön. Att emellertid denna rigtning icke alltid är förhanden öfvertygar man sig bland annat vid den nyssnämnde Lerhnukr, der vulkankratrarne och således äfven remnan ligiga nästan noggrannt i norr och söder *). Samma rigtning ega äfven de äldre vulkankratrarna på östra sidan af Myvatn, hvilket antyder en sprängning i denna linie; rigtningen af de stora floderna, som utmynna på nordkusten af Island är äfven-

*) Såsom äfven Walthershausen i »Geologische Skizzen» angifvit.

ledes en nord-sydlig, hvilket jemte de i samma rigtning gående fjällryggarne anger den allmänna höjnings-rigtningen till denna. Om således Heklasystemets vulkanremna fortsätter mot nordost, så kröker den sig åtminstone i Vatnajökeln mot norr, likasom Skjaldbreidssystemets remna kröker sig något mot vester i den sydvestra halfön. Det kan emellertid vara lika sannolikt, att Leirhnukrsystemets vulkanremna går mera i sydlig rigtning genom Vatnajökeln till exempel genom den år 1783 uppkomna Skaptåvulkanen. Man saknar likväl nödiga iakttagelser, för att bedöma detta. Skaptåvulkanen är, som vi veta, aldrig besökt och rigtningen af dess vulkanremna således icke känd. Katlas vulkanremna är icke heller med visshet bekant; den angifves kröka sig från nordvest till sydost och åter till nordost.

Till ett sjelfständigt system måste man föröfrigt äfven räkna denna vulkan Katla, i hvilket system utbrott egt rum såväl från sjelfva Katla, som, enligt hvad det af annalerna synes, från trakten norr om Sólheima; detta blir således det femte eller *Katlasystemet.*

De öfriga vulkaniska utbrotten i Island ordna sig ikring den stora Vatnajökeln, men någon bestämd rigtning af vulkanremnan är för dessa icke ännu funnen; efter Vatnajökelns södra sida hafva eruptioner egt rum i alla de stora jöklarne, Skaptárjökeln, Skeidarár- Öræfa och Breidamerkrjökeln, ehuru man från de tre sista icke känner några lavaströmmar; på Vatnajökelns norra sida åter hafva likaledes eruptioner egt rum. Vi kunna tillsvidare förena denna vulkaniska verksamhet under namn af *Vatnajökelsystemet*, under hvilket dock icke kan förstås rigtningen af någon viss vulkanremna, utan hvarvid endast angifves en medelpunkt, kring hvilken de vulkaner äro belägna, som icke tillhöra något af de förut omnämnda systemerna.

Den närmast *äldre*, lavaströmmen föregående bildningen utgöres af lager af *palagonittuff*, hvilken är genomskuren af talrika gångar af en pelarformigt afsöndrad *trapp* och äfven förekommer i lager med denna sednare bergart, hvarvid likväl tuffen blir den rådande. Med en *tuff* förstår man i all-

mänhet en mera lös bergart, som består af ett finare cement, som antingen kan vara förherrskande, i hvilket fall stenen får likhet med en hårdnad lera eller finare sandsten eller också kan innehålla större och mindre korn eller brottstycken af olika bergarter, då den får likhet med en gröfre sandsten eller ett konglomerat. Och en palagonittuff är en sådan tuff, som till väsentlig del består af ett mineral vid namn *palagonit*, hvilket har mycken yttre likhet med ett stycke gul eller brun harts *). Med en *trapp* åter förstår man i allmänhet en fast, kristallinisk bergart, af blåsvart färg, som är så finkornig, att de mineralier, som sammansätta den, hvarken kunna med blotta ögat eller med förstoringsglaset tydligt urskiljas. Dessa bergarters sammansättning är derföre ej ännu rätt väl känd, och under namnet trapp kunna derföre olika slags bergarter inneslutas, hvilka dock äro med hvarandra nära beslägtade **). Med en *gång* åter förstår man en sprickfyllnad uti ett berg, och denna formation, hvilken vi lämpligen kunna kalla *palagonitformationen,* utgöres således af lager af *palagonittuff* med sprickfyllningar af *trapp,* jemte underordnade lager af denna bergart. Palagonittuffen är antingen finkornig till tät — cementet således rådande — eller också upptar den i större och mindre mängd brottstycken af trapp, hvilka dels kunna vara mera afrundade, dels skarpkantiga, och hvarigenom den öfvergår i konglomerat eller breccia. Palagonittuffen är en trogen följeslagare till vulkanerna. De flesta vulkanremnor i Island ligga nämligen i palagonittuff, men denna bergart med dess inneslutna trappgångar och trapplager betäcker äfven en stor del af det land, som de nyare lavorna hittills lemnat orörda, såsom trakten emellan Hekla och Skjaldbreidsystemet, äfvensom norr och nordost från dessa. I trakterna kring Leirhnukr uppträda äfven mäktiga fjällryggar, som tillhöra denna formation, hvilken föröfrigt äfven förefinnes i de stora jöklarne både

*) *Tuffen* kallas i Island *moberg,* antagligtvis derföre att den är lös och sandstensartad.

**) *Trapp* kallas på isländska *blágryti* eller *blåsten,* en benämning, som motsvarar vårt *gråsten.*

efter södra delen af landet och i dess midt, såsom man kan se dels i de branta fjällväggarne, såsom under Eyafjallajökeln, dels på de stenar, som skridjöklarne jemte jökelelfvarne utföra från dessa fjälls inre. Under min resa österut kunde jag iakttaga palagonittuffens ständiga tillvaro i fjällen, ända tilldess jag passerat Breidamerkrjökeln, der den började att aftaga och der den tredje och äldsta bergformationen nästan uteslutande vidtog i fjällen efter kusten. Det material, som bildar palagonittuffen, utgöres enligt all anledning af gammal vulkanaska och sand och, der tuffen är konglomeratartad, lavastycken, som blifvit utslungade ur jordens inre, medan ännu landet låg sänkt under hafvets nivå, hvilket material på hafsbottnen blifvit ordnadt af vågor och hafsströmmar i lager i likhet med sandbankar, hvarvid den fina vulkanaskan öfvergått till palagonit, hvarvid det hela blifvit sammankittadt till en stenhård massa. Trappgångarne, som genomskära dessa lager äro åter uppträngda i sprickorna i smält tillstånd, hvilket man kan se dels på deras förslaggade yta emot tuffen dels rentaf på deras *flutna* beskaffenhet. I en gång, som genomskär ett palagonitlager norr om gården *Herdisarvik* nära Krisuvik på Islands sydkust kan man t. ex. tydligen iakttaga detta, och i ett till denna bildning hörande konglomeratlager invid prestgården *Stórinúpr* nordvest om Hekla har jag funnit flera trappstycken med fullständig lavastruktur, pipiga eller blåsiga med flutna kanter, hvarföre intet tvifvel kan hysas derom, att denna trapp uppkommit af en ur jordens inre i smält tillstånd framkommen massa. Man kan då lätt förstå, huru det kan hända sig, att denna trapp äfven vexlar i lager med palagonittuffen: när nämligen den i sprickan uppträngande massan stigit så högt, att den flutit öfver sprickans kanter, i likhet med hvad förhållandet ännu är vid en lavaströms bildning; hvarjemte äfven den i sprickan uppträngande smälta massan kan hafva trängt sig ut mellan fogningarne i de sprickan omgifvande tufflagren och sålunda sjelf kommit att aflagra sig på detta sätt.

Att palagonitformationen är den bildning, som närmast föregår lavaformationen eller de nyare vulkanernas kan man

finna af dess nära samband med dessa, såsom förut blifvit nämndt, ty palagonittuffen utgör underlaget för lavaströmmarne.

Den *äldsta* formationen i Island eller *trappformationen* bildar, såsom man af det föregående kan sluta, likasom en gördel kring de föregående, åtminstone efter den nordliga delen af landet. Den uppträder sålunda dels i fjällen norr om Reykjavik vid Faxebugt, dels i den nordvestra halfön af landet, dels i fjällen som innesluta de stora fjordarne och de djupa dalarne i landets norra och östra del, men den framträder tillika i många fjällsträckningar i de öfriga delarne af landet, och man kan derföre benämna den landets hufvudformation, helst som den äfven bildar sjelfva underlaget för de öfriga. Denna formation utgöres dels af blåsvarta finkorniga bergarter, som man, enligt hvad vi nämnt, med ett gemensamt namn kallar *trapp* — namnet härledes derutaf att dessa bergarter ofta utgöras af lager ofvanpå hvarandra, hvilka bilda trappformiga afsatser — dels i sina undre afdelningar af en bergart med mera tydligt skiljda mineralbeståndsdelar, hvilken man kallar *dolerit**), men hvilken också är en mörkfärgad bergart, vidare uppträder äfven i denna formation *tuff*, hvilken ligger i lager med trappen, ehuru underordnad, och slutligen förekommer äfven flerstädes ljusfärgade bergarter, som tillhöra *trachyternas* klass, och hvilka kunna sammansätta enstaka fjäll och höjder, men likväl till sin utsträckning äro underordnade mot *trapp-* och *tufflagren.* I denna formation bilda trapplager den rådande bergformen. Dessa lager kunna vara af olika mäktighet, men uppgå väl sällan till 100 fot, vanligen mindre. Deremot följa många dylika lager på hvarandra, så att fjällen, som tillhöra denna formation, få utseende af på hvarandra lagda bolster eller madrasser, af hvilka hvarje öfverliggande drar sig litet tillbaka för det underliggande, hvarigenom de trappformiga afsatserna i fjällsluttningarne uppkomma. Emellan de mera fasta trapplagren ligga nämligen lager af lösare tuff, (som dock icke alltid är palagonittuff) eller af vittrade bergarter, som falla

---

*) Äfven flera augitförande bergarter förekomma bland de tydligt kristalliniska, ehuru vi här ej kunna närmare ingå derpå.

lättare sönder än trappen. Följden deraf blir, att emellan hvarje trapplager bildas ett ras eller skred af lösa stenar, till följe hvaraf sjelfva trapplagren och trappformen tydligare framträda. I de öfre afdelningarne af trappfjällen har jag funnit underordnade lager af palagonittuff, hvarföre öfvergången till denna formation inträder här. De tre formationerna äro nämligen icke fullkomligt skarpt begränsade mot hvarandra. Men hela landets prägel är dock en helt annan, der trappformationen är rådande, emot hvad den blir, der palagonit- eller lavaformationen mera utpräglad framträda. Och den nämnda indelningen är derföre fullt berättigad, om den också icke kan fullt i detalj genomföras.. Trapplagren genomskäras i öfrigt i likhet med palagonitformationens lager af talrika trappgångar.

Dessa allmänna grunddrag af Islands bergbygnad komma vi måhända att i det följande upplysa med ett eller annat exempel, när sådant faller sig lägligt, och såvida det kan vara af allmännare intresse. Det kan då vara af vigt att hafva sjelfva hufvuddragen att stödja sig till, och jag har derföre nu velat framlägga desamma. Närmaste anledningen dertill har jag hemtat derutaf, att sedan jag passerat Breidamerkrjökeln på vägen till Kálfafellstadir, mötte mig derstädes de första, utpräglade trappfjällen invid min väg efter kusten österut.

Hvad beträffar den geologiska åldern af de formationer, af hvilka Island består, så är denna en jemförelsevis ung. Det är bekant, hurusom geologerna indela de stenarter, uti hvilka utdöda fossilier af växter och djur förekomma uti tre stora tidsåldrar, för hvilkas längd, i *år* beräknad, man hittills icke kunnat finna något mått, men om hvilken man känner, att den måste vara ofantligt stor. Det är till den *yngsta* af dessa trenne perioder af jordens utveckling den *äldsta* af Islands formationer bör räknas. Denna formation benämnes *däggdjursåldern* och delas i två afdelningar, en äldre, som benämnes den tertiära, och en yngre, den post-tertiära. Till den förra af dessa hänför man Islands trappformation till följe af fossila växtlemningar, som blifvit funna i densamma, om hvilka vi framdeles skola ytterligare tala. Under den

post-tertiära formationen inträffade den *istid*, under hvilken hela norra Europa och Amerika inhöljdes i jöklar och skridjöklar. Och man kan ännu påvisa *lavor* i Island, som voro samtidiga med denna formation. Palagonitformationen, hvilken, i det hela är äldre än lavaformationen, och hvilken tillika är en bildning, som kommit till stånd under hafvets yta, måste derföre intaga det mellanliggande tidsrummet, och dess bildning sålunda förläggas till slutet af den tertiära och början af den post-tertiära tidsåldern.

Det var på midsommaraftonen, som jag lemnade Kálfafellstadir, i ett herrligt solsken. Vägen derifrån till Bjarnanes var en af de vackraste, jag rest. Den låg till en början något högt, så att man hade en vidsträckt utsigt öfver det blånande hafvet; till venster låg en hög klätt, *Hestgerdishnúkr*, 1,190 fot öfver hafvet, i hvars topp framsköt en gång af vackra trapp-pelare. Derpå följde en dels gräsbeväxt, dels af jökelelfvar sköflad slätt, halfcirkelformigt omsluten af toppiga snöfjäll och jöklar. Jag räknade fyra stora, präktiga skridjöklar, som sköto ned mot denna slätt och utom de dalsänkningar, i hvilka dessa framskredo, ytterligare fem dalgångar, som syntes att förlora sig in mot den nordliga fjällsträckningen, som här med ett gemensamt namn kallas *Heinabergsjökeln*. Mot slutet af dagen hade jag att rida öfver en flod, den s. k. *Hornafjardarfloden*, hvilken dock snarare är en grund sjö, $\frac{3}{4}$ timmas bred. Såsom vanligt bland isländningarne medförde min följeslagare en hund, hvilken vadat eller summit öfver de förut passerade mindre vattendragen, men som, när han kom till detta, började att ömkligen tjuta; det syntes honom för stort. Hans egare tog honom då upp och satte honom bakom sig på hästens länd, der hunden med synbar förnöjelse blef liggande under hela färden öfver vattnet. Det var den enda ridande hund, jag såg i landet.

Hundar äro isländningarnes älsklingsdjur, och de hålla dem också i öfverdrifvet stort antal; ty, som jag tror, besitter nästan hvar och en vuxen mansperson i Island en hund. När man kommer till en gård, emottages man också af 4—6 till 8 skällande tingestar, hvilkas beteende mot den resande

bildar raka motsatsen emot inbyggarens gästfrihet. Hundar äro nödvändiga i Island, emedan man utan dem icke skulle kunna samla sina fårhjordar och sköta dem. Men deras öfverdrifna antal gör dem till en verklig landsplåga, icke så mycket till följe af de många tärande munnar, de tillägga till den isländska befolkningen, utan af långt djupare liggande grund, hvilken vi straxt skola få erfara. Hundarne utgöra nämligen det indirekta medlet för alstringen af en fruktansvärd sjukdom, som uppstår hos såväl får som menniskor, och hvilken intill sednaste tid gått under namn af lefversjuka, men hvars rätta natur genom nyare undersökningar ändtligen blifvit lagd i dagen. Doktor *Krabbe,* en dansk läkare, som nyligen uppehållit sig i Island, för att studera denna sjukdom, har derom lemnat åtskilliga intressanta upplysningar, af hvilka följande meddelas.

En isländsk hund.

Sjukdomen uppträder under form af blåsor, som sitta häftade på någon af de inre kroppsdelarne, isynnerhet lefvern, och den är i Island så allmän, att nästan hvar 40:de person lider deraf. Denna sjukdoms natur lärde man isynnerhet att känna efter en annan dansk, Doktor Schleissners, resa i Island 1857, hvarefter Prof. Eschricht i Köpenhamn upptäckt de nämnda blåsornas natur. Dessa blåsor utgöras nämligen af ett slags djur, som benämnes blåsmask, hvilken i öfrigt

förekommer icke blott hos menniskor, utan äfven hos kor och får, likasom äfven hos getter och svin. Denna blåsmask är af tre olika slag. Det första slaget finner man mycket ofta på fetthinnan hos fåren, och de kunna i storlek uppnå ett ejderfågelsägg, hvilket är större än ett hönsägg; stundom kan man hos ett enda får finna ända till 50 blåsmaskar, ehuru naturligtvis icke af samma storlek. De hafva, som nämndt, utseende af en blåsa, fylld med en vattenaktig vätska; denna blåsa utgöres af en yttre hinna, inom hvilken sjelfva masken ligger lös, likaledes i form af en blåsa. Om man försigtigt rifver sönder den yttre hinnan eller kapseln, så faller derföre denna blåsa ut. Densamma är blöt och faller tillsamman samt får dervid utseende af en rund, platt massa ungefär som innehållet af ett ägg, som hälles ut ur äggskalet; den visar icke tecken till lif, men emedan den innehåller en vätska, kommer den vid beröring lätt i en dallrande rörelse. Om man har fått en dylik blåsmask hel ut ur sin kapsel straxt efter fårets slagtande och lägger den i en skål med ljumt vatten, att det blir lika varmt omkring den, som då han befann sig i det lefvande fåret, så lefver den upp igen af sitt till utseendet liflösa tillstånd, och man ser hinnan här och hvar rynka sig, och rynkorna utbreda sig vågformigt, likväl utan att djuret dervid rör sig ur stället. På hvar och en af dessa blåsor kan man iakttaga en framträdande del, som är mera hvit och ogenomskinlig, än det öfriga, och hvilken man kunde tro vara hufvudet med en munöppning. Detta är en förlängning af blåsan, som har dragit sig inåt och derigenom bildar ett litet rör eller hål; vid en jemn tryckning på blåsan kan man få den indragna delen att skjuta fram, och man får då till sist se, att den slutar med en liten knopp, som i storlek knappast går upp mot ett knappnålshufvud. Med tillhjelp af stark förstoring finner man, att denna lilla knopp har en ganska egendomlig byggnad; den uppbär nämligen en krans af några och 30 små krokar och utanför dessa 4 runda skifvor. Den lilla knoppen med krokarna, som var fördold i den hvita förlängningen af blåsmasken, har alldeles samma utseende och byggnad, som hufvudet af den allmänna

bennikemasken hos de isländska hundarne och är i sjelfva verket ej heller något annat; ty när en hund förtär en blåsmask eller den hvita förlängningen af denna, blir den till bennikemask. Vid fårets slagtande afrifver man vanligen blåsmasken, när man skall lägga ihop fetthinnan, för att smälta fett deraf, och bortkastar den, hvarvid den merändels förtäres af någon af de vid slagten närvarande hundarne. Sedan hunden har slukat blåsmasken, blir denna upplöst vid matsmältningen i magen, med undantag af det lilla hufvudet med krokarne och sugskifvorna. Detta trifves deremot väl i den nya omgifningen, motstår icke blott magsafternas inverkan, utan blir tvärtom lifligt, sätter sina krokar och sugskifvor i rörelse och fäster sig med tillhjelp af dessa på någon punkt i den främre delen af tarmarne. Den bakre delen af djuret förlänger sig derefter småningom under ledbildning, och under det lederna tilltaga i antal och storlek, utväxer den efter ett par månaders förlopp till en 3 fot lång bennikemask.

Att detta är metamorfosen har man uppdagat, genom att låta hundar förtära blåsmaskar och döda dem på olika tider, hvarvid storleken af de bennikemaskar, de innehållit, motsvarat tiden, sedan hunden förtärt blåsmasken.

Hos blåsmasken finner man aldrig ägg, men deremot är detta i en förvånande grad fallet hos bennikemasken. Såsom förut är nämndt, håller sig denna fast vid tarmarne med tillhjelp af krokarne och sugskifvorna på det lilla hufvudet. Någon mun finnes icke på detta, ty bennikemasken insuper föda genom hela sin kroppsyta, som öfverallt är omgifven med de af matsmältningen beredda födoämnen, som egentligen äro hundens egendom, men af hvilken parasiten eller snyltdjuret också njuta sin del. Under sin tillväxt blir bennikemasken bredare baktill, under det att dess leder tilltaga i storlek, och de eftersta lederna uppfyllas med tusentals mikroskopiska ägg. När dessa mogna, lossna de ägguppfyllda lederna och afgå med hundens exkrementer; detta kan flera gånger upprepas, emedan masken kan lefva länge i hunden och beständigt frambringa nya leder.

Dessa från hundarne afgångna ägg erhålla emellertid icke sin utveckling förrän hos fåret. Man har nämligen genom försök utrönt, att om man låter ett får svälja ägg af den bennikemask hos hunden, som denna får genom att förtära blåsmasken från fårets fetthinna — hundarne hafva nämligen flera arter af bennikemask, — så får fåret just detta slag af blåsmask. Man känner äfven, hur detta tillgår. När fåret nämligen sväljt ägget af bennikemasken, så utkläckes detta i fårets tarmar och en liten unge kommer ut, som är försedd med sex små krokar, med tillhjelp af hvilka den borrar sig in i tarmväggen; när den då kommer in i en liten blodåder, föres den fram med blodströmmen och stannar först på ett eller annat ställe, der ådern är för trång för den eller den på annat sätt möter motstånd. Här växer den då och blir efterhand till en blåsmask, sådan den förut är beskrifven. Med blodet kan den visserligen komma såväl till fetthinnan, som till andra ställen, men emedan den endast utvecklar sig der, måste man antaga, att den blott på detta ställe finner vilkoren för att trifvas och växa, men att den deremot på andra ställen går under. Att fåren ofta kunna komma att sluka ägg af hundens bennikemaskar är helt naturligt, eftersom dessa, sedan de afgått från hunden, spridas rundt omkring på marken och då lätt kunna blifva upptagna af fåret jemte gräsbetet.

Detta är emellertid endast ett slag af blåsmasken. Utom denna, som har sitt tillhåll i fetthinnan, finnes nämligen en annan art i hjernan hos fåret, hvilken stundom äfven, ehuru mycket mera sällan förekommer hos oxen. Den förorsakar den på Island välbekanta sjukdom, som benämnes koller. Denna blåsmask består, som den förra af en med en vätska fylld hinna, hvilken till skilnad från den förra är försedd med *flera* små utväxter, som innehålla hufvuden af bennikemasken; dessa kunna ofta förefinnas till ett antal af flera hundra, hvilka sitta samlade i ett parti på den ena sidan af blåsan. När denna förtäres af en hund, förhåller den sig på samma sätt som blåsmasken från fetthinnan: blåsan upplöses nämligen, under det att hufvudena växa ut till bennikemaskar, och

äggen af dessa afgå åter från hundarna, komma med gräset in i fåret och blifva till blåsmaskar. Men dessa trifvas och utveckla sig endast i hjernan och företrädesvis hos de yngre fåren. Detta är äfven genom försök med bestämdhet afgjordt. Om man nämligen ger ett får ett större antal ägg af denna bennikemask, utvecklar sig icke sjukdomen långsamt, utan en hastigt dödande hjerninflammation uppstår, emedan en mängd små blåsmaskar framkomma på en gång; sjukdomen börjar då alltid efter en bestämd tids förlopp, nämligen 15 dagar efter, sedan fåret sväljt bennikemaskäggen. Denna art af blåsmask hos fåret är mycket sällsyntare än den förra och likaså den motsvarande bennikemasken hos hunden, men emedan den har många hufvuden, erhåller den hund, som förtär den, ett större antal bennikemaskar på en gång. Krabbe har också i enlighet härmed flera gånger funnit 150—180 bennikemaskar af detta slag i en hund.

Ett tredje slag af blåsmask förekommer i både lefvern och lungan af får och kor, och det är denna art, som finnes hos de menniskor, hvilka lida af blåsmasken. På denna blåsmask kan man icke med blotta ögat upptäcka några hufvuden. Hos menniskan kan densamma blifva betydligt stor och har då temligen tjocka väggar; men hos kor och får, — den förekommer äfven hos getter och svin — dör den tidigare och skrymper ihop till en stenartad massa. När den finnes hos menniskor, förekommer den vanligen i underlifvet, och kan finnas i stort antal; underlifvet utspännes dervid starkt och vid tryckning på olika delar af detsamma frambringas smärta. Icke sällan uppstå förbulningar ikring dessa utväxter, isynnerhet efter en stöt eller ett fall. Blåsorna kunna dervid af sig sjelfva komma ut genom huden, och emedan den sjuka på detta sätt lättast kan befrias från sina plågor, bruka läkarne att med konst söka få blåsorna på det sättet ut, antingen genom instick eller genom att etsa huden. Men förbulningen kan naturligtvis också vända sig mot de inre delarne, lungorna, tarmarne eller andra inre organer, hvilket lätt kan blifva farligt och ofta medför döden.

Den invändiga sidan af dessa objudna snyltgästers vägg visar sig under en stark förstoring hos många vara besatt med otaliga hufvuden af liknande utseende med de förra, ehuru betydligt mindre. Om en hund förtär en dylik blåsa, växa dess hufvuden också ut till bennikemaskar, men dessa blifva icke så stora som de förra, på sin höjd en fjerdedels tum i längd i fullvuxet tillstånd. Deremot finnas de i ett särdeles stort antal, gerna i tusental, eftersom blåsan innehåller ett så stort antal hufvuden. I hvar och en af dessa bennikemaskar bildas tusentals ägg, hvarföre antalet af de ägg af denna bennikemask, som afgå från en hund, kan blifva ofantligt stort. Dessa ägg komma äfven in i kreaturen, medan de äro på bete och utvecklas i dem till blåsmaskar, när de komma till lefvern eller lungan. Man har i sednaste tid bestämdt förvissat sig om, att det är denna blåsmask, som förekommer hos menniskor, genom att gifva hundvalpar, som icke varit i tillfälle att förtära blåsmaskar af husdjur, dylika maskar af menniskor, hvarvid den motsvarande, lilla bennikemasken utvecklats hos dem.

Dessa tre slag af blåsmask förekomma äfven i andra länder, den sistnämnda hos både djur och menniskor, men icke på långt när så allmänt som i Island. Bennikemaskarne förekomma också i enlighet härmed mycket oftare hos de isländska hundarne än till exempel hos de danska, som Krabbe har undersökt. Hos 100 isländska hundar har han nämligen funnit bennikemask af det första slaget hos 75, af det andra hos 18 och af det tredje hos 28, under det det motsvarande förhållandet i Danmark gifvit talen 20; 1; 0,6. Derjemte är äfven antalet individer i hvarje hund mycket större i Island än i Danmark. Fem andra slag af bennikemaskar finnas dessutom i de isländska hundarne, men dessa hafva ingenting gemensamt med blåsmasken.

Huru bennikemaskarnes ägg kunna inkomma i de gräsätande djuren är lätt att förstå, enligt hvad vi förut påpekat; vanskligare kan det vara att utforska, huru de inkomma i menniskan. Detta kan naturligtvis dock ske på många sätt, såsom t. ex. derigenom, att man låter en hund slicka sig eller i följe

af ett snuskigt bruk, som stundom skall råda i Island, nämligen att låta hundarna slicka ren faten, hvarur man spisar, utan att sedan tvätta dessa eller äfven genom dam, som föres af vinden. Om man nämligen under blåsväder går eller rider öfver en sandhed, drifver yrsanden gerna in i munnen, och om man sluter denna, i näsan, och denna fina sand kan alltför väl vara blandad med dammet från torkade hundexkrementer. Flera andra sätt kunna naturligtvis äfven tänka sig för dylika förflyttningar, isynnerhet när osnyggheten får vara med och hjelpa under; de talrika sjukdomsantalen utvisa, att dessa giftiga frön äro talrikt kringspridda. Botemedlet mot detta onda, hvilket i sanning kan betecknas som ett nationalondt för Island, eftersom minst 1,500 personer lida deraf, består naturligtvis förnämligast deruti att förhindra hundarne att förtära de sjuka delarne af de nedslagtade djuren, och i att så vidt möjligt inskränka deras antal. Derpå tyckes man dock icke ännu hafva börjat rigta sina tankar i Island, och gör det väl icke heller förrän vid införandet af en lämplig hundskatt. Såsom vallhundar äro dessa djur visserligen oumbärliga, hvilket man kan finna deraf, att när en hundpest gick för några år sedan, hvilken alltför mycket nedsatte hundarnes antal, måste bönderna vid byte gifva en ko för en hund. Såsom sällskapsdjur kunna de dock helt säkert inskränkas.

Emellan Bjarnanes och *Stáfafell*, mitt följande nattqvarter, ligger ett litet stycke fjällväg, vid namn *Almannaskard*, som är ett förebud på de större fjällvägar, hvilka utgöra förbindelsepunkterna mellan de djupa fjordarne på ostkusten af landet. Den smala kuststrimma, hvilken såsom lågland intager rummet mellan jöklarne och hafvet, och hvilken har att tacka såväl de dagliga utsvämningarne som jökelloppen för sin uppkomst, saknas nämligen här. De skarpa fjällryggar, som åtskilja fjordarne, fortgå utan särdeles betydlig sänkning ända ut till hafvet och hafva derföre nödgat inbyggarne, när de skola färdas från den ena fjorden till den andra, att söka sig väg öfver fjällpassen, och som dessa pass i allmänhet ej erbjuda några synnerligen beqväma samfärdslinier, utan tvärtom besitta de flesta af de egenskaper, som

tjena till att åstadkomma en rigtigt dålig väg, — de äro nämligen särdeles branta, uppfyllda af grus och sten, ofta uppblötta af snömörja och afbrutna af snöfonner, hvarjemte den resande till följe af deras höga läge som oftast insvepes i sky eller dimma — finner man, att trafiken emellan dessa fjordar kan vara ganska besvärlig. En resande, hvilken färdas med lösa hästar, har dock naturligtvis mindre svårighet att taga sig fram, helst på sommaren och med litet tålamod till hjelp, men för befolkningen i landet, hvilken skall taga sig väg öfver dessa hedar med lastade hästar, måtte de ofta vara vedervärdiga. Och om vintern blifva de dessutom farliga eller ofarbara. De små stenvarder, som här och hvar äro uppstaplade, skola visserligen då utgöra vägledningen för den resande, men låt en storm med snöyra komma, och man skall icke se mycket af dessa märken. Också begagnar man om vintern vanligen snöskidor för samfärdseln i denna trakt, men stundom händer det naturligtvis, att folk gå vilse och på ett bedröfligt sätt omkomma af köld, hunger och trötthet.

En dylik tilldragelse hade under en af de närmast föregående vintrarne timat på fjällryggen norr om Eskifjord, belägen längre i norr efter denna kust. Trenne personer hade der under snöyra gått vilse på fjället. Efter en längre vandring, hvarvid de, i stället för att gå tvärt öfver den icke så särdeles breda fjällryggen, hade följt längs efter densamma ut emot sjön, neddignade den ene af de tre under förklaring, att han icke kunde gå vidare, utan ville lägga sig ned och dö. De andra båda, hvilkas förstånd tydligen blifvit angripet af kölden och ansträngningen, och som sannolikt icke heller sågo något annat öde för sig, lemnade honom då i detta läge och fortsatte vandringen. Slutligen nedkommo de dock till bygden, men voro då så förvillade, att de icke visste till sig, utan gingo förbi den gård, de kommo till, i stället för att gå derin. De blefvo dock bemärkta af husfolket och intagna. När de sedermera kommo till sig sjelfva igen, förklarade de, att de icke kunde förstå, huru

de kunnat lemna kamraten sålunda åt sitt öde, men då för tillfället hade det icke förefallit dem i någon mon onaturligt att skiljas från honom. Sjelfbevarelsedriften var den enda instinkt, som hade bibehållit sig i deras orediga sinnen, ehuru äfven döden förefallit dem som en naturlig sak. Naturen bevisar sålunda äfven i olyckstillfället menniskan sin välgerning, då hon minskar intrycket af förskräckliga händelser för dem, som drabbas deraf. De voro föröfrigt aktade män, på hvilkas utsago man icke kunde tvifla.

Almannaskard var som sagdt ett litet förebud på fjällpassens ankomst, men det var endast en helt kort, om också brant stig öfver den hvassa fjällryggen emellan den 2,797 fot höga *Klifatindr* i sydost och en annan fjälltopp i nordvest. Vägen gick snedt upp efter fjällsluttningen och utgjordes af en smal gångstig, tilltrampad i ett grus, som både ofvanför och nedanför densamma låg så löst och brant, att man bredvid sjelfva vägen endast med svårighet kunde vandra upp eller ned på fjällsluttningen. Midsommardagens sol lyste varmt på den af grusskredet gråa fjällsidan, i hvars torra jordskorpa växte några spridda, men särdeles saftiga och yppiga exemplar af *Rhodiola rosea*, och några andra af dessa växter, hvilkas köttiga blad ge dem en ersättning för deras jordmåns torrhet. Jag tog vid Almannaskard en liten blomma af hithörande slag, *Saxifraga Cotyledon;* den har en bladrosett vid roten af tjocka, styfva blad. Derifrån uppskjuter blomstängeln; men de talrika knopparne voro ännu så föga utvecklade, att man icke ens kunde se färgen på de blifvande blombladen. Jag lade ett par exemplar till press i en för ändamålet medförd bok och lät dem ligga orörda under en tid af fjorton dagar. När jag då tillfälligtvis betraktade dem, hade små hvita, fina och friska blommor under tiden utvecklat sig. Bladen vid roten hade deremot blifvit litet torra och skrumpna. Jag tyckte nästan synd att åter lägga i press en blomma, som gifvit ett dylikt bevis på sin inneboende starka lifskraft. På andra sidan om *skarden* kom jag efter någon stund ned på en af en jökelså sköflad, grusig slätt, hvilken genom sina mot de snöiga fjälltinnarne inskjutande

dalgångar liknade den under föregående dag passerade Hornafjordsbygden, ehuru något mindre storartad än denna. Sedan derefter den som vanligt i flera breda grenar delade elfven var öfverriden, anlände jag om aftonen till *Stafafell.*

Sira *Bjarni* i Stafafell var en af de få isländska prester, jag sett, som genom sitt yttre påminte om preseståndet i gamla Sverige, ty han var för det första i besittning af en liten prestmage och för det andra af en måhända dermed i bredd följande och kanske stundom derpå beroende gravitet i sitt sätt. Men det är sant, presterna i Island bruka lika litet som i Danmark "svartrocken" i hvardagslag, och det är kanske bristen på uniform, som också gör sitt till, i fråga om den olika "habitus" af presterskapet i Island och här hemma. Sira Bjarni är ryktbar såsom den, som möjligen skulle kunnat föranleda ett fredsbrott mellan det lilla Danmark och det stora Frankrike. Han är nämligen i besittning af en liten ejderholme, som för någon tid sedan blef plundrad af någon af de franska fiskarjakter, som svärma kring Island, — och förr i tiden har man ju kunnat börja krig stater emellan för mindre än så. Numera har man upptäckt, att det kostar mindre för båda parterna att gifva och emottaga kontant betalning för dylika förseelser, — och ger hedern på båten! Och gudskelof för det! Ty det var ju ändå bara en skenheder. Sira Bjarni kan således skatta sig lycklig, att han blifvit född i en mera hyfsad tid, ty han slipper nu att på sitt samvete bära bördan af ett krig och blodsutgjutelse; — men han går dock och småsvär öfver styrelsen, som inte kan skaffa honom rätt. Och man måste också medge, att det är harmligt, när han sänder sin båt ut till holmen *Vigr,* för att hemta färska ejderägg, och han redan går hungrig och slickar sig om munnen i tanken på den feta ägg-gulan, men båten kommer hem med intet annat än — förladdningsstumpar af några franska eller engelska tidningsblad. Vigr är dessutom troligen hans största inkomstkälla; den ger honom kanske 7—800 riksdaler om året för ejderdun och ejderägg, och, från den synpunkten sett, må man erkänna, att det är mer än harmligt att vara utsatt för främmande röfvare.

De franska fiskarejakterna, hvilka årligen ligga kring Islands kuster till ett antal af 2—300, under minst 5 månaders tid, åstadkomma öfverhufvud många förargelser, af hvilka den af plundringen af en ejderholme är bland de minsta. När nämligen dessa jakter i början af April anlända till Island och börja sina fiskerier, så är allt storfiske, det vill säga torskfiske, i det närmaste slut eller åtminstone betydligt inskränkt för isländningarne, hvilka icke äga däckade fiskarebåtar, utan endast öppna roddbåtar, som icke kunna hålla sjön, med hvilka de derföre icke kunna täfla med de väl utrustade fransmännen. När nämligen 30—40 franska jakter lägga sig efter kusten — de hafva enligt den internationella sjörätten rättighet att närma sig land på kanonhålls afstånd, det vill säga ungefär en tredjedels mil — så draga de all fisken till sig; de utkasta nämligen hufvudena och afskrädet af den fångade fisken, hvilket naturligtvis lockar fiskstimmen, och hvaraf dessa jakter draga desto större fördel, som de kunna hålla sig en längre tid liggande ungefär på samma plats eller också drifva med strömmen. Isländningarne kunna deremot icke begagna sig af samma metod, ty med sina små båtar kunna de icke hålla sjön längre än högst ett dygn, och hafva således ingen nytta af den fisk, som möjligen skulle draga sig till den plats, der ett dylikt afskräde utkastats. Likasom fransmännen sålunda genom sina större hjelpkällor kunna slå under sig fiskeriet på den tid, de ligga kring Island, så måste också deras ofantliga fångst utöfva en minskning på fisktillgången, äfven i hafvet. Ty det antal torsk, de årligen uppdraga, går sannolikt till 6—7 millioner stycken.

Orsaken hvarföre icke Island sjelft kan tillgodogöra sig denna rikedom har djupa rötter. Så besynnerligt det låter, är det dock en sanning, att isländningarne, ehuru de äro uppfödda vid hafvet, och derur måste hemta en betydlig del af sin näring, likväl icke äro hvad man kallar sjöfolk. Visserligen synes det fordra och fordrar väl också mod att gå ut flera mil i hafvet på öppna båtar, och många omkomma också årligen på detta sätt, hvarföre det icke kan vara af

brist på mod att möta faran, som isländningen helst undandrager sig sjötjenst. Snarare skulle man tro, att oviljan der emot till en del kommer sig af det något obändiga folkets motvillighet att underkasta sig den stränga disciplinen och måhända äfven det sträfva arbetet om skeppsbord, ty isländningen älskar oberoende och är äfven, skulle jag tro, litet maklig af sig. Emellertid, hvilken än den psykiska orsaken må vara, förefaller det egendomligt, att de nordiska vikingarnes ättlingar icke skola älska sjölifvet. Man kan icke få någon förklaring derpå, förrän man lär känna de faktiska orsaker, som alstrat detta. Dessa hafva sin grund uti det förtryck, som de förra danska regeringarne under århundraden utöfvat i Island, då de begagnat sig af besittningsrätten till landet, hufvudsakligen för att suga dess must och för att med dess tillgångar rikta de danska köpstäderna, särdeles Köpenhamn. Genom de föreskrifter om den isländska handelns monopolisering till Köpenhamn och dermed följande förbud för isländningarne att sjelfva utföra sina produkter till andra länder eller handla med främmande folkslag, hvilka först utfärdades under Christian den fjerdes regering och sedermera höllos vid makt under två århundraden, omöjliggjordes nämligen för isländningarne besittningen af däcksfartyg, emedan dessa icke kunde underhållas endast genom fiskeriet, helst när fiskpriset nedtrycktes tillfölje af monopoliseringen. Härifrån räknar man derföre tillbakagången i Islands sjöfart; folket afvändes härigenom från sjöduglighet, och numera är motviljan emot sjömanslifvet så stor der i landet, att en köpman, som utrustar en jakt, med nätt nöd kan finna besättning till den bland infödda isländningar. För att i någon mån söka afhjelpa bristen på sjöduglighet har visserligen den danska regeringen i sednare tider välvilligt erbjudit sig att taga isländningar ombord på danska öfningsfartyg, men härför betacka sig dessa. De lära hysa den barnsliga fruktan att härunder kunde ligga någon afsigt att sedan pressa dem till krigstjenst i den danska marinen.

Regeringens förtjenstfulla bemödande i denna rigtning har tyvärr, äfven kommit för sent Ty de förra styrel-

sernas för Island föga landsfaderliga, och för Danmark föga gagneliga bemödanden att monopolisera handeln hos de danska (Köpenhamnska) köpmännen har haft den följd med sig, att när fransmännen, hvilka jemte spanjorerna isynnerhet förbruka den isländska fisken, förbjödos att handla direkt med de isländska, togo de sig för att sjelfva sända fiskareflottor till Island, och dymedelst gå de danska köpmännens näsa förbi. De franska fiskeribolagen äro dessutom väl understödda af sin regering, som har intresse af dessa färder till de nordliga hafven, hvilka alstra dugliga sjömän, dels genom direkta penningeunderstöd för hvarje person, som medföljer fartygen dels genom en hög införseltull på fisk, som införes till Frankrike med utländska fartyg. Härigenom har åter en annan svårighet beredts den isländskt-danska fiskhandeln, emedan en af de betydligaste afsättningsorterna blifvit spärrad, så att de driftigare isländningarne äfven derigenom afhållas från att nedlägga penningar på inköp af däckade fiskarefartyg. Det förderf, som den franska fiskareflottan medför för det isländska fiskeriet, är emellertid allmänt kändt och öfverklagadt, och det nuvarande Danmark får derföre bära hundhufvudet. I någon gammal isländsk lagförordning föreskrifves nämligen, att utländningar icke få fiska på närmare än fyra mils afstånd från land, och då Danmark, mot den gällande sjörätten af kanonhålls afstånd, naturligtvis icke kan genomdrifva något för isländningarne förmånligare medgifvande, vare sig af den franska eller någon annan regering, har derigenom i Island felaktigt uppstått en allmän föreställning om regeringens oförmåga, brist på god vilja m. m., utan att regeringen veterligen bekymrat sig om att vederlägga dessa falska föreställningar, genom att för isländningarne kungöra, hvilka förändringar i gällande lag den nya sjörätten emellan stater kräfver. I sednaste tid har man väl dock alltmer och mer i Island kommit till insigt om omöjligheten att på diplomatisk väg utöfva någon ändring i gällande bruk, och vältaliga röster höjas, för att uppmuntra till utrustandet af en däcksflotta till täflan med fransmännen, men man saknar härtill medel inom landet och den sväfvande författningen för-

svårar äfven mått och stegs vidtagande i denna rigtning från det offentligas sida. Ehuru en lifsfråga för landet, har denna fråga derföre ännu icke tagit något steg framåt, och den har säkerligen en lång tid för sig, innan den ledes till ett lyckligt slut. Derhän hafva de fordna, okloka och sjelfsvåldiga styrelseåtgärderna fört landet. Minnet och känslan af detta bidrager emellertid att bland isländningarne nära en afvoghet mot Danmark, hvilken endast undantagsvis kan skrifvas på illviljans räkning. De tillfälliga retelserna, när de utländska fiskarefartygena lägga sig för nära in på fiskarebankarna under land, eller plundra ejdervarpen eller tillåta sig andra friheter, som hvarken isländningarne sjelfva eller den danska regeringen kunna förhindra, utgöra glödande kol, hvilka bidraga att hålla sinnena i spänning.

Men vi lemna för denna gång detta ämne och säga äfven farväl till den trefliga Sira Bjarni i Stafafell, önskande honom af hjertat, att han för framtiden utan vidare förargelser må få spisa sina präktiga ejderägg och hösta inkomsten af de mjuka ejderdunen. Men efter talet kommit på ejderdunen, vilja vi anmärka följande. I anledning af ejderfågelns talrikhet kring Islands kuster — man ser ofta hundrade i flock, som vid ebbtiden ligga efter stranden och söka sin föda af de förträffliga musslor och snäckor, som hvimla i tången — saknas sällan ejderdunsbolster som täcken åtminstone, i de bæ'er der en resande *kan* söka sig nattqvarter, eller ersättes af dunen af svanor eller andra sjöfåglar, hvilka äfven lemna ämne till förträffliga underbolster, så att på sjelfva sängställets beskaffenhet är sällan något att klaga. Likväl måste det, när andra omständigheter tagas med i beräkning, under en resa i Island vara af stort behag och äfven nytta att för nödfall föra tält med sig. Detta ansåg jag för min ensamma person icke af nöden, men saknade det stundom, och vill derföre tillråda den eller dem, som möjligen äro hågade för en sommartur i Island att förse sig med ett litet tält. Likaså är det nästan nödvändigt att föra någon kost med sig. Under en 10—12 timmars färd kan man ofta icke anträffa någon boning, der renlighetskänslan tillåter

att köpa mat. Obekant med detta förhållande slet jag i början litet ondt i den vägen, ty det kan dock vara nog långt att efter en icke så riklig frukost af rökt fårkött, bröd och litet kanske icke så väl beredt smör färdas till häst hela dagen på en kopp kaffe, hvilken man nästan allestädes kan få. Matbordet står icke heller dukadt, såsnart man kommer till byn om aftonen. Är det risgrynsvälling, man skall vänta på, behöfver den visst sina trenne timmars kokningstid, förberedelserna inberäknade; — åtminstone har det förefallit mig så. Stundom skall kanske lammet slagtas först också, åtminstone på hösten, när denna spis brukas. — Alltnog, det är bäst att hafva litet smör och bröd i väskan; det lärde jag under min fjorton dagars färd från Reykjavik till Berufjord att inse. Och anmärker det för blifvande islandsfarares räkning, ehuru det för allmänheten i öfrigt icke kan hafva synnerligt intresse.

Men ännu ett ord om ejderfåglarne! Dessa äro fridlysta för jagt och fångst öfver hela landet, och så snart de häcka på någon holme vid hafskusten, hvilket är det vanliga, emedan endast enstaka par förvilla sig upp i land, utgöra de ägg, som de der lägga, jordinnehafvarens egendom, likasom det dun, som honan under liggtiden plockar af sig och lägger kring äggen. En ejderhona lägger 4—6 ägg i första kullen, och när dessa jemte dunen borttagas, lägger hon ytterligare 3 till 4 och plockar af sig nya dun till boets utfodring. Dessa kan man visserligen äfven taga bort, och hon lägger då ånyo en kull, men denna gång måste hanen äfven bidraga till boet. Denna beskattning är derföre för stark. Till följe af det fredande ejderfågeln åtnjuter, blir honan stundom så tam, när hon ligger på ägg, att man kan stryka henne med handen. Vidö vid Reykjavik är den största ejdervärpholmen i Island; den lärer ge rätt betydliga inkomster i ägg och dun. Ett skålpund rensad ejderdun kostar i Island 13 till 14 rdr. Årliga utförseln är 5—6,000 skålpund. Man berättar, att ejderhonan lär sina ungar simma på det sättet, att hon tar dem på sin rygg och för dem ut i sjön, samt derpå sjelf dyker, då de små bli liggande

på vattnet och naturligtvis straxt börja att kafva, för att komma fram.

I Stafafell var den egentliga bæ'en tillbygd med ett trähus, som brukades som sommarboning. Det innehöll en liten dagligstuga för väfstolar och andra till husgerådet hörande saker, samt ett litet gästrum. Med undantag af en del kyrkor, var detta det första trähus jag sett i landet, sedan jag lemnat handelsplatsen Eyrarbakki. Men man får icke göra sig någon hög föreställning om dess utseende, hvad byggnadssättet angick, ty ett dylikt hus är ingalunda uppfördt af *timmer;* nej, deraf består endast sjelfva stommen, föröfrigt utgöras väggarne, likasom i kyrkorna, endast af bräder eller tunn plank med brädtak, alltsammans utvändigt tjärstruket och invändigt omåladt. Boningen är luftig, till och med som sommarboning, men den är åtminstone litet torrare än bæ'en. Beträffande dessa sednares byggnadssätt, till hvilket jag tar mig anledning återkomma med några ord, är det anmärkningsvärdt, att man i Island icke känner till bruket af *näfver* till taktäckning. Man lägger derföre torfven närmast på brädtaket, på sin höjd med litet strå eller ris under, hvaraf följden naturligtvis blir den, att vid ihållande regnväder — och sådana saknas icke i Island — regnvattnet rinner in på alla håll och gör fuktigheten olidlig och omöjlig att bortdrifva, äfven i de i öfrigt bäst inrättade bæ'er. Af denna starka fukt bli till och med möblerna inom några få år angripna, och man finner sålunda, hvad jag visst också förut har anmärkt, att om det nuvarande byggnadssättet från en sida sedt är billigt, är det åter från en annan dyrt, orimligt dyrt, ty inredningen af ett hus måste förnyas hvart femtonde eller tjugonde år. På Færöarne lärer näfver brukas till taktäckning under torfven, och husen stå derföre också derstädes mycket längre. När man går till hvila i en isländsk bæ, slår fuktigheten ned på kroppen, så att man tror sig nästan ligga i en sjö. Gikt och rheumatism höra derföre också till de vanligaste plågor der i landet.

Kyrkan vid Stafafell var ett obetydligt jordhus, omgifven af en liten mur eller vall af torf eller sten, jag mins

icke rätt hvilket. Jag befann mig vid detta ställe på en söndag och, stående på en liten grön kulle på den endast några få steg rundtom kyrkan utsträckta kyrkogården, åhörde jag sången af den församlade menigheten, hvilken visserligen var ringa i tal, men hvars andäktiga röster tycktes utvisa, att de inom sig kände bekräftelsen på de orden: "der två eller tre äro församlade etc." Solen lyste klart och vänligt den dagen, och allting utomkring var så tyst och stilla; endast en sakta hvisslande spof lät höra sig nere på ängen. På något afstånd låg det blåa, glittrande hafvet, och framför mig reste sig den skarpa och taggiga bergrygg vid Almannaskard, som jag dagen förut lemnat. Dess mot hafvet utskjutande kant höjde sig i en treklufven spets, nedanom hvilken en snöhvit sky lagt sig så lätt, som om den varit buren af vinden, hvilket den väl också i sjelfva verket var, ehuru den för tillfället lagt sig litet till ro under fjälltoppen. En sådan vy och en sådan dag tillhöra de stunder, som alstra kärlek till det land, som föder dem, — och af sådana stunder har jag upplefvat många i Island.

Mellan Stafafell och *Hof* i *Alftafjord* hade jag att åter tillryggalägga ett stycke fjällväg, öfver den s. k. *Lónsheidi* eller Lónsheden, en väg, som om den också till en början var litet brant, likväl var temligen god, i jemförelse med hvad jag sedan fick erfara i den vägen. Dessutom var den ganska pittoresk, för så vidt jag kunde skönja detta genom den dimma, som insvepte mig, så snart jag kom ett stycke upp på fjället. Vid sidan af en dylik väg, hvilken går i mer eller mindre zigzagböjd linie upp mot fjällryggen, strömmar nästan alltid en strid fors, som skurit sig djupt ned emellan branta bergväggar och vid vägens krökningar låter se sina skummande böljor. Dessa forsar få sin näring uppe hos de afsmältande snöfonnerna på fjället, och deras vattenmassa vexlar naturligtvis derföre efter årstiderna, men äfven om vattenmängden är ringa, ger forsen till följe af sin betydliga längd alltid ett starkt dån eller brus ifrån sig. Deraf följes man flerstädes, när man rider öfver en hed eller bestiger en fjällsluttning eller dylikt, och man kan derföre med skäl säga, att skogens sus

ersättes i Island af forsens. Dess dån är det enda, som bryter tystnaden på de ödsliga fjällhedarne.

Island är, som jag förut anmärkt, ett så godt som skoglöst land. På några få ställen förekommer visserligen en buskaktig skog, hvars grenar kunna resa sig något högre än ryttaren, som rider genom densamma; högst undantagsvis finnes en skogsfläck med trädartade stammar, såsom vid *Hallormstadir* i *Fljótsdalen* i östra delen af landet; vanligtvis utgöres den befintliga skogen endast af ett lågt ris, om hvars beskaffenhet man väl kan behöfva sin följeslagares upplysning, när han säger: detta kalla vi skog! Men äfven denna s. k. skog är sällsynt. Jag hade knappt sett något deraf, så långt berättelsen om min resa nu gått. Med hvad jag vill säga är, att ehuru uttrycket: *ett skoglöst land!* synes i sig innebära något nedslående, är detta dock långt ifrån fallet med Island. Vår landsman, Uno v. Troil, yttrar visserligen i sin berättelse om Island, att der finnes intet träd, hvarunder oskuld och vänskap kunna träffa tillsammans. Man saknar der dock icke skogen. Detta kommer sig naturligtvis af den isländska naturens beskaffenhet öfver hufvud. När man till exempel står på en höjd och på ett par mils afstånd ser ut till ett fjäll med sköna former, bepensladt med sin djupblå sommarfärg eller inhöljdt i sin snöhvita vinterhufva eller bepurpradt af solen eller aftonrodnaden, kan man naturligtvis icke komma att tänka på bristen af skog. Ser man åter ut öfver en med ett fint, grönt grästäcke belagd äng, der inga grå, vanprydande gärdesgårdar förtager utsigten, men hvarest deremot en elf slingrar fram eller en insjö uppslår sitt klara öga, kan man icke heller komma att tänka på denna brist, ty på en sådan mark är ju icke ens hos oss skogens rätta hemvist. Vid åsynen af de stora grusöcknarne, om hvilka man känner, att de periodvis öfversvämmas af de förödande jökelvattnen, kan icke heller tanken på skog uppstå, lika litet som då man står inför ett stelnadt lavafält. Skådar man åter upp mot fjällsluttningarne, hvilka egentligen skulle vara skogens hemvist, äro de antingen betäckta med en så lefvande matta af gräs och blomster, att man icke ens

der kan tala om ödslighet till följe af skogsbrist eller också äro de så stela och otillgängliga, att det vore barnsligt att förutsätta en skogsväxt på dem. Hvart man således vänder sig, finner man en ersättning för den bristande skogen, och hufvudintrycket blir derföre det förut nämnda: man saknar den icke. Snarare skulle man nästan tycka sig förnärmad, om skogen skulle komma och stänga utsigten, som oftast är både skön och lärorik. *Der* skogen växer, på fjällens eller hedarnes sluttningar, liknar den också till följe af sin busk-artade form mera en mossig matta än en skog; man har allestädes utsigt öfver densamma och dermed känner man sig nöjd. Tanken på skogsbristen undantränges således af landets storartade natur, det är saken. Visserligen kunde man önska litet skog på de grusiga och kala höjderna kring Reykjavik, men der härja ju hafsvindarne så mycket, att man knappast kan begära, att skogen der skulle trifvas, såsom den sannolikt heller aldrig gjort.

Men måhända får jag nu föra läsaren ned från den dimomhöljda Lónsheden. Vi komma då först ut i en bassinformig dal, som fortsätter i en sandfylld ränna, för att efter någon stund öppna sig mot slätten i det inre af Alftafjorden. Mot denna dal, som, sedd i dimman, tyckes förgrena sig i flera smådalar, vetta resliga, öfverhängande bergväggar. Bland dessa befinner sig en, som är rundskuren, och hvilken genom anordningen af de bågformigt utspringande trapplagren, hvilkas mellanrum är utfyldt med bergskred, och af hvilka hvart och ett öfverliggande drager sig tillbaka från det underliggande, fullständigt påminner om formen af en ofantlig krinolin, hvars jättelika bärarinna från hjessan ända till medjan för tillfället var höljd i en mystisk, för blicken ogenomtränglig sky. Utsigten öfver den af holmar och öar prydda Alftafjorden är ganska vacker. Efter en kortare ridt från heden uppnådde jag Hof's prestgård, och som erfarenheten redan lärt mig, att icke fästa för stora förhoppningar ens vid en prestgård, höll jag naturligtvis äfven härstädes till godo, hvad huset bjöd. Man torde knappast göra sig skyldig till en ohöflighet mot det täcka könet, om man skrifver den

rådande osnyggheten i flertalet af bæ'erna på de isländska qvinnornas räkning, ty onekligen råder hos dem en brist på uppfattning af sitt kall i detta hänseende. Men härom är kanske redan nog taladt.

Värden i Hof, den beskedlige presten, Sira *Thorarinn*, hvilken jag framdeles lärde känna, var för tillfället icke hemma. Jag afbidade icke heller hans ankomst, utan fortsatte följande dag min väg i sällskap med en vägvisare, som jag här legde för längre tid, emedan jag nu var kommen till en trakt, der jag ville uppehålla mig något och sålunda hade beqvämare af att nyttja en ständig följeman, än att lega en dylik för hvarje dag såsom hittills. Denna följeman erhöll jag för det goda priset af 2 riksdaler om dagen, hvarvid han sjelf höll sig häst, och enligt öfverenskommelse äfven kost, hvilket sistnämnde dock är en skenbestämning, emedan följemannen lefver gratis, der den resande bor. — Daglönen för följemän är föröfrigt högst olika i Island, ty inga gästgifvaregårdar finnas, der man mot en billig taxa har rättighet att erhålla följeman, hvilket är en temligen stor brist, liksom bristen på värdshus. Om man genom någon känd person kan betinga sig en vägvisare, kan man dock i allmänhet äfven under nuvarande förhållanden få dem för godt pris, t. ex. 3 till 4 riksdaler om dagen, då vägvisaren håller sig sjelf häst, men naturligtvis måste han äfven hafva betalt för återfärden, som också kostar honom en dag, om den kostat honom en dag bort. Men man kan också bli oförskämdt prejad, om man är allena med bönderna. Jag har sålunda fått betala ända till 14 rdr för en dag, då likväl min vägvisare fått offra den följande dagen, för att nå tillbaka till sitt hemvist. Men det erkännes villigt att detta hör till undantagen, hvilket väl dock till en del kommit derutaf, att jag såsom förut är nämndt, haft anbefallningsbref till framstående personer på min led, hvilka med särdeles välvillighet bemödat sig att äfven i fråga om aflöningen till vägvisaren lätta den resandes bördor.

Denna dag anlände jag från Hof till Berufjord; jag färdades dervid först efter stranden af Alftafjorden der, såsom skäligt var, en flock svanor lågo och plaskade — Alftafjord

betyder ju detsamma som Svanfjorden — och sedan upp öfver en lägre berghals som skiljde denna fjord från den norr derom belägna Hamarsfjorden. Till denna bör man egentligen komma vid ebbtiden, emedan vägen ligger genom densamma, rätt öfver fjorden, såvida en betydlig omväg skall undvikas, men som floden redan stigit betydligt, när jag anlände dit, måste jag först rida ett godt stycke i vattnet efter den steniga hafsstranden och sedan under stigande flod passera den ¼ timmas väg breda fjorden, der vattnet steg hästen till bogen. De äro i allmänhet låga, de isländska hästarne; de räcka till bröstet, icke till axlarne på en fullväxt karl; de äro också ganska korta, men kunna icke förthy lägga i väg, som man säger, med en betydlig fart, och de äro särdeles makliga att rida på, antingen de gå i passgång eller galopp. Alla äro likväl icke af naturen passgångare, utan de måste vänjas dertill, hvilket med en del dock aldrig lyckas. En passgångare värderas i Island betydligt mera än en trafvare; de förra kosta 80—100 rdr, om de skola vara goda, men de sednare kunna köpas för 40—50. Undantagsvis kan en häst i Island betalas med 200 rdr, men detta anses för något så oerhördt, att man nästan anser det som en riksvigtig händelse. Om prisen således i allmänhet äro låga, gör man sig icke heller så stort besvär med sina hästar, såsom jag förut har anmärkt. Vid hafskusterna få de om vintern gå ute och föda sig af tång; i vissa fjordar, der gräsväxten är frodig i fjällen, låter man dem om vintern söka reda på under snön det gräs, som man icke hunnit skörda under sommaren, eller också skrapa de fram åt sig ljung och annat grönt i fjällsluttningarne. De föda sig sålunda på detta sätt sjelfva både vinter och sommar, åtminstone i flera delar af landet. I de strängaste vintrar kan man väl möjligen kasta till dem några strån. De föra i detta fall ett likartadt lif med fåren, hvilka också — mjölkfåren undantagna — få se sig om efter föda på egen hand året om, ehuru de om hösten uppsamlas på fjällen, hemdrifvas till byggden och efterses, att de så vidt som möjligt icke skola svälta eller frysa ihjäl under vintern. På detta sätt är man fri från att föda

dem, men man förlorar också all gödsel af dessa kreatur, hvilket är en icke ringa förlust. Hästafveln vanvårdas föröfrigt i Island, jemte mycket annat. Hingstarne gå lösa hela året, hvaraf följden blir, att intet val kan ega rum för föls erhållande, och man vet, huru mäktigt ett dylikt val, särdeles under ett par åldrar kan inverka på afvelns godhet. En annan följd af hästarnes frihet är naturligtvis att en ofantligt stor mängd föl födas hvarje år, hvaraf åter egaren af ett sto såsom ridhäst har stort mehn, eftersom han under en tid icke kan begagna densamma. Ston stå derföre också i lägre pris än hästar der i landet. För att emellertid såvidt möjligt hålla sig skadeslös i detta hänseende, låter man fölet från ett sto gå till en annan moder, som mistat sitt föl, om någon sådan finnes. Till en början är denna visserligen mindre hugad att emottaga stjufbarnet, men man begagnar sig då af det knepet att instänga dem i ett mörkt hus, der stoet icke kan se fölet, då hon snart vänjer sig att betrakta det som sitt eget. Att hästafveln skulle kunna betydligt uppbringas i Island, kan man väl icke betvifla, då man ser den styrka, snabbhet och härdighet, som redan nu utmärker de isländska hästarne. Deras antal är föröfrigt ganska stort, nämligen år 1863 i rundt tal 37,000 stycken, hvilket gör mer än en half häst på person. De äro äfven föremål för export; samma år utfördes 828 hästar från Island, mest till Skottland, äfven till Belgien; de kunna till följe af sin småväxthet med ändamålsenlighet begagnas i stenkolsgrufvorna, och användas derföre isynnerhet till detta ändamål. De isländska hästarne äro föröfrigt icke på långt när så små som öländningarne, men mindre än de norska, och i likhet med dessa tätt byggda och starka. I en del af södra Island är man nog fördomsfri att äta hästkött, hvaraf man befinner sig väl, och hvilket dessutom har den egenskapen att förläna en vacker hy. Om denna dess egenskap blir rätt känd, torde det icke dröja så länge, innan hästkött blir en eftersökt vara i alla länder, helst af det täcka könet. Kanske var det också denna spis, som förlänade våra hedniska förfäder deras i sagorna prisade vackra

ansigtsfärg, ty de voro som bekant riktiga storätare på hästkött. De katholska presternas tre bud till de omvända hedningarne vore ju dessa: att icke hafva mer än en hustru, att icke utsätta barn och att icke äta hästkött.

På denna tid af året — i medlet eller slutet af Juni alltefter den tidigare eller senare våren, — utgör det en af isländningarnes sysselsättningar att afvänja de små lammen från mödrarne, nämligen de lam, hvilkas mödrar man sedan vill mjölka under sommaren, hvars antal åter bestämmes af dem, som man anser sig kunna föda inne om vintern; — en välbergad bonde har ända till 100 mjölkfår, en rik ännu flera. Mellan Alfta- och Hamarsfjord likasom på andra ställen red jag ofta förbi dylika hjordar af små lam, hvilka sprungo omkring, bräkande i alla munarter, men städse i en ömklig ton, ropande — på sitt sätt förstås — efter mamma. Den första dagen äta de ingenting, de små; den andra dagen nästan likaså, den tredje tar väl hungern ut sin rätt och efter den fjerde, femte och sjette hafva de redan blifvit goda gräsätare. De äldre fåren drifvas nu till fjälls och ströfva vida omkring, och låta sig endast stängas af en oöfverkomlig flod eller ett isberg. Lammen vallas deremot hemma och likaså mjölkfåren, som derföre drifvas hem till gården morgon och afton. En rik man i Island besitter 600 till 900 får, hvilket sistnämnda väl är det största antal, som för närvarande äges af en person. Deremot äro kornas antal ringa der i landet, i allmänhet endast en eller två på hvarje egare, hos de förmögnare 3-, 5-, 8; större ladugårdar äro högst sällsynta.

Fårens antal voro år 1863 i rundt tal 350,000; hornboskapens 22,000.

Emedan den isländska boskapsafveln isynnerhet går ut på får, är det naturligt, att dessa skola i folkspråket hafva erhållit en hel mängd olika namn. Ett af dessa namn på får är *kindr*, i anledning hvaraf en allmänt gängse historia berättas i Island. Det hände sig nämligen en gång, att en isländsk biskop var på besök i Danmark och dervid uppvaktade drottningen, hvilken naturligtvis var en tyska. Drottningen frågade honom då på sitt modersmål: *wie viele Kinder*

haben Sie? hvartill biskopen, som förmodligen hade sina tankar hemma på sin feta afvelsgård, svarade: niohundra, Ers Maj:t! Drottningen, som antagligtvis fann detta antal temligen stort, anmärkte, att det måtte kosta något att föda en sådan skara, hvarpå biskopen åter invände, att dermed hade ingen fara, ty om sommaren födde de sig sjelfva, men när hösten kom, nedslagtades tredjeparten och åts upp. Vid detta gjorde drottningen, som var katholik, korstecknet öfver den barbariske biskopen. Denne biskop, hvars namn var Jón, hade i öfrigt det missödet att vid sitt företräde inför drottningen halka på det bonade golfvet och att dervid komma att intaga en mindre passande ställning inför majestätet; han erhöll deraf öknamnet "drottningarhlunkr"; "hlunkr" betyder enligt Jonsson, Oldnordisk Ordbog: gjenlyd fra et huult sted.

Under den korta färden från Hamarsfjord till Berufjord hade jag för ovanlighetens skull ett regnigt och obehagligt väder, hvilket lät den här något gråa trakten framträda ännu gråare. I ett dylikt väder skyndar man sig naturligtvis framåt, och jag hade derföre här icke tid till betraktelser af någonsomhelst art. Jag kunde endast förvåna mig öfver de talrika, platta, liksom murar ur jorden uppstigande bergväggar, hvilka parallelt med hvarandra afskuro min väg och hvilka utgjordes af qvarstående gångar eller f. d. *sprickfyllningar*, hvilkas inneslutande väggar, som utgjorts af en lösare bergart, denudationen för länge sedan bortspolat. När man nu från Háls' kyrka rider fram mot den udde, på hvilken *Djupivogrs* handelsplats vid Berufjord är belägen, tycker man sig nästan inträda i en ruin, der den ena parallela väggen aflöser den andra, men der tvärmurarne likväl saknas.

Vid min färd förbi Hamarsfjord hade jag föröfrigt tillfälle att betrakta en vacker örn, som helt tryggt slog sig ned på en klippa, kanske 20 steg ifrån min lilla karavan. Fågellifvet i Island företer sina egendomligheter, af hvilka jag redan berört en och annan sida. Våra vanliga hus- och ladufåglar, kråkor och skator, saknas derstädes; deras ställe intages deremot af korpen, som är ganska allmän, och hvil-

ken såsom rofdjur gör skada på lam och ejderägg, men dock lemnas någorlunda i fred af folket. Det tyckes nästan, som man hade en slags respekt för den svarte, ty man skulle lätt kunna förminska hans antal, emedan han om vintern fördelar sig på bæ'erna i landet och der lefver af afskräde, samt då naturligtvis är lätt att fälla. Han får likväl för det mesta vara i fred, oaktadt man allmänt klagar öfver hans olofliga framfart *). Kråkor och skator saknas som sagdt, men deremot är det eget att se, huru sädesärlan, den lilla fina fågeln, kan lyckas praktisera sig hela den långa vägen öfver hafvet. Af andra små sångfåglar finnas stensqvättan, en liten lärka och ett par andra arter; dessutom förekommer en trast. Den landtfågel, jag oftast såg på våren var utan tvifvel sparfven, som bekant en vadare; brockfågeln och beckasinen äro också allmänna. Flera vadare finnas dessutom. En liten fågel, som benämnes *odinshane* och som uppehåller sig vid kusten af alla vatten, stillastående som flytande, var min särskilta vän. Han är ungefär af storlek och form som en svala, men med litet vackrare färger och med simfötter. Ofta kunde man se honom komma drifvande på de gungande vågorna af en ström, der han lät sig föras efter strömmens behag, upp eller ner eller i hvirfvel.

I sammanhang med fåglarne må jag äfven omnämna de olika slag af "gräs och örter" af hvilka en hel del fina och nätta representanter finnas i Island. Den allmännaste blomma är utan tvifvel "hvit Sölöga", som den kallas, *Dryas octopetala*, hvilken anträffas allestädes både på låglandet och fjällen; den liknar hvitsippan, men dess blomma är litet större; tvenne andra, särdeles allmänna, små blommor äro *Silene acaulis* och *Statice armeria*, hvilka båda äro lågväxta och bilda mattor, och af hvilka den förra har röda blommor af storlek och form ungefär som vild neglika, den sednare är mera ljusröd och har blommor i hufvud som klöfver. *Andromeda hypnoides* är en liten krypande, ljungartad växt, som ses temligen ofta;

*) I Island går en sägen om korparne, att de om hösten samlas till ting, så kallade *hrafnating* (hrafn, isl. = korp), der de besluta om sin fördelning öfver landet för vintern.

den har små hvita blomklockor, som liljekonvaljer, men mindre och mera enstaka. Af *Gentianer* finnas i Island flera arter, en del utmärka sig genom sin sköna, rent indigoblåa färg; dessutom förekommer en röd *Sedum, gul Solöga (Saxifraga hirculus)*, den rödgredelina *Saxifraga oppositifolia*, hvilken trifves högt upp på de eljest kala fjällen och vänligt ler emot vandraren från foten af en sten eller från en berg-skrefva på den nakna marken. De isländska blomstren äro, som nämndt, för det mesta små och fina, men med vackra blommor med lysande färger. *Azalea procumbens*, röda blommor med risartad växt, utgör ett särdeles omtyckt fårbete. Den gröna mattan i fjällsluttningarne bildas af olika grässlag, blandade med de uppskjutande bladen af låg, nästan örtartad vide, grön eller gröngrå — äfven en omtyckt spis för fåren — och med litet fjällbjörk af samma dimensioner. På ängarne växa naturligtvis starrgräs. På túnen åter ett kort hårdvallsgräs, ofta öfversålladt med gula ranunkler. Likasom de ofta endast af ett ofruktbart fjällskred betäckta fjällväggarne kunna vara frånstötande ödsliga, om också storartade, så kunna de af en blomsterrik gräsmatta belagda fjäll- eller dal-sluttningarne bilda en särdeles inbjudande och vänlig nejd: detta är hufvudintrycket. Kring Djupivogr, för att åter-komma dertill, är dock i det hela litet svart, ehuru fjorden erbjuder särdeles vackra partier, hvarom mera framdeles.

Femte kapitlet.

ågot särdeles rikt land är Island icke i *mineralogiskt* hänseende. Der finnes hvarken guld eller silfver i jorden, inga koppar-, bly-, zink- eller andra malmer finnas der heller, om icke möjligtvis litet myrmalm (en art jernmalm). Några kopparhaltiga slaggstycken blefvo visserligen, enligt *Stephensen*, uppkastade ur Skaptárvulkanens krater, likasom ett mineral med något kopparhalt är funnet i svafvelkällorna vid Krisuvik. Men det är för intet att räkna. Allt hvad Island förbrukar i metallisk väg måste föras från andra länder; det är på sätt och vis en lycka för Island, att detta förbrukande är så ringa; åkerbruksredskapen äro nästan inga, eftersom man icke plöjer eller bearbetar sin jord; i de små husens byggnad ingå icke heller mycket jern; det mesta förbrukas som hästskor och söm, som spadar till att uppskära torf och till att gräfva de små kålrots- och potatesland, som sällan saknas vid någon gård, samt som dörrlås, grytor och andra dylika smärre föremål. Men ehuru Islands mineralogi står så långt tillbaka i jemförelse med dess geognosi eller bergsbyggnad, så tillhöra likväl de isländska mineralierna, ehuru få till antalet, de mera framstående prydnaderna på våra mineralogiska museer, till följe af sin vackra och utbildade form, sin snöhvita eller vattenklara färg och sitt ståtliga utseende öfverhufvud.

Under de fjorton dagar jag tillbragte vid Djupivogr, hos den gästfria familjen Weywadt, hvars hufvudman är faktor för handelsplatsen, hade jag godt tillfälle att beundra dessa naturskönheter, af hvilka de vid Berufjorden belägna klipporna vid *Teigarhorn*, vid foten af den mäktiga *Bulandstindr*, erbjuda de präktigaste exemplar. Dessa mineralier tillhöra en klass, som med ett gemensamt namn benämnes *Zeolither*, emedan de vid smältning för blåsröret bläddra ut sig och koka; de utgöras af bildningar, som uppkommit först efter daningen af den bergmassa, i hvilken de befinna sig, äro nämligen en sönderdelningsprodukt af denna. Vid Teigarhorn, en liten gård, belägen vid södra sidan af Berufjorden, sträcker sig efter stranden, ungefär en half mil i längd, en lodrät, stundom till och med öfverhängande bergvägg, hvars fot under flodtiden bespolas af vågorna; i denna förefinnas de bästa zeolitherna. Dessa ligga i ett lager af mer och mindre vittrad trapp, som man benämner trappmandelsten, emedan de håligheter, i hvilka dylika mineralier befinna sig, i det mineralogiska konstspråket blifvit kallade mandlar, till följe af sin ofta mandellika form. Vågorna, som dels dagligen spola mot bergväggen dels under vinterstormarne uppkastas af bränningarne emot de några fot från stranden tillbakadragna klipporna, sönderbryta småningom dessa, hvarigenom naturligtvis äfven mandlarne lösbrytas, hvarföre man, särdeles vid ebbtid, redan på hafsstranden kan insamla åtskilligt af de der befintliga mineralierna. Men dessa äro dock till det mesta skadade af böljslaget och vittrade till följe af vattnets och luftens gemensamma inverkan. Vill man derföre erhålla rätt goda mineralstuffer, bör man uppsöka dem i berget, det vill säga efterleta mynningen af en mandel i bergväggen och ur densamma framtaga de oförderfvade exemplaren. Dessa mandlar, som stundom nästan ega mans tjocklek, åtminstone i sin längre diameter, äro dock temligen spridda, men så lönar sig deras efterletande också så mycket bättre. De äro i sitt inre fyllda med en röd, klibbig lera, i hvilken de utmärkta zeolithkristallerna skjuta in från alla håll af mandelns väggar, tätt omgifna af den röda lermassan, hvars

sorgfälliga aftvättning är af nöden, om man vill se mineralet i sin glans.

Det ligger något på en gång intagande och upplyftande i åsynen af en vacker och väl utbildad kristall. Det skapande lifvet framträder här under en så enkel klädnad, att man nästan tycker sig ha det på sin hand, som man säger, men hur man vänder och vänder på klädnaden, får man ändå till sist erkänna, att man här står inför samma outgrundliga skaparekraft, som danat blommans konstrikare skrud och som gifvit menniskosjälen vingar. Kristallformen är den enklaste form, hvarunder det bildande lifvet framträder, men krsitallformen är i sig sjelf likaså bunden, som någon annan af sinneverldens lifsformer. Ja, kristallformen ger just genom sin enkelhet och mathematiska noggrannhet det bästa bevis för individualiteten eller egendomligheten af dessa former. *Natura non datur saltus* — intet språng finnes i naturen — är en gammal, ofta upprepad sats, utsprungen från någon theoretiserande hjerna, som icke tagit verkligheten med i beräkningen, men denna sats får isynnerhet i mineralriket sin klara och ovedersägliga vederläggning; — och dock har denna sats just i de nyaste tider lagts som grundsten för uppförandet af ett system, som nu gör sin rund kring verlden, som ett mönster af snille och förträfflighet, vi mena det Darwinska utvecklingssystemet. Om icke något språng funnits i naturen, hvarföre skulle naturen då icke kunna bilda till exempel en kalkspatkrystall, hvars hufvudaxel — den linie, som man tänker sig förena tvenne diametralt motsatta punkter af kristaller — stod i ett förhållande hvilket som helst till biaxeln — en linie af samma beskaffenhet, vinkelrät mot den förra? — Naturen kan nämligen icke bilda andra kalkspatkrystaller, än dem, i hvilka hufvudaxeln är ett visst, bestämdt antal gånger större eller mindre än biaxeln. Den kan sålunda icke bilda en kalkspatkrystall, der hufvudaxeln och biaxeln äro lika långa, eller der hufvudaxeln förhåller sig till biaxeln hurusom helst, utom tvärtom är detta förhållande högst inskränkt och begränsadt; all tillfällighet är med andra ord utesluten. Och dock måste man erkänna, att det mången

gång är ett *behof* för kalkspatkrystallen att icke blifva fullt så lång, som den efter sin lag måste blifva, emedan den till exempel i det fallet icke får rum i det hål i berget, i hvilket den börjat att kristallisera. Och tillvaron af ett behof är ju enligt Darwin tillräckligt, för att naturen moderligt skall taga itu med att afhjelpa detsamma. Men hur gör naturen med kalkspatkrystallen, när den blir för lång för det rum, i hvilket den kristalliserar? Jo, hon bryter den helt simpelt af, och detta kan just icke kallas att uppfylla det skapade väsendets behof af utveckling, ty det är ju raka motsatsen. Samma lag, som kalkspaten i detta fall är underkastad, gäller föröfrigt inom hela mineralriket, öfverallt är språng i kristallbildningen, och man ser således af detta enda exempel vid jemförelse med den Darwinska utvecklingstheorien, huru vidt theoretiska hugskott kunna göra våld på verkligheten. En utmärkt vetenskapsman fällde engång ett yttrande i anledning af orakelordet: natura non datur saltus, hvilket jag tar mig friheten att här anföra. Han sade nämligen, att honom föreföll det, som om redan *menniskans gång* vore ett fullgiltigt bevis emot denna sats, ty hvarje steg är ju egentligen intet annat än ett språng; mellan fotens upplyftande och dess nedsättande ligger ett *öfverhoppadt* mellanrum, såväl af rum som af tid; der ligger ett ständigt afbrott i den kontinuitet, hvarmed en menniska föres framåt genom sin gång, framåtskridandet sker således genom hopp eller saltus.

Men vi förvilla oss kanske för långt från vårt ämne, och taga derföre återigen vår utgångspunkt vid den mineralrika bergväggen vid Teigarhorn, för att derifrån göra en annan utflykt af alldeles praktisk natur, nämligen uppåt den väldiga pyramiden Búlandstindr, som reser sig framför oss med en spets, hvilken i bokstaflig mening når skyn, ja, till och med ofta sträcker sig upp öfver dess kalla omfamning. I dag är den dock skyfri, solen står klar på himmelen och vädret är stilla, så att vi utan fara kunna börja färden ditupp. Jag skall dock icke föra läsaren ända upp på toppen, af det enkla skäl, att jag aldrig sjelf kom så långt, men ett stycke på vägen, ungefär två tredjedelar af de 3,388 foten

från sjön till toppen kan jag föra honom *). Búlandstindr är den yttersta, framskjutande toppen af fjällryggen, efter södra kusten af Berufjord, hvilken längre in är skuren i flera spetsar, der snömassor hvila i klyftorna; på sjelfva Búlandstindr saknas dessa; den är väl också för brant, för att de om vintern skulle kunna lägga sig i större mängd, och de smälta derföre snart bort om våren. Sedd ifrån ändan af fjorden har detta fjäll nämligen utseende af en tresidig pyramid, uppbyggd af lager på lager och slutande i en spets. Aldrig kan hafvet taga sig så godt ut, som när man ser dess blåa, i solbelysningen glänsande yta från en höjd af ett till tvåtusen fot. Den sargade fjällryggen på andra sidan om den trånga fjorden, hvilken inåt land reser sig i det 3,499 fot höga, snöiga *Kistufell* låter också se sig från sin granne på södra sidan fjorden. Elfven nere i dalen bildar en bred silfverstrimma på grön botten, såsom dessa strida elfvar alltid göra, när de ses från en större höjd. Uppstigandet för en dylik "tindr" fordrar dock sin möda, såsom skäligt är. Sedan man dels till häst, dels till fot nått ett stycke uppför fjällsluttningen, stiger man upp genom ett så kalladt "gil" eller en af en vårbäck bildad urgröpning i fjällsidan; detta "gil" är smalt och djupt, fullt med sten, på hvilka man vandrar uppåt liksom på en trappa, derefter kommer man till en något utskjutande "hals", der man kan pusta litet, om man så tycker, sedan börjar vandringen uppför de på hvarandra följande trapplagren; detta går väl så länge man vandrar på skredet, men allt emellanåt kommer en så godt som lodrät vägg, uppför hvilken man måste klättra. Man gör då bäst, när man kommit upp för två eller tre dylika väggar att af några stenar bilda sig ett litet märke, för att kunna se, hvarest man skall gå ner, ty det är icke sagdt, att bergväggen låter sig bestigas på hvilken punkt som helst. Tvärtom måste man dervid göra ett noggrannt val, hvilket också

---

*) På resan medförde jag visserligen en aneroid-barometer, tillverkad af Holst i Köpenhamn, men denna befanns vid användandet oduglig, emedan index-skifvan icke var fästad, utan vände sig rundt och sålunda icke medgaf någon bestämd utgångspunkt för höjdmätningar.

leder den vandrande kors och tvärs under färden uppåt. Vid färden uppför Esjan från Esjuberg till exempel kan man rent af löpa fara att icke återfinna någon nedstigningspunkt efter de öfversta, derstädes särdeles brådstörta lagren af ett par hundra fots höjd, om man icke på det sättet utmärker uppstigningslinien. Ty det är naturligtvis alltid mycket värre att göra sitt val af väg vid nedstigandet, då de framskjutande branterna hindra vandraren att se den nedanför belägna fjällsluttningen, än vid uppstigningen. När jag kommit ett godt stycke väg uppför Búlandstindr, erhöll jag ett par vägvisare, förutom min egen, som jag icke väntat mig. Der gingo nämligen ett par gumsar och luftade sig, och när de uppåtsträfvande vandrarne nådde dem, togo dessa det förmodligen som en vink att gå vidare, ty de började dervid att fortsätta sin vandring uppåt, hvilket de onekligen gjorde med långt större färdighet än jag och min följeman, men de valde dock alltid så goda "pass", om jag så får kalla det, uppför branterna, att vi funno skäligt att följa dem ett godt stycke väg.

Såsom jag nämnt, kom jag icke upp på toppen af Búlandstindr, emedan solen började att dala, då jag ännu hade omkring tusen fot qvar, och emedan jag skulle hafva gjort en stor omväg, för att bestiga den återstående, på den sida der jag befann mig, otillgängliga delen af fjället. På den höjd, till hvilken jag hade kommit, ansåg jag det dock märkligt att finna lager af utpräglad lavastruktur i fjället, ty Búlandstindr är ingen vulkan, — sådana finnas icke på östra kusten af landet; — detta fynd bevisar således, hvad man visserligen redan förut allmänt antagit, men hvaremot dock stämmor höjt sig i sednaste tid, nämligen att trappformationen icke är främmande för vulkanismen, ehuru den tid, då trapplagren uppträngde i glödande tillstånd ur jordens inre, är långt aflägsen och dessutom sannolikt försiggått under hafvets yta. Dessa lager i Búlandstindr anträffades emellertid, såsom nämndt, i de öfre och således yngre afdelningarne af trappformationen. Men äfven i de äldre afdelningarne af den-

samma erhåller man så giltiga bevis på lagrens fordna smälta beskaffenhet, att man knappast kan tvifla derpå.

Det är eget nog att vandra efter en fjällsluttning i Island, äfven om man icke stiger upp eller ned för densamma, utan går längsefter, följande ungefär samma höjdlinie. På ringa afstånd framför vandraren kan sluttningen synas jemn och slät, om också litet vågig, men när man går framåt och tycker sig skola kunna utan svårighet "hålla kurs" eller gå rakt fram, mötes man plötsligen af ett djupt nedskuret "gil" eller en klyfta, der en forssande bäck skummar fram, hvilken ofta kan nödsaka till betydliga omvägar. Detta iakttog jag till exempel vid foten af Búlandstindr, der Búlandsån skurit ner sig mellan lodräta väggar bortåt 100 fot djupt, äfvensom på andra fjällsluttningar i denna del af landet. Det är det tvära och afbrutna, som så mycket utmärker den isländska trappformationen, likasom äfven fjällsluttningarne och till och med de lägre bergsluttningarne till det mesta äro särdeles branta, hvilket, såsom förut är nämndt, kommer sig derutaf, att de i allmänhet bildas af bergskred, hvilket, om också gräsbeväxt, ju enligt sin natur intar ett brant läge. Värst att bestiga äro de oftast vegetationslösa skred, som bestå af trachytiska bergarter; man har der icke någon omvexling af skred och lager, ty dessa bergarter ligga icke i trappform, utan der de förekomma är hela bergväggen betäckt med ett ras af löst liggande stenar, vid vandringen uppför hvilka man i ordets egentliga bemärkelse ofta kan få taga två steg tillbaka, när man tar ett steg fram. Ett dylikt skred — i Island benämnas de ofta Raudarskrida, emedan stenarne hafva en rödaktig färg och således sticka af emot den blågrå trappen — finnas äfven i närheten af Djupivogr. När jag skulle uppför detsamma, för att finna det fasta berg, som var dess utgångspunkt, tog jag först, för att undvika skredet, vägen genom ett "gil", der en trappgång skar den trachytiska bergarten, men här var svårt att taga sig fram, ty man måste stundom krypa både på händer och fötter och var ändå icke så alldeles viss om att kunna hålla sig fast eller svänga sig öfver från den ena afsatsen till den

andra — det gjorde skäl för namnet "illagil", som jag sedan fick höra det benämnas — men när jag från "gilet" tog vägen ut på sjelfva skredet, kunde jag der endast med nätt nöd bibehålla fotfästet, ty de lösa stenarne rasade undan för hvarje steg. Dessa korta notiser, med hvilka jag icke längre skall trötta läsaren, gifva måhända ett litet begrepp om vanskligheten att färdas hastigt framåt uppför eller utefter ett isländskt fjäll. Gemenligen åtgår också större delen af dagen, om man skall bestiga ett fjäll på ett par tusen fots höjd och se sig något omkring der. Denna höjd hos ett fjäll — af två- eller tretusen fot öfver hafvet — är visserligen icke så betydlig, i jemförelse till exempel med de alpiska fjällen, och till och med Kölens och Dovrefjälls toppar nå stundom en betydligare höjd; men om vi besinna, att dessa uppstiga från ett platåland, som redan uppnått några tusen fots höjd, då deremot de isländska fjällen ofta uppstiga direkt ur hafvet, så förändrar detta förhållandet betydligt. Om man till exempel, för att komma till foten af ett fjäll om femtusen fots höjd öfver hafvet, först måste bestiga en af lägre bergshöjder och dalar omvexlande höjdplatå af två tusen fots höjd, så blir naturligtvis detta fjäll, i förhållande till den uppnådda ståndpunkten på höjdplatån, icke högre än ett fjäll af tretusen fot, som uppstiger direkte ur hafvet. Belägenheten af de isländska fjälltopparne — de flesta och anmärkningsvärdaste af dem träffas vanligen vid eller i närheten af hafvet, ty det inre af landet utgöres, såsom förut blifvit anmärkt, till största delen af en höjdplatå, från hvilken jöklarne resa sig — förklarar det jättelika utseendet, äfven af ett jemförelsevis lägre fjäll.

En vandring upp till den åsformiga fjällryggen på sidan af Berufjorden ger ett begrepp om den starka denudation eller afnötning, som dessa fjäll i tidernas lopp varit underkastade. Den sargade ryggen, hvarest än ett stycke af ett trapplager, än ett dito af en gång, än af ett mandelstenslager utgör den öfversta betäckningen visar bäst, hvilka ytförändringar denna bergmassa undergått sedan dess bildning. Ryggen är också nu så skarp och kantig af små, utskjutande tinnar, att man

icke annat än undantagsvis kan vandra längs efter densamma. Af de öfversta berglagren, hvilka vid sin bildning legat utbredda i horizontala eller nära horizontala lager, återstå nämligen nu endast spridda fläckar; allt det öfverliggande har blifvit bortfördt. Om orsaken till denna denudation skola vi straxt tala några ord.

Det är bekant, att *dalar* eller dalgångar kunna uppstå på tvenne väsentligen olika sätt. *Antingen* derigenom att en insänkning eger rum i jordskorpan, till exempel till följe deraf att ett lager, som ursprungligen legat horizontalt, böjt sig, hvarvid en dal kan uppkomma så väl i fördjupningen mellan de upphöjda delarne af jordlagren som efter deras rygg, om de nämligen der brista, *eller* genom denudation, då rinnande vatten, skridjöklar eller andra krafter söndermala och bortföra under form af sten, grus och ler, hvad som engång utfyllt dalen. Det förra slaget af dalar benämnes elevationsdalar, det sednare denudationsdalar. Till det sednare slaget höra dalgångarne i Island, såsom man isynnerhet tydligt kan iakttaga i fjordarne på ostkusten af landet och de mot dem utmynnande dalgångar, Berufjord, Reydarfjord, Seydisfjord m. fl. De bergväggar, som innesluta dessa dalgångar — sjelfva fjordarne äro naturligtvis intet annat än de under vattnet fortgående förlängningarne af dalgångarne — äro nämligen alla tvärt afskurna, dess lager äro således icke böjda, utan bibehålla efter hela sin utsträckning ett parallelt läge, och de lager, hvars utgående ändar bilda fjällsidan på ena sidan om fjorden fortsätta, åtminstone i stort taget, på den andra sidan om densamma. Ännu tydligare än i de något breda fjordarne kan man se detta i de smärre "gil", som här och hvar utmynna mot fjordarnes dalgångar. Isynnerhet i Seydisfjord erinrar jag mig hafva på södra sidan af fjorden sett dylika "gil", der hvarje i dagen framträdande trapplager på den ena sidan om "gilet" passade in emot de på den andra sidan befintliga lagren. De skarpa och sönderstyckade, såväl som de mera milda och afrundade konturerna af den isländska trappformationen, kan man helt och hållet tillskrifva denna denudation.

Den förnämsta och egentliga orsaken till denna stor-artade denudation kunna vi med all visshet tillskrifva en forntida större utsträckning af snöfjällen och de dem åtföljande skridjöklarne. Nästan hvarje lägre belägen fläck af landet, der fast berg framträder, bär spår af dessas afnötande inverkan. Men då vi säga "forntida", så förstå vi dermed en tidsålder, som, enligt hvad man hittills känner, troligen ligger före menniskoslägtets framträdande på jorden, nämligen den afdelning af den post-tertiära tiden, som benämnes den *glaciala* eller *is*-tiden. Af vissa förhållanden inom de norra delarne af Europa och Amerika har man kunnat sluta till, att en dylik geologisk tidsålder verkligen existerat på jordklotet, men de så tydliga spåren deraf i Island har man, såvidt jag vet, ännu icke tillräckligt framhållit, och det är derför jag här velat närmare fästa uppmärksamheten på dem. Dessa spår kan man redan iakttaga på de lägre höjderna kring Reykjavik, der de utgöras af små, grunda, med hvarandra för det mesta parallela repor på den i dagen framträdande bergytan. Dylika repor bildas nämligen af skridjöklarne på det underliggande berget genom de i deras ismassa infrusna eller inklämda stenar, som med isen föres fram öfver dalbottnarne. Vi erinra oss nämligen från det föregående, att en skridjökel genom hela sin massa *skrider* fram, att det således icke blott är dess nedersta ända, som är stadd i en framåtgående rörelse. Det är dock isynnerhet på de från fjordarnes inre ändar uppstigande hedarne eller bergpassen, som man tydligast kan iakttaga spåren af jöklarnes verkningar. Reporna saknas nämligen här aldrig på de fasta bergytorna och de gå alltid parallelt med dalgångens rigtning, hvilket ju också varit skridjökelns rigtning under dess framglidande. Denna parallelitet är här särdeles i ögonen fallande, emedan dessa bergpass ligga något djupt emellan de omgifvande bergtopparne, hvarföre deras rigtning alltid är fullt bestämd, så att man redan på förhand kan säga, hvilken rigtning reporna skola ega, en förutsägelse, som alltid slår in. Likasom ytorna af de fasta bergen, så äro äfven de lösa stenarne ofta repade, och gifva således äfven bevis för jöklarnes forntida ut-

sträckning. Dessa repor har jag mångenstädes i landet iakttagit, särdeles tydligt på den s. k. *Fjardarheidi*, hvaröfver den allmänna farleden går till Seydisfjord, likaså på *Kskifjardarheidi*, nordvest om fjorden af samma namn. De vackraste reporna fann jag dock på hedarne å ömse sidor om elfven *Blandå* i nordvestlandet efter vägen från Mælifell öfver Stórisanden; de voro der temligen djupa, utpräglad rännformiga, nästan som utdragna med en hyfvel, samt parallela med hvarandra och med dalgångens rigtning *). Jemte repningen följer äfven en afrundning, stundom nästan polering af bergytan, hvilket allt sammanfattas under benämningen *friktions-* eller *gnidningsfenomenet*, af lätt insedd orsak. Om icke de lågländta delarne af den isländska trapp- och palagonitformationen vore i den grad grus- och sandbetäckta, som de äro, skulle man allestädes kunna uppvisa tillvaron af friktionsfenomenet, men genom denna betäckning äro bergytorna till stor del undandragna våra blickar. Det vackraste exempel på afrundade bergytor — schweitzarne kalla dem *roches moutonnées* — har jag sett efter norra stranden af inre delen af Reydarfjord i ostlandet efter vägen, som leder fram emot *Hólmar*. Bergytorna äro der alldeles afrundade ända från stranden och ett godt stycke upp mot fjällväggen. Det är utom allt tvifvel, att en skridjökel derstädes skjutit fram sin väldiga ismassa. På dessa "roches moutonnées" vid Reydarfjorden hvilar föröfrigt en rullstensås, hvilket utgör ett ytterligare bevis till de förut framlagda på rullstens- eller sandåsarnes nära sammanhang med skridjöklarne. Dylika åsar, hvilka i Sverige mångenstädes på slättlandet utgöra framstående företeelser, (till exempel Långåsen mellan Upsala och Stockholm, Enköpingsåsen, Badelundsåsen vid Westerås, Kungsörsåsen m. fl.) anträffas äfven här och hvar i Island.

För att kunna göra sig en rätt föreställning om Island i dess nuvarande gestalt, är det alldeles nödvändigt, att man

---

*) Stundom kunna äfven reporna korsa hvarandra på så sätt, att en del äro parallela sinsemellan och en annau dcl parallela sinsemellan, hvilket tyder på en periodisk förändring i rigtningen af ismassans framåtskridande på detta ställe.

tänker sig dess inskurna yta såsom jöklarnes verk, och omvändt har man måhända lättare att tänka sig detta i Island, der de nuvarande jöklarnes fortgående arbete ligger till hands för jemförelse, än i vårt land, i hvilket friktionsfenomenet också i så storartad skala förekommer, men der jöklarnes nuvarande aflägsenhet likasom fördunklar insigten eller försvagar tron på deras forntida utbredande. — De isländska trappfjällen med sina utmärkta former, Bulandstindr, Esjan o. s. v. hafva således erhållit sin hufvudsakliga gestalt derigenom, att jöklarne bortfört de massor, som sammanbundo de numera afbrutna lagren till ett helt. Der, hvarest nu är en djup dalgång eller en fjord, var således på en viss tid ett sammanhängande berglager, men detsamma är nu bortfördt. Reykjavikstrakten ger ett exempel härpå, som är det vackraste, emedan det är det nyaste och påtagligaste.

Den bergart, som bildar de långsträckta kullarne kring Reykjavik, så väl norr ut till foten af Esjan, söder ut till Hafnarfjord, och äfven till en del öster ut öfver Mosfellsheden till närheten af Thingvallasjön, och som vidare anträffas i trakten söder om *Ok*-jökeln samt kring densamma i *Kaldidalen* och efter vägen norr derom, den såkallade *Skúlaskeid*, utgöres af en gammal lava, såsom man bestämt kan se af den *flutna* beskaffenhet, som hos densamma flerstädes träder i dagen. Ehuru denna lava naturligtvis vid sin bildning framflutit i en bred dal eller öfver ett lågland, der den, i likhet med nutidens lavor utbredt sig i ungefär jemntjocka, efter bredden horizontala lager, bildar den nu, såsom förut är nämndt, ett kulligt eller vågformigt land, der bergarten förekommer såväl på de ett till tvåhundra fot höga kullarnes toppar, som vid hafsstranden, och till och med ute på öar i hafvet. Och som en flytande lava icke från början kunnat intaga ett dylikt läge, eftersom den naturligtvis icke kunnat flyta upp för en backe, när ingenting legat i vägen, som uppdämt den, så kan man icke finna någon annan orsak till dess nuvarande, en lavaström motstridiga ytformer, än denudationen. Och när de nakna bergytorna af denna lava i förening med gruset och de lösa stenar, som betäcka dem,

bära alla märken af afnötning genom skridjöklar, har man naturligtvis icke något behof att uppställa konstgjorda hypotheser för den denudation, som man bestämt kan förevisa, att här egt rum, utan måste häruti se det vackraste bevis för den såkallade glacialtheorien eller den fordna istiden.

En berömd amerikansk författare, *Dana*, har sökt att visa, att alla de djupt i kusterna af de nordliga länderna i Europa och Amerika inskärande fjordarne äro jökelverk, och hvad Island beträffar ligger detta för klar dag. Frågar man efter orsaken att dessa länder, der nu ett tempereradt klimat är rådande, en gång varit helt betäckta af snö och is, så besvara vi detta med ett annat spörjsmål. Hvad är orsaken till, att Grönland ännu i våra dagar är helt och hållet betäckt af ett sammanhängande istäcke, (med undantag af den smala kuststräckan på vestkusten, der de danska kolonierna ligga) oaktadt detta land med sin södra ända skjuter långt ned om Islands breddgrader? Helt säkert är detta beroende på jordytans hela bildningsform i denna del af klotet, på fördelningen af vatten och land, hafsströmmarnes riktning, jordytans höjd öfver hafvet m. m. Man måste tänka sig, att likartade orsaker föranledt den tidigare utsträckningen af is- och snömassor öfver de nordliga delarne af de båda kontinenterna.

Jag skall här, eftersom talet fallit på Grönland, i korthet meddela, hvad som är mig bekant om den sednaste upptäcktsresan till den föga kända ostkusten af detta land, hvilken äfven inföll under sommaren 1865.

Under mitt första uppehåll i Reykjavik anlände nämligen dit ett engelskt ångskepp, som förde ombord, utom besättningen, 16 kolonister, 8 danskar och 8 engelsmän eller andra nationer, anförda af en Mr *Taylor* och åtföljda af en läkare, dennes och M:r Taylor's hustrur och ett tio månaders gammalt barn, hvilka hade för afsigt att söka land på ostkusten af Grönland och der öfvervintra. Om ändamålet med resan uppgjorde man i Reykjavik åtskilliga gissningar, bland hvilka den rimligaste var, att expeditionen var utsänd, för att söka efter dyrbara mineralier, af hvilka Grön-

land eger en del. Mr Taylor hade i flera år uppehållit sig vid kolonierna på landets vestkust och sannolikt der emottagit sådana underrättelser af eskimåerna, som gifvit anledning till hans nuvarande företag, till hvilket ett engelskt hus bestått fiolerna, — en half million svenskt, ansåg man. Expeditionen tycktes vara väl utrustad, skeppet särdeles starkt bygdt, för att kunna motstå stötarne i drifisen. Ett timmerhus medfördes för koloniens behof, jemte behöfliga inventarier och en del varor, för att drifva handel med de infödingar, man väntade att finna. Expeditionen var vid godt mod; damerna medförde till och med ett piano, för att förljufva sitt lif i Grönland, och så vidare. Med många önskningar om välgång afseglade sålunda Mr Taylor från Reykjavik i början af Juni, men — återkom under sommarens lopp, utan att hafva funnit någon landningsplats. Afståndet emellan Island och Grönland är, som man vet, icke synnerligen stort, endast omkring 50 mil. När man kommer halfvägs, hvilket med gynsam vind endast är en dagsresa, lärer man kunna se jöklarne på båda sidor. Skeppet hade ankommit till Grönland ungefär på höjden af Reykjanes, mellan 63° och 64° nordlig bredd, men hade på ett afstånd af omkring 5 mil från land mötts af en tätt packad drifis, som dock icke var landfast, hvilket man kunde finna derutaf, att man, efter att hafva gjort sig fast i isen, dref med skeppet 6 mil på 24 timmar. Från mastkorgen kunde man med kikaren icke upptäcka annat än snö och is, icke den minsta jordplätt på land, hvarföre också gränsen mellan den drifvande och den landfasta isen icke kunnat bestämmas med full visshet. Mr Taylor hade derpå låtit föra skeppet mot norr efter iskanten ungefär 4°, men hade aldrig kommit närmare land än på två till tre mils afstånd, till följe af den alltjemt sammanpackade drifisen. Han återvände då, som nämndt, till Reykjavik, men afseglade snart åter, för att söka en sydligare landningsplats; sedan dess hördes icke skeppet af före min afresa från Island. Men i November samma år ingick underrättelse till Köpenhamn, att företaget icke

heller denna gång haft önskad framgång; den hade derföre styrt kurs genom Davis sund och landsatt sig på ön Cumberland, midt emot kolonien Godthaab på vestkusten af Grönland. Mr Taylor hade äfven året förut företagit en dylik expedition, hvilken också aflupit utan gynsamt resultat. Den kalla polarströmmen, hvilken nedflyter mellan Island och Grönland, och som pressar drifisen starkt mot Grönlands ostkust, hindrar inloppet till land. Denna kust af Grönland, tyckes dessutom efter Taylors iakttagelser vara helt och hållit inhöljd i is och snö, i hvilket fall den är obeboelig, äfven om man skulle kunna komma in till densamma genom isbandet. Drifisen kommer äfven till Islands norra kuster, men kan sällan passera *Lánganes*, den på landets nordostkust utskjutande udden, emedan den der mötes af Golfströmmen. Hvarje år visar sig drifisen efter nordkusten af landet, ehuru den icke alltid går så långt in, att den tillstänger sjöfarten efter land. Sedan den blifvit landfast utöfvar den jemförelsevis ringa inverkan på klimatet, men under det den går och kommer, är alltid dålig väderlek.

Undantagsvis inträffar dock, att isen skjuter ned förbi Lánganes och fyller alla fjordarne på ostkusten; stundom drager den sig äfven långt ned om sydkusten af landet. På detta sätt lade sig isen en gång under det förflutna årtiondet och hindrade all sjöfart till denna del af landet ända till Augusti månad, då den åter gick bort. På vestkusten, i Faxe- eller Breidifjorden lägger sig drifisen deremot aldrig. Med hafsisen drefvo en gång tvenne stora hvalfiskar in i Skagafjorden på nordkusten och voro der så utmattade, att de utan svårighet dräptes. Isen låg då så tjock, att de icke kunde dyka under densamma. — Isbjörnar anlända äfven någon gång med samma lägenhet, men blifva naturligtvis snart dödade.

Isländningarne tillkommer äran af att vara Grönlands första upptäckare, likasom äfven Amerikas. *Gunbjörn* var den förste, som fick sigte på Grönland, när han en gång genom en storm blef drifven till sjöss; detta inträffade kort efter Islands första bebyggande, men något ytterligare för-

sök att finna landet gjordes icke förrän år 982, då *Eirikr röde* anträdde en upptäcktsresa dithän. Sedan han hade användt nära tre år på att undersöka kusterna och tagit i besittning de platser, som han ansåg dugliga, återvände han till Island, der han högligen prisade det nya landet, hvilket han kallade Grönland. Derigenom uppväckte han hos sina landsmän en stor lust att uppsöka detta land, och följande år afgick en flotta af icke mindre än 25 fartyg till Grönland, af hvilken likväl endast fjorton kommo fram. Mellan denna koloni och moderlandet egde sedan en regelbunden samfärdsel rum, och nybyggarnes antal tillväxte, så att efter kristendomens införande omkring år 1000 uppbygdes ett antal kyrkor efter kusten och en biskop tillsattes. Under en tid af mer än 350 år uppehölls sambandet mellan denna koloni samt Norge och Danmark. År 1406 sändes den sista biskopen öfver till Grönland, men sedan dess har kolonien icke hörts af; tillgången till ostkusten af Grönland, der denna koloni af några antages hafva varit belägen, har äfven sedermera varit otillgänglig till följe af drifis. Kolonisternas följande öden äro derföre okända; man betviflar till och med med skäl, att kolonien någonsin varit belägen på denna sida af landet, utan att den i stället legat på vestkusten, der de nuvarande danska kolonierna förefinnas. I sagorna omtalas nämligen visserligen en österbygd och en vesterbygd, men dessa kunna alltför väl hafva varit belägna på samma kust af landet, den vestra. När Grönland i början af förra århundradet ånyo togs i besittning af Européerna, fann man derstädes lemningar efter gamla bostäder. Hela kolonien har således tydligen dött ut eller blifvit utödd af eskimåerna.

Amerikas första upptäckande skedde äfven från Island år 1001. Detta år blef *Bjarni Herjulfsson,* under en färd från Island till Grönland, af en häftig östanstorm drifven ut i Atlanterhafvet, och sedan han seglat några dagar upptäckte han ett vackert, skogbevuxet land, der slätter omvexlade med smärre höjder, som stego upp efter kusten. Då han emedlertid icke kunde förmå sina män att landa, återvände han med förlig sydvest vind till Grönland och kom dit efter sex

dagars resa. Hans beskrifning på detta land eggade hans landsman, *Leifr Eiriksson,* Eirikr rödes son, till vidare efterforskningar. Denne lemnade derför Norge med ett fartyg, bemannadt med 35 man, och fann först ett land sydvest om Grönland, hvilket efter beskrifning antages hafva varit Labrador, men längre i söder återfann han det skogbeväxta land, som Bjarni hade upptäckt. Han ville nu undersöka dess kuster i större utsträckning och seglade derför framåt, och kom med nordvestlig vind efter två dagar till en ö, skiljd genom ett sund från fastlandet. Sedan han framträngt genom detta sund, kom han till en vacker insjö, på hvars strand han uppbygde sin vinterboning. Sjön öfverflödade på präktig lax, och gräset behöll till stor del sin grönska hela vintern. Dagarne voro här icke så korta som i Grönland och Island; under den kortaste vinterdagen var solen likväl uppe i nio timmar. Emedan en af skeppets besättning, som var från Tyskland, upptäckte, att vindrufvor växte vilda här, kallade Leifr landet *Vinland.* Leifr återvände följande vår till Grönland, men landet blef sedermera besökt af *Thorvaldr*, Eiriks broder, hvilken dock blef dödad af infödingarne, men en koloni, som nedsatte sig i landet, fortfor uti tvåhundra år att drifva handel med dessa.

Under min vistelse vid Djúpivogr började handelstiden på allvar; bönderna kommo med sin ull, för att betala föregående års eller vinters kredit och ånyo sätta sig i skuld hos köpmannen. Då är rörelse och lif vid handelsplatsen; hvar och en af de anländande skall naturligtvis emottagas med bränvin och kaffe; det vore icke godt för handelsmannen att aflägga denna sed; då tränges man och pratar och gör sig munter i handelsboden och utanför, ty isländningen har ett af naturen godt lynne och är ingen surstöt. Han skrattar gerna, talar gerna och låter sig efter utseendet föga tryckas af denna verldens bekymmer. De äro förnöjsamma och glada och sätta inga sura miner upp, åtminstone efter den erfarenhet jag gjort om dem. De äro dessutom ofta ganska vettiga i sitt tal och förråda stundom en förvånande kännedom i geografi och historia, deras älsklingsläsning.

Man kan derföre trifvas rätt väl i sällskap med en isländsk bonde, så snart man förstår språket naturligtvis; man behöfver ingalunda vänta sig några dumma svar eller anmärkningar. Tvärtom tyckas de allmänt hafva goda hufvuden, något som köpmännen i parenthes sagdt klaga en smula öfver. De lära sålunda associera sig inom bygden och sända en man till köpstäderna, för att efterhöra, hvilken handlande, som erbjuder de bästa vilkoren. Denne kan då vara viss att få hela bolaget som kunder. Derföre äro också köpmännen nödsakade att hålla något så när lika priser uti större distrikter af landet *).

Inbördes äro isländningarne i allmänhet hjelpsamma och gifmilda; om en bonde genom olyckshändelse förlorat sina kreatur, till exempel sina får, sammanskjuta de öfriga i hans granskap ett får hvar, för att hålla honom skadeslös. Detta är kristligt och ädelt handladt. — När ett sammanträffande sker mellan bekanta pratas och skrattas under helsningskyssar och omfamningar, hvarvid brukas de såtaste namn, såsom min goda, välsignade du, eller min älskade eller dylikt. Stundom har man verkligen svårt att tro, att allt detta kan vara riktigt allvarligt menadt, och en sysselman i ostlandet har också berättat mig, att när tvenne parter grälade inför domstolen, eller när de efter skedd förlikning talades vid, yttrade den ene i illska till den sednare: *du ljuger, min älskade vän!* Om således hjertligheten stundom kan vara sken, är den dock ofta verklighet; derom är jag öfvertygad.

Jag lemnade Djúpivogr den 10 Juli, följande en stenig väg efter södra kanten af Berufjorden, stundom passerande till häst verkliga trappsteg uppför och utför de från fjällryggen nedskjutande bergsryggarne, och en ännu stenigare öfver en fjällhed kallad *Öxi*, som skiljer den trånga dalbottnen i fjordens inre ända från en annan djup dalgång, *Skriddalen*, hvilken åter utmynnar emot Lagarflodens vidgade dalgång. Tillika med hedarne eller bergpassen började nu snö-

*) En viss grad af knipslughet hos sina kunder får den isländske köpmannen merändels vara beredd på.

samlingarne på dessa att nästan höra till ordningen för dagen, ty i följe af den långsamma våren och kalla sommaren, låg ännu betydligt med snö qvar äfven på fjällens lägre afsatser. Uppstigandet till Öxi från Berufjordsdalen är särdeles brant och kan knappast tillryggaläggas till häst; marken är stenig och grå, de svarta trappväggarne framskjuta flerstädes. Som en desto mera lefvande kontrast framstår derföre den snöhvita forssen i den djupaste delen af fjällväggen, der den lilla elfven, som skurit sig ned och fördolt sig mellan lodräta klippväggar, plötsligen springer fram och kastar sig svällande ned för en stel trappvägg. — Det är som sagdt litet grått i Berufjorden, men der är likafullt naturskönt. De praktfulla solnedgångar, jag såg från Djúpivogr, skola länge lefva i mitt minne. När man från denna plats om aftnarne kastade blicken inåt fjorden, såg man solstrålarne sammanknyta sig till ett bländande rosenskir, — en verklighet så praktfull och glänsande, som fantasien, eller åtminstone min fantasi icke förmått framtrolla. Likt ett rikt, men luftigt hyende, utbredt från det inre af fjorden, hvilar denna strålmassa en lång stund på vattnet, innan den bleknar och försvinner. Endast ett par gånger erinrar jag mig hafva sett lika vackra och imponerande solnedgångar i Island, ena gången vid Reykjavik, då alla fjällen, som på afstånd i halfcirkel omgifva staden, voro färgade purpurröda af återskenet från det lifligt glänsande moln, bakom hvilket solen sjönk ner, och andra gången under färden mellan Myvatn och Husavik på landets nordkust. Solen hade der redan gått ner bakom en sluttande fjällvägg, som på venstra sidan begränsade horizonten i norr, men snart tittar åter ett litet stycke af hennes purprade skifva fram bakom den blåa fjällväggen, och efter några ögonblick står eldklotet der åter, strålfritt och darrande, på den molnfria himmelen. Under dess nedgång skiljde sig derefter omkretsen af solskifvan icke från fjällväggen, utan klotet rullade småningom ned, likasom om dess bana legat på fjällsluttningen, och sjönk sedan liksom till en helig ro stilla och högtidligt i hafvet.

Skriddalen, om hvilken jag förut nämnde, har sitt namn af ett stort bergskred, som småkulligt betäcker dess botten, men är gammalt och gräsbevuxet; derom berättas redan i Landnámabok. En man vid namn Hrafnkell hade nämligen begifvit sig till denna dal, men drömde under natten, att en karl kom till honom och varnade honom att vistas på detta ställe. Han flyttade då derifrån, hvarpå raset inträffade.

Från Öxi genom Skriddalen kommer man till prestgårgården Thingmúli, der man hos den gästfrie presten, Sira *Thorgrimr*, njuter ett ypperligt emottagande, som icke kan lemna något öfrigt att önska. Derifrån måste man åter passera en fjällväg åt öster, den så kallade Thordalsheden, hvilken är temligen jemn och god, ehuru den sluttar mycket brant mot den präktiga *Reydarfjorden*, den betydligaste af fjordarne på denna kust, omgifven liksom de öfriga af taggiga fjällryggar, hvars toppar till en del hvila i evig snö. Namnet på denna fjord, som af danskarne blifvit förvandladt till Rödefjord, härledes af isländska ordet *reydr*, som betyder *hvalfisk*. Denna benämning har sannolikt blifvit tillämpad på fjorden, emedan dessa hafvets vidunder, af hvilka vissa arter finnas kring Island, företrädes sökt sig in i denna stora fjord. Flera andra isländska namn äro på detta sätt fördanskade; dylikt håller isländningen icke mycket af, men danskarne fästa sig, efter hvad jag tror, icke mycket vid hans ömkänslighet i detta hänseende. Numera, sedan kartan öfver Island blifvit allmänt tillgänglig, borde en dylik namnförbistring likväl icke vara af nöden, men så länge den bibehålles i skriftspråket, får den naturligtvis också stå qvar i dagligt tal. Mången anser måhända detta för en småsak, men för ett litet folk, som det isländska, hvilket hellre vill dö, än offra sin nationalitet, är det icke så. — Från norra ändan af Reydarfjorden inskjuter en liten fjord, som benämnes Eskifjord, vid hvars strand en handelsplats är belägen.

Eskifjords handelsläge är ett kändt ställe i fråga om Islands mineralogi, emedan den resande vanligen derifrån gör sin utflykt till det berömda kalkspatsbrott, der den s. k. dubbelspaten förefinnes. Dubbelspaten är en fullkomligt färg-

lös, vattenklar och genomskinlig kalkspat, hos hvilken man derföre kan på tydligaste vis iakttaga den dubbla strålbrytning, som är gemensam såväl för kalkspaten, som för en hel mängd andra mineralier. Denna dubbla strålbrytning visar sig deruti, att om man ser ett föremål genom två motstående, med hvarandra parallela ytor af det genomskinliga mineralet, synes föremålet dubbelt. Bäst iakttager man detta, om man lägger ett stycke dubbelspat öfver en rad i en skrift; man ser då två parallela rader, istället för en. Menniskans *seende* beror som bekant icke derpå, att ljus utströmmar från ögat till det föremål, på hvilket man ser, utan tvärtom derutaf, att de strålar, som med solljuset eller något annat ljus kastas på ett föremål, till en del eller helt och hållet återkastas af detta till menniskans öga, som emottager ljusintrycket. Orsaken, hvarföre man ser en skrift, är således, att ljuset kastas från skriften till ögat. Dock är det naturligtvis icke de svarta bokstäfverna man ser, — ty det svarta är frånvaron af ljus, utan det är det ljusa mellanrummet, hvars konturer uppfattas af ögat. Emellertid, när ett stycke af dubbelspaten lägges öfver en skrift, synes skriften som sagdt, dubbel, hvilket kommer sig derutaf, att de från papperet utgående eller reflekterade ljusstrålarne delas af mineralet i tvenne, hvarjemte de äfven något förändra rigtning eller brytas ur sin bana. Ljusbrytning är nämligen något, som tillkommer alla kroppar af olika täthet, glas, vatten, svafvelsyra, luft etc.; när en stråle, som går genom glas, träffar vatten, brytes den eller förändrar sin rigtning; men brytning i förening med delning eller dubbel strålbrytning, som man kallar det, tillkommer endast en viss klass mineralier, af hvilka dubbelspaten utgör den förnämsta representanten, till följe af sitt förekommande i stora stycken af en utomordentlig klarhet och genomskinlighet. Man har erhållit alldeles genomskinliga stycken af 1—200 skålpunds vigt — $\frac{1}{2}$ till 1 kubikfot eller något större. Så stora stycken tillhöra likväl de största sällsyntheter. Det bergbrott på norra sidan af Reydarfjord, i hvilket dubbelspaten förekommer, är beläget i trapp. Denna trapp är på vissa ställen för-

vittrad eller ombildad, och det är tydligen genom dess ombildning, som kalkspaten uppkommit, ty denna förekommer i små gångar, vexlande med en grönaktig bergart, som är återstoden af den ombildade trappen. Men likasom det stora ofta döljer sig under en ringa och obetydlig yta, så är äfven fallet här. Den öfvervägande massan af kalkspaten består nämligen endast af vanlig, hvit, något grofkornig kalkspat, i hvilken dubbelspaten måste sökas genom vanlig bergbrytning. Densamma förekommer nämligen endast i spridda drushål eller håligheter i massan, på hvilkas väggar den vattenklara dubbelspaten kristalliserat. I likhet med zeolitherna vid Berufjord är den dessutom i dessa hål omgifven af rödt ler, hvarmed håligheterna äro utfyllda, och sedan den blifvit befriad från leret, ytterligare genom en tunn förvittringsskorpa af gulaktig, nästan ogenomskinlig kalkspat, så att man i sanning kan säga, att den är *väl inlagd,* hvilket ju också kan synas derpå, att dess inre massa under många, många tusen år kunnat bevaras fläckfri i berget.

Stundom anträffar man i dubbelspaten inneslutna vattendroppar, hvilket bland annat bevisar dess bildning genom vattnets medverkan. Det är nämligen klart, att dubbelspaten är en sekundär bildning, det vill säga, att den ur djupet i smält tillstånd uppträngda trappen *sedermera* blifvit förvandlad, hvilket vi äfven förut i fråga om zeolithernas bildning anmärkt, och att detta skedt under förmedling af vatten, som sipprat genom klippan. Dubbelspaten har ingen särdeles praktisk användning; den brukas nämligen endast vid tillverkning af en del optiska instrumenter. Såsom praktstycke i mineraliesamlingar intar den åter ett framstående rum. I Köpenhamn finnes för närvarande till salu ett alldeles genomskinligt stycke af 160 skålpunds vigt, som uppskattas till 800 rdr rmt.

Fjällen kring Eskifjord likasom kring Beru- eller Seydisfjord, hvilken plats jag äfven besökte, gåfvo mig en liten insigt i trappformationens byggnad i denna del af landet. Jag skall dock endast i korthet beröra detta. Sålunda fann jag, huru lager af tät eller mandelstensartad, fast trapp — af 10—20, kanske 50 fots mäktighet — vexlade dels med

lager af en vittrad mandelsten, dels med lager af en fin, jordig tuff, dels äfven med lavabreccior eller lager, som alldeles hafva utseende att bestå af sammanpackade, flutna lavastycken, såsom i fjället Grákollur vid Reydarfjord, och som äfven om de öfre lagren i Bulandstindr är anmärkt. Detta sista bevisar otvetydigt, att trapplagren uppträngt ur jordens inre i glödande smält tillstånd; ehuru det naturligtvis kan vara svårt eller omöjligt att angifva de punkter, hvarifrån de uppträngt, helst detta skett under hafvets yta. Det kan ofta vara vanskligt att angifva, hvarest den eller den af de äldre bland de nyare lavaströmmarne har sin uppkomst, och dock äro dessa jemförelsevis betydligt yngre än trappen, och hafva utflutit sedan landet höjt sig öfver hafsytan och hafva dessutom i allmänhet icke varit underkastade den starka denudation, som verkat under glacialtiden, och huru mycket vanskligare skall det icke då vara att ange utloppskanalerna för den uråldriga trappen.

Eftersom detta är ett kapitel som till en del handlar om sten, skall jag här äfven omnämna ett fynd, som man anträffar vid hafskusterna kring Island, och som af inbyggarne kallas *lausnasten.* Denna är dock icke någon sten, såsom man förmodar i Island, utan en driffrukt af en baljväxt, hvilken kommer med Golfströmmen från Amerika och som är rund och platt samt stenhård, en till tre tum i diameter *). Denna "sten" har enligt folktron den märkvärdiga egenskapen, att om man kokar den i vatten och ger detta att dricka åt barnaföderskor eller kreatur, som skola föda, har detta en särdeles nyttig och lycklig påföljd. Den stenhårda frukten undergår dervid ingen förändring, utan kan derföre användas upprepade gånger. Den hålles temligen i värde i Island.

Från Eskifjord gjorde jag en utflykt till den norr derom belägna Seydisfjord, hvilken är en bland de trängre, men ståtligare af de vackra fjordarne på Islands ostkust. När man rider till Seydisfjord från Eskifjord, passerar man tvänne fjällvägar, nämligen först *Eskifjardarheden,* öfver hvilken vä-

*) Frukter af flera växtarter förekomma: *Dolichos ureus, Eutada gigalobium.*

gen ligger från hafvet till Lagarflodsdalen eller Fljótsdalen, som den på kartan kallas, och sedan öfver en hed, som rätt och slätt benämnes *Fjardarheden,* och hvilken leder från nämnde dal tillbaka till hafvet. Man får sålunda färdas en betydlig krok, då man vill förflytta sig från den ena till den andra af dessa orter; den rakare vägen öfver fjällen är nämligen otillgänglig för andra än fotvandrare, i anseende till dess snöfullhet och branthet. Af snö har man dock äfven tillräckligt på de båda nämnda hedarne. På sommaren är densamma lös och kram, så att den endast undantagsvis bär hästens alla fyra ben; här träder han ned en framfot, der en bakfot, och stundom ligger han på magen i snön med alla fyra benen nere i mörjan, i hvilket fall ryttaren gör klokast i att sitta af, då det raska djuret genast är på fötter igen. Under dessa snöfonner sila dessutom ofta större och mindre bäckar, öfver hvilka snön ligger som ett hvalf, emedan den smält af på den undre sidan. När man färdas öfver dessa sköra broar, gör man sig gerna så lätt i sadeln som möjligt, för att icke alltför mycket utsätta sig för kalldusch, om hvalfvet skulle brista. På gränserna mot den smältande snön är det lerblandade grus, som de forntida jöklarne lemnat efter sig på dessa hedar, ofta så uppblött, att hästen sjunker ned ända till knä, och ryttaren är då icke stort bättre till pass, än när han ligger på magen i snömörjan. Dessemellan är heden uppfylld med små och stora stenar med vattenpölar emellan; detta är vägen.

Vid nedgången från Eskifjardarheden till *Tungudalen,* en af sidodalarne till den breda Lagarflodsdalen, ligger en snöfonn, som är så brant, att man måste leda hästarne derutför. En dylik ligger också vid uppgången till Hellisheidi, mellan nämnde dal och Vopnafjord, der jag framdeles passerade. Man kallar en dylik brant afsats en *bräcka.* Min första lektion på en dylik väg hade jag redan fått kort efter min ankomst till Reykjavik, då jag färdades uppför det pass öfver Esjan, som benämnes *Svinaskard;* men det var om våren, det, och på sommaren trodde jag mig icke skola behöfva upplefva dylika färder, hvilka, om de skola ofta upprepas, måtte vara långtrådiga nog. De få gånger, jag var nödgad dertill,

egde de dock naturligtvis ännu för mig nyhetens behag. Som bevis på dylika hedars otillgänglighet och den aktning, man äfven i Island hyser för dem, kan tjena följande historia, som hänföres till en hed vid namn *Hrútafjardarhals* i nordvestra delen af landet. Tvänne kärringar kommo en gång i en träta, hvarvid, såsom vid dylika tillfällen händer, icke sparades på hugg och skarpa ord. Den ena kärringen önskade till sist den andra åt fanders, men denna som ansåg denna hotelse för ringa och unnade sin trätosyster allt möjligt ondt, önskade, att hon måtte bli dömd att rida öfver Hrútafjardarhals.

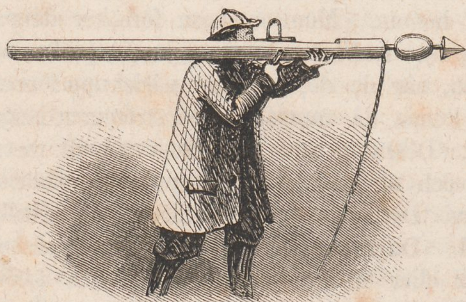
Då jag den 15 Juli färdades öfver den förut omnämnda Fjardarheden, föll snö på densamma, och den följande natten lade sig icke så litet snö på fjällen kring Seydisfjord. Dagen derefter var kall, regnig och stormig, endast 5° C. vid hafskusten. I dessa dagar gick också ett svårt väder öfver hela Island, på nordlandet föll så mycket snö nere i bygden, att man måste samla in fåren, men den smälte naturligtvis åter bort efter ett par dagar.

Mitt ändamål med resan till Seydisfjord var dels ett mera vetenskapligt: att taga i betraktande en intressant bergformation, nämligen ett s. k. *surturbrand*-lager, en slags brunkol, som förekommer på spridda ställen i landet, ehuru i allmänhet i ringa mängd, dels ett af mera allmänt intresse, nämligen att skärskåda en anläggning för hvalfiskfångst, som derstädes är ordnad af en amerikanare vid namn *Roys;* och det blir således dessa båda märkvärdigheter hvar för sig, för hvilkas skull jag nu kommer att taga läsarens uppmärksamhet i anspråk. Måhända tillåtes mig att göra början med hvalfiskfångsten.

Mr Roys, som för närvarande är en man af omkring 50 år, är den andre sonen i en landtbrukarefamilj i staten Newyork i norra Amerika. När han var 17 år gammal, tillråddes han af läkare att för sjuklighets skull göra resor på hafvet. Han gaf sig då ombord på en hvalfiskfångare, fattade smak för yrket och har sedan egnat sitt lif deråt. Hans äldsta broder förestår nu jordegendomen, men af de

yngre följa fyra med denne på hvalfiskfångst. Mr Roys har förut besökt åtskilliga delar af verldshafvet, jagat Grönlandshval och dylikt, men sedan den feta, tröga och dumma och derföre mera lätt fångade Grönlandshvalen börjat att blifva allt sällsyntare, har Mr Roys börjat att se sig om efter några andra representanter af de dyrbara hvalarnes slägte, och dessa har han i mängd funnit kring Islands kuster. De äro der visserligen mindre feta, men mera försigtiga och qvicka — om man kan tala om qvickhet hos en hvalfisk — samt derföre mindre lätt åtkomliga, men detta var mr Roys en desto större sporre att lägga sin yankeenatur i dagen och uppfinna medel till att fånga dem. Förut hade man begagnat sig af den gamla bekanta metoden att harpunera hvalen och låta honom gå med harpunen i ett par, tre dagar, till dess lifhanken lemnade honom, då han flöt upp, emedan specket bar honom. Men om man försöker denna metod med de magrare fenhvalarne vid Island, sjunka de helt simpelt till botten, när de dö, och komma icke upp förrän de börja ruttna, och kunna då vara förda af strömmen långt från deras förra läge. Dessutom äro de, såsom nämndt, mera lifliga i sina rörelser och utsätta derföre harpuneringsbåtarne för de största faror. Detta är orsaken till, att de hittills hafva fått gå i fred. De äro dock icke att förakta såsom byte, ty en dylik 72 eller 80 fot lång hval ger sina 4,000 rdr, om han kan blifva rigtigt afverkad. Detta insåg mr Roys till fullo, och hvad gjorde han derföre? Jo, han lät gjuta sig en bomb, vid hvars främre ända han fästade en hvass, treeggad knif och vid hvars bakre han satte en raket med harpun, den förra för bombens afskjutande och den sednare för båtens fasthakande vid djuret, och med dessa redskaper försöker han nu, icke precis att spränga hvalen i luften, men att spränga honom död på fläcken, att han hvarken hinner ränna i väg med båtarne, ej heller sjunka, innan han blir bogserad i land. Och se, detta företag lyckades, eller lyckas åtminstone stundom, och metoden har således i principen visat sig riktig, om den också i resultaten ännu icke fullt motsvarar förväntningarne. Mr Roys hade nämligen natur-

ligtvis tänkt sig kunna göra en särdeles storartad fångst af de talrika hvalar, som hvimla kring landets kuster och i dess fjordar, men detta året hade han ännu icke kunnat fånga flera än 7 eller 8 stycken, och detta ansåg han för litet. Han hade nämligen skjutit bortåt ett tjog stycken, men det är naturligt, att skottet skall träffa på ett bestämdt sätt, för att göra bästa verkan, så att hvalen straxt dör och flyter. Träffar man honom väl, dör han efter 5—10 minuter, och om man icke har för stark sjö, kan man då i de flesta fall bogsera honom i land. Den dag, då jag anlände till Seydisfjord, hade man dock varit i färd med att inbogsera en dödsskjuten hval, som gjorde sig så gemen och sjönk inne i fjorden, ungefär på en mils afstånd från hamnen, der han skulle skäras. En annan gång hade man skjutit en hval, men förmodligen endast träffat honom i stjerten, ty han körde ner med en sådan fart, att man knappt hann kapa båtlinan, innan båten var nära att sjunka. Man tror vidare, att en viss grad af fetma fordras hos hvalen, för att han skall flyta, och att det således är de magraste, som sjunka, och vidare beror flytandet eller sjunkandet derpå, om krutgasen stannar qvar i hvalen eller strömmar ut, hvilket naturligtvis åter beror på, huru skottet träffar. Den närmare inrättningen af skjutapparaten upplyses af ofvanstående teckning. Knifven och bomben framsticka der utanför det vida rör af jernbleck, som hvilar på karlens skuldra, och som innesluter raketen med fyra små harpuner, fästade på en jernstång bakom denna. Raketen är innesluten inom en jerncylinder, som är skrufvad vid bomben och den jernstång, som bär harpunerna, hvilka äro rörliga, så att de falla in i en hylsa vid skottets af-

Hvalfångare.

fyrande, men spännas ut, när rörelsen sker i motsatt rigtning. Jerncylindern, som omsluter raketen är ungefär en fot i längd, bomben och knifven sammanlagda lika långa. Den förra, ungefär af tvänne knytnäfvars storlek fylles med ett skålpund krut, hvars explosion inuti hvalen naturligtvis anställer en gruflig förödelse. I jernstången, på hvilken harpunerna sitta, är äfven fästadt ett tåg, som går kring en rulle i båtens framstam. Det vida jernröret, som omsluter apparaten, är i sin främre del försedd med en långsgående öppning för krutgasens utströmmande vid raketens tändning och med en liten sigtskifva och en fallskärm, som af den utströmmande krutgasen slås upp och skyddar ansigtet på den affyrande. Denne står nämligen upprätt i båten med bössan, eller hvad man skall kalla det, på axeln och affyrar raketen med en liten pistol, som är anbringad på högra sidan af bleckcylindern. Denna är temligen långt utdragen i sin bakre del, för att bilda motvigt mot bomben och raketen. Vid skottets affyrande måste icke blott knifven och bomben utan äfven raketröret och stången med harpunerna intränga i hvalen, om den åsyftade verkan skall uppnås. Derföre närmar man sig äfven djuret på 40—50 fot, innan skottet lossas. Det temligen starka dån, raketen vid afbränningen åstadkommer, hinner då icke att skrämma hvalen, innan han på detta korta afstånd nåtts af det dödande redskapet.

Hvalarne äro, åtminstone efter fleres uppgifter, ganska allmänna kring Island, särdeles om våren. Sysselmannen Smith, min angenäme värd i Seydisfjord och sedermera reskamrat genom ett stycke af landet, har berättat mig, att han kunnat sitta i sin bostad, som är belägen i inre ändan af Seydisfjorden, och höra deras väldiga andetag eller blåsningar, när de tumla sig bland sillen, hvilken de förfölja ända in i den trånga, men djupa fjorden. Detsamma har man berättat mig i Akureyri vid Eyafjord på landets nordkust. Vattnet är då nästan som i kokning dels till följe af sillstimmens dels af hvalarnes rörelser. Naturforskare, som jag sedan talat vid, äro dock af en annan tanka, rörande hvalarnes talrikhet. De säga nämligen, att det endast är enstaka exemplar, som

finnas vid Island, och att man i tio år kunnat igenkänna samma hval, när han kommit in i fjorden. De tro derföre, att hvalfångsten icke skall kunna hållas vid makt mer än några få år på detta ställe. Detta må framtiden utvisa.

Hvalkött är en särdeles omtyckt spis bland isländningarne, och läsaren må icke alltför mycket draga på munnen deråt, ty när det är väl beredt, är det en ganska njutbar föda. Likväl är det icke det närmast benen sittande, egentliga köttet, som förtäres, utan det är förutom specket ett mellanliggande lager, som benämnes *rengi,* hvilket äfven till beskaffenheten är ett mellanting mellan kött och speck, som användes till detta ändamål. Emedan Mr Roys skjuter många flera hvalar, än han sedermera lyckas bringa i land till sitt trankokeri i Seydisfjord, der han utom en liten ångbåt, med hvilken han utbogserar de små harpunerings- eller rättare raketbåtarne, har ett stort barkskepp, från hvilket han skär hvalen, händer det sig ofta, att flera dödsskjutna hvalar drifva upp här och hvar på Islands kuster. Innan jag lemnade ostlandet detta år, hade fem hvalar uppdrifvit eller blifvit inbogserade af fiskarejakter mellan Myrdalssanden i vestra Skaptafellssyssel och till Vopnafjord. När en dylik händelse tilldrager sig, strålar glädjen ur alla isländningars ansigten, ty dels få de sin lott med, när de biträda vid hvalens skärning, dels få de köpa det feta, benfria rengi för icke fullt 4 öre skålpundet, hvilket är godt pris på kött eller fläsk, hvad man vill kalla det. När man skall bereda rengi till föda, hvilket jag väl för mina läsarinnor såsom varande eller blifvande husmödrar, och möjligen också för någon gurmand bland mina läsare skall berätta, kokar man det först en tid och en rundlig tid på köpet, och dervid erhåller man en olja eller hvit tran, som är förträfflig som lampolja; derefter lägger man det kokta rengi i ättika, sur vassla eller dylikt och låter det ligga der en tid, då det är färdigt. Det har derefter utseende af — ja, det har sitt eget utseende, är gulhvitt till färgen och emellan fett fläsk och oxsena, men smakar ungefär som grissylta; — aptitligare kan jag icke beskrifva det.

Kokar man specket, får man tran, som hvar man vet, men äfven en fläskartad återstod, hvilken lär smaka ännu bättre än rengi, i isländningens mun åtminstone, men om hvilken man kan hafva lof att misstänka, att den smakar något tranig.

Det är icke så litet mat på en hval, såsom hvar och en kan förstå. Sysselman Smith och jag räknade efter, att af 355 hvalar kunna alla de 66,000 inbyggarne i Island få sig ett skålpund speck eller rengi om dagen hela året om. Om vi utsträcka antalet till 365, blir det en hval för hvarje dag af året, och det är ju ett präktigt djur, af hvilket en individ kan mätta ett helt folk, åtminstone i ett mål af dagen. Mr Roys använder dock icke sina hvalar på detta sätt; han kokar tran af hela besten, till och med ur kött och ben, hvilka han låter sjuda i en ångkittel, då det starka ångtrycket utpressar fettämnet, som icke flyter ut vid vanlig kokning. Han ämnar dessutom med snaraste förskaffa sig en pressmachin, för att sammanpressa det urkokade köttet till kakor och sälja i England såsom hundmat, hönsmat, svinmat och guvet hvad allt för slags mat.

I sammanhang härmed må vi omnämna en annan art af hvalfångst, som äfven förekommer på Island, men isynnerhet drifves i storartad skala vid Färöarne. Detta är den s. k. grindhvalfångsten. Grindhvalen är en hvalart om endast tio till tolf alnars längd, hvilken drifver omkring på hafvet i stora flockar på flera hundra stycken. När en dylik flock varseblifves af en fiskarebåt vid Färöarnes kuster hissar denne en gifven signal, hvarefter signaleldar tändas öfver öarne, för att samla så många båtar som möjligt till fångsten. Denna tillgår på det sätt, att flocken med stenkastning drifves in i någon lämplig bugt af landet, der den dödas eller drifves på land. Såvida icke flocken eller grinden, som den kallas, är alltför stor, lära en eller ett par båtar kunna drifva den framför sig ute på hafvet, men när man kommer emot land, behöfvas så många båtar som möjligt. En grind på 400 stycken anses för den bästa. Orsaken hvarföre grinden låter sig

drifvas och icke dyker under båtarne tillbaka ut i hafvet är den, att när de kastade stenarne sjunka, bilda de efter sig en ljus strimma i vattnet, för hvilken hvalen skyr. Ett vilkor för företagets framgång är derföre, att båtarne äro försedda med ett tillräckligt antal småsten; derföre brukas det också att binda stenar vid snören, för att efter utkastandet kunna draga dem tillbaka och nyttja dem om igen. Då grinden blifvit drifven in i en bugt, händer stundom, att den i häpenheten och fruktan för båtarne ränner ända upp på stranden, då folk straxt äro till hands, för att döda djuren. I vanligaste fall måste man dock sticka dem i vattnet, hvilket sker med knifvar, fästade på långa skaft. Dervid bör man afpassa att sticka den första hvalen i stjerten, medan han är vänd mot land, ty då ränner han stundom direkte på land och drager hela flocken med sig. I motsatt fall måste man fortsätta att sticka, tills djuren dö, hvarvid de sårade ofta köra upp på land. Sedan vattnet en gång blifvit färgadt af blod, behöfver man icke frukta, att någon hval smyger sig sin väg. Ty om en af dem skulle komma ut i det klara vattnet, vänder han straxt tillbaka igen; de tyckas älska blodet. Stundom händer, att en sårad hval kör hufvudet rätt upp genom någon af båtarne, hvarvid denna naturligtvis genast sjunker, men andra båtar ligga då så nära, att de på så sätt förolyckade straxt bergas. Intet menniskolif spilles derföre vid denna blodiga lek.

Man har berättat mig såsom fullt trovärdigt, att vid en af de mera sällsynta grindfångsterna på *Island* hände sig, att en hval dök upp vid sidan af en af de förföljande båtarne. När denna dervid vickade till, kom en af båtkarlarne att träda sin hand utom relingen och förlorade dervid sin vante. En stund efter flöt en död hval upp; denne drogs i land, och när han skars upp, befans vanten sittande i luftröret och hade således qväft djuret. Mannen hade vid båtens vickning, sig ovetande, kört handen rätt ner i hvalens andningsrör. En liknande historia, hvars sanningsenlighet jag dock icke vill underskrifva, berättas från Färöarne om en tärna, som under sitt oskyldiga fiskeri hade råkat att

på samma sätt kasta sig rätt ned i lufthålet och qväfva hvalen.

Grindfångsten är naturligtvis en stor högtid för Färingarne; i Island förekommer den, som sagdt, mera sällan. Det har dock nyligen händt sig på vestlandet af Island, att en grind kommit in i en fjord, der ett fartyg med barlast af småsten legat för ankar. Man hade då rik tillgång på sten till att drifva grinden, och detta lyckades också så väl, att hela flocken rusade på land och strandade.

Medan vi äro på talet, om de vidunder, som finnas i hafvet vid Island, skola vi äfven omnämna ett annat slag deraf, som är en fisk och benämnes *håskerding*. Denne är en haj, och såsom sådan naturligtvis glupsk och omättlig; men, för att tala i darwinsk stil, besitter han såsom en följd af sin stora glupskhet en stor lefver, hvaraf man kokar en värdefull tran, som går i handeln och liksom hvalfisktranen användes i garfverierna. Vid de isländska handelsplatserna finnas gemenligen en eller flera små jakter, tillhöriga köpmännen, hvilka gå på jagt efter denna haj, hvilket är en lönande sysselsättning, ehuru icke heller den lärer drifvas i någon större skala, eller i förhållande till hafvets rikedom på dessa odjur. Odjur kunna de väl kallas till följe af sin stora glupskhet, ty de rata intet "köttiskt", om jag får bruka ett dylikt ord. Enligt utvecklingstheorien hade naturligtvis denna fisk från begynnelsen icke samma glupska natur som nu, utan gick helt säkert som en beskedlig fyr på hafsbottnen och nöjde sig med krabbor, snäckor samt kanske en och annan sill. Hans lefver var naturligtvis då också måttlig, men sedan for den onde i honom, han började bli allt större och större gastronom och nu utgör han en den värsta fiende till skälhundar, torsk, hvalfiskar med mera, ja, han har numera icke ens försyn att spisa en stackars skeppsbruten, som flyter ikring på sin planka i hafvet. Men med sin tilltagande glupskhet har han icke kunnat finna sig belåten med en *liten* lefver, hvilken icke nog hastigt tillåtit honom att utföra matsmältningsprocessen och förnya sina lukulliska måltider. Sannolikt har han också ofta på de sednare tiderna intagit

mera, än han kunnat smälta, hvilket naturligtvis bekommit honom mer och mindre illa. För att nu afhjelpa denna brist eller tillfredsställa detta behof har naturen välvilligt låtit hans lefver växa, så att den intager hela kroppens längd från hufvudet till stjerten, och större kunde den naturligtvis icke bli.

När man öppnar magen på en håskerding, lär man få de förunderligaste ting att se, ett riktigt museum af alla hafvets gastronomiska herrligheter. *Nilsson* berättar i Skand. Fauna om en håskerding, som slukat en hel ren, om en annan, i hvars mage man fann en skäl, åtta torskar, fyra långor och flera stycken hvalfiskspäck. Såsom bevis på dess glupskhet har man i Island berättat mig, att man en gång vid Seydisfjord fann en uppfluten hval, i hvars sida en håskerding ätit sig in, utan att kunna komma ut. Saken låter otrolig och kan endast förklaras derigenom, att sedan håskerdingen först huggit ett hål i hvalens sida, har han fortsatt att spisa der, tills hålet blifvit djupare, då han vid något djerft tag kunnat komma så långt in, att han blifvit sittande; en ny profet i hvalfiskens buk, men en, som inkommit från *sido*linien, således apokryfisk.

Håskerdingens kött låter äta sig likasåväl som hvalens, ehuru det måste erkännas ligga någonting oaptitligt uti att äta ett djur, som spisar menniskor, — men det gör svinet också vid lägligt tillfälle, — och menniskan också; — allt kött är hö, det skall allt gå samma väg, tänker vilden. Färskt låter sig håskerdingens kött dock icke förtäras, ty det är då giftigt. Man gräfver derföre först ned det i jorden och låter det ligga och ruttna, eller, smakligare uttryckt, undergå en förruttnelseprocess, hvarefter det upphänges att torka. Efter sex månader kan det visserligen ätas i stället för smör till torr fisk af den, som icke är kräsen. Men helst låter man det hänga i tre eller fyra år, ju längre ju bättre, hvarefter det i mångens mun är en läckerhet. Det obehagliga vid ätandet af detta kött lärer egentligen bestå deruti, att det stinker något litet och icke så litet ändå, men detta har det ju gemensamt med surströmming, gammal ost o. s. v.; — en person, som ätit håskerding, luktar deraf

Fiskberedning.

s. 197.

lång väg; men det lärer icke smaka illa. Det är likväl naturligtvis endast allmogebefolkningen, som brukar denna spis. Hvalkött kan man deremot bjuda i hvad hus som helst.

Bland läckerheter, som hafvet bringar, står naturligtvis fisken främst. Den isländska fisken lärer i detta fall kunna ställas i bredd med den bästa. När torskfisket är mindre gifvande i Island, stiger priset på klippfisk på den spanska marknaden, dit de isländska köpmännen sälja den mesta fisken. Klippfisk är en torsk, som icke saltas i tunnor, utan i öppna packor, så att laken rinner af, och sedan lägges att torka på klipporna. Saltad fisk tillverkas icke i Island, utan den, som icke beredes som klippfisk, torkas och ätes i det tillståndet med smör, utan bröd. Vidstående träsnitt föreställer en del af befolkningen, män och qvinnor, sysselsatta med fiskberedning. På ställningarne hänger den torkande fisken, som sedan skall nedläggas i tunnor eller packor och bevaras för vinterns behof. Torkad fisk har en ganska angenäm smak, men är seg och hård. Den bultas dock först på en sten, att köttfibrerna något dela sig, hvarigenom den lättare kan sönderstyckas i bitar, som hvar och en får afpassa efter sin goms och sina tänders beskaffenhet, ty sedan fisken blifvit bultad, är den färdig för bordet och rifves sedan i sär med fingrarne, som här måste träda i knif och gaffels ställe. En sten för bultning af torr fisk finner man derföre utanför hvarje isländskt boningshus. Såsom torr fisk brukas isynnerhet koljor, men man kan äfven hos förnämare folk få torsk och hälleflundra. Denna sistnämnda fisk tillhör för öfrigt, färsk beredd, en af de förnämsta läckerheterna från sjön; den isländska hälleflundran är delikat.

Af sötvattensfiskar har man i Island, som förr är nämndt, lax och foreller, men dermed slut. Dessa äro dock af god beskaffenhet och ganska talrika i vissa floder och sjöar. Engelsmännen bruka den industrien att fara till Island och koka in lax; inkokt lax måtte således vara en värdefull handelsvara i England, ty de nedlägga icke så ringa kostnad derpå.

Sjette kapitlet.

enom de båda slag af denudation, som vi förut omnämndt, hafva fjällväggarne i Island blifvit genomskurna och blottade, och deras inre sålunda lagt i dagen. Derigenom hafva trappformationens lager blifvit afskurna, hvarmed deras vexlande innehåll af tät trapp, trappmandelsten, vackor och tufflager kommit i sigte. Dessa sistnämnda eller tufflagren äro inom trappens område underordnade, det vill säga, att de icke uppnå den mäktighet, ej heller den utsträckning, som den täta trappen, mandelstenen och vackorna. Likväl innesluta de en bildning af stor betydelse och framstående intresse. Tufflagren omsluta nämligen stundom en art kol, som i Island benämnes *surturbrand* (isl. *surtar-brandr* eller Surturs ved); den är en slags brunkol, som än består endast af enstaka, förkolade trädstammar, än af mera sammanhängande lager af ett skiffrigt kol.

I praktiskt hänseende har surturbranden dock ingen synnerlig betydelse; på sina ställen kan den visserligen innehålla så mycket kol, som för någon tid kan vara tillräckligt

till bränsle på den lilla härden i en bæ eller en liten smedja, der man smider hästskor och söm, men såsom källa till nationalrikedom kunna dessa kollager så mycket mindre anses, som de dels äro i mer eller mindre grad otillgängliga genom sitt läge högt upp i fjällen, dels skulle inom kort uttömmas, om de började att med någon ifver eftersökas. I Island lärer man väl derföre städse få hålla sig till de skottska stenkolen till och med för det ringaste husbehof, ehuru man må medge, att det är något afskräckande uti att föra stenkolstunnan på hästryggen många dagsresor inåt landet.

Till det mesta utgöres surturbranden af enstaka, platttryckta, mer och mindre förkolade stammar. Dessa ega i allmänhet ännu den fasthet, att de kunna täljas som träd; i sitt inre äro de svartbruna som ebenholtz och kunna stundom med fördel bearbetas på samma sätt som detta dyrbara trädslag.

I de tufflager, som omsluta dylika trädstammar, träffar man ofta talrika aftryck af blad och frukter, som bibehållits i den fina tuffmassan. Dessa aftryck hafva redan i slutet af förra århundradet blifvit uppmärksammade af *Eggert Olafsen*, men det är först Professor J. Stenstrup, som äran tillkommer att under sitt uppehåll i Island åren 1839 och 1840 närmare hafva fäst uppmärksamheten på dessa i vetenskapligt hänseende högst intressanta fynd. Besynnerligt nog undgingo dessa aftryck af frukter och blad till växter, som alldeles saknas i Island, den stora, vetenskapliga expedition, som i medlet af 1830-talet utgick från Frankrike under *Gaimard*, och som jemte Island och andra arktiska länder äfven besökte vårt fädernesland. Den egentliga surturbranden iakttogs visserligen af denna expedition, men växtaftrycken i tufflagren förbisåg man.

De blad och frukter, af hvilka man funnit lemningar, tillhöra, som nämndt, trädslag, hvilka alldeles saknas i Island. Deremot erinra de i hög grad om sådana arter, som växa i det subtropiska Amerika, ehuru de icke tillhöra numera lefvande, utan utdöda växtarter. Man känner bland annat lemningar af flera arter sköna barrträd, af ett par arter af

björk, af al, hassel, ek, sälg, alm, lönn, vinranka, tulpanträd, valnöt och dessutom, ehuru i mindre mängd, af örtartade växter. Inalles hafva omkring 30 olika arter, till det mesta träd- och buskarter blifvit funna i surturbrandslagren.

Enligt den inom geologien gängse åsigten, att jordklotet under sin utveckling fortskridit från ett varmare till ett kallare tillstånd, att under äldre tider jordens egen värme räckt till, för att underhålla ett varmt klimat öfver hela klotet, hafva de växter, af hvilka lemningar finnas i surturbrandslagren, en gång sjelfva prydt det nuvarande Islands jord. Der skulle således i dessa aflägsna tider hafva förefunnits den skogsvegetation, hvaraf nu knappast finnes spår; men en vegetation, som omfattat helt andra växtarter än de nuvarande. Tiden, på hvilken detta egt rum, skulle dock varit milliontal år aflägsen och således i intet fall att förblanda med den af sagorna omnämnda tid, då det var skog öfver hela landet från hafvet till fjällen.

Såsom stöd derför, att nämnda växtarter verkligen vuxit på Islands jord, anför man, att de späda växtlemningar, af hvilka aftryck förefinnas, icke kunna hafva blifvit förda lång väg, utan att förstöras; de måste derföre härstamma af arter, som växt på stället.

Enligt en annan åsigt åter skulle de trädstammar, som bilda surturbranden, hafva blifvit förda som drifved med hafsströmmarne, på samma sätt som dylika stammar än i dag föres med golfströmmen från Amerika till Islands kuster.

Deremot invänder den förutnämnda åsigtens förfäktare, att de trädstammar, som träffas i surturbrandlagren, ofta bibehålla sin omklädnad af bark, hvilken deremot driftimret, som samlas vid Islands kuster, alltid saknar; dessutom hänvisas till aftrycken af de späda växtlemningarne, som nyss omnämndes.

I afseende på dessa, hvarandra så motsatta åsigter kan följande anmärkas. Det är visserligen en sanning, att driftimret, som träffas vid kusterna saknar bark, det är vidare en sanning, att man icke heller vid kusterna finner lemningar efter späda blad och frukter, hvilket ligger i sakens natur, eftersom de söndersmulas af sanden i bränningarne; — dock

finner man aftryck af större frukter, såsom exemplet med den så kallade lausnastenen (sid. 186) utvisar; — men såvida de nämnda bladen, frukterna och stammarne drifvit med strömmarne och ur dem aflagrats på hafsbottnen, hafva de ju aldrig nått kusterna och sålunda icke heller kunnat blifva afnötta eller smulade i bränningarne. I öppna hafvet deremot, i golfströmmen, torde de kunna drifva framåt, utan att förstöras, helst som de icke behöfva drifva omedelbart på hafsytan, utan vid förmultningen sannolikt intaga ett sväfvande läge midt i strömmen, innan de fällas till botten. I detta fall, då de icke heller äro utsatta för vågornas brytningar, tyckas till och med de spädaste växtlemningar kunna föras framåt hundradetals mil, utan att förgås. Från denna synpunkt sedt bär således surturbranden icke något vittne om en forntida skogsvegetation i Island, utan utgör endast ett bevis på, hvad som äfven på annat sätt kan härledas, att de isländska trapplagren bildats under hafvets yta.

Under uppehållet vid Seydisfjord besöktes ett der befintligt surturbrandlager, som träffas högt uppe på Brimnesfjäll vid fjordens norra strand. Det ligger i den branta sluttningen af fjället emot hafvet, kanske 1200 eller 1500 fot öfver dettas yta. Surturbranden ntgöres endast af några platttryckta förkolade trädstammar utan bark, hvilka ligga inbäddade ungefär i midten af en lös, palagonitartad tuffmassa af minst femtio fots mäktighet. Deröfver ligger ett lager af trapp med antydning till pelarformig afsöndring. På toppen af fjällryggen är denna trapp blåsig och lavaartad. Ett stycke från tufflagret med surturbranden träffar man längre ut mot sjön lemningar af en genom denudation sönderbråkad gång af trachyt.

Från Brimnesfjäll har man en briljant utsigt öfver ett par af de djupa fjordarne i ostlandet, nämligen den nedanför liggande, djupblå Seydisfjord och den norr derom inskjutande, ännu trängre Lodmundarfjord, med deras begränsande fjällryggar, hvilkas af snöfonner prydda, mot den klara himlen uppskjutande toppar med sina mossgröna eller

gräsprydda fjällsluttningar alltid skola stå för mitt minne i en ovansklig glans. Vägen upp till Brimnesfjäll var en af de brantare, jag färdats i landet; upprepade gånger måste vi stiga af hästarne — jag följdes på denna utflykt af en del af Seydisfjordens bebyggare, Hr Smith, Mr Roys med flera — och leda dem uppför bräckorna, hvilket namn jag väl skall tillämpa endast på de tväraste branterna, ehuru i mina ögon hela denna väg utgjorde en enda stor "bräcka". Och detta är dock den s. k. allfarvägen, som förbinder de båda nyssnämnda fjordarne med hvarandra, der bönderna vid handelstiden, embetsmännen vid sina resor och tillfälliga resande skola taga sig fram. Högst uppe i sluttningen af fjället låg en brant snöfon, ofvanför hvilken hästarne tillsvidare lemnades åt sitt öde på den fullkomligt ofruktbara sanden, ty den punkt vi besökte låg nedanför nämnde snöfon, och vägen dit var för brant äfven för en isländsk häst. För att hästarne vid dylika tillfällen icke skola löpa sin väg, begagnar man sig af den listen att sammanbinda dem två och två med den enas hufvud vid den andras svans, och tvärtom, hvarigenom deras bemödande att afvika förvandlas till en ständig kretsgång.

Dylika snöfonner, som dem jag sist omnämnt, kunna vara ganska besvärliga. Är snön kram, såsom gemenligen om sommardagarne, kan man likväl helt enkelt ställa sig på snöbacken och med tillhjelp af en liten rörelse med fötterna åka skridsko utföre, eller, om man är litet pojke, sätter man sig helt simpelt vid den öfre snökanten och åker på det sättet ned i hvinande fart. Vid vintertiden, då snön är frusen, kunna dylika bräckor dock bli rentaf omöjliga att passera, såvida man icke medför yxa att hugga sig trappsteg i den då ofta islika snön.

För att visa läsaren, att man i Island äfven förstår sig på att "lefva", måste jag berätta honom, att vi på toppen af Brimnesfjäll drucko bergdrottens skål ur den fyllda bägaren af ädel champagne; vin är för resten en allmän dryck i Island, isynnerhet vid handelsplatserna; tillfölje af tullfri-

heten är priset lågt på den varan, liksom ofta äfven andra varor stå lika lågt i pris i Island, som i Köpenhamn.

Efter mitt besök i Seydisfjord, återvände jag till Eskifjord, för att göra några ytterligare utflykter der i trakten. Om jag vid min första färd öfver Fjardarheden nödgats klaga öfver töcken och snöslask, gynnades den andra deremot af ett desto vackrare väder, hvarföre jag i fullt mått kunde njuta af den imponerande anblick, som Fljótsdalen företedde, när jag nalkades densamma efter den ungefär tre timmars långa färden öfver heden. Men det är fåfängt att söka beskrifva alla de sköna naturscener, som möta på en resa i Island, förutsatt att vädret är gynsamt; de äro verkligen hänförande. Öfver den breda, men dock i anseende till de omgifvande fjällens höjd djupa dalen låg utbredt, när jag om aftonen kom i åsyn af densamma, ett blåhvitt, litet töckenfyldt, men fullkomligt genomskinligt luftlager, som gaf en magisk belysning åt såväl dal som fjäll. Dernere speglade sig Lagarflodens hvita strimma, i fonden till venster höjde sig på 11 geogr. mils afstånd *Snæfell's* nära 6,000 fot höga topp, på motsatta sidan om de genom en lägre s. k. hals åtskilda Fljóts- och Jökelsdalarne drog sig en väldig fjällrygg, som i *Smjörfjäll* nådde sin högsta punkt med 3,859 fot öfver hafvet, och som ännu i *Diafjäll*, en mot nordost i hafvet utskjutande udde af samma fjällrygg, bibehöll en höjd af 2,272 fot öfver detsamma. Hafvet sjelft var dock fördolt af mellanliggande halsar, eller bergryggar.

Sedan man kommit ned för Fjardarheden och snuddat litet vid den egentliga Fljótsdalen, böjer man efter vägen mot sydost till Eskifjord, såsom kartan anger. Innan jag nådde upp på heden af samma namn, inträdde natten; det var redan skymning då om nätterna; dock tillräckligt ljust för att vägleda sig. Frosten hade då något litet stelnadt det öfversta snölagret på snöfonnerna och på heden var kallt, tyst och högtidligt, sedan vi lemnat den brusande ån nere i dalen, — men dess brus var ju också högtidligt. Uppkommen på heden njöt jag ånyo af en skön utsigt öfver den trånga Eskifjorden, begränsad på sin venstra sida af den höga majestätiska, nästan py-

ramidformiga *Hólmatindr* och på den östra af en icke lägre fjällrygg. Öfver fjordens stilla vatten hade lagt sig ett tjockt och snöhvitt dimtäcke, som från min betydligt upphöjda ståndpunkt nästan såg ut att förmäla sig med vattenytan, ehuru det på fjällen att märka steg icke så obetydligt i höjden. Allt eftersom jag nedsteg från heden, tycktes detta dimtäcke höja sig, och slutligen insvepte det mig och min följeman i en tät slöja. Vi voro dock nu nedkomna på en jemn och god stig, ty väg kan den väl ändå icke kallas, och med lösa tyglar sprängde vi framåt och hamnade snart vid den tätt vid sjön belägna, i dimman och mörkret nästan fördolda handelsplatsen. Det var då tjocka natten, och medan min följeman gick att bulta upp någon af husets hjon, hade jag god tid att lyssna till det plaskande lifvet vid den i dimman inhöljda sjöstranden, der ejdergässen lågo och snattrade med sina ungar och lärde dem att fånga musslor, bada, dyka, med ett ord ett stycke sjölif, som för en ejdergås kan vara godt nog.

När jag lemnade Eskifjord tog jag vägen norrut genom Fljótsdalen till den vid mynningen af denna dal belägna prestgården *Hjaltastadir*. Der blef jag hjertligt emottagen af presten, Sira *Jakob Benediktsson*, känd i nejden som skicklig ryttare och hästkännare. Under en utflykt från detta ställe till *Húsavik* öster derom, hade jag åter att passera en af snöfonner belagd hed mellan de båda höga fjällen *Beinageitarfjäll* (3,517 f.) och *Dyrfjäll* (3,606 f.), hvilket sistnämnda har sitt namn deraf, att en bred klyfta i form af en dörr eller port finnes i dess topp, hvilken tydligen ses från dalen nedanför. I Húsavik hade jag qvarter hos en rik enka, som egde både ”silfversked och annat silfvertyg”, hvarom min pratsamme vägvisare från Hjaltastadir underrättade mig. Straxt i söder om Húsavik ligger en annan, mindre bugt, *Alftavik* kallad, som skiljts från den förra genom en hvass, i hafvet utskjutande udde, vid namn Alftaviksfjäll. Detta fjäll erbjuder i geologiskt hänseende åtskilliga märkvärdigheter. Det består till betydlig del af en trachytisk bergart, som genomskäres af trappgångar. Fjällets

mot hafvet vända sida är särdeles genomskuren med bråddjup, som öppna sig för hvarje steg. Toppen bildas af en hvass kant, längs hvilken man med möda kan taga sig fram, stundom krypande på händer och fötter. I södra delen af fjället stiger det till sin högsta höjd, troligen dock ej mer än 1000 eller 1200 fot. Men toppen bildas der endast och allenast af en smal rygg af en nästan fristående gång af trapp, som på ena sidan reser sig alldeles lodrätt, minst 200 fot. Uppklättrandet på denna rygg skall ske öfver några uppstående block, som ge ett högst vanskligt fotfäste; och när man svänger om en öfverhängande klippa, har man den svindlande afgrunden alldeles under sig. Under blåst är det derför icke godt att våga sig dit. Om man äfven lyckades svänga om klippan, tyckes det, som om man knappast skulle kunna hålla sig qvar på den smala ryggen.

Vid Borgarfjorden något norr om Njardvik lärer man nödgas ridande passera en likartad skränt, som nedstörtar brant i hafvet. — Efter endast ett kort besök i Husavik och Borgarfjorden återvände jag ånyo till Hjaltastadir.

Emellan Húsavik och den i norr derom belägna Borgarfjorden ligger ett fjäll af särdeles egendomligt utseende, vid namn *Hvitsärk;* det utgöres af en pyramidformig massa, som består af en hvitgrå, trachytisk bergart, hvarföre fjället genom sin ljusa färg framträder särdeles tydligt mot den mörka bakgrund, som eljest är den vanliga i Island. Fjällsluttningen är genomsvärmad af talrika trappgångar, som köra upp från dess fot, korsande hvarandra i flera rigtningar, och försvinnande i ett svart trapplager, som likt en mössa betäcker fjällets hjessa. Östra sidan af Borgarfjorden begränsas likaledes af ett fjäll, som till hela sin massa tyckes bestå af trachytiska bergarter, och som derföre redan på afstånd lyser till följe af det rödgula stenraset efter dess sidor.

Emedan folkmängden i Island under en lång följd af år bibehållit ungefär samma nummertal, i det än en minskning än en förökning egt rum, hvarom mera i detalj framdeles, har detta hos en del väckt den föreställningen, att landet i sjelfva verket icke förmår nära någon betydligare

folkmassa, utan att densamma nu, då den uppgår till 66,000 personer, det största antal den någonsin efter folkräkningens införande uppnått, skulle hafva närmat sig sitt maximum. Men, om vi för närvarande lemna åsido, hvilka orsaker, som nedtryckt landets utveckling under de förflutna århundradena, ligga flera förhållanden nära till hands, som temligen tydligt vederlägga en dylik föreställning. Jag har redan förut fästat uppmärksamheten på den jemförelsevis ringa utveckling, som fiskeriet eger i Island; ett stigande härutinnan skulle gifva en särdeles stor lyftning åt nationalvälmågan, ty stora skatter ligga utan tvifvel ännu oanvända i hafvets sköte, hvarjemte en utvidgning af det isländska fiskeriet naturligtvis skulle kunna afvinna fransmännen en del af deras årliga vinst. Hvad åter fastlandets produktion beträffar, har denna långt ifrån stigit till sin spets, såsom man tydligt kan se vid resan genom landet, ty stora gräsmarker förefinnas, som till och med på hösten icke synes rörda af fåren. Ett vackert exempel på motsatsen väg bildar prestgården Hjaltastadir, utvisande det framskridande, af hvilket den isländska får-odlingen är mäktig. Vid den nuvarande innehafvarens tillträde underhölls nämligen vid denna gård högst 150 får, och den allmänna meningen i orten ansåg äfven detta antal som det högsta möjliga. Sira Jakob har emellertid, under de 9 år han brukat gården, uppdrifvit sin fårhjord till 600 stycken eller fyra gånger det nämnda antalet. Att en förökning i denna grad af fårens antal öfver hela landet skulle vara möjlig, kan man dock icke förutsätta, ty Fljótsdalen omfattar en af landets bördigare delar. Men en fördubbling af det nuvarande fårantalet, torde dock icke vara otänkbar. Till uppnående häraf fordras dock, der som annorstädes, upplysning för menige man, och derföre torde ett af de förslag, som för icke länge sedan blifvit bragt å bane för Islands väl, nämligen om upprättandet af en skola inom landet för jordbrukare, vara ett bland de vigtigaste. De bemödanden, som i denna rigtning förut blifvit satta i verket, hafva gått ut på försök att införa odling af säd i landet, och personer hafva derföre med regeringens understöd begifvit sig till Dan-

mark, för att lära detta. Men, såsom man kunde vänta, har denna sträfvan icke fört till något resultat. — Under den temligen gynsamma sommar, jag uppehöll mig i Island, var hafra, som växte i en trädgård i Reykjavik, ännu i slutet af September långt ifrån mogen och dessutom slagen till marken af störtregn, och till och med på Färöarne stod kornet på stånd ännu den 28 September. — Röda vinbär erhöll man dock mogna i Reykjavik det året.

Från Hjaltastadir reste jag efter kusten till Vopnafjords handelsplats i nordvest derom. Man kan härvid välja två vägar, antingen man vill gå på bro eller färja öfver *Jökulsån*, den andra af de båda stora elfvar, som här utflyta i norr från Vatnajökeln mot hafvet. I förra fallet passerar man elfven längre upp från hafvet och reser sedan öfver *Smjörvatnsheden,* söder och vester om Smjörfjäll, i det sednare öfver *Hellisheden* i nordlig rigtning om samma fjäll, sedan man passerat Jökulsån på ett ställe längre ned mot hafvet. Denna sednare väg valde jag såsom den kortaste. I båda fallen har man att först gå på färja öfver Lagarfloden, den större af de två nämnda elfvarne. Detta kan ske på flera ställen, ty många färjor finnas öfver detta vattendrag, som i sitt mellersta lopp breder ut sig till sjö, der äfven de mest begagnade färjorna äro belägna, emedan vattenmassan derstädes är föga strid. Ett par färjor åter ligga nedom denna utvidgade bassin, der floden åter sammandragit sig och är ganska strid samt för en betydlig vattenmassa. Vid en af dessa, norr om *Kirkubœr*, hade jag att sätta öfver floden, vid hvilket tillfälle jag råkade ut för ett äfventyr.

Hvad vore väl också berättelsen om en resa i ett naturvildt land, såsom Island dock är, om icke den resande någon gång kunde skryta med ett dylikt. Jag känner icke, om det finnes koncepter för resebeskrifningar, liksom för friarebref, konversation, handelskorrespondenser o. s. v., men det förefaller mig, att om ett dylikt koncept funnes för handen, skulle det förete en stor brist, om icke bland de första reglerna stode: den resande bör någon gång råka i

lifsfara *). Med en dylik princip för ögonen kan det icke annat än glädja mig, att jag sjelf erhållit tillfälle att följa denna regel, hvarom läsaren kan döma af det följande.

När jag och min följeman nedkommo till Lagarfloden, för att erhålla färja, fanns ingen man tillstädes i gården, dit färjan hörde. Vi erhöllo dock tillstånd af bondhustrun att begagna färjan till öfverfärden, men när vi kommo för att taga densamma, hvilken utgjordes af en liten usel båt för tre personer, saknades den ena åran. Vi hopspikade då ett par brädstumpar till en åra, och sedan vi afsadlat hästarne och lagt bagaget i båten, skulle vi drifva hästarne i strömmen, på det de på egen hand skulle simma öfver före oss, ty strömmen i detta vatten är för stark, för att man skulle kunna tömma dem bakefter båten, liksom i Ölfuså och Thjorså. De skulle således simma på egen hand, men detta ville icke lyckas rätt väl, ty oaktadt vi, så långt vi nådde, förföljde dem med rop och stenkastning, såsom regeln bjuder, vände de dock tvänne gånger tillbaka. I floden som här kunde vara kanske 800 fot bred, låg nämligen en holme, på ömse sidor om hvilken strömmen delade sig. När derföre hästarne summit ett par hundra alnar, så att de befunno sig i det lävatten, som bildades vid ändan af holmen och derpå skulle vidare, möttes de af strömmen, hvars styrka förökades af den häftiga blåst, som rådde, och de vände derföre om. Vi beslöto då att drifva dem så, att de skulle komma upp på holmen och derifrån ytterligare jaga dem ut öfver den andra strömfåran; detta lyckades så tillvida, att de kommo upp på holmen, dit vi nu skulle ro efter. Men sedan vi väl utkommit i den starka strömmen, gick farkostens ena bräckliga årtull sönder. Följden af denna oförutsedda händelse blef naturligtvis, att vi drefvo med rifvande fart med strömmen, så att vi icke kunde nå holmen. Vi försökte då att komma upp på ett litet ref ett stycke från ändan af densamma, men äfven detta misslyckades, vi kommo i stället ut i den större ström-

---

*) Det förstås af sig sjelft att den följande paragrafen i ett dylikt koncept bör heta: men allt skall till sist aflöpa lyckligt, — ty i annat fall kunde ju ingen reseberättelse bli utaf.

fåran, och som vinden äfven låg på, gick det hurtigt framåt, ehuru icke just i den rigtning, vi önskade. Jag fattade då åran och kafvade i fören af båten, för att hålla den uppe mot strömmen, under det min ledsagare sökte att plåstra på årtullen, och med denna nödfallsrodd närmade vi oss ändtligen småningom, ehuru med betydlig ansträngning, den motsatta stranden, hvilken lyckligtvis sköt ut i ett litet hörn eller en afrundad udde, liksom enkom bestämd för vår räkning, ty der nådde vi omsider stranden. Och detta i sista stund, ty den bräckliga farkosten var redan half med vatten.

Hästarne voro emellertid qvar på holmen, och dit kunde vi med en dylik båt omöjligt komma tillbaka från denna sida, ty dels var strömmen här bredare, dels tilltog vinden betydligt i styrka. Vi sände derföre en oss medföljande gosse till en gård, belägen en half mil från färjstället, för att låna en åra, och efter ett par timmars väntan kom också en man ridande med denna. Men då blåste half storm, och han förklarade det nu vara omöjligt att komma tillbaka till holmen. Vi måste derföre foga oss i vårt öde: att vänta, och gingo derföre upp till byn, hvars namn var *Geirarstadir*, lemnande hästarne åt sitt öde på den ofruktbara holmen, i den stränga blåsten, våta och utkylda af det kalla jökelvattnet. Hittills hade vi endast skämtat öfver vårt öde; när vi drefvo på floden, sade mig min följeslagare, att vi skulle åtminstone kunna komma upp vid *Hóll*, ett färjställe längre i norr mot hafvet, men när vi kommit till byn, försäkrade oss de godhjertade menniskorna der, att om vi icke hade varit så lyckliga att komma upp på hörnet, hade vi ohjelpligen drifvit ner i den fors, som låg mellan oss och Hóll, hvilken min följeslagare icke kände. Der sticka hvassa klättar upp ur flodbottnen, berättade de, mellan hvilka vattnet störtar med rifvande fart, och der aldrig någon båt gått fram. Detta gaf dock en liten anledning till eftertanke.

Det var vid middagstiden, vi gjorde vår äfventyrliga färd öfver Lagarfloden, och icke förrän på qvällen lugnade det så mycket, att man åter kunde färja öfver densamma.

Hästarne, som funnit ensamheten för lång på holmen, och som väl dessutom vädrade gräs på det land, de lemnat, hade tagit sitt parti och återvändt dit, hvarifrån de kommit. Men de tillrättafunnos dock, och vi återsågo dem med stor förnöjelse klockan 10 på qvällen. Nu var för sent att resa, ty vi fruktade, att om vi kommo midt i natten till Jökulsån, skulle vi få tillbringa densamma på sandbankarne der, utan att kunna göra oss hörda hos färjkarlen på andra sidan denna elf, hvarföre vi fattade det kloka beslutet att stanna i Geirarstadir öfver natten, helst min ledsagare kände sig illamående efter den bråksamma båtfärden.

Sedan vi morgonen derpå lemnat de välvilliga menniskorna i nämnde by, kommo vi efter en kortare ridt och sedan vi passerat flera af Jökulsåns grenar, i en af hvilka vi voro nära att få göra en liten simtur med våra hästar, till sjelfva hufvudströmmen, sutto der af och väckte med rop uppmärksamheten vid gården *Hnitbjörg* på andra sidan denna elf. Snart kom färjkarlen; hästarne summo här godvilligt öfver, ty de sågo den gröna ängen framför sig, då deremot på den sandbank, der vi stodo, ingenting var att få. Den höga och resliga färjkarlen bar oss nästan som fjäderbollar i sin båt, hvilken han icke kunnat draga ända upp till land, — en bärningsprocess, som föreföll mig temligen öfverflödig, eftersom jag ändå straxt förut i vadet öfver den ena flodgrenen doppat mig så pass som möjligt. Denna färja gjorde intet försök, liksom den andra, att bli oss en Charons färja: sedan vi kommit lyckligt öfver, fortsatte vi derföre vår färd först öfver några sanka ängar, derefter öfver Hellisheden och slutligen efter södra stranden af Vopnafjorden, tilldess jag på qvällen hamnade vid handelsplatsen i fjordens inre.

Närstående teckning framställer en bild af en flodöfvergång i Island, der båt eller färja begagnas. Kistor och annat bagage äro öfverförda, äfvensom de flesta af karavanens tvåfota-medlemmar. Af hästarne äro en del stadda i simning öfver floden; andra motas af mannen med piskan, som står på den motsatta stranden, ut i densamma. De öfriga, qvarstående hästarne tyckas tillhöra tillfälliga ledsagare, som

Flodöfvergång i Island.

s. 210.

vända vid floden, förmodligen färjkarlarne; de tyckas nämligen icke hysa någon lust att följa kamraterna åt i det kalla badet.

Innan jag lemnar den minnesrika Fljótsdalen, hvilken utgör en bland de gräsrikaste dalar i landet, hvarest derföre välmågan är temligen hemma, och den parallelt med densamma gående Jökulsdalen, genom hvilken Jökulsån flyter, skall jag omtala det tredje sätt, bron och färjan undantagna, på hvilket man färdas öfver denna sistnämnda elf. På ett ställe högre upp i dalen, der den flyter fram emellan djupa, trånga bräddar, har man nämligen spändt tvänne tåg öfver floden, i hvilka hänger en stol, på hvilken delinqventen, såsom man gerna kan kalla den, som skall fara öfver, tager plats, hvarefter han med tillhjelp af vid stolen fästade rep sjelf får draga sig öfver; hästarne drifvas deremot öfver ett stycke ofvanför fallet. Detta sätt att färdas kallar man: att *fara i kláf* = korg. Dertill fordras en stark hjerna.

Vopnafjords handelsplats liknar de öfriga i landet: några tjärstrukna, svarta trähus med likaledes tjärstrukna brädtak; — icke blir man bortskämd af bjerta färger i Island. Sjelfva fjorden är nästan så bred som en bugt. Fjällen kring densamma tyckas derföre draga sig mera tillbaka, och deras storartade utseende går dervid något till spillo. Underlandet blir på samma gång något större än i de trånga fjordar, jag nu lemnat. Fjällen i landet vester om Vopnafjord, hvilka ligga på ett platåland synas derföre äfven något lägre; de voro äfven mindre snötäckta än vid ostkusten, ja, inne i landet, — jag for från Vopnafjord vester ut till Myvatn — äro de alldeles snöfria och derigenom i mitt tycke beröfvade sin bästa prydnad. De få en grå eller blå, enformig färgton, hvilken åtminstone efter vägen mellan Vopnafjord och Myvatn, samt kring denna sjö, föga förhöjes af gräsväxten, ty dessa fjäll äro ofta alldeles kala, sand- eller grustäckta. Med ett ord, jag tyckte mig finna, att landet härstädes i stort taget förloradt en del af det storartade utseende, hvarvid jag under en längre tid vänjt mig, att det blef mera flackt och grått. Det var naturligtvis kontrasten, som uppväckte

dessa känslor. Jag hade ju allt sedan min ankomst till Island varit van att hvarje dag blicka upp till snöfjällen, som tronade så stolt mot den klara himmelen; det dröjde derföre något, innan jag hann vänja mig vid den blå färgtonen.

Vopnafjorden erbjuder en märklig punkt af större naturhistoriskt intresse, nämligen några surturbrandlager, belägna på södra sidan af fjorden, i närheten af gården Vindfell. Ett af dessa förefinnes alldeles vid sjökusten, öfvertäckt med ett trapplager, som framstår efter kusten i en lodrät vägg af bortåt 200 fots höjd, och som består af särdeles vackra, resliga pelare, hvilka göra en ståtlig anblick.

Närstående träsnitt ger en bild deraf. Vid foten af branten ligga lager af tuff med surturbrand, betäckta af en mäktig, pelarformig trappvägg; emot denna vägg anstår en annan, som tydligen tillhör en särskilt ström, i hvilken pelarne till en början stå lodrätt, men sedan efterhand förändra sin rigtning, så att de alltid stå vinkelrätt mot strömmens undre yta, eller, hvad som är detsamma, mot beröringsytan med den förstnämnda trappväggen. Detta har dock icke blifvit tydligt utfördt på teckningen, som i det fallet derföre är

Trapp-pelare vid Vindfell.

felaktig. I foten af trappmuren till höger, mot hvilken bränningen spolar, har denna bildat små Fingalsgrottor, som bidraga att förhöja det mäktiga sceneriet.

Under min vistelse vid Vopnafjord anlände dit en engelsk jakt, bogserande en hval, som blifvit funnen död uti i sjön. Det var en präktig best, omkring 72 fot i längd. Der blef lif och rörelse vid Vopnafjord af denna anledning, ty såsom jag förut anmärkt, väckas glada känslor i isländningens bröst, när han får höra, att en hval flutit upp, och hela trakten skyndar att erbjuda sitt biträde vid skärandet — det är endast specket och rengi, som skäres af — samt att köpa till sitt behof. Jag rodde kring denna hval, medan han ännu låg oskuren ute i sjön. De sig bildande gasarterna hväste och pöste ur honom på ett ställe, der inelfvorna trängt ut, hvarföre han spred en obehaglig lukt, men man kan icke heller begära annat af ett kadaver på 72 fot i längd.

Från denna del af landet utföres isynnerhet det isländska fårköttet. Detta säljes färskt till handelsfaktoriet och saltas der. År 1862 utfördes inalles från Island 1,042 tunnor salt kött. Af talg utfördes samma år 326,117 danska skålpund.

I Vopnafjord sammanträffade jag, enligt öfverenskommelse, med sysselman Smith från Seydisfjord, hvilken ämnade sig till Húsavík på nordkusten af landet, dit vi uppgjordt ressällskap. Sedan vi tillbringat ett dygn på den i allo utmärkta prestgården *Hof* i det inre af Vopnafjorden, — prosten *Halldor Jónsson* i Hof är för närvarande Islands mest ansedde prestman, — anträdde vi först resan till Myvatn, den stora insjön i denna del af landet. Vår väg låg dervid öfver det s. k. *Dymmagil*, ett bergpass emellan två långsträckta fjällryggar på den höjdplatå, öfver hvilken vi nu hade att passera, för att till en början uppnå gården *Grimstadir*, det vanliga nattqvarteret på denna väg. Sedan vi passerat de grönklädda höjderna kring Hof, nådde vi snart en ofruktbar sand- eller grusöcken, af hvilken den nämnda höjdplatån består, hvilken öcken sedan följde oss nästan ständigt ända till Myvatn, afbruten af några gröna fläckar och naturligtvis någon

växtlighet ikring Grimstadir och de öfriga enstaka gårdarne i denna ödemark. Grimstadir ligger enligt Gunnlaugssons karta på en höjd af 1,365 fot öfver hafvet, den är en af de högst belägna byar i Island. Det var väl också denna höga belägenhet, som bidrog att nedsänka luftvärmen på den dag, då vi befunno oss i Grimstadir, till 4^0 C., hvilket måste erkännas vara en för den 30 Juli nog låg dagstemperatur. Grimstadir är en väl byggd gård; man måste förvåna sig att i en dylik bær, belägen två dagsresor — åtminstone för lasthästar — från handelsplatsen, finna väggarne tapetserade och kantade med guldlister, mahognymöbler och dylikt, när man nere vid sjön ofta till och med saknar golf i bæ'erna. Jag blef dock inhyst i bondens egen stuga, ty i det guldlistprydda rummet fanns icke mer än en säng, och som läsaren erinrar sig voro vi denna gången två resande, och hvarken Smith eller jag voro vana vid syskonbädd.

Såväl af hvad jag förut berättat om isländningarnes plägseder, som särskilt af det exempel på dyrbar inredning som gästrummet i Grimstadir företedde, hoppas jag, att läsaren för längesedan insett, att om också fattigdom, skogsbrist och andra missgynnande omständigheter i vissa fall verkat nedsättande på isländningens husliga förhållande, såsom med hänseende till byggnadssätt, renlighet o. s. v., kan likväl den isländska allmogen, såsom folk betraktad, fullkomligt ställas i bredd med Europas öfriga hyfsade nationer. Såsom jag redan engång nämnt, kunna alla isländningar läsa och de flesta skrifva; och när man vet, att detta äger rum utan några mått och steg från öfrighetens sida, har man redan deruti ett bevis på nationalandans upphöjdhet öfver råheten. Deras kunskaper i historien och geografien, deras älsklingsstudier, äro ofta förvånande. Särdeles tyckes den förste Napoleons hjeltedater slagit an på dem; Bernadottes märkliga öden känna de äfven väl, till och med i detalj, likasom de i allmänhet intressera sig för hjeltebedrifter. Nordens geografi är dem naturligtvis företrädesvis bekant, tillfölje af de många beröringspunkter dermed, som de gamla sagorna förete. Man behöfver icke frukta att se en isländning, åtminstone af de

bättre, stå rådvill och gapande i fråga om de vigtigaste geografiska förhållanden inom vårt fädernesland. ”Sviar” och ”Svithiod”, som de vanligen benämna svenskarne och Sverige tyckas också för dem icke vara annat än gamla bekanta, för hvilka de, om jag icke bedrar mig, hyser en viss liten syskonkärlek, som lätt kunde bringas att flamma upp. Det är anmärkningsvärdt nog, detta, då snart sagdt ingen förbindelse mellan Sverige och Island nu för tiden finnes. I afseende på kunskapen om hvarandras länder och folk äro svenskarne derför isländningarne mycket skyldiga.

Men vi återvända till Grimstadir. Den dag, jag tillbringade förmiddagen der, var en söndag; de unga bonddöttrarne stego derföre till häst och foro till kyrkan. De isländska qvinnosadlarne utgöras af en med hög karm och pall försedd stol, hvilken ligger något hög på hästryggen, och i hvilken man sitter alldeles vänd åt sidan af hästen. Det fordras derföre en god sits, som man på ridspråket uttrycker sig, för att ryttarinnan skall hindra sadeln att välta om, helst då gjordarne efter en stunds ridt lossna, — en omvältning, som kan bli särdeles obehaglig för ryttarinnan, eftersom hon då får göra kullerbyttan baklänges. Men det är icke heller rådligt för qvinnorna att begagna engelska ridsadlar, ty om hästen faller eller annat tillbud till olycka inträffar, hafva de i det fallet svårare att komma af. Nu deremot behöfva de endast i dylika fall springa ned, hvilket är lätt verkstäldt. De äro föröfrigt raska töser, dessa isländskor, som kunna tygla sin häst så godt som en man. Till riddrägten bruka de förmögnare böndernas döttrar en slags svarta schäferhattar med flygande flor, så att man knappast kan veta, hvilken dam som kommer, när de spränga framåt på sina ystra trafvare. Jag erkänner, att detta om en viss smak vittnande mode i början fästade min uppmärksamhet, liksom jag icke kunde annat än förvåna mig öfver den *brist* på smak, som kan föranleda bondgubbar och prester att rida med svarta skorstenar på hufvudet. De svarta hattarne ser man nämligen lika allmänt hos bönderna i Island som hos oss, men visserligen har jag hört ägaren af en dylik beklaga

sig, att när han hade ridit med sin nya hatt i regnväder några timmar, hade icke blott glansen gått ur, utan hela hatten fallit ihop. Och man måste väl medge att det är det minst ändamålsenliga plagg i ett land, der man alltid skall färdas till häst, och der man ofta är utsatt för storm, regn eller snö. Men hvem är icke modets slaf.

När vi skiljdes från Grimstadir, tog bonden upp portvinsbuteljen och bjöd oss ”hestastöpen” och visade sig således också deruti som en gentleman. Men så ligger denna gård på stor stråkväg, så att han icke bör ha haft svårt att få veta, huru han bör bete sig, d. v. s., huru bruket är i de förnämare husen i Island.

Ungefär en timmas väg från Grimstadir flyter den stora elfven *Jökulså Axarfirdi* (som har sitt utlopp i Axarfjorden). Den har sina källor på Vatnajökeln i bredd med Lagarfloden och Jökulsån *med bron*, som den kallas, men denna har tagit sin kosa rätt i norr efter en flack dalsänkning i den höjdplatå, på hvilken Grimstadir ligger. Den är en af de ödsligaste floder, man kan tänka sig. Vi närmade oss den öfver en ödslig, ofruktbar sandslätt och på andra sidan om dess smutsiga, motbjudande vatten bredde sig intet annat än en stor, endast magert beväxt sandhed, den s. k. *Myvatns öræfi*, öfver hvilken vi nu hade att färdas. Vinden jagade dessutom dimman efter jorden och flodens yta, hvarföre jag föreställde mig, att det allting omhöljande töcknet bidrog att öka nejdens ödslighet, emedan det begränsade utsigten till de nämnda sandhedarne och det smutsgrå jökelvattnet, men man sade mig, att traktens ödslighet trädde ännu mera i dagen vid klart väder. Här var då en nejd, som man icke kunde kalla vacker, men storartad var den likväl, ty hvarifrån förskrefvo sig dessa ofantliga sandmassor, som vi passerat och som vi hade framför oss? Jo, dels äro de lemningar från den gamla jökeltiden, de af jöklarne söndermalda bergytorna, — hit räknar jag de under den föregående dagen passerade sandsträckningarne och de nakna, grustäckta fjällryggarne, — dels äro de bildade af vulkanisk sand, som utkastats från det breda vulkanbältet mellan Myvatn och Vatna-

jökeln, om hvars annalkande jag redan blifvit påmint af palagonitkonglomerat i Dymmagil, och om hvilket jag straxt på andra sidan Jökulsån erhöll ytterligare och mera rättframma påminnelser, ty redan der utgjordes marken af lava, som stack upp under sanden, och som sedan icke lemnade mig på länge.

Jökulsån passeras på färja, och hästarne få taga sig fram sjelfva öfver denna elf, liksom öfver de båda föregående. Man kunde se, att de hade en styf kamp mot strömmen och böljorna. Endast en gång lärer denna flod blifvit riden, åtminstone i sednare tider. En hästskojare från Nord- eller Vestlandet, som öfvat sina idrotter öster om nämnde flod, hade nämligen af de förargade bönderna blifvit eftersatt ända dit; och som han väl icke hade så synnerligen smak för att bli trumfad, helst hans samvete förmodligen icke kunde lofva honom någon synnerligen pardon för hans gerningar, kastade *han* sin sista trumf och red ut i elfven, samt kom äfven lyckligt öfver. Hans följeslagare, som icke funno skäligt att spela ett så högt spel, vände då snopna tillbaka. Vattnet i denna elf lärer stundom vid stark snösmältning i fjällen kunna frambrusa med en sådan fart, att elfvens yta blir kullrig i midten. Man kan då göra sig en föreställning om dess kraft.

I töcknigt väder anlände vi sent på qvällen till *Reykjahlid,* en känd bondgård vid Myvatn, utan att för tillfället taga någon kännedom om de intressanta punkter vi i ställets närhet passerade. Dessa blefvo derföre föremål för följande dagens utflykter. Dessa punkter voro vulkanen *Krafla* (utt. *Krabla*) och de s. k. *námar* eller svafvelkällor och kokande slammkittlar, som förefinnas i trakten söder derom? Man behöfde nu endast öppna ögonen, för att se, att man befann sig inom en vulkanisk nejd. Såsom jag redan förut nämndt, stack lavan fram här och hvar under sanden, redan vid öfvergången af Jökulsån; när man närmar sig *Námafjäll* vid Myvatn öfvergå dessa lavastycken till sammanhängande lavaströmmar, det vill säga, de äro der icke sandtäckta, utan utgöras af yngre obetäckta "hraun", utan växtlighet. På samma sätt emellan Námafjäll och Myvatn, likasom äfven

rundtom denna sjö. Några vulkankratrar ligga visserligen icke alldeles invid denna väg, men deremot i flertal efter en vulkanisk remna, som går i norr och söder på vestra sidan af Myvatn. En af dessa kratrar, *Hverfjäll*, är, såsom namnet angifver, ett litet fjäll för sig, en fjerdedels geografisk mil vid basen enligt Gunnlaugssons karta och åtskilliga hundra fot i höjd. Som den ena sidan är något lägre, kan man på afstånd iakttaga den skålformiga fördjupningen i dess topp.

För att till häst kunna besöka Krafla från Reykjahlid, måste man fara tillbaka öfver *Námafjäll* och sedan norrut efter östra sidan af *Dalfjäll*. Den östra sluttningen af detta fjäll, som är skogbeväxt, ser vänlig nog ut, men i dalbottnen ligger en lavaström och säger sitt: gif akt. Att Dalfjäll har bidragit till denna ström, kan man finna derutaf, att den stelnade lavan på ett ställe kommer ner rätt efter fjällväggen. Remnan, hvarur strömmen flutit, skall dessutom vara att se uppe på fjällryggen. Fjällen på nordöstra sidan dalen bilda en långsträckt rygg, hvars toppar erhållit olika namn, *Jörundr, Hrafntinnuhryggr, Krafla,* som är den nordligaste och högsta. På den platta dalbottnen mellan Dalfjäll och denna fjällrygg, hvars nedre sluttningar kallas *Sandbotnafjäll* ligger en liten säter eller fäbod, och der förbi flyter en liten rännil, som kommer från de varma källorna vid Krafla, — det enda vatten, som fins på dessa torra platser. Den vulkaniska sanden är genom sin porositet en oduglig vattenbehållare.

Fjället Krafla är lätt tillgängligt; man kan rida ända upp på dess topp, om man har lust; ingen fjällvägg hindrar, ty alltsammans är betäckt af en finkornig sand, som afrundat markens ojemnheter. På fjällets topp framträder dock det fasta berget, hvilket här, som i de flesta, sannolikt alla, vulkaner i Island är palagonittuff. Krafla har just icke eljest någon vulkanisk fysionomi för närvarande. Det bildar en snedt uppåt skjutande rygg; ingen lavaström, som flutit derifrån, ligger nu blottad; allt är sandbetäckt. Men på fjällets nordsida, vid dess fot, ligger en vulkankrater, som har ett på sätt och vis aktningsbjudande namn, emedan den benämnes

Helvete eller på isländska Helvíti, ehuru den i nutiden icke gör skäl för namnet. Det är en kittelformig fördjupning i jorden af omkring 100 fots djup och några hundra fots diameter, omgifven af brant sluttande väggar af sand och lava, med en bassin med vackert blågrönt vatten i botten. För icke längre än 50 år sedan och sannolikt från tiden för den närbelägna vulkanen *Leirhnukr's* utbrott 1724—1730 utgjordes denna vänliga sjö af en kokande pöl, som lärer sett vedervärdig ut, och hvilket naturligtvis förlänat kratern dess namn. *Henderson,* som nämligen besökte denna plats år 1815, säger om den nuvarande bassinen, att den uppkastade från sin midt hvar femte minut en pelare af svart, lerigt vatten ända till 30 fots höjd. Om man således vid ankomsten till Helvete å ena sidan kan säga, att man anländer till en ort, som man på det hela gerna vill undvika, må det å andra sidan vara lugnande, att derstädes numera finna den behagligaste nejden i denna ödemark; detta helvete har mistat sin udd. Flera smärre Víti'n finnas för öfrigt i dess närhet.

Från Krafla lärer man kunna hafva en ganska god utsigt till de sydliga fjällen, men för tillfället blåste deruppe en så häftig vind, att man knappt kunde stå upprätt, och såsom en följd deraf var den nedanför liggande öcknen insvept i en fullkomlig röksky af sand.

Några minuters väg från Krafla ligger *Hrafntinnuhryggr,* såsom namnet angifver, en rygg, hvilken består af en trachytisk lava, som på vissa ställen, utgöres af såkallad *Obsidian,* en särdeles vacker stenart med utseende af svart, glänsande glas, hvilken isländningarne benämna *hrafntinna.* Obsidianen från Lipariska öarne vid Sicilien bearbetas till prydnadsföremål, såsom broscher, knappar, armband m. m., hvartill denna stenart särdeles lämpar sig till följe af sin hårdhet, — den skär glas — och sitt prydliga utseende, men den isländska obsidianen har ännu icke erhållit någon användning, förmodligen af det enkla skäl, att all slags industri i Island ligger nere. Det borde dock vara ett så väl fosterländskt, som lönande företag att bearbeta denna sten, af hvilken riklig tillgång finnes. Transporten bör i detta fall icke afskräcka, ty

af några centner obsidian kan naturligtvis en hel del små prydnader tillverkas.

På återvägen från Krafla besöktes de förut omnämnda *námar* eller svafvelkällor; de benämnas här *Hlidarnámar*. Dessa äro belägna efter en kal och naken, af en djup, lös, rödaktig sand betäckt fjällrygg, det förutnämnda Námafjäll, hvilket genom sin rödgula färg faller i ögonen redan på långt afstånd. Svafvelkällorna äro af två slag, hvilka dock på det närmaste sammanhänga med hvarandra. De första, de egentliga svafvelkällorna, solfatarorna, utgöras af gasutströmningar ur jorden af brännheta gaser, hvilka afsätta svafvel; dessa äro således *torra* källor, om man så får uttrycka sig. De sednare åter, slammkällorna eller makkaluberna, äro kokande källor, fyllda med ett af svafveljern svartfärgadt, lerblandadt vatten, med utseende af en mer eller mindre tjock lervälling. De förra äro belägna i sluttningen af fjället, der det ur de vattenhaltiga gaserna kondenserade vattnet icke är i tillfälle att samla sig; de sednare deremot på en plan mark vid foten af fjället på dess östra sida, mellan detta och lavafälten, hvilka utsträcka sig mot sandöcknen derbortom. Solfatarorna, hvilka dels ligga mera enstaka, dels samlade i större plättar utmärkas till det yttre genom små, flacka upphöjningar, några fot i diameter, ur hvilkas midt gaserna frampressas genom ett eller flera små, ofta endast fingertjocka hål. Gaserna, som bestå af svafvelsyrlighet, vätesvafla, svafvel- och vattenångor, blandade med hvarandra, framqvälla gemenligen lugnt, kondensera sig till en del i luften och bortföras med vinden som en hvit rök, hvilken starkt angriper andningsorganerna. Men stundom utströmmar äfven gasen med stor våldsamhet, med dån och susande, nästan som vid ventilens öppnande på en ångpanna. Den har då äfven brutit sig en något större öppning i jorden.

På sin yta äro dessa solfataror öfverst beströdda med flygsand, som dock naturligtvis icke egentligen hör dit, men som ger dem ett smutsgrått, eller smutsrödt öfverdrag. Om detta öfverdrag genomstötes med en käpp, anträffar man derunder en skorpa af gult, glittrande, nästan rent svafvel, sammansatt af

en oändlighet små svafvelkristaller. Denna skorpa, som är 2—3 tum mäktig, besitter intet synnerligt sammanhang, utan är porös och kan lätt bringas i smulor, eller till en fin, grynig sand. Detta svafvel afsätter sig ur gaserna, när dessa komma upp mot jordytan och afkylas. Man anser, att detsamma till största delen uppkommer genom den ömsesidiga inverkan af svafvelsyrlighet och vätesvafla, hvilka båda gaser icke kunna bestå vid sidan af hvarandra, utan sönderdela hvarandra i svafvel och vatten. Denna sönderdelning försiggår på djupet, och svaflet sublimeras sedan till följe af hettan, likasom svafvelblomman i fabrikerna. Då vi ofvan angifvit, att solfatarornas gasutströmningar innehålla vätesvafla, får derföre detta endast förstås så, att de innehålla spår af denna illaluktande gas, nämligen de små partier, som undgått beröringen med den herrskande svafvelsyrligheten. (Svafvelsyrlighet är som bekant den för andedrägten stickande gas, som utvecklas vid svafvels förbränning i luften, till exempel af en tändsticka, och vätesvafla är den gas, som utvecklas i ruttna ägg och ger dem deras vidriga lukt. Dessa gaser kunna som sagdt icke bestå vid sidan af hvarandra, och om man derför fått lukten af ruttna ägg i näsan, behöfver man endast tända en tändsticka och andas öfver den, så försvinner den förra lukten. Men man får naturligtvis icke sticka näsan för nära till tändstickan, om man vill undvika hosta). Vätesvaflemängden är till och med så ringa, att den icke skulle kunna påvisas, om man icke hade ett ytterst finkänsligt igenkänningsmedel eller såkalladt reagens derför. Detta består deruti att sticka en brinnande cigarr eller annan glimmande kropp in i gasen, då ett ljust moln af ånga utbreder sig från denna öfver fumarolfältet.

Under den betäckande svafvelskorpan, hvilken utgör den del af solfataran som vid svaflets brytning för utförsel borttages, befinna sig de sönderdelningsprodukter, som uppkomma genom de nämnda gasarternas inverkan på palagonittuffen, i hvilken solfatarorna äro belägna. Genom kemiska inverkningar af svafvelsyrligheten, på hvilka vi här icke kunna inlåta oss närmare, sönderdelas nämligen palagoniten, hvilken utgör

ett kiselsyrehaltigt mineral med jernoxid, lerjord, kalk, talk, samt natron och kali, i *gips* och *ren* eller *jernhaltig* lera. Dessa två sista sönderdelningsprodukter komma i anledning af lagen för sönderdelningen att bilda lager hvarftals öfver hvarandra, af hvilka det ena består af en hvit, jernfri och det andra af en färgad, jernhaltig lera. Gipsen återigen förekommer i mer och mindre utsträckta lager eller hvarf emellan dessa, särdeles mot ytan, eller också inmängd i deras massa. Dessa äro slutprodukterna af svafvelsyrlighetens inverkan på den harzgula eller brunsvarta, stenhårda palagoniten. Frågar man till sist, hvarifrån de nämnda gaserna, hvilka föranleda solfatarornas bildning, hafva sitt upphof, kunna vi för närvarande icke svara annat, än att de komma ur jordens djup. Man har nämligen ännu icke kommit fullt på det klara med orsakerna till deras bildning, utan måste ännu så länge endast anteckna som faktum, att dylika gasutströmningar städse förefinnas i närheten af eller åtfölja de vulkaniska utbrotten.

Många tecken gifva vid handen, att solfatarorna fordom sträckt sig ut öfver delar af Námafjäll, der de nu saknas, ända upp på dess rygg. Sålunda anträffas större och mindre stycken af gips nästan allestädes på fjällryggen.

Vi vända oss nu till slammkällorna eller makkaluberna. De förnämsta af de vid Námafjäll befintliga slammkällorna äro belägna något så när i en rad bredvid hvarandra på slätten ett stycke från fjällets fot. De största äro sju eller åtta till antalet och utgöras af kittelformiga fördjupningar, åtta till tolf steg i diameter, hvilka äro fyllda med den kokande svarta mörjan, som dervid uppkastas på kittlarnes kanter och upphöjer dessa. En del koka som vatten, andra puttra som gröt eller välling. Den kemiska processen är likartad vid dessa källor och vid solfatarorna, ehuru produkterna komma att intaga en något olika plats till följe af de båda fenomenernas olika beskaffenhet. Någon svafvelafsättning på ytan kan sålunda här naturligtvis icke ega rum. Men på marken emellan slammkällorna försiggår solfatarverksamheten, likasom uppe på fjället: gasutströmningar, svaf-

velafsättningar m. m. ega der rum, ehuru i mindre skala. Jorden blir på dylika ställen underminerad; jordskorpan kan till det yttre se fast ut, men försöker man att stiga derpå, träder man snart ner benet i den svarta brännheta leran, ett försök, hvarvid en viss försigtighet derför är af nöden. Hvad slammkällornas yttre fysionomi beträffar, kan den just icke vara särdeles inbjudande, utan är tvärtom så vidrig som möjligt, ehuru vidrigheten försvinner för det storartade i företeelsen. I en af källorna kastas slammet vid de stora gasblåsornas långsamma och regelbundna uppstigande genom den tjocka lervällingen ända till femton fot i luften och nedfaller under dån och plaskande dels i källans botten dels på dess väggar. Gasblåsorna uppkomma på tvänne ställen i denna källa, som är den största af dem alla. Än är den ena gasapparaten i större verksamhet, än den andra och sålunda aflösa de hvarandra beständigt. Några sekunder kan ytan ligga lugn eller endast litet dallrande öfver de nämnda punkterna, men derpå uppstiger en blåsa, som går sönder i ytan under plaskande, derefter kommer en större, som kastar mörjan upp på källans kant, så åter en ännu större, som slungar den litet högre, så en och så åter en, tilldess utbrottet åter försvagas. Under tiden förhåller sig den andra punkten lugn, likasom aktande på sin systers verk, men medan den förra saktar af, börjar denna, upprepande samma fenomen med samma kraft. Om man till dessa smutsiga uppkastningar lägger den omgifvande nejdens ödslighet: ofruktbar sand och lavaströmmar, får man medge att på denna plats kan man från skönhetens och behagets synpunkt sedt just icke vara frestad att sjunga: "hvila vid denna källa", eller der söka sig vederqvickelse.

Härtill känner man sig deremot i högsta grad uppfordrad vid anländandet till de leende och vackra springkällor, hvilka jag den följande dagen besökte på vägen till Husavik. Dessa källor tillhöra det slag, som i Island benämnes *geysir*, af hvilka den stora Geysir nordvest om Hekla i sydlandet intar det förnämsta rummet. De bestå af ett klart, blågrönt vatten, som afsätter kiselsinter, af hvilken dessa källor uppbygga sig en liten afplattad kägla, i

midten försedd med ett i jorden lodrätt nedgående hål, som mot ytan i allmänhet vidgar sig till en bassin i form af en flack skål. De nu omnämnda källorna, af hvilka den förnämsta litet opoetiskt kallas *Uxahver,* hvilket öfversättes med *oxkällan*, äro belägna vid den vestra foten af en grönklädd fjällsluttning på en äng, beklädd med yppig grönska. Redan på afstånd ange de sin närvaro genom de hvita rökmoln, som på flera ställen höja sig från deras kokande eller nästan kokheta vattenytor. Dessa ångor hafva ingen obehaglig lukt; vattnet är äfven, vid kallnandet, fullkomligt drickbart. Tre eller fyra af dessa källor tilldraga sig isynnerhet uppmärksamhet. Den betydligaste af dessa, hvars bassin är omkring tolf steg i diameter, är till randen fylld med vatten, som silar ned i små rännor öfver den flacka käglan. Vattnet förhåller sig här i öfrigt stilla, endast utsändande en tjock vattenånga, genom hvilken man, när vinden drifver den till sidan, kan skönja den i bassinens midt nedgående pipen eller röret, om hvilket förut är nämndt. Denna källa är såsom springkälla således numera utslocknad. Alldeles invid densamma befinner sig en annan, betydligt mindre, i hvars pip vattnet är i en ständig, våldsam kokning, som man mera kan iakttaga med hörseln än med syn, emedan den tjocka vattenånga, som utvecklas, förtar denna. Uxahver sjelf är en springkälla; i densamma utkastas vattnet under våldsam kokning hvar tredje eller fjerde minut, hvarvid de glittrande vattendropparne slungas ett par manshöjder upp i luften. Vattnet sjunker då omkring en fot i bassinen, men stiger omedelbart derefter, tills det når randen, och rinner öfver genom en liten ränna, hvarefter gasbubblorna åter börja att utveckla sig i bassinens midt, tilldess kokning eller eruption ånyo inträder. Den fjerde källan har liknande, ehuru svagare eruptioner. Dessa källors bassiner äro 3 till 4 steg i diameter. Kring dessa större källor finnas äfven smärre kokande källor, som likna små skämtsamma leksystrar kring de större bedagade kamraterna. Att en liten källa med kallt vatten uppspringer alldeles vid sidan af en kokande kan väl icke egentligen förvåna, emedan den förra har sin åder uppe i

fjällsluttningen, under det den sednare kommer ur jordens djup, men må dock för den lefvande kontrastens skull anföras. Dessa källors egenskaper skola för öfrigt närmare afhandlas längre fram i sammanhang med betraktelserna öfver den stora, verldsberömda Geysir.

Från Reykjahlid gjorde jag en utflykt till Husaviks handelsplats vid norra kusten af landet. Detta ställes läge är ett af de ståtligaste i Island: vid en öppen hafsbugt, *Skjálfandi* (skälfvande, darrande: af vågrörelsen) kallad, på hvars vestra sida *Víknafjällens* väldiga rygg framskjuter, prydd af snöfonner och skarpa, uppstigande fjällspetsar. Vid foten af dessa ligger den såkallade *Náttfaravik*, der en af Islands forntida bebyggare slog sig ned. Handelsplatsen, på motsatta sidan af bugten, är närmast omgifven af gröna hedar och några lägre, men branta fjälltoppar; sluttningen mot stranden är skarp, stundom nästan lodrät och stiger norrut efter kusten till ett par hundra fots höjd. På låglandet derofvanför ligga talrika gårdar, hvarjemte små forssande bergströmmar tidt och ofta afbryta den efter kusten belägna vägen norrut. Denna väg färdades jag några gånger för vetenskapliga utflygters skull och hade derunder tillfälle att på nära håll betrakta de talrika skälhundarne, som lågo och solade sig på stenarne vid stranden och föga tycktes bekymra sig om ryttarens annalkande. Man fångar härstädes, likasom i andra bugter och fjordar af landet, skälarne i nät vissa tider på året, då de stryka fram efter kusterna. En dylik skälfångst kan inbringa ända till 150 stycken i gången, men det är ett blodigt arbete, ty så snart skälen fastnar i nätet, drages han i land och slås ihjäl, d. v. s. man slår honom i hufvudet med en klubba, att han döfvas, men ofta qvicknar han åter vid, då klubban åter måste fram, blodet flyter och djuret småningom pinas till döds.

Kusten norr om Husavik framemot en bergvägg, som af en derinvid belägen gård benämnes *Halbjarnarstadir kambr*, bildas af en tuff, som innehåller fossila snäckor och musslor i stor mängd, tillhörande den yngre afdelningen af den såkallade tertiära formationen. I denna tuff förekomma icke

så obetydliga lager af den förut omnämnda surturbranden, hvilka såsom en hittills obrukad koltillgång möjligen förtjenade någon uppmärksamhet för den kringliggande ortens behof. Kollagren äro här sammanhängande på längre sträckningar efter kusten och tyckas äfven fortsätta något litet inåt landet. Man kan sålunda på ett ställe med ögat följa kollagrens sträckning omkring 900 fot längd efter öfre kanten af den nära brådstörta kusten, och en liten å, *Skeifå,* som skurit sig ned genom dessa lager och med ett vackert, lodrätt vattenfall kastar sig rätt ned i hafvet, har blottat deras utgående ända till en längd af 500 fot inåt landet. Med det största besvär kunde jag från hafsstranden, klättra upp till dessa lager, hvilkas höjd äfven stranden torde utgöra 150—200 fot, men som jag endast med nöd kunde hålla mig qvar på den glatta bergväggen, var jag ur stånd att derstädes närmare undersöka lagren. De förnämsta äro fyra till antalet, omkring en fot mäktiga, skiljda af en sandstensartad tuff. Det öfversta af dessa lager är beläget nära jordytan. På ett annat ställe, söder om det nämnda, var bergväggen något mera tillgänglig. Lager af tuff och kol vexlade der med hvarandra, så att inom en lodrät höjd af ungefär 23 fot utgjorde den sammanlagda mäktigheten af kollagren, hvilka derstädes voro 5 till antalet, 8 fot 6 tum. Kolet är tunnskiffrigt, blandadt med inneliggande trädstammar, askhalten är endast omkring 14 procent. Dessa kollager voro blottade till en längd af ungefär 500 fot efter kusten. En tredje fyndighet, belägen norr om den förut omnämnda kunde jag följa vid pass 700 fot i längd; alla lagren ligga i öfrigt nära vågräta eller stupa endast föga från horizonten. Som man finner äro dessa koltillgångar icke så obetydliga, isynnerhet jemförda med ortens behof, der man nu måste begagna sig af de dyra stenkolen; det är derföre anmärkningsvärdt, att de icke blifvit i någon mon arbetade, i hvilket fall det efter all anledning skulle visa sig, att inbyggarne kunde skörda något gagn deraf.

Den vackra nejden kring Husavik förhöjdes under min dervaro af en klar himmel och vackra dagar; solen stekte

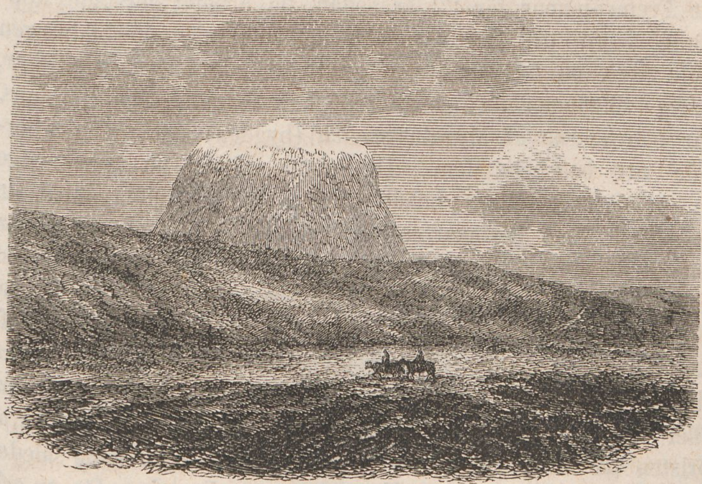
hett om förmiddagarne, och man längtade efter *hafsgolan*, den vind, som på en het sommardag drifver från hafvet inåt land. Här iakttog jag den högsta värmegraden i skuggan under denna sommar, nämligen 16° C., hvilket visserligen icke kunde jemföras med den värme af 36°, som thermometern visade i Uppsala någon dag under samma tid, men, jemförd med temperaturen några dagar förut uppe på heden vid Grimstadir, var förträfflig.

Från Husavik tilltrodde jag mig att rida allena den 7—8 timmars vägen till Reykjahlid, dit jag återvände efter några dagars uppehåll på det förstnämnda stället. Denna väg är en af de bästa i Island. Heden söder om Husavik är stenfri och jemn, ehuru endast magert gräsbevuxen; inga höjder eller fjäll ligga heller i denna väg och endast några smärre bäckar äro att passera; de sista sex fjerdingsvägen norr om Myvatn utgöras visserligen af en sandöcken, men denna är endast svagt kuperad, och vägen derstädes dessutom något röjd, som jag tror, från den tid, då råsvafvel från solfatarorna i Myvatnstrakten fördes till Husavik, hvilket lärer skett med ända till 100 hästar i gången. Oaktadt vägen således icke erbjöd hvarken någon farlighet eller annan vansklighet, är det dock ett icke så obetydligt besvär att rida allena i Island, emedan de lösa hästar, man måste drifva framför sig, icke alltid äro villiga att gå stigen framåt, utan gemenligen tidt och ofta låta förleda sig af de doftande gräsplättarne att sticka af till höger eller venster. Äro de på köpet litet envisa, hvilket isynnerhet inträffar vid färden förbi en gård, ty de isländska hästarne liksom deras herrar vilja gerna ”fara hem”, göra de på så sätt den resande den ena förtretligheten efter den andra. Hastigast kommer man derföre fram öfver sandöcknarne, der intet gräs lockar de för den gröna färgen särdeles tillböjliga djuren.

Mitt ändamål med tillbakafärden till Reykjahlid gick bland annat ut på att taga något närmare besked om solfatarorna i Myvatnstrakten. Utom de förut omtalta s. k. *Hlidarnámar* vid Námafjäll öster om sjön, förefinnas nämligen äfven dylika källor långt i sydost om densamma, vid norra

kanten af den ofantliga lavasträckning, som under namn af *Odádahraun* förvandlar en stor del af nejden norr om Vatnajökeln till en fruktansvärd ödemark. Dessa källor benämnas *Fremri-námar.* Det är dessa, som ha lemnat det mesta råsvafvel. Bearbetningen upphörde dock för 22 år sedan, och, enligt utsago af *Pjetr,* bonden i Reykjahlid, hade ingen sedan dess besökt dessa svafvelkällor. Man närde till och med för närvarande den, såsom det visade sig, falska föreställningen, att Fremri-námar numera voro utslocknade. Efter fyra timmars stark ridt från Reykjahlid, till det mesta genom en naken, af lavaströmmar och sandfält eller grusiga höjder uppfylld ödemark, uppnår man dessa solfataror, hvilka ligga på den norra och östra sluttningen af en vulkankrater, som kanske är den största i Island. Denna krater, som visserligen är högt belägen, såsom man kan finna derutaf, att den från sin topp förlänar en ganska vidsträckt utsigt, står likväl icke i sammanhang med något egentligt fjäll, utan har i likhet med många andra vulkaner i Island uppstått på ett platåland, och den vidsträckta, öde slätt, som omger den, sammanflyter derföre med vulkanen utan någon mera framstående begränsning dem emellan. Jag nalkades kratern från den sida, på hvilken lavan utflutit, och som lavaströmmen, hvilken fläckvis var betäckt af en brunsvart, på all växtlighet blottad flygsand, som icke bidrog att förminska ödsligheten af den kolsvarta, likaledes nakna lavan, som på alla sidor uppträdde, endast egde en svag hällning eller lutning, och derföre ingen höjd eller kulle angaf kraterns läge från denna sida sedt, utgjorde det en fullständig öfverraskning att plötsligen befinna sig vid kanten af dess omkring 2000 fot vida och 200 fot djupa öppning. Denna har af inbyggarne erhållit den lämpliga benämningen *Kitteln.* Man är här på alla sidor omgifven af lavaströmmar, hvilka mot söder sammanhänga med det omnämnda Odádahraun och mot öster sannolikt sträcka sig under flygsanden ända till Jökulsån, vid hvars öfvergång i närheten af Grimstadir lava utgjorde den i dagen framträdande bergarten. Hela den höjdplatå, som i söder begränsas af Vatnajökeln, i vester af Skjálfandifloden, en be-

tydlig elf, som har sina källor på Vatnajökeln och utmynnar i den förutnämnda hafsbugten Skjálfandi, i norr af Myvatn och fjällen deromkring och i öster af Jökulsá Axarfirdi, är derföre en af äldre och yngre lavaströmmar betäckt högslätt, ur hvilken likväl flera betydliga fjäll — till en del vulkaniska — resa sig. Af dessa bildar den, endast på få punkter afbrutna fjällsträckning, af hvilken det förutnämnda Námafjäll utgör en del, en halfcirkelformig gördel på östra och södra sidan om Myvatn. Sellandafjäll och Bláfjäll på denna sida utmärka sig genom sina sköna, rundade former. I Odádahraun resa sig ett par fjäll, kallade *Trölladyngja* eller *Trollets sofkammare,* och i sydvest kunde man från Kitteln ögna de snöiga topparne af någon af Vatnajökelns utgreningar. Det vackraste af alla fjäll både här och i hela Island torde dock vara vulkanen *Herdubreid (Skulderbred),* hvars yttre konturer, sedt från Kitteln, antogo den

Herdubreid.

form, som närstående teckning utvisar. Den är, som af kartan synes, belägen i kanten af Odádahraun nära Jökulsån, sydost från Fremri-námar. Detta fjäll är tillika ett af de högsta i landet, 5,290 fot öfver hafvet; dess topp, som, en-

ligt hvad läsaren finner, har formen af en sköldbuckla, är snöbetäckt, men de branta sidorna blåsvarta *).

Svafvelkällorna utgjordes vid Fremrinámar, likasom solfatarorna vid Hlidarnámar, af heta gasutströmningar ur jorden, hvilka genom sin svafvelafsättning bildade helt låga, kretsformiga upphöjningar öfver marken. De voro belägna såväl i den yttre som i den öfre-inre sluttningen af Kittelns kratervägg. Den öfverliggande kakan, som var 2—3 tum i tjocklek, utgjordes till stor del af rent, glittrande svafvel, men svafveltillgången är dock såväl här som på andra ställen i Island ytterst ringa, eller åtminstone en obetydlighet i jemförelse med den sicilianska. Hela svafvelproduktionen i Island under de år solfatarorna tillgodogjordes, utgjorde nämligen endast några hundra centner, under det att densamma i Sicilien uppgår till en million, hvarjemte de isländska solfatarorna icke kunna medge någon stadig bearbetning. Man kan taga för gifvet, att Fremri-námar för 22 år sedan, då arbetet derstädes upphörde, voro till det närmaste uttömda, men återbildningen hade dock nu fortgått i den grad, att min följeslagare, Pjetr, ansåg tillgången nu nästan motsvara förrådet, som förefans, när bebyggarne af Myvatns-*sveiten* (bygden) sista gången började att bearbeta dem. De kunna således nu åter medge en uttömning, ehuru behållningen icke kan blifva annat än ringa, när man besinnar, att svaflet skall föras på hästryggen tvenne dagsresor till handelsplatsen, att betalningspriset endast utgör omkring en riksdaler centnern, och att en häst icke gerna kan frakta mer än 3 eller 3 ½ centner, hvarjemte äfven arbete åtgår för svaflets uppgräfning ur jorden. Större skulle naturligtvis behållningen blifva, om man kunde rena eller smälta råsvaflet uppe i landet, men detta förhindras af bristen på bränsle. Någon nationalrikedom kan man således icke kalla de isländska solfatarorna, om de också för en och annan individ kunna lemna någon tillfällig vinst.

Som läsaren finner, kan man från Reykjahlid som centralpunkt med fördel företaga utflykter till flera kringliggande, intressanta punkter i denna del af landet. En bland de märk-

*) Åren 1340 och 1510 skola vulkanutbrott derifrån hafva egt rum.

värdigaste bland dessa återstod, nämligen vulkanen *Leirhnukr*, belägen en mil i nordost om Reykjahlid.

Derhän företog jag en vacker söndagsmorgon en fotvandring efter den lavaström, som vulkanen vid sitt utbrott år 1725 eller 1727 utsände, om hvilket utbrott mera nedanför. Denna lavaström framflyter i en trång dalgång mellan tvänne höga fjäll, *Hlidarfjäll* och *Dalfjäll*, och utbreder sig nedanför dessa efter öfre stranden af Myvatn och öfver bottnen i denna sjö; ofvanför nämnde dalgång bildar den ett nästan oöfverskådligt lavafält. Under vandringen uppåt vulkanen följde jag dels lavaströmmen sjelf, som styckevis var temligen jemn på ytan, men på andra ställen åter utgjordes endast af löst hopade lavastycken, dels vestra sidan af densamma efter foten af Hlidarfjäll, men när jag kommit så långt fram, att jag enligt kartan ansåg mig böra kunna se sjelfva vulkanen och styra kosan ditåt, höll den sig dock envist fördold för min spejande blick, och som jag vid detta tillfälle icke ansett mig behöfva medtaga vägvisare, måste jag nu så godt som på vinst och förlust rigta mina steg åt den punkt, der jag enligt kompassen trodde den belägen. Detta hade väl icke i vanliga fall utgjort någon egentlig svårighet, men det stycke mark, som här låg emellan mig och vulkanen, utgjordes af ett lavafält, så vidsträckt, att jag på vissa håll icke kunde upptäcka någon gräns för detsamma. Men som intet var att göra, annat än att med tålamod arbeta sig fram öfver detta hinder, styrde jag min kosa deröfver, först rigtande stegen mot en ur lavaströmmen uppstickande liten fjällrygg, i hopp att derifrån få bättre utsigt. Här erhöll jag således ånyo ett rikt tillfälle att lära känna alla en lavaströms egenheter och nycker, och ehuru den bekantskapen väl lönar sig, är den dock, på detta sätt förvärfvad, särdeles mödosam. Jag har förut anmärkt, att en lavaström på sin yta än är slät och jemnfluten, då den bildas af flacka hvalf, som oftast eller alltid äro brustna efter midten i sprickor, som visserligen i allmänhet endast äro en eller annan fot breda, men försvarligt djupa, än taggig och ojemn af uppresta och på allt sätt omkastade lavastycken, än åter utgöres den endast af löst

hopade stenar af hands och hufvuds storlek. Dessa äro hvassa och taggiga, att de knastra mot hvarandra, när man stiger på dem, men ehuru de ligga helt löst på hvarandra, rasa de dock sällan ned, hvarjemte deras taggiga ytor göra dem till ett temligen stadigt fotfäste. Alla dessa former uppträdde på den lavaström, öfver hvilken jag nu hade att vandra, och som dess yta genom omvexlingen af dessa olika stelningsformer och äfven inom hvar och en af dem är i högsta grad gropig och ojemn, förvandlas vandringen deröfver flerstädes till ett hoppande upp och ned och balanserande på de uppstående stenstyckena. Sedan jag sålunda arbetat mig fram ungefär en timmas väg från Hlidarfjäll, i rigtning mot den förut omnämnda fjällryggen, blef jag varse något mera till höger en punkt, der förödelsens styggelse tydligen härjat ännu mera än eljest på detta dödens fält, och efter ytterligare en half timmas vandring nådde jag denna punkt, hvarest de brutna slaggstyckena, som här bildade lavans yta, tydligt nog angåfvo kratrarnes närhet. Efter något letande eller vandring fram och tillbaka öfver den knastrande och bristande lavan — lavatäcket var nämligen här på sin yta belagt med tunna, något uppblåsta skållor af lava mellan slaggmassorna, och dessa skållor brusto stundom under fötterna likasom skrofvelis — nådde jag också den första krateröppningen, hvilken var en fördjupning i lavaströmmen och derföre nästan endast slumpvis kunde anträffas. I botten af denna öppning på 10—12 stegs djup från ytan uppstego ännu genom tvänne närliggande sprickor i lavan brännheta vattenångor, som vid sitt utträde i den kallare luften bildade en tunn rök. I norr om denna fördjupning, som var nedsänkt mellan skrofliga lavablock, befann sig en annan större, 200 fot i diameter och omkring 40 fot djup, i botten jemn och slät med lava i brustna hvalf, och derbredvid en liten upphöjd konisk kägla, omkring 16 fot hög, 12 fot i diameter, i toppen försedd med ett lodrätt nedgående hål, en s. k. pseudovulkankrater, en skorsten för gaser, som tillfälligtvis samlats i lavan och plötsligt utbrutit, derunder uppmurande den af slaggstycken bildade skorstenen. Invid och i norr om dessa befinnes åter

en större, vidsträckt insänkning, med en vild, qvarstående lavaklippa i midten. Allt detta förefinnes vid södra foten af sjelfva "hnukrn", hvilken utgöres af en i norr och söder fortgående rygg, längs hvars vestra kant en numera af sand nästan igenfyld remna kan följas en längre väg. Parallelt med denna anmärkte jag 13 vulkankratrar af olika storlekar, den nordligaste och största 100 fot hög, af hvilken en teckning här meddelas; och en eller flera tycktes dessutom höja sig längre i norr från den punkt, der jag vände tillbaka. Ur

Vulkankrater vid Leirhnukr.

sanden i den nämnda remnan uppsteg på ett ställe heta vattenångor, likasom äfven från en af kraterväggarne. Ur de flesta kratrarne hade lava utflutit. En del utgjordes deremot endast af lösa slaggstycken, uppkastade ur djupet och nedfallna rundtom kateröppningen, i andra ingingo dessutom vulkanisk sand i kraterkäglans sammansättning. Såsom förut är anmärkt, äro dessa vulkankratrar, jemte den invid dem befintliga ett par fot breda remnan i lavaströmmen, noggrant belägna i norr och söder, hvilket således är vulkanremnans rigtning. På vestra och nordvesta sidan om Leirhnukr breder sig den öppna slätt, öfver hvilken jag framträngde till vulkanen. Denna

slätt är i vidsträcktaste grad betäckt af lavaströmmarne, ett i vissa rigtningar oöfverskådligt lavafält. På östra sidan af fjällryggen, hvilken der helt och hållet betäckes af sand, vittna några ännu fortfarande, ehuru aftagande, heta källor och gasutströmningar (solfataror) om den underjordiska värmens fortsatta verkningar.

Åren 1724—30 skedde upprepade vulkaniska utbrott i trakten kring Myvatn. Af dessa har det, genom hvilket den nu omtalta lavaströmmen från Leirhnukr bildade sig, tydligen varit det fruktansvärdaste. När denna lavaström frambröt och uppnådde Myvatn samt störtade sig deri, bragte den sjöns vatten i kokning, att densamma efter några dagar uttorkade, hvarvid fisken dödades. Sjön uppgrundades dessutom af lavaströmmen, hvilken numera uppsticker öfver vattnets yta och bildar holmar och öar i sjön. Lavaströmmen öfversvämmade och förstörde äfven husen vid Reykjahlid med undantag af kyrkan, som låg på en liten kulle och derföre räddades, emedan strömmen delade sig på ömse sidor om denna. Detta ansågs naturligtvis af befolkningen såsom en särskilt Guds skickelse. Den nuvarande gården vid Reykjahlid är uppbygd alldeles i kanten af lavaströmmen, hvars hopvräkta, uppbrutna och kantiga massor betäcka en stor del af marken mellan bæ'en och sjön.

Från de nämnda heta källorna på östra sluttningen af Leirhnukr kunde jag tydligen skönja den kretsformiga öppningen till Helvíti vid foten af Krafla, en syn, som för tillfället var mig särdeles inbjudande, emedan denna plats var nejdens enda vattenbassin. Jag hade dock varit på benen alltsedan morgonen och ville nu på aftonen icke längre förirra mig i dessa ödemarker, helst den mil, jag hade att tillryggalägga tillbaka till Reykjahlid, just icke var den kortaste. För att undgå den besvärliga vandringen öfver lavaströmmen, hvilken på morgonen varit mig en nödvändighet, sökte jag nu att komma fram på strömmens östra sida efter norra sluttningen af Dalfjäll, den nordliga fortsättningen af Námafjäll. Denna sluttning var dock styckevis alltför brant, till

och med för en fotgängare, och jag måste derföre tidt och ofta, med eller mot min vilja, ned på hraunet och öfvervandra stycken af detsamma. Stundom kunde jag dock stjäla mig till en genväg genom någon öppning i fjället, och jag vandrade då under palagonittuffens nakna och mörka väggar, en öfver all beskrifning vild och ödslig nejd. Sedan fjället var passeradt, återstodo några utgreningar af lavaströmmen, hvilken utbredt sig i motsvarande inbugtningar i fjällväggen, och till sist den mycket kuperade, dels nakna, sandbetäckta, dels gräsbevuxna, tufviga heden ofvanför Reykjahlid, hvilken plats det blef mig ett styft arbete nog att hinna före nattens inbrott.

Man kan äfven till häst tillryggalägga vägen till Leirhnukr, och detta sätt är otvifvelaktigt att föredraga, från beqvämlighetens synpunkt sedt, men man går i så fall miste om en del af de intressanta detaljer, som vid en fotvandring förefalla. Ridvägen följer nämligen icke lavaströmmen åt.

Innan jag lemnar Reyklahlid, måste jag äfven nämna några ord om Myvatn eller, på svenska, *Myggsjön*. Den har sitt namn af de talrika myggsvärmar, som härstädes hafva sitt tillhåll, och öfver hvilka resande bruka klaga erbarmligt, men af hvilka jag vid mitt besök på stället icke hade någon olägenhet, om icke något litet samma dag, jag lemnade denna trakt. Årstiden och väderleken göra naturligtvis sitt till i detta hänseende. Myvatn är en af Islands större insjöar, men dess djup är föga betydligt; det öfverstiger sällan 12 fot, enligt uppgift af bönderna i trakten. Laxöring finnes här i stor mängd, och på dess yta simma otaliga skaror af sjöfågel, änder, måsar, sjösvalor och andra arter. Laxöringen lefver naturligtvis på myggen, och sjöfågeln både på mygg och laxöring, och så går den cirkulationen år från år till alla parters synbara trefnad och förkofran. För menniskorna utgöra både fisken och fågeln, den sednare isynnerhet genom sina ägg, värdefulla inkomstkällor, och således äfven medelbart myggen, hvilken derföre äfven bör ega någon rättighet att bitas, om han blott håller sig till bebyggarne och låter främlingarne gå i fred. I botten af sjön Myvatn upp-

komma flera varma källor, kring hvilka fisken isynnerhet samlar sig. Sjöns yta belägger sig derföre icke heller om vintern med is.

Den förut omtalta ödemarken Odádahraun, söder om Myvatn, och dess obebodda omgifningar äro det väsentligaste tillhållet för rendjuren, hvilka finnas vilda i Island. Renen infördes till landet 1770, då trenne stycken öfverfördes dit från Norge. Dessa hafva sedermera temligen starkt förökat sig, men uppehålla sig, såsom nämndt är, i de vidsträckta ödemarkerna och göra inbyggarne nästan ingen nytta, ty de fällas sällan, men mera förtret, emedan de afbeta gräsmarkerna och förtära isynnerhet den s. k. islandsmossan, som på landets tungomål kallas *fjallagras*, och hvilken inbyggarne vilja äta sjelfva.

Vilja vi göra en liten titt inomhus i Reykjahlid, så må jag på förhand nämna, att jag gjort mig stora förväntningar på detta ställe, emedan man sagt mig, att der fanns det enda värdshus i hela landet, och såsom sådant borde det ju kunna förete en viss grad af beqvämlighet. Gästrummet var också i sjelfva verket snyggt nog, ungefär som på medelklassen bland de svenska gästgifvaregårdarne, men redan den första måltiden lärde mig att slå ner mina alltför öfverdrifna förhoppningar, hvilka dock icke sträckt sig längre än till artikeln: rent smör och dylikt. Smöret var dock här lika håruppfyldt, som regeln tyckes bjuda der i landet, och den nationala lasten, osnygghet, visade sig äfven på annat sätt. På min resa till Husavik förság jag mig derföre med smör, ost och bröd för min följande vistelse vid Reykjahlid. Deremot läto laxöringarne ur Myvatn väl äta sig. Min värd, *Pjetr,* förstod sig dessutom ganska godt på att hugga för sig, som man säger, så att om det tillhör karaktären på en värdshusvärd att "snyta" folk, då var Pjetr värdshusvärd, ty den konsten förstod han. Till isländningarnes heder får jag dock tillägga att ett dylikt ogästvänligt förfarande, hvad mig beträffade, tillhörde de sällsyntaste undantag. Det hände mig egentligen endast i Reykjahlid och i Kalmannstunga i vestlandet,

att jag blef utsatt för prejeri i samma kolossala skala. Men bonden på detta ställe tycktes hafva gått i Pjetrs skola, såvida han icke öfverträffade honom. Endast på ett par ställen till fann man sig befogad att begagna sig af den öfvergifna belägenhet, uti hvilken en resande i Island befinner sig, när han icke känner vägar eller vad m. m., och således omöjligt kan taga sig fram på egen hand. Sådant möter dock i alla länder. Klagomål, som blifvit rigtade mot isländningarne för prejeri, måste jag derföre på det högsta bestrida.

Sjunde kapitlet.

Från Reykjahlid bär en väg gent öfver landet till sydlandet, nämligen den s. k. *Sprengisandr-vägen*, som går öfver det mer än 2,000 fot uppstigande höglandet mellan Hofs- och Vatnajökeln, samt efter Thjorsåns flodbädd till den bebygda delen af landet norr om Hekla. Denna väg kan man om hösten dock icke gerna färdas utan tält, emedan man eljest måste tillbringa tre nätter under bar himmel, ty, sedan man aflägsnat sig en dagsresa från Reykjahlid, kommer man in i en fullkomligt obebodd trakt, ända tills man närmar sig *Storinúpr* vid Thjorsån i sydlandet. Dessutom är grästillgången knapp; 16 timmars ridt måste tillryggaläggas utan rast, emedan intet bete för hästarne förefinnes. Den andra vägen från Reykjahlid söder ut går öfver Akureyri, landets andra stad, belägen vid södra ändan af den 5 mil djupa Eyafjorden.

Vägen från Reykjahlid till Akureyri är en temligen dryg dagsresa, ehuru den för tillfället lätt nog tillryggalades, dels emedan vägarne till följe af den ständiga torkan voro fasta och goda, dels emedan vattenmängden i de båda floderna, Laxå och Skjálfandifloden, hvilka skola öfvervadas, var ringa, antagligtvis för samma orsaks skull, och några uppehåll vid dessa vattendrag sålunda undvekos. Laxån kommer från Myvatn och utfaller i hafsbugten Skjálfandi. Hvad Myvatn är för laxöringen, det är Laxå för laxen, en god vagga, ty vid dess utlopp idkas ett icke så obetydligt laxfiske. Närmaste trakten norr om Myvatn, sedan Leirhnukrs här framstrykande,

svarta och skrofliga lavaström passerats, är något mera inbjudande än den östra, den är åtminstone gräsbevuxen; men denna gräsmatta utgör endast en tunn betäckning för gamla vulkankratrar och lavaströmmar, af hvilka tydliga lemningar allestädes sticka fram under grästorfven, dels i form af kantiga slaggstycken, dels såsom ingångar till underjordiska lavahvalf. Det pittoreska *Vindbelgarfjäll* vid nordvestra kanten af sjön, utgör äfven en gammal vulkan, från hvilken en lavaström utgjutits, hvilken följt Laxåns flodbädd ända ned till hafvet. Trakten mellan Laxå och Skjálfandifloden består af gräsbevuxna hedar, som utgöra förträffliga betesmarker; de bilda flacka, långsträckta, i norr och söder fortgående bergryggar. Från Skjálfandi, i hvars sandiga bädd äfven en gammal lavaström tittar fram, går vägen genom det ganska vackra passet *Ljósavatnskard,* förbi sjön Ljósavatn. På båda sidor omgifves man der af resliga trappväggar, tills man uppnår *Háls's* prestgård, hvilken har ett på en gång storartadt och tjusande läge vid sidan af den idylliska *Fnjóskådalen.* Jag gjorde som hastigast ett besök på denna utmärkta prestgård och undfägnades af presten och hans charmanta dotter med kaffe och tunna pannkakor, ett "tilltugg" till kaffet, som i Island ofta brukas i stället för skorpor. I sluttningen af Fnjóskådalen red jag genom den första verkliga skog, jag anträffat på min långa väg genom landet; den utgjordes dock icke af annat än buskartad björk, hvars grenar likväl nådde något högre än ryttaren. På andra sidan Fnjóskån kommer den höga och branta *Vadlaheden*, hvars vestra sluttning är nästan brant, för att ridas, hvarefter endast den i flera grenar delade Eyafjardarån skiljer den resande från Akureyri.

I qvällskymningen vadade jag öfver de talrika armarne af detta vattendrag, som deltaformigt omsluter flera gräsrika holmar, der några små, spridda, hvita tält voro uppspända för slåtterkarlarnes räkning, ty nu var hela verlden sysselsatt vid höbergningen.

Akureyri, som är belägen alldeles invid Eyafjordens strand, är af mycket mindre betydenhet än Reykjavik. Halfva delen af staden utgöres endast af en enda husrad, i den andra

hälften deremot finnas visserligen tvänne längdgator, men den ena af dessa, som löper tätt efter kusten, är vid flodtiden styckevis dränkt af hafvet. Byggnaderna äro till det mesta tjärstrukna både på väggar och tak. I ett hänseende har Akureyri dock företräde framför syskonstaden och det öfriga landet, nämligen deruti, att densamma omsluter de enda större, planterade träd, som finnas i Island. Dessa utgöras af några rönnar, af hvilka den största för några år sedan mättes och befanns vara 25 fot i höjd, med en yfvig krona. Dessa träd tillhöra genom sitt enstaka förekommande landets märkvärdigheter. I Reykjavik har man icke lyckats uppamma något sådant, oaktadt årets betydligt högre medelvärme *) derstädes. Såvida icke detta rentaf beror på liknöjdhet, måste det hafva sin grund deruti, att Reykjavik är belägen på en öppen kust, utsatt för alla stormar, under det deremot Akureyri ligger djupt ned mellan de på ömse sidor om fjorden framstrykande fjällryggarne, af hvilka den östra reser sig i *Vadlaheidi* 2,118, den vestra i *Stórihnukr* 2,898 fot öfver hafvet, och således är mera skyddad för de skarpa vindarne.

I Akureyri bodde jag hos distriktsläkaren, Doktor *Jón Finsen*, der jag emottogs med vanlig gästfrihet och välvilja. Läkarevården i Island är, som man kan vänta, icke på långt när så tillgänglig, som den borde vara. De 7 distriktsläkarne och den s. k. landtfysikus i Reykjavik utgöra hela läkarepersonalen, och deras distrikter äro derföre också så stora, att de med bästa vilja i verlden omöjligt kunna uppfylla distriktets behof. Island är nämligen i storlek $\frac{2}{9}$ af Sverige, och man kan derutaf sluta till, huru otillräcklig nämnda läkarepersonal bör vara för landet. När läkaren, såsom stundom är fallet, behöfver 4 eller 5 dagar, för att färdas till ändarne af sitt distrikt, kan man förstå, att detta är liktydigt med, att han aldrig kommer dit, likasom han icke heller kan blifva anlitad af sjuka derifrån. Denna omständighet, som visserligen är högst beklaglig, emedan dels na-

*) Årets medelvärme är i Reykjavik + 4,5° C., i Akureyri deremot endast + 0,52°. Denna ovanligt stora skiljaktighet måste förnämligast bero på hafsströmmarnes olika rigtningar. Kusten vid Reykjavik sköljes af golfströmmen, mot nordkusten neddrifver deremot den kalla polarströmmen, åtminstone till någon del.

turligtvis många menniskor förgås af brist på läkarehjelp, dels en läkare i Island både bör och kan uträtta mycket godt till helsovårdens förbättrande — helsan är ett kapital, om hvilket isländingarne i allmänhet tyckas hafva ringa aning — denna omständighet har emellertid föranledt stiftandet af en inrättning, som till sin anda visserligen kan vara välment, men om hvars praktiska nytta man kan hafva lof att tvifla. Landfysikus i Reykjavik har nämligen mot ett litet understöd af staten åtagit sig att på två eller tre år utbilda medicinæ doktorer, hvilka af regeringen erhållit rättighet att bekläda distriktsläkareplatser i likhet med dem, som tagit sin examen vid den medicinska fakulteten i Köpenhamn. Det förekommer mig, att regeringen genom detta medgifvande endast lagliggjort ett qvacksalfveri i stor skala, ty att en person, som, från det han lemnar skolan, studerar läkarekonst i två eller tre år, icke annat än högst undantagsvis kan nå utöfver en qvacksalfvares konst, tyckes vara temligen tydligt. Inga hjelpmedel finnas i Reykjavik för dylika studier, intet lazarett eller dylikt, och studierna kunna sålunda icke blifva annat än ett inlärande af recepter för sjukdomar, hvarvid det för patienten vore en verklig lycka om samma recept gällde för alla *). Sedan man lyckats besätta läkareplatserna i Island med dylika personer, har man naturligtvis i och med detsamma utdrifvit läkareståndet från landet, och detta borde man dock betänka sig på.

Sannolikt såsom en följd af den knapphändiga läkarevården, har homöopathien tagit stark fart i Island, likväl icke i de på läkare mest blottade trakterna. Homöopathiens upphof och vårdare der i landet lärer nämligen vara amtmannen öfver nordlandet, hvilken är bosatt invid Akureyri. Dessutom lära icke mindre än sju praktiserande homöopather, mest bönder, förefinnas inom denna landsdel. De hemta sin lärdom ur några tyska böcker och sökas på långt håll af

*) Såsom kursen är, så är också examen; vid den första af dessa examina utgjordes nämligen censorerna af — apothekaren och en assessor i öfverrätten. Detta tyder onekligen på begreppsförvirring.

allmogen, samt åtnjuta naturligtvis icke ringa förtroende, ty i dylika fall äro ju folk i alla länder barnsligt lättrogna, såsom icke heller är att undra på. Pjetr i Reykjahlid, — värdshusvärden — frågade mig, om det fanns många homöopather i Sverige. Nej, svarade jag, och vi betrakta dessutom dylikt folk med misstänksamma ögon. Detta förvånade honom, "jaså, det fins således endast allöopather", invände han.

Intet land i Europa har varit så hemsökt af epidemier som Island. Annalerna uppräkna från år 1306 till år 1846 icke mindre än 134 epidemiska år, af hvilka de flesta haft mer eller mindre betydlig inflytelse på dödligheten. Härvid bör likväl anmärkas, att de äldre annalerna endast omtala de mera betydliga epidemierna, medan de i sednare tider deremot äro noggrannare angifna, hvarföre deras antal synes tilltaga, hvilket dock till en del är skenbart af anförda skäl, men äfven i viss grad verkligt, ty oerhörda ödeläggelser drabbade landet isynnerhet under 18:de århundradet, dels till följe af vulkanutbrottens förödelser, dels till följe af monopolhandelns förderfliga verkningar. I det 14:de århundradet känner man 7 epidemiska år, i det 15:de 6, i det 16:de 12; i 17:de århundradet, som var det första, då monopolhandeln i all sin stränghet tillämpades, stiger detta antal till 28 och i det 18:de århundradet till 41. Nästan hvartannat år var landet således i förra århundradet hemsökt af epidemier. De förskräckligaste af dessa år voro 1704, då Island antages hafva mistat 18,000 af sin 50,000 man starka befolkning, och åren 1783—85, då, enligt hvad vi förut hafva sett, gräsliga ödeläggelser öfvergingo landet. D:r Schleissner, från hvars förtjenstfulla bok om Island, ofvanstående i väsentlig del är taget, anser för gifvet, att epidemiernas talrikhet hufvudsakligen är en följd af det usla bygnadssättet, der befolkningen packar sig tillsammans utan tillräcklig tillgång till luft och ljus, i fukt och stank. Med kännedom om bær'nas usla beskaffenhet kan man icke heller annat än underskrifva denna förmodan. Man känner, huru till och med i jemförelsevis väl byggda städer och byar, farsoterna städse rasa mest på de osnyggaste platserna.

I hafvet norrut från Eyafjorden, 5 mil från dess mynning, ligger en enslig ö, vid namn Grimsö, så långt i norr, att den skäres af polcirkeln. Denna ö är i medeltal bebodd af omkring 50 personer. Bland dessa hade under förliden sommar utbrutit en tyfus, som redan bortryckt 10 eller 12 personer, när den fiskarejakt lemnade ön, som bragte underrättelsen derom till Akureyri. På denna plats som saknar all läkarevård, kan befolkningen naturligtvis lätt dö ut. Man lärer erbjudit dessa Grimsöbor att flytta öfver till fastlandet, men nej! de vilja hellre blifva på sin ö. De lifnära sig till största delen af fiske och fågelfångst och lära i det fallet icke föra så uselt lif, men äro året om uteslutna från beröring med andra menniskor; en del af befolkningen deltar dock en gång om sommaren i handelsresan till Akureyri. —

Jag har förut talat något om isländingarnes uppfattning af Sverige och svenskarne, men vill återkomma dertill med några ord. Denna uppfattning är, åtminstone efter hvad jag erfarit, särdeles vänskaplig. Till följe af sina goda kunskaper i geografi och historia äro isländingarne ganska hemmastadda i våra förhållanden, likasom deras gamla historiska böcker, sagorna kallade, deras mest älskade läsning, som bekant innehåller många svenska, geografiska ortnamn, hvilka naturligtvis för isländningarne måste skimra i en viss poetisk dager, och för hvilka deras hjertan således må kunna klappa. När jag berättade dem, att jag var från Uppland, började de uppräkna: Uppland, Wärmland, o. s. v. Någon frågade mig: är ni verkligen från det gamla Uppsala? han uttalade med en synnerlig känsla *det gamla;* jag måste beklaga, att det gamla undanträngts af det nya *). Andra eller tredje dagen af mitt uppehåll i Reykjavik infann sig hos mig en ädel isländing, en embetsman i landet **), hvilken presenterade sig, sade sig hafva hört, att jag var svensk, och erbjöd mig sitt biträde med upplysningar och råd för min resa genom landet. Han hyste kärlek till Sverige, sade han; han hade

---

*) *Uppsalir* är ett temligen allmänt ortnamn i Island; det betyder ett ställe, som ligger på en höjd, att det kan ses vidt ifrån.

**) Prokuratorn *Paull Melsted.*

med så stor förtjusning läst flera svenska skrifter, Geijers och Tegnérs i främsta rummet, att han endast ansåg sig afbörda en tacksamhetsskuld, om han kunde göra en svensk man någon tjenst. Frithiofs saga är, för att tala om den stora allmänheten, en särdeles omtyckt bok i Island; den finnes också i isländsk öfversättning. I allmänhet äro isländingarne icke så okunniga i afseende på svenska språket som tvärtom, hvilket likväl naturligtvis till stor del beror på deras beröring med danskarne. Man är i Island allmänt ense att svenskan är det språk, som mest liknar isländskan. Dessa m. fl. omständigheter förvissade mig, att såvida skandinavismens mål en gång uppnås, blir Island icke ovilligt att utgöra en del af detta statsförbund, förstås i personalunion, icke som lydland, hvartill Island i följe af sin afskiljda belägenhet och sina egendomliga förhållanden i allmänhet icke passar. Island är visserligen icke ett land, hvars förbund stärker genom materiella krafter, men det hyser deremot ett rikt mått af förståndsodling, hvilken naturligtvis snarast utvecklas i samband med stamförvandterna, och äfven måste utöfva ett välgörande inflytande på dessa. På en festlig tillställning i Reykjavik frampå sommaren i anledning af den isländska riksdagens, altingets, afslutning, tog sig förf. tillfälle att påpeka det ömsesidiga band och de ömsesidiga behofver, som förenade Island med det öfriga norden, och det framtidsmål, som kunde byggas derpå, en framställning, som vann stark anklang, hvaraf förf. drager den slutsatsen, att känslan för nordens enhet, ehuru ännu slumrande, snart kan blifva stark i Island. Sverige står dock för närvarande i ytterst ringa beröring med detta land. Om man undantager de få gånger, då ett svenskt krigsskepp utsträcker sin öfningsresa till Reykjavik, svajar aldrig den svenska flaggan i en isländsk hamn. Norrmännen ditsända deremot flera smärre fartyg med timmerlaster; Sverige borde kunna sända både jern och timmer.

Den svenska handeln måste dock söka Island, ty, såsom jag visst förut anmärkt, ligger den isländska handeln ännu till det mesta i händerna på danska köpmän, hvilka naturligtvis taga sig i akt att uppväcka någon täflan.

Isländingen, i likhet med nordbon i allmänhet och isynnerhet öbon, är särdeles fosterlandsälskande. Någon tanke på utvandring till främmande länder har derföre icke förr än i sednaste tider fallit isländingen in. De hafva dervid likväl icke fäst sina tankar på det närbelägna Nordamerika, utan på — Brasilien. Hvarifrån denna besynnerliga motsägelse uppkommit, har jag förgäfves efterforskat, ty en motsägelse är det tvifvelsutan att flytta från polarcirkeln till tropikerna, förbi den nordamerikanska republiken tiil kejsaredömet Brasilien. För tvänne år tillbaka begåfvo sig likväl trenne män till Brasilien — man har sagt mig, att de hade läst i någon bok om detta goda (?!) land — och nådde också efter åtskilliga krokvägar dit, samt hemsände sedan bref med uppmaning till utflyttning. Detta hade den påföljd, att flera bönder sålde sin egendom och beredde sig att utvandra. Förliden sommår voro 150 personer, inberäknadt qvinnor och barn, beredda att lemna sitt fädernesland. En af dem, hvilken väl var själen i företaget, hade uppgjort någon slags öfverenskommelse med de öfriga, att han skulle förskaffa ett norskt fartyg till öfverresan, men olyckan var framme, intet fartyg kom, antingen detta berodde på slarf eller på intriger, och de stackars menniskorna stodo nu till vintern hus- och rådvilla. Den tilltänkta utvandringen ses emellertid med mycket sneda blickar bland de öfriga inbyggarne; de betrakta sina utflyttande landsmän rentaf som landsförrädare, och med sitt despotiska sinnelag beklaga de, att icke lagarne kunna sätta en gräns för en dylik reslust.

På samma gång denna ovilja mot utflyttning onekligen utgör ett vackert bevis på fosterlandskärlek hos isländingen, — ett kändt isländskt ordspråk är detta: *Island är det bästa land, som solen skiner uppå*, — bidrager det på samma gång att lägga i dagen den theoretiska eller inåtvända själsrigtning, som utgör ett framåtstående drag hos folket, hvilken, på samma gång som den är ett arf från deras fäder, i sin fortsättning onekligen är beroende på deras lands egendomliga natur. De råämnen, hvilkas bearbetning nödgar andra folkslag att rigta sina tankar på praktiska företag, och hvilka i sin ordning tjena att höja

deras välmåga, saknas ju nästan alldeles i Island. Emedan bonden sjelf utför de enkla arbeten, af hvilka han har behof, äro handtverkare temligen tunnsådda i landet. Deraf följer äfven, att skön konst ligger nästan alldeles nere, likasom skönhetssinnet öfverhufvud tyckes vara ringa utbildadt. Man vore derföre nästan frestad att betrakta som en tillfällighet, en naturens nyck, att bildhuggaren Thorvaldsen var af isländsk härkomst — hans fader var isländing. Dock är bildsnideriet ej alldeles okändt; derom vittna husgerådssaker, utsirade på åtskilligt sätt. Målarekonst, bildhuggeri, musik, dessa konster, hvilkas natur skall uppfattas med de yttre sinnena såsom medel, ligga dock öfverhufvud nere eller äro ytterst svagt odlade der i landet. Ingen folksång finnes, endast ett slags recitativer, som lära påminna om de gamla bardernas sånger, och instrumentalmusiken representeras af nyckelharpan eller något liknande stränginstrument. Dans förekommer sällan. I Reykjavik finnes visserligen en ung och ganska duglig porträttmålare, *Sigurdr Gudmundsson*, men han njuter föga uppmuntran. Hans porträtter äro dock lyckade. Den enda konst, på hvilken man i Island i allmänhet tyckes sätta något värde, är guldsmidet; man kan få se rätt vackra arbeten i denna arbetsgren; men detta är också ett minne från gamla dagar; till nationaldrägten hör nämligen, som vi minnas, en del guld- och silfverarbeten. Härvid måste likväl märkas, att man icke kan vänta sig att inom ett så fåtaligt folk som det isländska, finna mången, som gör idkandet af skön konst till sitt hufvudsyfte, helst intet understöd förefinnes för studier i denna rigtning. I så fall skulle måhända här som annorstädes de slumrande anlagen väckas till lif. Skaldekonsten har ju i Island alltid funnit värdiga representanter.

Såsom en följd af skönhetssinnets ringa lyftning får man naturligtvis räkna den stora bekymmerslösheten i fråga om bygnadernas bristfälliga utseende och orenligheten, ty ingen med någon känsla för det yttres berättigande kan uthärda, hvad isländingen tål i dessa hänseenden.

Det är äfven anmärkningsvärdt och ett bevis på isländingens inåtvända själsrigtning, att högst få individer af detta folk egna sig åt naturvetenskapen, oaktadt naturens bok ligger uppslagen i Island, och dess sidor äro skrifna med en så vacker skrift. Våra norrlänningar stå i detta fall på en likartad ståndpunkt; när de egna sig åt studier, blifva de oftast antingen filologer eller theologer eller sysselsätta sig med andra rent theoretiska vetenskaper. Detta har väl sin närmaste praktiska grund deruti, att i aflägsnare och mindre bebyggda orter är presten högsta hönset i korgen; hans lärdom blir den sol, hvars strålar man vill uppsnappa, för att sjelf engång bli en dylik sol. Hos oss börjar dock af flera skäl ensidigheterna i detta fall utjemna sig, men i Island, som jag tror, ännu icke. Man kan knappast tro, att vid skolan i Reykjavik icke skall finnas någon naturaliesamling för landet, eller åtminstone ingen att tala om. Man har berättat mig, att när prins Napoleon en gång för några år sedan besökte ön, visade man honom skolans dåvarande samling och sade: var så god, tag, hvad ni vill! Så litet vårdade man sig om profstyckena från fosterjordens berg! —

De väldiga höjderna på ömse sidor om Eyafjorden voro under mitt uppehåll i Akureyri insvepta i ett envist töcken, som visserligen lättade något litet vid min afresa*), men snart åter sänkte sig öfver fjällryggarne på ömse sidor om den långa och djupa *Öxnadalen*, vester om Akureyri, genom hvilken min väg förde mig. Min afsigt var nu att så fort som möjligt resa öfver land till Reykjavik, för att derifrån, innan hösten med alltför stark fart nalkades, besöka de kända storheterna, Geysir och Hekla. I Akureyri hade jag väntat mig underrättelser från Reykjavik och utlandet, men postgången i Island är så illa ordnad, att den post, som anlände till Reykjavik med Arcturus i början af Augusti, icke afsändes till nordlandet förrän i medlet af September, oaktadt vägen mellan Reykjavik och Akureyri tillryggalägges på sex dagar. Mitt

*) Redan i Hjaltastadir hade jag lemnat min under uppehållet på ostkusten legda vägvisare, färdades derföre nu med följemän, som förskaffades för hvarje dag.

första nattqvarter på vägen söderut tog jag i en bondgård, *Steinstadir*, i Öxnadalen. Ingenting märkligt mötte mig föröfrigt på den första dagen af min resa från Akureyri, om jag icke dit skall räkna ett litet sällskap af tre räfvar, två svarta och en hvit, hvilka helt ogeneradt hade intagit sin lekplats på den väg, der jag skulle rida fram, och knappast veko åt sidan för hästfötterna. Räfven utgör Islands största och farligaste (!) rofdjur bland de vilda djuren, och han lärer här i landet lika litet som annorstädes förneka sin listiga natur. Bland historier, som berättas i detta fall, vill jag anföra tvänne, hvilkas större eller mindre trovärdighet läsaren sjelf må bedöma. Enligt den första samlas räfvarne om hösten, när fågelungarna blifva vuxna, i små kotterier ofvanpå de berg, på hvilkas branter fågelbon äro belägna, för att genom association lättare tillfredsställa sin lystnad efter fågelstek, ty, som kändt är, gör tillfället räfven ofta till en stor läckermun. För att således nå de på bergskränten liggande ungarne bilda de församlade räfvarne en kedja på det sätt, att den ena biter sig fast vid den andras svans, och derpå börjar nedklättringen. En gammal stark räf bildar naturligtvis öfverst på bergtoppen eftertruppen, ty det är på honom, som jemnvigten ytterst beror. Mot måsarnas och sjöfågelns förderf är denna association isynnerhet rigtad, ty det är dessa fåglar, som häcka på de mot hafvet vettande fågelbergen.

Isländsk räf.

Den andra fångsten gäller ripslägtet, som är mycket allmänt i Island. Riporna äro något beqväma och mycket dumma fåglar, som vid infallande yrväder om vintern icke

röra sig ur fläcken, hvarföre de då äro lätt åtkomliga. Detta har räfven med sin fina näsa iakttagit, och när derföre en stark vind blåser, utan att någon snö faller, åstadkommer räfven ett yrväder, derigenom att han lägger sig på magen i snön och krypande nalkas ripan från vindsidan samt med tassar och svans upprör snön, som sålunda drifver ripan i ögonen. Denna, som dervid i sin enfald tror, att vår Herre skickat ett yrväder, lägger sig då stilla och låter räfven närma sig, ända tilldess hon för sent vaknar upp såsom ett byte i odjurets gap. Dessutom äro räfvarne ofta ganska förstörande för fårhjordarne, ty så snart en räf får smak för fårkött, väljer han gerna denna stek framför en annan. Men som han är för svag att i tvekamp öfvermanna fåret, hugger han sig helt enkelt fast i dess pels, då djuret af rädsla springer, tills det stupar. Det är således en hetsjagt, Mickel här utför. I Island skiljer man mellan vilda och tama räfvar och förstår med de förra dem, som bita får, med de sednare dem, som icke göra det. Det är väl med räfven, som med många hundar, att sedan de en gång fått smak på får, ha de sedan svårt att låta bli att bita dem, hvaraf skilnaden uppkommer.

I närheten af Steinstadir färdas man på en liten träbro öfver en skummande å vid namn *Bægisån;* detta tillhör undantagen och må derföre anföras. På andra sidan om Steinstadir går vägen i ett trångt, stenigt pass öfver *Öxnadalsheden* ned i *Nordrárdalen*, der vattendraget följes ned till den betydliga elfven *Héradsvötn*, som har sitt utlopp i Skagafjorden, och hvilken för tillfället var så uppsvälld, att hästarne nästan nödgades simma. Vattnet steg nämligen nästan upp öfver bogen på den lilla häst, jag för tillfället red. En tillfällig vägvisare från en gård på östra sidan floden, som följt mig öfver vadet, fick också på återvägen göra en simtur, som tycktes äfventyrlig nog i den rifvande strömmen. Han sökte nämligen öfverskrida floden en hårsmon nedanför den punkt, der vi gått öfver, men kom på för djupt vatten. Som han red en stark häst, nådde han dock lyckligt till-

baka, ehuru först sedan han drifvit ett stycke nedåt med floden, och måste sedan uppsöka det rätta vadet.

De förutnämnda dalgångarne äro på ömse sidor omgifna af brant uppstigande trappväggar, hvilkas toppar stundom framskymtade, som väldiga jättefigurer genom dimman.

I prestgården Mælifell, der jag tog mitt andra nattqvarter, blef jag uppehållen en dag i väntan på vägvisare till det två dagsresor aflägsna *Kalmanstúnga*, för hvars uppnående en vidsträckt ödemark, hvars mellersta del intages af den s. k. *Stórisanden*, måste öfverfaras.

Skagafjordsdalen bildar en bland de bördigare dalarne i landet; hit sändas hvarje höst flera hundra hästar från ostlandet för vinterbete i fjällen. Måhända är den inre jordvärmen i någon mon en orsak härtill. Åtminstone ligga varma källor på flera ställen efter dalens längd. De förnämsta af dessa befinna sig vid *Reykir* straxt norr om Mælifell, från hvilka en hvit rök synes på långt håll. Man berättade mig, att lik, som jordas i kyrkogården vid Reykir, belägen invid dessa källor, på två till tre år alldeles upplösas och försvinna; de underkastas troligen af jordvärmen en s. k. torr destillation, som i hög grad påskyndar förmultningen. På dylika ställen borde trädgårdsanläggningar med fördel kunna företagas; gräset växer åtminstone frodigt kring de varma källor, som icke genom att utkasta det heta, kiselhaltiga vattnet, förstöra växtligheten.

Mælifell är en god uppehållsort för resenärer; man skiljes med saknad från den gamle hederlige prestfar, *Sira Sigurdr,* och den präktiga prestmor vid hans sida. Derifrån färdas man alldeles vid foten af den 3,476 fot höga *Mælifellshnukr,* som dock för tillfället var blifven osynlig till följe af den rådande dimman, och sedan ut på en stenig och mager hed, kallad *Haukagilsheden.* I anledning af den starka dimman, som alldeles fördolde fjälltopparne, yttrade min vägvisare några tvifvel om sin förmåga att lotsa mig öfver den ödemark, som nu låg för oss, helst han endast en gång för ett par år sedan färdats samma väg. Sjelf var jag äfven

utledsen vid denna dimma, som nu på sjette dagen förtog utsigten, och stor var derföre bådas vår belåtenhet, när vi vid vårt utträdande ur Mælifellsdalen vid uppkomsten på heden fingo sigte på de snöhvita topparne af Hofsjökeln i sydost och Lángjökelns runda, snöiga hjessa i söder, båda omkring 6 svenska mil aflägsna. Skyn stod således hög öfver jöklarne och antagligtvis äfven öfver Stórisanden. Under dessa glada förhoppningar för en gynsam färd skyndade vi sålunda framåt, passerade på eftermiddagen den betydliga elfven, Blandå, som i detta sitt öfre lopp, om också för tillfället litet lös i bottnen, dock icke var vansklig att öfvervada — den lärer eljest stundom kunna vara ofarbar, i hvilket fall man måste söka sig ned till den norrut belägna bygden, der färja finnes, hvilket gör en krokväg på många mil — samt fortsatte vägen ånyo öfver magra hedar, tills skymningen inträdde. Vårt mål för dagen var ett litet fjäll vid namn *Sandfell*, der vi visste oss kunna erhålla vatten och gräs för hästarne, men detta mål hade vi så när icke uppnått, ty mot aftonen kom åter skyn och insvepte oss, och som vägen stundom endast utgjordes af några hästtramp, och man derföre till och med vid ljus dag lätt kunde taga miste om densamma, hvilket vi äfven styckevis gjort, blef det temligen vanskligt att nu i mörkret hålla spåret. Litet emellan kommo vi också på sida om detsamma, vid hvilka tillfällen jag iakttog den försigtigheten att stanna med min egen och de lösa hästarne och låta följeslagaren "ringa" oss, till dess han ånyo hade funnit spåret. Sedan vi framskridit en stund på detta besvärliga sätt, kommo vi till en liten å, der det fans något gräs, och der vi ansågo bäst att göra halt, antingen vi befunno oss vid foten af Sandfell eller ej. När dimman sedermera lättade något, funno vi det förra vara händelsen, och att vi således voro på rätta vägen. Klockan var nu omkring 9 på qvällen, och här skulle vi således tillbringa natten; en fortsatt resa i mörkret var hvarken möjlig eller rådlig, ty nu låg sanden för oss, der ingen rastplats finnes. Som vi icke medförde något tält, sof jag denna natt

på min kappa, bredd på jorden,

och som vädret var lugnt och stilla, ehuru årstiden något framskriden — det var natten mellan den 16—17 Augusti — hade jag nog sofvit

så södt som på en blomstersäng,

om jag icke då och då hade ansett mig behöfva vakna, för att köra upp min snarkande följeslagare att se efter hästarne, så att vi icke skulle förlora någon af dem i dimman, som räckte hela natten; de voro visserligen häftade, d. v. s. framfötterna bundna tillsamman, att de icke kunde komma särdeles långt, men så var också synkretsen för tillfället temligen begränsad. Min följeslagare och hans hund makade sig — naturligtvis för värmens skull — så nära mig som möjligt om natten, men jag bibehöll dock stadigt en öppen gata mellan mig och kamraterna, och som denna gata var våt och daggstänkt, ansåg jag den för de enda nattliga vandrare, jag fruktade, så oöfverstiglig som en fästningsgraf, något som äfven utgången lyckligtvis besannade. Jag lade mig derföre denna qväll, i hjertat glad att slippa strö insektpulver, för att bibehålla min nattro.

Följande morgon satte vi oss åter i tid i rörelse och funno efter något letande vägen upp på sanden, der vi till vår förnöjelse fingo se friska spår efter en karavan, som gått norr ut, hvarigenom vi voro i stånd att lätt bibehålla kosan, äfven om den dimma, som ännu inhöljde oss, skulle fortfara och undandölja fjällen, som annars skulle vara våra vägvisare. Men efter ett par timmar började en frisk vind att blåsa, skyn höjde sig, solen steg fram — och framför oss lågo de af dess glans bepurprade snöfjällen, som redan dagen förut låtit se sig på afstånd. Det var en herrlig syn, en bland de stoltaste jag sett i Island, ty hvad kan man begära mer än en klar himmel, en strålande sol, ett oöfverskådligt snöfjäll, hvars hjessa vid horizonten nästan blandar sig med luftlagret deröfver, och — läsaren må icke småle — en oöfverskådlig sandöcken. Hvarföre är hafvet så gripande, om icke derföre att det är oöfverskådligt, det stjernstrålande himlahvalfvet så hänförande, om icke derföre, att det är oändligt, — kan då icke också en vidsträckt sandöcken ingå som ett element i en stolt syn,

hvilka vedervärdigheter man i öfrigt må tänka sig fästade vid en dylik naturprodukt?

Lángjökelns hjessa var på denna sida jemn och afrundad, utan spetsar, blåhvita skridjöklar sköto ned efter dess branta väggar. Invid norra sidan af denna jökel, något närmare intill vår väg ligger ett annat, till omfånget betydligt mindre, men till höjden ansenligt fjäll, kalladt *Eyriksjökeln,* af nästan cirkelrund omkrets, på toppen täckt med en hufva af snö och efter de särdeles branta väggarne prydt med nedhängande snöfonner och smärre skridjöklar; detta fjäll blef min ögonlust för en stor del af dagen.

Sedan vi färdats öfver sanden på 3—4 timmar kommo vi till en hed eller ett platåland, beväxt med magert gräs, den s. k. *Arnarvatnsheden,* benämnd efter en af de talrika större och mindre insjöar, hvilka till ett antal af öfver femtio — så många finnas utsatta på Gunnlaugssons stora karta öfver landet *) — uppfylla den öde trakten norr om Eyriksjökeln, och hvilka med ett gemensamt namn benämnas *Fiskivötn.* Dessa sjöar äro svanornas älsklingstillhåll. De vackra fåglarne summo der fram och åter på de blå vattnen och läto höra sina melodiskt kacklande toner.

Sedan vi efter några timmars ridt passerat heden och en mindre jökelelf, kallad *Nordlingafloden,* kommo vi ned till en gammal lavaström, som på trenne sidor omgifver Eyriksjökeln, hvilken ström, som under sin färd mot sydvest delar sig i tvenne grenar på ömse sidor om fjället *Strútr* och fjällryggen *Túnga* har en längd af något mer än fyra svenska mil. Denna lavaström innesluter ett af Islands många underverk, nämligen hålan *Surtshellir,* en tunnel nere i jorden något mer än en half fjerdingsväg i längd, mellan 50—60 fot bred och omkring 36 fot i höjd i sin främre ända. Nedgången till denna tunnel sker genom en större öppning i det på detta ställe nedrasade hvalfvet. Derefter följer ett stycke af hålan, några hundra fot i längd, hvilken dels från ingången, dels från en följande öppning i taket, som likaledes uppstått genom hvalf-

*) Troligen är deras antal i verkligheten flera hundra; de äro produkter af den fordna jökelverksamheten.

vets instörtande, upplyses så mycket, att man under trefvande med händer och fötter kan vägleda sig derigenom. Bottnen är här i högsta grad ojemn af stora, från taket nedfallna block; detta, nämligen taket, ger dessutom det intryck, som om det icke skulle vilja hålla sig uppe särdeles länge, ty här och hvar lyser dagern fram genom små öppningar i detsamma, hvaraf man kan förstå, att det en gång kommer att gå samma väg, som de förut nämnda, instörtade delarne af hvalfvet. Bortom den andra, större öppningen, hvilken till följe af sina stela väggar icke lemnar någon utgång, sträcker sig sjelfva hufvudtunneln, hvilken endast är försedd med trenne smärre öppningar, som naturligtvis äro långt ifrån tillräckliga att sända ljus genom hålan. Densamma är derföre till det mesta kolmörk, hvarföre jag, som icke medförde ljus eller facklor, var urståndsatt att intränga längre. Dess karaktär är för öfrigt, enligt berättelse af andra resande, likartad efter hela dess längd, med den skilnad att taket naturligtvis sänker sig mot hålans inre ända. Den är för öfrigt utgrenad i flera smärre sidohålor. Såsom man kan vänta sig, neddroppar det genom lavan nedsipprande vattnet efter grottans väggar och tak och sprider en fuktig luft, liksom i ett grufhvalf. På ett ställe det inre af hålan lära dessa vattendroppar bilda ett tak af vid belysning blixtrande istappar, hvars åsyn omförmäles såsom särdeles förtrollande.

Uppkomsten af Surtshellir har satt mer än en resenär myror i hufvudet. Man har förklarat den helt enkelt såsom en i lavaströmmen af dess medförda gaser bildad blåsa, likasom måhända de förr omtalta hvälfningarne på ytan af en lavaström härflyta från denna orsak. Men emot ett dylikt antagande förebär man å andra sidan dess stora utsträckning i alla rigtningar, och man kan icke annat än medgifva, att det synes otroligt, att den betydliga hvälfningen skulle vara uppdrifven endast af gaser. Hvalfvet borde då bilda en upphöjning öfver jordytan, hvilket icke är förhållandet, ty taket i Surtshellir ligger i nivå med den öfriga delen af lavaströmmen, i hvilken hålan befinner sig. Det synes derföre naturligare att antaga dess bildning bero på lavaström-

mens naturliga egenskap att stelna på ytan, under det att den i sin inre massa ännu är flytande. Vi hafva förut fästat uppmärksamheten på detta förhållande och visat, hurusom formen af stenmassorna på lavaströmmarnes yta är beroende af deras olika stelningsförhållanden. Tänker man sig således, att den ifrågavarande lavaströmmens yta stelnat med antagande af den vanliga hvalfformen, under det att dess inre fortfarit att flyta, så kan man förstå, huru hålan under gynsamma omständigheter kunnat uppstå i sin nuvarande utsträckning. Dessa omständigheter behöfva endast hafva bestått deruti, att hvalfvet bibehållits orubbadt, under det att den smälta lavamassan derunder flutit bort, och att tillströmningen af ny lava ofvanifrån blifvit hämmad.

Surtshellir är för öfrigt icke den enda hålan i denna lavaström. Sin ryktbarhet har den erhållit icke allenast såsom en naturmärkvärdighet, utan derjemte som ett tillhåll för ”uteliggare”, *utilegumän*, fredlöst folk, som i de äldre ofredstiderna togo sin tillflykt till fjälltrakterna och der lefde af plundring och rån, — folk, om hvilkas tillvaro eller icke i våra dagar isländingarne ännu ej äro alldeles förvissade. När nämligen, såsom stundom händer, ett större antal får omkomma af oväder ute i fjällen, vill man gerna skylla på utilegumännen, i stället för på sin egen otillräckliga omvårdnad. Man får derföre af eljest förståndigt folk höra framställas den på en gång tviflande och menande frågan: de kunna väl icke finnas till ännu, de der utilegumännen? — Att de det icke göra, bör man inse derutaf, att ingen på hundratal af år sett till dem, hvarjemte, då folk nere i ”sveiten” kunna under hårda år svälta ihjäl i massor, det är desto antagligare, att uteliggarne snart skulle gå samma öde till mötes uppe i fjällen. Det vigtigaste skälet, hvarföre de numera icke kunna finnas till i sina i så fall yngre generationer, framställde en af mina isländska vänner, då han sade, att det icke fans någon orsak för dem att nu uppehålla sig i ödemarkerna, ty ingen menniska ville göra dem något ondt, om de nu komme ned i bygden.

Uteliggarnes bedrifter hafva gifvit anledning till flerahanda berättelser af större och mindre trovärdighet. Bland dessa är en af dem, som röra Surtshellir en af de bästa, om också icke den sannolikaste. Man förtäljer nämligen, att skolungdomen vid den sedermera indragna skolan vid Hólar i Skagafjorden, hvarest i förbigående nämndt, Islands ena biskopsstol varit belägen, fått det oskyldiga infallet att tillverka en s. k. snögubbe, men derjemte det mindre lyckliga påhittet att vid tillfället gripa en stackars förbivandrande kärring och sätta henne som form och grundpelare för snöstoden. Följden häraf blef, som man kunde vänta, att kärringen gaf sin anda upp vid inbakningen i snön. I förskräckelsen häröfver och för att undgå straff, flydde deltagarne i detta dåd till Surtshellir och lefde der på plundring och rof, till dess de dräptes af bönderna, som samlat sig till deras förgörande. Detta gick så till, att bönderna tubbade en dräng att gifva sig i lag med förbrytarne, under föregifvande att han var en flykting från bygden likasom de. Han upptogs visserligen då i brödralaget, men för att försäkra sig mot förräderi, afskar man hasorna på honom, så att han icke kunde gå. Med tiden läktes dock såren, och en dag, medan bandet var ute på förrättning, linkade drängen åstad till bygden och underrättade menigheten härom. Bönderna samlade sig då, tågade upp till Surtshellir och funno röfrarne sofvande i en däld i närheten af deras bostad, samt gåfvo dem der sin bane med undantag af en, som hette Eirikr, och som rymde till jökeln, som af honom fick sitt namn. I en af bihålorna till Surtshellir anträffas i mängd ben af får och andra djurslag, hvilka man anser röfrarne hafva ditsläpat.

Från Surtshellir nådde jag snart mitt nästa nattqvarter i *Kalmanstúnga*, hvilket ställe jag åter lemnade följande morgon, tagande vägen till *Thingvellir,* Islands mest klassiska plats. Sedan ett par jökelelfvar blifvit öfvervadade, källor till den stora floden Hvitå, som utfaller i Borgarfjorden, uppkom jag på en af endast kantiga stenblock bestående väg, kallad *Skúlaskeid.* I forntiden har nämligen en man vid namn *Skúli,* för att undgå sina förföljare, låtit sin häst *skeida* (trafva i passgång)

öfver denna väg; den tyckes för närvarande omöjlig att färdas annat än i gående. På andra sidan Skúlaskeid, med hvilket namn man gerna kunde belägga hela trakten emellan *Ok* och Láng — eller som den här benämnes, *Geitlandsjökeln*, emedan dess yta, så långt ögat kan se, betäckes af sönderbrutna stenstycken — de gamla jöklarnes verk — vidtager en trång dalgång, benämnd *Kaldidalen*, hvilken naturligtvis har sitt namn deraf, att det derstädes stundom kan vara något kallt — med det snötäckta Ok på ena sidan och Geitlandsjökeln med sina skridjöklar på den andra. Dessa skridjöklar nedskjuta sina blåa ismassor flerstädes efter jökelns branta väggar, på hvilka de mera hänga än hvila och ge en högst upplyftande anblick i motsats mot det hvita snötäcket längre upp på jökeln, de delvis framträdande, svarta bergväggarne och det brungrå gruset i dalen nedanför.

I södra ändan af Geitlandsjökeln ligger en märkvärdig dal, som erhållit namnet *Thorisdalen,* om hvars upptäckande berättas följande i den gamla, såkallade Grettissagan, en bland de vigtigare af de Isländska sagorna:

Gretter, drog om hösten till Geitland och afbidade der godt väder; då gick han upp på Geitlandsjökeln och tog rigtningen emot isberget i sydost samt förde med sig en kittel och elddon. Till sist fann han en dal i jökeln, hvilken var lång och smal och på alla sidor omsluten af öfverhängande isberg. När han kommit ner i densamma, fick han se vackra, gräsbevuxna bergssidor och småskog. Varma källor voro der äfven, och han drog deraf den slutsatsen, att vulkanisk värme var orsaken till, att jökeln icke slöt sig öfver dalen. En liten elf flöt längs med dalen och jemna gräsvallar sträckte sig på båda sidor om elfven. Solen syntes der endast en kort tid om dygnet (till följe af dalens djup); kan kunde icke räkna alla de får, som funnos i denna dal; dessa hjordar voro dessutom mycket bättre och fetare, än han någonsin förut sett. Gretter bosatte sig der och byggde ett hus af det träd, som han kunde samla dertill. Han slagtade ett får, för att hafva mat, och ett får der var lika så godt som två annorstädes. Ett lam hade 40 skålpund

fett, och dess kött var särdeles läckert; men vid det lammet var det något trollskt, ty modern, som mistat lammet, klättrade hvar natt upp på Gretters hus och bräkte, så att han icke fick sofva. Hvar afton i skymningen hörde han dessutom en herdestämma, som kallade på fåren, och dessa sprungo då alltid till en bestämd plats. För denna dal rådde en halfjätte eller Thurs, vid namn Thorer, med hvilkens lof Gretter uppehöll sig der, och efter hvilken han benämnde dalen Thorisdalen. Denna jätte hade också döttrar, hvilka i sin ensamhet godt kunde lida den främmande. På vintern blef dock tiden Gretter för lång, så att han icke kunde hålla ut; han gick derför bort från dalen och i sydlig rigtning tvärs öfver jökeln, till dess han kom midt för norra sidan af Skjaldbreid, (en i söder om jökeln belägen vulkan). Der uppreste han ett flatt klippstycke, högg deri ett hål och sade, att när man lade sitt öga vid hålet, kunde man se rakt in i den bergsklyfta, som går ut från Thorisdalen. Så långt den gamla sagan.

Efter Gretters tid kom man i ovisshet, huruvida denna dal var en verklighet eller en blott dikt, och tvänne prester försökte sig derföre år 1664 att nå densamma, för att bringa ljus i frågan. De kommo också upp på jökeln, sågo dalen, men kunde icke komma ner i den.

Tvänne namnkunniga, isländske resande i förra århundradet, *Bjarni Paulsen* och *Eggert Olafsen*, den sednare skald och naturforskare, hvilken skrifvit ett klassiskt arbete öfver Island i två tjocka delar i qvartformat, förnyade år 1753 försöket, men måste återvända för snö och storm utan påföljd. Det sista försöket, hvilket kröntes med framgång, gjordes af Skoladjunkten i Reykjavik, *Björn Gunnlaugsson*, hvilken, endast med ett obetydligt anslag af regeringen, under en tid af 18 år bereste sitt fädernesland, för uppgörandet af den utmärkta kartan öfver Island, som nu tjenar hvarje resande till vägledning.

Gunnlaugsson är utan tvifvel den mest bereste man i Island; hans besök i Thorisdalen skedde år 1835 *). Dervid

*) Se *Sunnanpóstur* för år 1836.

uppdagades, att dalen visserligen är belägen på samma plats, som angifves i Grettissagan, men att den åtminstone nu för tiden icke är fylld med annat än grus och is, utan tecken till växtlighet. Några varma källor finnas der icke heller, och Gretters lockande berättelse om dalen tyckes således i det fallet icke hafva varit annat än en dikt, såvida man icke får tro, att den vulkaniska värmen sedan den tiden derstädes utslocknat och källorna med den, hvilket kan vara ett rimligt antagande, och i hvilket fall växtligheten naturligtvis kunnat spårlöst försvinna.

Vid södra ändan af Kaldidalen, hvilken är en grusig fortsättning af den steniga Skúlaskeid, lika ofruktbar som denna, står en liten enstaka varde, förmodligen för att beteckna ingången till dalen mellan fjällen; den benämnes af isländingarne *kärring*. De svartbruna fjällklintar, som på ömse sidor om denna likasom vakta dalens ingång eller utgöra små förposter till de stora jöklarne utvisa, att vi nu åter äro inne i palagonittuffens fullt utvecklade gebit. Den sterila bottnen kring Skúlaskeid utgör deremot ingenting annat än den af de gamla jöklarne sönderbrutna ytan af en lavaström, som är äldre än de moderna strömmarne, d. v. s. faller inom istidens område. Under gruset framsticker här och hvar det fasta berget; dess yta är visserligen oftast repad och afnött, men på smärre fläckar bibehåller den ännu sin ursprungliga, flutna yta, likasom lavastrukturen framträder flerstädes på de lösbrutna eller af frosten lössprängda stenstyckena. Denna lava, som tydligen härstammar från Okfjället, upp mot hvars sluttningar samma stenart utbreder sig, är måhända samtidig med den lava-artade bergart, som bildar det öfversta berglagret af låglandet kring Reykjavik. Den mineralogiska likheten är äfven öfverensstämmande, och den sednare bär äfven repor från istiden.

Med uppmärksamheten mera, än som hittills skett, rigtad på den starka och egendomliga denudation, som utfårat den isländska bergytan, skall man säkerligen på flera ställen än detta kunna upptäcka och följa de gamla lavaströmmar, hvilka uppkommo under glacialtiden. Dessa lavaströmmar

bilda den naturliga öfvergången mellan nutidens lava och trappformationens lager, och deras bestämmande är derföre för sambandet mellan de äldre och de yngre formationerna i Island af största vigt. Ofta är denna lava naturligtvis öfvertäckt af nyare lavautgjutningar och af alluviala tillsvämningar, äfvensom af jökelgrus, såsom förhållandet äfven är med den förutnämnda, från Ok kommande lavan, alltid är den repad och afnött af skridjöklarne, hvarigenom dess nivåförhållanden blifvit förändrade, så att den ursprungliga, plana ytan blifvit utfårad i dalar och höjdryggar; men åtskilliga kännetecken, hvilka karaktärisera den som en lavaström, måste den dock bibehålla, och vissa karaktärer, som härflyta af landets ytförhållanden på den tid, då dessa lavor utgjutits. Sålunda kan man vänta sig att finna dessa lavor intaga ryggarne af det lägre platålandet, från hafvet räknadt upp mot foten af de fjäll, som tillhöra de utdöda vulkanerna, vidare måste naturligtvis dessa strömmars lavastruktur vara tydlig och utpräglad, emedan de äro lavaströmmar, d. v. s. icke uppstått under hafsytan. De måste således i allt väsentligt öfverensstämma med en nutidens lavaström, men emedan deras öfversta lager ofta är mer och mindre förstördt, kan man icke vänta sig att allestädes iakttaga samma flutenhet på ytan som hos nyare lava, utan tvärtom. Vi kunna icke här ingå i flera detaljer. Att flera af de äldre, under glacialtiden utslocknade vulkanernas lavaströmmar böra vid efterforskning kunna igenfinnas och vigten deraf är, hvad vi velat göra tydligt. Okfjället och trakten kring Reykjavik stå för närvarande, så vidt jag vet, som enstaka exempel, men dessa delar af landet tillhöra också de mest kända. Likväl hafva att par sednare resande i Island *) rentaf förnekat lavastrukturen hos stenarten kring Reykjavik, hvilket dock grundar sig på ett förbiseende.

Sedan jag lemnat "kärringen" bakom mig, färdades jag efter det nakna, sakta afsluttande platålandet söder om Kaldidalen och Ok, tilldess jag omsider efter inalles omkring sju

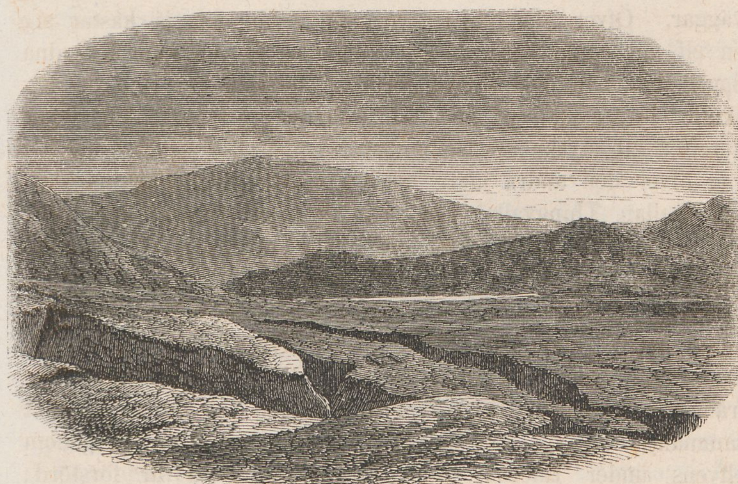
*) *Prayer* och *Zirkel.*

Allmannagja.

s. 261.

timmars ridt från Kalmanstúnga åter anlände till en gräsbeväxt mark, der en kort rast hölls på en äng mellan några små vatten, som benämnas *Brunnar*, hvarifrån endast trenne timmars väg återstod till Thingvellir. Denna väg tillryggalades till största delen under dimma, som åter insvepte den lilla karavanen. Man färdades öfver *Skjaldbreids* lavaströmmar, öfver små sandhedar, mellan trånga dalfördjupningar, och kom slutligen ned på den beryktade lavaström, hvilken å ena sidan sträcker sig upp mot sin amma, den snöiga Skjaldbreid (namnet af *Skjaldr*, sköld och *breid* bred), å den andra utgjuter sig i *Thingvallavatn*, Islands största insjö, — i hvilken lavaström de beryktade remnorna *Almannagjá* och *Hrafnagjá*, m. fl. mindre remnor äro belägna. Nedanstående teckning framställer en bild af dessa remnor, betraktade från en höjd i lavaströmmens närhet. I dalgångens botten ser man den jemnt utbredda lavan med sina breda och djupa remnor, till höger och venster de omslutande bergryggarne och i fonden Skjaldbreid med sin hvälfda hjessa.

Remnor i en lavaström.

Almannagjá är en remna, en geografisk mil i längd. Den begränsas på sin vestra sida af en lodrät, nästan jemn-

hög vägg, hvars högsta punkt ligger 140 fot öfver remnans botten. Denna är plan och nästan likaså bred som väggens höjd. Den östra väggen är deremot på ett par ställen nedrasad, och i öfrigt till följe af förloppet vid sprickans bildning lägre än den vestra väggen, dessutom mera ojemn än denna, men bibehåller dock i allmänhet en aktningsvärd höjd öfver remnans botten. Almannagjá på venstra sidan och Hrafnagjá *) på östra sidan om lavaströmmen från Skjaldbreid hafva uppkommit på det sättet, att den mellanliggande strömmen, hvars bredd är en geografisk mil, sjunkit in. Den vestra väggen af Almannagja och den östra af Hrafnagjá bilda derföre likasom tvänne qvarstående murar, från hvilka de motsvarande väggarne skilt sig, när bergmassan vid det mellanliggande lavalagrets sjunkning brustit isär.

Den ifrågavarande lavaströmmen är på vida sträckningar beväxt med en temligen yfvig buskskog och gräs; den har derföre ett grönt och vänligt utseende. Gjá'erna äro äfven i botten gräsbevuxna, hvilket starkt afsticker mot deras svarta väggar. Öfver den vestra väggen i Almannagjá kastar sig en elf vid namn *Öxarå* eller Yxelfven, — en man i fordna dagar har nämligen deruti förlorat sin yxa, när han engång skulle hugga hål på isen — i ett vackert vattenfall, följer derefter ett stycke sprickans botten, men har sedan brutit sig väg öfver den andra lägre bergväggen och nedflyter på slätten mellan Thingvallakyrka och Almannagjá samt ut i sjön. På slätten på ömse sidor om elfven var ända till år 1800 samlingsplatsen för dem, som drogo till altinget, Islands uråldriga folkförsamling. Några gamla stenrösen, *bodar* kallade, utvisa ännu de punkter, der "fylkingarne" lägrat sig. De gamla isländska sagorna äro uppfyllda med berättelser från denna plats. Bredvid altingsplatsen — sjelfva altinget sammanträdde på en holme i Öxarån, hvilken nu genom elfvens under tidernas lopp förändrade kosa är förstörd; kyrkplatsen förenades i äldre dagar genom en bro öfver elfven med den på andra sidan om densamma belägna Al-

*) Gjá, isl. = remna.

mannagjá. Bredvid altingsplatsen på östra sidan af elfven ligger *Lög-* eller *lagberget*, från hvilket domarne förkunnades. Detta utgöres dock icke af något berg i vanlig mening, utan af en, endast några få steg bred, men tre, fyra hundra steg lång, fristående mur af lava, hvilken på ömse sidor är omgifven af gigantiska remnor med lodräta väggar, i bottnen fyllda med ett genomskinande klart, blåaktigt vatten, hvilka båda remnor sammansluta sig till en kring norra ändan af Lögberget. Detta står således endast med sin södra ända i en smal förbindelse med den öfriga fastmarken och behöfver derföre endast från denna sida, der det blott är några få steg bredt, försvaras för obehörigt intrång. Platsen var således särdeles väl vald för en domstols sammanträden, ty, såsom man vet, voro icke de nuvarande isländingarnes förfäder samma fredliga folk, som deras ättlingar i våra dagar. De båda remnorna på ömse sidor om Lögberget gå parallelt med de båda stora hufvudremnorna, Almannagjá och Hrafnagjá; de åtföljas af flera andra remnor med samma längdrigtning; en del af dessa hafva erhållit namn efter historiska personligheter.

Almannagjá och Lögberget, den grönklädda lavaströmmen der nedanför, Thingvallavatns vidsträckta yta, de resliga fjällen kring denna sjö, allt bildar en tafla, som, äfven oafsedt de historiska minnena, är en af de skönaste och märkvärdigaste i Island. Särdeles slående framträder Almannagjá's djupa, mystiska remna när man anländer dit från Reykjaviks-sidan. Man färdas då öfver en del af samma lavaström, utan aning om remnans tillvaro, tilldess man plötsligen vid en liten svängning af vägen befinner sig vid dess öfre kant, der en äfventyrlig väg i trappformiga afsatser leder ned till remnans botten; redan vid de första stegen på denna väg kan man skåda ned öfver den mörka remnan med sina dystra väggar, som förlora sig i afstånd. Det är en herrlig syn. Den meddelade teckningen af en del af Almannagjá framställer just det parti deraf, der den trappformiga vägen mellan Reykjavik och Thingvallir skär remnan. På samma sida ser man den jättelika, vestra väggen af Almannagjá, af den

motsvarande östra, syns blott en ringa del längst i fonden till venster. Den jemna gräsbevuxna bottnen ligger på teckningen midtför betraktaren och förlorar sig mellan de båda lavaväggarne i fonden. Menniskornas litenhet i jemförelse med lavaväggen ger någon föreställning om densammas höga och ståtliga utseende. Man betänke vidare, att denna jemna, lodräta vägg fortgår inemot en mil i längd utan afbrott. Till och med Öxaråns fall har endast föga sönderbrutit den. Remnan nedgår äfven under den närbelägna Thingvallasjöns yta.

Lavaströmmen, som innesluter alla dessa märkvärdigheter både från natur- och menniskoverlden är förhistorisk. Detta utsäga de gamla sagorna med bestämdhet. När frågan om kristendomens införande föredrogs på altinget år 1000, uppstod på samma gång ett vulkaniskt utbrott i Ölfus, söder om Thingvallavatn. När de mot kristendomen motvilliga hedningarne fingo höra detta, utropade de: ”kan någon förundra sig, att gudarne vredgas öfver dessa våra förehafvanden?” Men då uppsteg Snorre Godi, hvilken arbetade för kristendomens sak och frågade: ”på hvilka vredgades då gudarne, när det hraun flöt, på hvilket vi nu stå?” Landet var nämligen då obebodt, och detta skäl var således slående; församlingen ajournerade sig för en dag, och när den åter sammanträdde, blef kristendomens antagande beslutadt.

Innan Öxarån lemnar gjá'n, för att kasta sig ned på slätten, bildar den i sjelfva remnan en trång, men djup bassin, omgifven af skarpa tinnar och djerfva utsprång. I denna bassin nedstörtades i fordna tider de qvinnor, som blifvit dömda till döden som barnamörderskor. Bassinen lärer dock äfven blifvit använd till badning och simning, hvaruti de gamla nordboerna voro mästare. Denna konst hafva nutidens isländningar i allmänhet förglömt.

Ett stycke från Lögberget är en plats, der hexorna i fordna tider brändes för trolldom. Männen dömdes som bekant i forntiden icke till döden, utan förklarades fredlöse, d. v. s. att hvem som helst kunde saklöst slå dem ihjäl.

I medeltiden inrättades dock en galgplats på ett afsides ställe i Almannagjá *).

Från Thingvalla till Reykjavik färdades jag allena; det är en 6—7 timmars ridt. Sedan man lemnat lavaströmmen, hvilken på vestra sidan omsluter Thingvallasjön, kommer man upp på en hed omkring 400 fot öfver hafvet, den s. k. Mosfellsheden, hvilken styckevis är temligen stenig och obanad, men der vägen nu under sommaren dock var tilltrampad och tydlig. En del af denna väg, nämligen från Reykjavik till Seljadalen, hade jag förut tillryggalagt och ansåg mig derföre äfven här litet hemmastadd. Utan äfventyr anlände jag också till Reykjavik och återsåg med förnöjelse de välkända husen, hamnen med de svajande skeppen, Esjan m. m., och sedan jag åter inträdt i mitt gamla boningsrum i hotellet, hvilade jag här ut några dagar efter resans besvärligheter.

*) I våra dagar måste en å Island till döden dömd brottsling, föras till Danmark, för att undergå straff, emedan ingen isländing velat åtaga sig att vara bödel, hvilket till nationens ovanskliga ära bör antecknas.

Åttonde kapitlet.

Enligt *Landnámabok*, den urkund, i hvilken Islands första upptäckande och bebyggande finnes med den största noggrannhet beskrifna, tillgick dervid på följande sätt. En ryktbar norsk sjöröfvare, *Naddoddr*, som hade blifvit nödsakad att nedsätta sig på Färöarna, såsom den enda plats, der han kunde få vara i ro för dem, som han plundrat, blef vid sin återkomst från en färd till Norge omkring år 860 drifven af en storm till Islands kuster. Sedan han inseglat i en af fjordarne på ostkusten, besteg han ett högt berg, hvarifrån han hade en vidsträckt utsigt, men kunde icke upptäcka något spår, att landet var bebodt. På hösten stack han åter i sjön; som mycken snö då föll och betäckte fjällen, kallade han ön *Snöland*. Den upptäcktes åter 864 af en man af svensk härkomst vid namn *Gardar Svafarsson*, hvilken på en resa till öarna vester om Skottland, i ändamål att taga ett arf i besittning, likaledes blef väderdrifven till ostkusten af Island. Han kringseglade landet och fann sålunda, att det var en ö, hvilken han kallade *Gardarsholm*. Han inseglade i den fjord, som numera kallas Skjálfandi och landade på dess östra kust (der nu Husavik är beläget). Der uppreste han åt sig en bostad och blef vintern öfver, men vände följande vår tillbaka till Norge.

Den lockande berättelse, han gaf om landet, uppväckte norrmännens äfventyrarelusta, och *Floki*, en annan ryktbar sjöröfvare, beslöt att uppsöka det nyupptäckta landet,

för att taga det i besittning. Kompassen var då ännu icke i bruk, men Floki medtog som vägvisare trenne korpar, hvilka han först vid en offerfest helgade åt gudarne. Sedan han nått Hjaltland och Färöarna, sökte han sålunda att framtränga till Island. Han släppte då den ena af korparne, men denne återvände till Färöarna; den andra steg först i vädret, men återvände sedan till skeppet; den tredje deremot styrde sin flykt mot Island, der Floki innan kort också landade. Som han icke var rigtigt tillfreds med landets beskaffenhet på ost-kusten, der han först tog land, seglade han rundtom syd-kusten till vestkusten, tilldess han kom till Vatnsfjord (i Bardarstrandarsyssla på södra kusten af nordvestra halfön af landet); der tog han ett stycke land i besittning. Men under sommarens lopp sysselsatte han sig utestutande med fiske och försummade höskörden, hvaraf följden blef, att all boskap, som han haft med sig, dog under vintern. Förargad öfver denna förlust och nedstämd till följd af den följande vårens köld, beslöt han, sedan han derjemte från toppen af ett berg upptäckt, att en utaf fjordarne var helt och hållet uppfylld med is, att återvända till en varmare trakt, sedan han först gifvit landet det namn, Island, som det sedermera fått behålla. Sedan han öfvervintrat ännu en vinter i Hafnarfjord eller derinvid, återvände Floki följande sommar till Norge, fast besluten att för alltid öfvergifva tanken på en bosättning i Island.

Floki tyckes emellertid hafva varit misanthrop eller road af att se allt i svart, ty ett helt olika intryck af landet erhåller man af den berättelse, som hans båda följeslagare, *Herjólfr* och *Thorólfr* gifva om detsamma. Den förre utmålar det som ett särdeles behagligt land, och den sednare vet sig icke kunna gifva någon bättre föreställning om dess rikedom och bördighet, än genom den förklaring, att "smöret droppade från hvarje blad" i det landet.

År 870 besöktes Island ånyo af tvenne norrmän, *Hjörleifr* och *Ingólfr,* om hvilka vi förut hafva talat. Dessa blefvo så intagna af dess utseende, att de, efter att hafva öfvervintrat derstädes, återvände till Norge, för att derefter

bereda sig till en stadig bosättning på ön. Denna verkställde de år 874, och från denna tid kan man således räkna landets bebyggande. I likhet med bruket hos flera af hans landsmän, som sedermera slogo sig ned i Island, lät Ingólfr slumpen råda för sin bosättning derstädes, naturligtvis under vidskeplig förutsättning af gudarnes medverkan. När han närmade sig land, utkastade han nämligen högsätesstolparne, hvilka han hade fört med sig, under löfte att bygga der, hvarest dessa uppflöto. Detta skedde vid Reykjavik, der Ingólfr, trogen sitt löfte, också bosatte sig, oaktadt hans trälar, hvilka han hade sändt ut, för att leta efter de nämnda stolparne, förebrådde honom, att han valde denna magra och sandiga kust till sin bostad, i stället för någon af de bördiga trakter, som de passerat på sin väg från öster.

Ingenting bidrog i högre grad att befordra Islands bebyggande, än det förtryck, som vid denna tid utöfvades i Norge af konung Harald Hårfager, när han förenade småkonungarnes riken under sin krona.

Harald grundlade genom denna bedrift Norges rike, men de underkufvade odalmännen trifdes icke under det nya herredömet, utan valde i stället landsflykten. Med sina familjer och trälar utflyttade de sålunda i stort antal och slogo sig ned både på Hebriderna, Orken-, Shetlands- och Färöarna, men mest på Island, lockade dit, dels af de gängse berättelserna om detta förlofvade land, dels af hoppet att der undgå förtryckaren. De norske utvandrarne blefvo dock äfven uppblandade med irländare i icke så ringa mängd, om hvilkas utvandring dock historien har mindre att förtälja.

På något mer än ett halft århundrade voro kusterna rundtomkring Island intagna af nybyggarne, och för att inskränka utflyttningen blef Harald nödsakad att pålägga en hög afgift på alla, som utflyttade från Norge till Island. På det att icke de efter hand ankommande nybyggarne skulle slå under sig större landsdelar, än de kunde bruka, bestämdes, att hvar och en icke skulle få taga i besittning mera land, än han på en dag kunde kringgå med eld.

På detta sätt erhöll hvarje ditkommande fri man sitt stycke land, ty de först ankomna emottogo med gästfrihet och välvilja de efterföljande och bistodo dem i deras nybyggareföretag. Man antager att en patriarkalisk styrelse till en början varit den rådande i landet, men omkring år 928 bildade sig inbyggarne till en fri republik, som sedan bestod i något mer än trehundra år. Landet indelades för detta ändamål i 4 distrikter eller *Fjordungar*, hvilka efter väderstrecket kallades nord-, öst-, syd- och vestfjerdingen. Hvar och en sådan fjerding delades vidare i 3 *Thing* eller tingslag, undantagande nordfjerdingen, som delades i 4; och slutligen funnos i hvart och ett af dessa 13 tingslag 3 härad eller *Godord,* således i allt 39. Öfverhetspersonen i hvarje *Godord* hette *Godi*, och denne tillkom det att hålla ting angående allmänna ärenden, dervid föra ordet och döma, samt tillse domarnes verkställande och förvalta prestembetet. Desse *Godar* tillsatte vid fjerdingstingen, som höllos hvarje vår *(vår-ting),* de 12 domare, som afdömde alla till tinget hänskjutna rättssaker. Slutligen voro dessa mindre distrikter indelade i *hreppar* eller kommuner, en indelning, som, enligt hvad vi veta, ännu fortfar. Deras kommunalöfverhufvud kallades då som nu *hreppstjorir;* hans förnämsta åliggande var att besörja fattigvården.

Den högsta myndigheten öfver landet utöfvades dock af *Altinget,* som sammanträdde årligen under fjorton dagar af sommaren, då republikens lagar blefvo stiftade, och till hvilket hänskötos de stridigheter inom nationen, som icke på annat sätt kunde biläggas. Presidenten för Altinget kallades *Lögsögumadr* eller lagarnes förkunnare. Han valdes genom fri omröstning af hela folket och bibehöll vanligen sitt embete för lifstiden. Hans domar, bekräftade af folket, voro oåterkalleliga. Ehuru han innehade föga eller ingen makt utom tinget, betraktades han likväl af nationen som dess förnämsta man och på sätt och vis som dess öfverhufvud. Honom ålåg det att bevara de skrifna lagarne, af hvilka det exemplar, som han hade i sitt förvar, betraktades som urkunden. Snorre Sturluson, den bekante historieskrifvaren, hvilken lefde mellan åren 1178—1241, var den namnkunnigaste och mäktigaste bland dessa lögsögumän.

Den första lagbok, som antogs i Island, är sammanfattad af en man, vid namn *Ulfljótr,* till börden Norrman, hvilken i sitt sextionde år gjorde en resa till Norge, för att rådfråga sin lagkunnige morbror, Thorleif den vise, och vid sin återkomst till Island, år 927, företog en resa kring landet, för att förbereda sitt lagförslag. Detta antogs också nära enhälligt på ett allmänt möte vid Thingvalla följande året. På sådant sätt konstituerade sig således inbyggarne till ett sjelfständigt samhälle. Den norska lagbok, på hvilken Ulfljóts lag antages hafva varit grundad, var den bekanta *Gulatingslagen.* År 1118 infördes af den dåvarande Lögsögumannen *Bergthor* en fullständigare lagbok, den sedan så ryktbara *Grågåsen;* och slutligen utgafs år 1280 den samling af lagar, hvilken under namn af *Jónsboken* ännu anses som Islands förnämsta lag och således till betydlig del ännu är gällande.

Den frihet, som de från Norge inflyttande, ädla ätterna, hade förstått att grundlägga och stadfästa i Island, förmådde deras ättlingar likväl icke att i längden bibehålla. Landets lugn började att störas af inhemska fejder och blodiga strider, hvilket åter föranledde inblandningar från norska konungarnes sida, hvilka fortfarande hade sina ögon riktade på detta land och använde alla medel, för att bringa detsamma under sin spira. Detta lyckades slutligen åren 1262—64, under det Håkan var konung i Norge. Det förstnämnda året aflade nämligen större delen af landet hyllningsed till Håkan, likväl med uttryckligt förbehåll af Islands sjelfständighet såsom ett endast af egna lagar beroende samhälle. Öfver de ömsesidiga förpligtelser, hvilka Island å ena sidan ikläddé sig till konung Håkan, och till hvilken denne å andra sidan förband sig, upprättades en särskilt akt, hvilken, då den ännu icke är med den isländska nationens medgifvande upphäfd, äfven af Isländningarne betraktas som den rättsliga grunden för landets förening under samma krona med ett annat land, först Norge, sedan Danmark. Det förhållande, i hvilket landet först trädde till Norge, har emellertid sedermera under århundradenas lopp och sedan nationens fordom så starka sjelfständighetskänsla blifvit af många samverkande orsaker för-

slöad, upprepade gånger undergått förändringar. Sedan nämligen landet till följe af de inhemska fejderna icke kunnat bevara sin sjelfständighet, utan kommit under konungaspiran, förlorade inbyggarne efter hand sitt inflytande på landets angelägenheter, hvilka till slut nästan helt och hållet öfvergingo i konungamaktens händer. Landet blef emellertid aldrig fullständigt införlifvadt med Norge eller Danmark, utan bibehöll till väsentlig del sina egendomliga lagar och författningar. Invånarne upphörde derföre heller icke att existera som sjelfständig nation, och det är naturligtvis detta, som vi ha att tacka för bevarandet af deras språks renhet. Och på deras politiska ställning har denna afskiljdhet verkat i samma riktning.

När nämligen landet i slutet af förra och början af detta århundrade begynte att ånyo resa hufvudet efter sin långa afmattning, och dervid äfven att granska sin politiska ställning, funno de sina fordna rättigheter så godt som uppslukade af samma enväldiga styrelse, under hvilken Danmark och Norge då suckade. Och när det sednare landet efter Kielerfreden ingick ett statsförbund med Sverige, stod Island jemte Danmark qvar under samma envåldsmakt. Då slutligen under de följande årtiondena det danska folket efter handen fick tillbaka sin sjelfständighet, började äfven banden, hvad Island angick att lossas. Men detta var icke så lätt gjordt som sagdt, ty då förhållandena skulle börja att ordnas, fann man, att det i sjelfva verket var *status qvo,* som var gällande för Island, emedan folkets åsigter i fråga om landets regering icke på länge kunnat göra sig gällande, om de öfverhufvud under landets tillbakagång varit bestämdt utpräglade. Huru det nu än må förhålla sig härmed, har i anledning häraf ett svalg öppnat sig mellan Danmark och Island, emedan man i Island icke velat erkänna *status qvo,* som var landets omedelbara beroende af den danska envåldsmakten, under det man deremot i det sednare landet sökt att bibehålla sitt inflytande öfver Island så vidt som möjligt. Striden härom är icke utan sitt intresse, och jag har derföre velat framställa några drag ur densamma, om också detta har sina vanskligheter, emedan man vid behandling af Dan-

marks och Islands ömsesidiga förhållanden känner sig stå på en explosibel grund. Island och Danmark betrakta hvarandra nämligen för närvarande icke med alldeles vänliga blickar, utan snarare skulle man tro, att det rentaf funnes en liten benägenhet till nationalhat mellan de båda folken. Ordet är kanske dock icke alldeles betecknande, ty i Danmark är man, som jag tror, alldeles för likgiltig i fråga om Island, för att hata detsamma. Men vänlig är sinnesstämningen icke. Man tyckes hafva kommit till den punkt å ömse sidor, att danskarne betrakta alla isländingarnes påståenden som obilliga och öfverdrifna, då isländingarne deremot strängt hålla äfven på de påståenden, som möjligen kunna förtjena dessa epitheter. Isländingarnes fel är, att de i flera fall vilja stå på en för gammal och utlefvad grund, samt att de vilja, att det nuvarande Danmark skall ansvara för all den obillighet, som dess förre regeringar föröfvat, och hvilken äfven berott på de förflutna århundradenas anda, i hvilken nutiden icke lärer hafva någon del. Å Danmarks sida skulle jag tro, att felet som sagdt, väsentligast består uti den rådande föreställningen om obilligheten af isländingarnes påståenden, alltså på en smula fördom och likgiltighet. Det må likväl i afseende på de olika syftena märkas, att stämningen inom Island icke just är alldeles densamma, som stämningen hos isländingarne i Köpenhamn. Jag har åtminstone der i landet träffat flera framstående män, äfven bland de infödda, som långt ifrån vilja underskrifva de nationala syftena, sådana de uppenbara sig i Köpenhamn. Men emedan det är dessa, med hvilka danskarne mest komma i beröring, kan den föreställningen bland dem lätt uppstå, att den exklusivt nationala riktningen är allena rådande i Island, hvilket icke är fallet. Pluralitet torde den dock räkna, åtminstone efter omröstningarna i altinget att dömma.

För öfrigt begå naturligtvis isländingarne ett oerhördt misstag, när de identifiera den danska regeringen med det danska folket. Men till ett lika stort misstag gör sig det danska folket skyldigt, då det i fråga om Island identifierar sig med sin regering. Under det att man nämligen i Danmark ofta ganska starkt an-

griper regeringen i många fall, tyckes man deremot vilja intala sig, att isländingarnes anmärkningar mot samma regering städse skola vara gripna ur luften. Men det är måhända aflägsenheten, som gör, att begreppen regering och folk i detta fall sammansmälta.

Om man således icke kan fästa för mycken vigt vid en af *status quo* för längesedan kullslagen ståndpunkt, kan det dock måhända intressera en eller annan af mina läsare att lära känna åtminstone de allmänna dragen af de grunder, på hvilka en politisk tillvaro från år 1262 stöder sig, betraktad från isländsk ståndpunkt.

Man går för detta ändamål *) tillbaka till föreningsakten med Norge af år 1262, då Island första gången trädde i politisk förbindelse med en af de nordiska staterna. Före denna tid var frihetskänslan särdeles starkt utpräglad i Island, och den nämnda föreningsakten bär äfven vittne, att ehuru folket förändrar sin republikanska författning till en monarkisk, är man dock i hög grad mon om, att icke denna förening skall erhålla en sådan prägel, som om man underkastade sig ett annat folk; föreningen med Norge blef derföre endast en personalunion under samma konung; man förbehöll sig sina fri- och rättigheter ”efter sin lagboks innehåll”, och reserverade sig till och med för framtida händelser. Föreningsakten afslutas nämligen med följande ord: vi och våra arfvingar skola bevara troheten mot eder, sålänge ni och edra arfvingar hålla edra löften mot oss och de här ofvan anförda bestämmelserna, men vi förklara oss lösta (från våra förpligtelser), om den efter de bäste mäns omdöme brytes från eder sida.” Öfverenskommelsen bär dessutom hvarje prägel af frivillighet. Konung Håkan skickade ett sändebud till Island, på hvars uppmaning, — naturligtvis efter föregående bearbetningar, på hvilkas art vi icke här kunna inlåta oss — ed aflades att hylla konung Håkan och betala honom evinnerlig skatt, i enlighet med innehållet af det bref, som der-

*) Se: *Islands Statsretslige Forhold* af *Jón Sigurdsson*, Kjöbenhavn 1855.

om blef upprättadt. På detta sätt lära också flera både äldre och yngre författare uppfattat föreningen. Sålunda säger Prof. Munch härom, att Island har blifvit förenaat med Norge, "utan att bilda någon egentlig provins deraf och utan att kunna räknas dit i administrativt hänseende.". Altingets deltagande i lagstiftningsmakten var dessutom detsamma förbehållen. Af detta kan man inse, att Island vid föreningens afslutande icke inträdde i något underordnadt förhållande till Norge, men väl till den norska kungen; landet var således ännu fritt och oafhängigt.

Om också detta icke med bestämda fakta skulle kunna bevisas, — hvilket dock är förhållandet, — innebär det i alla fall den största onaturlighet, att ett republikanskt samhälle, som åtnjutit sin sjelfständighet i mer än 300 år, sjelfmant skulle hafva underkastat sig ett annat *folk,* det vill säga öfverlemnadt sin andel af den lagstiftande makten i detta folks händer. Såsom man således *a priori* kan vänta, visar sig äfven verkligheten i detta fall. Om man deremot förutsätter att de norska konungarne, sedan de en gång fått fast fot i landet, velat mer och mer utvidga sina rättigheter, och att måhända äfven dessa norska kungars norska rådgifvare kunnat åsyfta att slå under sig myndigheten öfver Island, förutsätter man dervid något, som är den menskliga naturen icke så alldeles motstridigt. Det utvisar derföre frihetens sega lifskraft i Island, när dessa afsigter strandade eller endast småningom kunde tränga sig fram.

Under tidsrummet 1262—1360, då Island stod under de norska konungarnes öfvervälde, uppfyllde dessa i det hela de förpligtelser, de iklädt sig mot landet, af hvilken den vigtigaste naturligtvis var, att ingen lag skulle kunna stiftas för landet, utan att hafva erhållit samtycke af altinget. Hyllningseden aflades dessutom äfven till de följande konungarne af Island särskilt, och att detta icke var en blott formalitet, kan man finna af de förbehåll, som folket äfven under en sednare tid fästade dervid. I Erik af Pommerns hyllningsbref omnämnes nämligen hyllningen såsom en frivillig yttring af isländingarne sjelfva, i enlighet med

landets lag och under förbehåll, att landet får tillgodonjuta de rättigheter, det förut innehaft. Att isländingarne härvid icke ansågo sig följa i släptåg med Norge, finner man äfven derutaf, att efter Eriks af Pommern afsättning kunde isländingarne icke förmås att hylla hans efterträdare, emedan de fortfarande ansågo Erik som sin rätta konung. Men vi hafva nu inkommit på en ny tidrymd, nämligen den, då Island styrdes af de dansk-norska konungarne, innan dessa folks frihet ännu var tillintetgjord, ty denna period efterträddes, som bekant, af envåldsstyrelsen. Vid början af detta tidehvarf finner man, huru Island behandlas med mera vårdslöshet från regeringens sida. Man anser detta bero dels på det mera utsträckta herradömet och den dermed följande likgiltigheten för de aflägsnare länderna, hvarjemte unionsfrågan i dessa tider företrädesvis tilldrog sig uppmärksamheten, dels på den tilltagande okunnigheten och likgiltigheten för äldre, äkta nordiska inrättningar, språk och seder, hvilkas sista representant Island var, och benägenhet för tysk bildning, seder, inrättningar och språk. Derjemte hade isländingarne äfven blifvit mera slappa och likgiltiga i bevarandet af sin rätt, på samma gång som denna rätt äfven blef mera svårbevarad.

Under drottning Margarethas tid skedde sålunda ett försök att utskrifva skatter i Island, hvilket var ett ingrepp i altingets rättigheter såsom skattebeviljande myndighet. Försöket blef derföre också tillbakavisat af isländingarne, såsom annalerna berätta år 1392: ”då kom Thjodbjörn ut (till Island) med drottning Margarethas bref, hvari hon uppfordrar hvar man att gifva henne en half mark efter gammalt värde, med hotelse om ansvar som för högförräderi (i motsatt fall). På detta gåfvo alla först ett otillfredsställande svar. Björn Einarsson gifte sin dotter, Kristina, med Jon Guttormsson och höll bröllopet på senhösten vid Vatnsfjord. Der framtog ståthållaren (Vigfus Ivarsson), först drottningens skrifvelse, hvartill många af de förnämste män straxt svarade ja.” Årsboken för 1393 fortsätter om samma ärende: ”ståthållaren föredrog drottningens uppfordran på tinget, och då lofvade

alla de förnämste männen att gifva åtta alnar handelsvadmal för Vigfus skull (hvilken var en omtyckt man i Island), likväl med det vilkor, att det icke skulle heta skatt och icke kräfvas oftare, med undantag af Eyafjordingarne, de ville intet gifva.”

Vid de hyllningar, som de danska konungarne mottogo i Island under det 16:de och början af det 17:de århundradet uttalas i konungarnes uppmaningar till hyllningsedens afläggande, att de vilja låta isländingarne bibehålla sin lag och rätt eller mera uttryckligt Islands lag och rätt samt privilegier och frihet. Isländingarne sjelfva visa också genom sina andraganden och sina beslut, att de ännu hafva i godt minne den gamla föreningsakten af 1262, att de vilja hålla sig till de gamla isländska lagarne och de sednare författningar, som landet har gillat och antagit, hvarpå allt bestämda bevis blifvit framlagda. Det blefve här för långt att följa alla dessa bevis i deras enskiltheter. Alltnog, ännu vid envåldsmaktens införande var Island i besittning af en ”särskilt lagsamling, juridisk och borgerlig styrelse, särskilta inrättningar, språk och sedvanor”, innehade med ett ord en rättslig ställning, sido- men icke underordnad Danmark och Norge.

Envåldsmaktens införande medförde icke heller, enligt det isländska nationala partiets förmenande, någon rättslig förändring i detta hänseende, emedan suveränitetsakten endast genom list och öfverraskning erhållit isländingarnes underskrift. Härvid tillgick nämligen på följande sätt. Sedan envåldsakten blifvit införd i Danmark och Norge år 1661 vände man sig följande år till Island och begagnade sig, der af liknande omsvep, genom hvilka man hade förmått Norges ständer att uppgifva sin sjelfständighet i kungens hand. Genom ett bref till innebyggarne på Island och Vestmannaöarne af den 24 Mars 1662 uppmanades nämligen dessa att låta deputerade af andligt och verldsligt stånd, samt ett bestämdt antal bönder möta på nästkommande alting, för att aflägga hyllningseden. Dessa infunno sig också på den bestämda

tiden, men då konungens sändebud, amiralen Henrik Bjelke, icke ankom, under det den i lagen fastställda altingstiden räckte, förfogade man sig åter hem. Kort efter anlände emellertid Bjelke och sände straxt bud kring hela landet, för att samla de deputerade till hyllningsedens afläggande. Denna blef också aflagd den 28 Juli 1662, men i densamma vidrördes icke med ett ord "envåldsregeringen." Men efter edens afläggande framtog Bjelke ett dokument, som han fört med från Köpenhamn, med anmodan om embetsmännens och de deputerades underskrift. Detta dokument var en suveränitetsakt för Island, i likhet med den norska. Detsamma var skrifvet på danska, och man antager derföre, att det icke var begripligt för de flesta af de isländska deputerade, men när de erhöllo den förklaring, att dokumentet innehöll, att de skulle uppgifva sina privilegier och friheter i kungens hand, blefvo de rädda och ville icke skrifva under, — hvartill de i öfrigt icke heller voro berättigade, alldenstund deras kommittenter icke hade valt dem för detta ändamål. Men Bjelke utvecklade då för dem, att det ingalunda var meningen att fråntaga det Isländska folket deras rätt, att underskriften blott var för formens skull, att i sjelfva verket ingen förändring påtänktes i landets ställning i det ena eller andra hänseendet, och att de tryggt kunde förlita sig på kungen. De gåfvo då tillsist efter och skrefvo under, med den förklaring, att de väntade, att kungen skulle uppfylla de löften, som Bjelke gifvit dem på kungens vägnar. Dermed var den ärftliga envåldsregeringen införd i Island; densamma grundar sig således endast på ett politiskt schackdrag, en statskupp, genom hvilken den bestående ordningen blef kullslagen. Dermed, säger det nationala partiet, har dock ingen förändring inträdt i landets ställning gentemot Norge eller Danmark. Island har i likhet med dessa länder erhållit en annan regeringsform, men det ömsesidiga förhållandet mellan folken har derföre icke blifvit förändradt.

Märkligt nog hade envåldsmaktens konungar också en tid bortåt en viss försyn för att uppträda alltför despotiskt i Island. Man tyckes kunna antaga, att de voro medvetna

om det löfte, som Bjelke gifvit på Fredrik III:s vägnar, och att de icke ville sätta sin kungliga lofven på spel, ehuru naturligtvis ett dylikt muntligt löfte sedermera under tidernas lopp fallit i glömska. Island fick emellertid bibehålla sina egna lagar, och altinget fortfor till och med långt efter envåldsmaktens införande. Det upphäfdes i sjelfva verket icke förrän år 1800, ehuru redan omkring år 1720 dess sjelfständiga, beslutande verksamhet upphörde. Sedermera var denna inskränkt till att åhöra förkunnandet af de af kungen gifna lagarne, hvilket dock städse ansågs såsom nödigt för lagens giltighet, nämligen att den skulle vara uppläst på altinget. Hvad föröfrigt lagstiftningen angick, lät envåldsregeringen sig angeläget vara att bibehålla vid makt de *isländska* lagarne, att anbefalla utarbetningen af en isländsk lagbok, att lägga den gamla Jónsboken till grund derför, att begagna landets språk o. s. v., allt omständigheter som bevisade, att man ändock icke sammanblandade Island med de danska eller norska provinserna.

Det förefaller besynnerligt, att Island, som i republikens dagar var ett fullkomligt sjelfständigt samhälle, sedermera, när det hyllade de norska konungarne, icke brydde sig om att sträfva efter någon titel, som svarade mot dess nya ställning. Detta tyckes bevisa, att ehuru man trädt under konungs öfvervälde, höll man ännu strängt fast vid de republikanska formerna och kärleken till republiken. Den förnämsta förpligtelse Island ikläddе sig genom föreningsakten bestod i sjelfva verket deruti, att landet skulle betala skatt till konungen, och den enda benämning det erhöll var derföre den af skattland. Bristen på en särskilt titel för landet har emellertid bidragit att öka begreppsförvirringen i fråga om dess rättsliga ställning, ty frågar man i våra dagar: hvad slags land är egentligen Island? så kan man få till svar: det är en provins under Danmark. — Men såsom sådan skulle landet ju stå direkt under den danska riksdagen, hvilket det icke gör, ty Island regeras enväldigt af konungen, under det Danmark är ett konstitutionelt samhälle. — Ännu mindre är det någon koloni, såsom man af dess historia genast finner,

ty dess beroende af moderlandet Norge, var redan från första begynnelsen upphäfdt.

I det officiella språket har Islands ställning till Danmark varit olika betecknad, hvilket häntyder på en oklar uppfattning af förhållandet äfven här. Än har man nämligen kallat det koloni, än provins, slutligen har man bildat ett nytt ord och kallat det: *biland.* Isländingarne sjelfva känna ingen titel, utan säga helt enkelt: *landet.*

Beträffande de åtgöranden, som inom detta århundrade blifvit vidtagna, för att bestämma Islands politiska ställning i konungariket, kunna vi anmärka följande. Vid provinsialständernas införande i Danmark år 1831 gjordes ett försök att införlifva Island i Danmark, hvilket försök också sattes i verkställighet, men visade sig opraktiskt och upphäfdes af Christian VIII, hvilken åter öppnade Islands alting år 1843. Derefter följde den kungliga kungörelsen af den 4 April 1848, hvaruti konungen förklarade sitt beslut vara att införa en konstitutionel regering i sitt rike, hvilken kungörelse följdes af ett patent af den 7 Juli samma år, i hvilket bestämdes riksförsamlingens sammansättning, i hvilken konungen ville utnämna fem medlemmar för Islands räkning. Då underrättelsen härom ankom till Island, afgick derifrån en ansökning till konungen om sammankallande af en särskilt isländsk folkförsamling, som skulle sammanträda der i landet, och ega rättighet att förhandla om den påtänkta grundlagen med särskilt hänsyn till Island. Denna ansökan erhöll den 23 September 1848 ett gynsamt svar, af innehåll att grundlagsbestämmelserna rörande Islands ställning i riket icke skulle blifva fastställda, förrän en församling inom landet blifvit hörd deröfver. Denna församlings egenskaper bestämdes, enligt förslag af altinget, i enlighet med en vallag af den 28 September 1849. Till denna tid hade således altinget och den danska regeringen gått hvarandra till mötes med beredvillighet, men sedermera intrasslar sig härfvan. Altinget hade lagt vigt på, att den nya församlingen skulle sammanträda under det följande året 1850, men saken hade icke blifvit i tid förberedd af regeringen, och församlingens sam-

mankallande blef derföre uppskjutet. Det alting åter, som lagligen skulle hållas under året 1851, till hvilket val skulle utskrifvas under hösten 1850, suspenderades, och detta sammanlagdt väckte ond blod i landet, men man lugnade sig dock, då den utlofvade församlingen blef sammankallad till år 1851, och då förväntningarne voro stora på den nya författning, som man hoppades att genom församlingens åtgöranden skulle bringas till stånd. För denna församling framlades en "Lag om Islands författningsenliga ställning i riket och riksdagsvalen i Island", hvilken gick ut på landets underordnande under den danska riksdagen. Men som detta icke öfverensstämde med isländingarnes önskningar, — i lagförslaget bestämdes nämligen bland annat, att de indirekta skatterna skulle ingå till den danska rikskassan, hvarvid likväl altinget icke hade någon afgörande röst i fråga om dessa skatters påläggande; den danska riksdagen, i hvilken Island skulle vara representeradt med 4 medlemmar i Folketinget och 2 i Landstinget, skulle sålunda t. ex. kunna pålägga tullafgifter för Island, hvilka afgifter skulle ingå till den danska rikskassan, — så framställde församlingen genom en dertill nedsatt komité ett motförslag, hvilket gick ut på, att Island skulle komma att tillgodonjuta ett konstitutionelt samhälles rättigheter vid sidan af de öfriga statsdelarne. Tillfälle till diskussion öfver komitéens förslag inom församlingen blef emellertid afskuret, ty då den kungliga kommissarien fann, att församlingen icke ville gå in på principerna i regeringens förslag, utan intog en sjelfständig ståndpunkt emot detsamma, upphäfde han densamma, betecknande dess åtgöranden såsom upproriska, — en åtgärd, som naturligtvis icke kunde tjena till annat än att ytterligare uppreta sinnena och tillintetgöra möjligheten af en öfverenskommelse. 36 af församlingens 40 folkvalda medlemmar ingingo då till konungen med anhållan, att ett utkast till grundlag för Island, bygdt på komité-flertalets förslag måtte så snart som möjligt föreläggas en församling, vald efter samma grunder som den förutnämnda. Denna adress erhöll vid spridning i landet öfver 2,200 underskrifter, således af hvar 30:de

person *). På denna adress följde en kunglig kungörelse af följande år 1852, genom hvilken hela saken skjutes till sida och, i strid med det kungliga reskriptet af den 23 September 1848 och vallagen af den 28 September 1849 för den församling, som i enlighet med dessa förordningar hade sig förbehållet att höras öfver grundbestämmelserna för landets författningsenliga ställning, — men hvilken församling genom maktspråk blifvit upphäfd, — föreskrefs ånyo val till altinget enligt 1843 års förordning, och inför detta alting uttalades, på föranledning af tinget, som gjorde försök att ånyo bringa saken å bane, genom en annan kungörelse, ”att ingen förändring i Islands författningsenliga ställning i riket skulle ega rum, utan att lagförslaget derom förut framlades för altinget till öfverläggning”. Och dervid står saken ännu; ty hvarken altinget eller regeringen synes vara betänkta på några väsentliga medgifvanden. Island är också derföre fortfarande bundet i absolutismens sköte.

De finansiella förhållandena mellan Danmark och Island äro äfven föremål för en olika uppfattning och i anledning deraf uppkomna missförstånd. Danmark anslår årligen 30—40,000 riksbanksdaler till utgifter för Island, ett anslag, till följd af hvilket den föreställningen gjort sig gällande i Danmark, att detta land har en motsvarande årlig förlust på Island. Man betänker då likväl icke den betydliga vinst, som den isländska handeln medför. Landets årliga införsel, hvilken till största delen går genom danska köpmän, beräknas till $1\frac{1}{2}$ million rbd., hvilket icke kan anses ringa. Hvad åter de ordinarie utgifterna för Island vidkomma, har den danska statskassan på olika tider indragit medel från Island, hvilka medel sålunda fortfarande tyckas böra utgå till detta ändamål. Till dessa höra i främsta rummet försäljningssummorna för kronogods i Island, med hvilkas afkastning skola, biskopsstol m. m. blifvit underhållna. Motsvarande underhåll, som förut utgick af godsen, stiger nu till

*) En adress, som uttryckte önskligheten af antagandet af det hvilande, svenska reformförslaget, som sedan blef vår grundlag, erhöll vid spridning i landet 60,000 underskrifter, eller endast af omkring hvar 66:te person.

omkring 20,000 rbd., hvilken summa således bör afdragas från de penningar, hvilka som anslag utgå från Danmark till Island. En del andra medel, som rätteligen tillhöra Island, förefinnas för öfrigt äfven, enligt medgifvande af räntekammaren i Köpenhamn, genom hvilken Islands finanser gå, men härpå blir här för långt att inlåta oss. Alltnog att det nuvarande såkallade anslaget åtminstone icke öfverstiger räntorna på de kapitaler, som från Island ingått till den danska statskassan, hvarföre detsamma icke tyckes annat än vara en giltig fordran af Island. Huru mycket deröfver den danska riksdagen kan komma att bevilja landet, lärer väl framtiden utvisa. I detta fall hafva isländingarne, såvidt förf. förstår, skjutit sina efterräkningar väl långt tillbaka i tiden. Ty att af ett litet kapital med ränta på ränta åstadkomma en stor summa under tidernas lopp, låter sig lätt göra — på papperet, men förverkligas sällan. Och de fordringar som på sådana grunder uppgöras kunna icke betecknas annat än som öfverdrifna. Likaså tyckes det nuvarande Danmark stå i ringa förpligtelse för det onda som okloka handelsförordningar under fordna dagar medfördt, då grundsatser gjorde sig gällande i afseende på handeln, hvilkas felaktighet först i sednare tider blifvit insedda. Om man derföre icke med skäl kan erkänna någon förpligtelse hos Danmark i våra dagar gentemot Island, vare sig i fråga om de olyckor monopolhandeln medfört eller i fråga om de årliga inkomster denna handel beredt den danska kronan, måste man dock å andra sidan medge, att de sår, som under monopolhandelns dagar tillfogades Island voro så djupa, att man knappast kan förvåna sig, om minnet af dessa smärtor ännu skulle hänga vid. Men att detta i verkligheten skall kunna alstra afvoghet mot det nuvarande Danmark, som medgifvit Island den mest utsträckta handelsfrihet, är en sorglig företeelse. Om monopolhandelns lärorika om också sorgliga historia skola vi för öfrigt i det följande yttra några ord.

Islands lysande ålder är utan tvifvel att räkna från början af det tolfte till medlet af det fjortonde århundradet. Denna tid framalstrade den märkvärdiga litteratur, som med

skäl är Islands stolthet och hvilken tjenat att bevara till våra dagar kännedomen af det språk, som talades af våra fäder, något som för vår eget språks rätta förstånd ju är af den högsta vigt, på samma gång som de historiska delarne af denna litteratur, de vanligen såkallade *Sagorna,* bilda sjelfva källorna till de nordiska landens äldsta historia, såväl hvad sjelfva händelsernas gång beträffa, som hvad seder och bruk angå. Dessa källor borde för oss, skandinaviska folk, vara åtminstone af lika mycken vigt att i detalj lära känna, som latinares och grekers, för vårt äldre tidehvarf likgiltiga litteratur, likasom äfven det isländska språket genom sin formrikedom i en viss grad torde kunna ställas vid sidan af de döda språken. Det är derföre att beklaga, att skoluppfostran hos oss, då den till en del frigjort sig från de tryckande banden af de döda språkens läsande, icke på samma gång tagit steget fullt ut och ställt sig på folklig grund genom införande af det isländska språket och litteraturen i skolundervisningen. Dessa borde utan tvifvel derstädes hafva sin sjelfskrifna plats, likasom de med säkerhet skulle omfattas med intresse från lärjungarnes sida *).

Det för Island lysande tidehvarf, hvilket, såsom vi nämnt, utgjorde en period af ungefär tre århundraden, efterträddes under de följande århundradena småningom af ett svaghetstillstånd, under hvilket landet mer och mer förföll, så att folket till och med i slutet af förra århundradet med stora steg gick sin undergång till mötes. Den yttersta grunden härtill sätter man i reformationens införande, hvarigenom den enda makt, som förefans i landet såsom en motvigt mot konungamakten, undertrycktes, och hvarvid äfven med det katholska presterskapets försvinnande deras rikedomar skingrades, och bildningen, hvars representanter de voro, förqväfdes. Från politisk synpunkt prisa derföre icke isländingarne reformationens införande i landet, utan anse detta snarare som en olycka. En närmare grund till landets förfall låg visserligen i de landsolyckor, som genom de

*) Det är mig icke obekant, att förslag i denna rigtning för närvarande äro å bane. Måtte de leda till önskvärdt resultat!

fruktansvärda vulkaniska utbrotten och dermed följande sjukdomar öfvergingo landet, isynnerhet under de 17:de och 18:de århundradena, men hufvudsakligen i det tryckande handelssystem, hvarunder landet suckade under samma tid. Den isländska handelns historia är derföre på en gång ett af de sorgligaste och lärorikaste kapitel af landets egen.

När Island åren 1262—64 förenades med Norge, intogs i den dervid upprättade föreningsakten en bestämmelse, att konungen skulle tillförsäkra landet en tillförsel af sex skeppsladdningar årligen, hvilken bestämmelse, emedan den uppsattes från isländingarnes sida, naturligtvis ansågs vara till landets förmån. Men häraf togo sig de norska konungarne framdeles anledning att anse handeln på Island som sin enskilta tillhörighet eller såsom ett *regale*. Efter unionen förändrades detta förhållande, i det unionskonungarne, som hade fått mera att tänka på, uppgåfvo detta privilegium och uppläto handeln på Island dels till hansestäderna, dels till Köpenhamnska borgare. Under detta tidehvarf voro likväl icke gränserna, hvarken för den in- eller utländska handeln så strängt uppdragna, som de sedermera blefvo. År 1602 bortförpaktades nämligen den isländska handeln af den danska regeringen för en viss penningsumma till ett kompani af Köpenhamnska köpmän, hvilket tillstånd fortfor till år 1787. Kompaniet fick härvid rättighet till uteslutande handel på ön, hvars egna inbyggare derigenom rentaf uteständgdes från den utländska marknaden. För att i någon grad inse, hvilken betydelse en sådan åtgärd måste ega för Island, må man erinra sig, att Island är ett endast boskapsidkande land, som måste taga hela sin förbrukning af spanmål och af industrialster från främmande länder; exportartiklarne äro hufvudsakligen fisk och ull. Förhållandena äro derföre här synnerligen enkla. När regeringen, dels för att rikta den danska statskassan, dels till köpmansintressets gagn stiftade monopolhandeln för Island, höjde den i och med detsamma priset på en mängd förnödenhetsvaror, som landet ovilkorligen behöfde, såvida dess bebyggare icke skulle svälta ihjäl eller

föra endast ett bekymmersamt lif. Detta sätt af inkomsters dragande till kronan och hopande af förtjenst på vissa enskilda händer genom ett handelsmonopols stiftande motsvarar således en inkomst genom tullsystem och en prisstegring till följd derutaf, ehuru det förra sättet för uppnående af samma ändamål är beqvämare, när man har att göra med en afläggsen landsdel, der isolering lätt kan genomföras.

Hvilken blef emellertid den närmaste följden af det band, som sålunda blef lagdt på handelsfriheten genom 1602 års förordning? Jo, naturligtvis, att priset på importerade varor steg, så att detsamma under närmast påföljande år tre- till fyrdubblades, under det fiskpriserna i dess ställe minskades. Hvilka inverkningar detta åter måste utöfva på ett fattigt lands utveckling, kan man väl förstå. De små tillgångarne blefvo nämligen medtagna, hvaraf åter följde, att landets förvärfsförmåga öfverhufvud minskades, såväl hvad fisket som boskapsskötseln beträffade, armodet utbredde sig och folkantalet nedgick. I ett enda distrikt af landet dogo under de tre första åren efter monopolhandelns införande icke mindre än 800 personer af hungersnöd, och i hela landet omkring 9,000 personer, hvilket utgjorde ungefär $\frac{1}{6}$ af befolkningen. Denna fasansfulla verkan af monopolhandelns införande skulle äfven på förhand nästan kunnat beräknas, ty då landet förut producerade jemnt upp så mycket, som behöfdes för inbyggarnes tarfliga uppehälle, hvilket man kan finna derutaf, att oaktadt ett högst enkelt och tarfligt lefnadssätt välmågan i ringa eller ingen grad tilltog, är det naturligt, att det skulle blifva ytterst svårt eller omöjligt för inbyggarne att draga sig fram, när importvarorna på konstladt sätt fördyrades. Och följden deraf blef derföre, att de fattigaste svälte ihjäl, den högsta följdrigtighet föröfrigt, till hvilken ett prohibitivsystem kan komma.

Obekymrad om dessa förhållanden fortgick den danska styrelsen emellertid på den beträdda banan, fastare åtdragande banden i stället för att lossa dem. I en förordnlng af år 1684 inskärptes ånyo strängeligen, att infödingarne icke skulle

ega rätt att handla med hvarandra eller med några utländningar, utan all handel skulle gå genom handelskompaniet i Köpenhamn; de fingo på inga vilkor handla med andra "hvarken på landet eller sjön, i hamnar, på fjordar eller annorstädes", icke heller fingo de sälja sin fisk af båtarne, då de voro ute på fiske, vid hotelse af de strängaste straff.

Genom förbudet för folket att sjelfva utföra sina varor till främmande länder undertrycktes naturligtvis all sjöfart, emedan det icke lönade sig att utrusta däcksfartyg till fiske, då fisken betalades med det låga pris, som handelskompaniet fann för godt. Fisket inskränktes derföre till de öppna båtarne, hvilka naturligtvis icke länge, knappast öfver ett dygn, kunna hålla sjön, och hvarigenom dels faran vid yrkets drifvande förökas, dels vinsten deraf i betydlig mån inskränkes. Denna verkan af monopolhandeln qvarstår ännu, som bekant, i Island; inbyggarne ro ut 2 till 4 mil på hafvet i sina öppna båtar, förlora dervid mycken tid vid fram- och tillbakaroendet och äro ofta under stormig väderlek urståndsatta att komma till hafs, oaktadt de veta, att detta hvimlar af fisk utanför kusterna. Ändamålet med förbudet, som var, att all fisk, som fångades vid Islands kuster, skulle passera de danska köpmännens händer, innan den kom i verldsmarknaden, uppnåddes icke heller. Ty då fransmännen, som äro de största förbrukarne, emedan Frankrike är ett katolskt land, der det ätes mycket fisk under fastan, blefvo förhindrade att göra sina uppköp af isländingarne direkte, hvarigenom de kunnat erhålla varan för bättre pris, började de, som förr är nämndt, att sjelfva utrusta fartyg till dessa nordliga, fiskrika farvatten. Dessa hafva erhållit rikliga understöd af franska regeringen, och resultaten af dessa fransmännens fiskerier vid Island visar sig deruti, att under ett af de närmast förflutna åren, nämligen år 1864, från hvilket de sednaste uppgifterna öfver detta fiske varit att tillgå, uppgick detsamma till ett värde af icke mindre än 16 millioner francs. Islands hela fiskexport under samma tid uppgår knappast till $1\frac{1}{2}$ million francs. Mycket af den fisk, isländingarne sjelfva uppdraga, stannar naturligtvis i landet, men det vore intet hinder för den is-

ländska befolkningen att sjelfva tillgodogöra sig åtminstone en betydlig del af den franska fångsten, såvida icke genom den olycksbringande monopolhandeln deras "förvärfsförmåga minskats", företagsamhetsanda hållits nere och hela utveckling hållits tillbaka.

Genom handelsförordningen af 1684 steg ånyo priset på importvaror, så att det nästan femdubblades. Handelskompanierna betalade årligen i medeltal 90,000 rdr rmt till den danska kronan.

Under det 18:e århundradet hemsöktes Island mera än eljest af de svåra följderna af olycksbringande, vulkaniska utbrott, och då landets motståndskraft var förlamad genom det tryckande handelssystemet, blef detta århundrade särdeles olycksbringande för folket. År 1762 hade en elakartad fårsjukdom utbrutit, och omkring 280,000 får eller halfva antalet af hela fårafveln hade blifvit nedslagtade under detta och de närmast följande åren. År 1783 stupade af pest och hunger 11,000 kor och 27,000 hästar eller största antalet af de sistnämnda och en betydlig del af de förra, samt 186,000 får. Folkmängden aftog till följd häraf i betydlig grad. Under den förflutna delen af detta århundrade hade snarare en tillbakagång än en tillväxt i landets folkmängd egt rum. Densamma hade vexlat kring 50,000 personer, än under en följd af år obetydligt stigande deröfver än fallande derunder, ett onaturligt förhållande, då landet ständigt befunnit sig i fred, och derföre bort i fullaste grad kunna tillgodogöra sig frukterna af en fredlig utveckling. År 1783 utgjordes Islands folkmängd af 48,000 personer i rundt tal; denna nedgick under åren 1784—1785 till 39,000 och minskades således åter med 9,000 personer, som till största delen dogo hungersdöden. Följande år nedgick befolkningen åter med 1,200 personer.

Till följd af dessa olyckliga förhållanden väcktes hos den dåvarande danska regeringen den tanken att flytta befolkningen ur landet, emedan densamma icke derstädes skulle kunna finna sitt uppehälle. Men dessförinnan nedsattes dock en komité, för att undersöka orsakerna till landets tillbaka-

skridande. Denna komité kom till det resultat, att dessa orsaker icke vore att söka i landet sjelft, utan hade sin grund i de förderfliga styrelseåtgärderna och isynnerhet i det tryck, som låg på det fria utbytet och derigenom på landets hela produktionsförmåga i allmänhet. Med anledning härutaf och till följd af det hårda betryck, i hvilket landet var kommet, blefvo nu handelsbanden lossade genom tvänne på hvarandra följande förordningar af åren 1786 och 1787.

Härmed var handeln likväl långt ifrån frigifven; hamnarne vore endast öppnade för danska undersåter och dessa fingo icke ens föra sina fartyg genast till Island från utrikes ort, utan att först anlöpa Danmark. Ingen inföding fick heller idka handel, utan att vara i bolag med danska köpmän, och utländningarne förbjödos att lägga i land vid Island annat än i sjönöd och skulle i så fall aflägsna sig så fort som möjligt. Den i en viss mån öppnade täflan kunde emellertid icke underlåta att bära goda frukter. Efter tvänne års förlopp hade de inhemska produkternas värde flerfaldigats; isynnerhet steg fiskpriset i anmärkningsvärd grad. Ett skeppund fisk, som år 1776 kostade 14 rdr 37 öre, betalades sålunda år 1792 med 48—60 rdr, eller fyrdubbelt mot förr. Samma vara hade föröfrigt under handelsmonopolets dagar på verldsmarknaden gällt 60—80 rdr, då den i Island betalades med 14 rdr, andra exempel att förtiga. Antalet boskapskreatur tilltog äfven i anmärkningsvärd grad efter handelsbandens lossande, och befolkningsantalet, som under hela århundradet snarare gått tillbaka än framåt, steg under åren 1788 till 1800 med 8,500 personer. De på Island seglande fartygens antal, som under monopolet utgjort omkring 30 årligen, steg genast — år 1788 till 55 och år 1790 till 68.

Detta framåtskridande tycktes dock den danska styrelsen för starkt, eller rättare, privatintressena gjorde sig gällande, så att inskränkningar i den beviljade handelsfriheten vidtogos åren 1792 och 1793, hvarigenom landthandel helt och hållet förbjöds, hvarjemte befolkningen anbefalldes att handla på vissa hamnar; handeln direkte från fartygen, s. k. spekulant-

handel, som den benämnes i Island, inskränktes, emedan förarne af dylika fartyg förbjödos att ligga mera än fyra veckor i land och att under sommaren inlöpa i mer än en af de auktoriserade hamnarne. Denna förändring visade sin verkan bland annat deruti, att de årligen ankommande skeppens antal nedgick, år 1793 till 49 och år 1794 till 39 st. En ansökan från befolkningen, som i anledning häraf ingick till regeringen år 1795 med anhållan om utvidgad handelsfrihet, affärdades med den förklaring, att ett dylikt medgifvande icke skulle annat än lända Island till skada. Utländska fartyg voro sålunda fortfarande utestängda; inga varor fingo flyttas från utländsk ort genast till landet, utan att först passera någon hamn i konungariket. I anledning häraf voro isländingarne vid utbrottet af 1807 års krig mellan Danmark och England åter nära att komma i stor nöd, emedan den danska regeringen vid detta tillfälle rentaf varnade för fartygs utrustande till Island, af fruktan för engelska kryssare. Men genom bemedling af ett par enskilda personer medgaf den engelska regeringen, att danska till Island bestämda fartyg under vissa vilkor skulle få passera.

Under de närmast följande tiotalen af år vidtogos visserligen några förändringar i handelsförordningen för Island, såsom år 1816, då utländningar först erhöllo tillåtelse att handla på landet, likvisst mot den dryga afgiften af 100 rdr rmt för läst, hvilket intet fartyg kunde bära, och hvarigenom "skyddet" således i ingen mån blef upphäfdt. År 1836 nedsattes ändtligen denna afgift betydligt, hvarjemte andra friheter medgåfvos, tilldess slutligen 1854 fullständig handelsfrihet beviljades. Inga tullafgifter förekomma nu af något som helst slag, endast en obetydlig lästafgift. Hand i hand med den småningom vunna handelsfriheten steg landets både materiella och intellektuella utveckling i anmärkningsvärd grad. Befolkningsantalet, som under det 18:de århundradet ända till år 1787 icke skridit ett tecken framåt, höjde sig nu efterhand till 68,000 personer, som utgör den nuvarande folknummern, steg sålunda från år 1800 med nära 50 procent. Ut-

förseln tilltog äfven i öfverensstämmelse härmed. Af *talg* utfördes sålunda under nio karakteristiska år af 16- och 1700-talen i medeltal endast 114,000 danska skålpund om året. Sedermera har denna exportvara varit i ständigt stigande, så att exporten deraf år 1855 utgjorde icke mindre än 933,000 skålpund. Af *ejderdun* utfördes år 1784 och åren derförut i allmänhet 2,000 skålpund, år 1855 hade denna exportvara fördubblats eller till 4,000 skålpund. Af *fjäder* utgjorde exporten under 18:de århundradet högst 4,500 skålpund på ett år, nämligen år 1753, men nedgick äfven stundom till några hundra. Denna exportvara har äfven varit i stigande sedan detta århundrades början och uppgick år 1855 till 25,000 skålpund. De största framstegen utvisa fisk och ull. Af *fisk* utfördes under de sednare åren af handelsmonopolets tider omkring 8,000 skeppund årligen; år 1855 uppgick exporten af denna vara till 24,000 skeppund och hade sålunda tredubblats. Utförseln af *ull*, som under sednare hälften af det förra århundradet stundom nedsjönk till endast några tusen skålpund, år 1734 utgjorde denna export 107,000 skålpund, år 1743 84,000, år 1764 39,000 skålpund, steg genom den öppnade konkurrensen år 1806 till 260,000, 1840 till 940,000 och år 1855 till 1,600,000 skålpund. — Utförseln af arbetade yllevaror har dock härvid i någon, ehuru betydligt mindre proportion minskats.

Dessa glänsande resultater gestalta sig ännu vackrare vid jemförelse mellan priserna förr och nu såväl på exporten som importen. Hvad fisken beträffar, hafva vi redan förut framlagt ett par notiser i detta fall. Ullpriset åter, som under åren 1840—49 i medeltal utgjorde för hvit ull 21 skilling för skålpund, steg under åren 1850—59 i medeltal till 30 skilling. Detta förhållande har på sednare år blifvit allt gynnsammare, hvilket dock till en del tillskrifves den minskade tillgången på bomull på verldsmarknaden. Förlidet år betalades nämligen ullen i Island med 1 rdr och 12 öre för skålpundet. De gynnsamma konjunkturerna till följd af handelns oinskränkta frigifvande hafva föröfrigt oafbrutet visat sig på det fördelaktigaste, och ehuru Island särdeles under

detta årtionde varit hemsökt af hårda år, har man dock icke blott varit befriad från upprepande af de rysligheter, som det förflutna århundradets hårda tider medförde — hungersnöd och hungersdöd — utan välmågan och framåtskridandet hafva icke i någon väsentlig mån lidit. Den utvidgade handelsrörelsen bevisar sig bäst vid en blick på det antal fartyg, som i våra dagar segla på Island, mot förut. Detta antal utgjorde under åren 1856—63 i medeltal 134 stycken, med ett lästetal af 6,164 läster; åren 1800—1807 var lästetalet i medeltal 2,401 och fartygens antal 57; åren 1848—55, i ordning, 4,785 och 120.

Det är naturligt, att under sådana förhållanden kan befolkningen icke annat än på det högsta prísa frukterna af frihandelssystemet, och handelskåren har, på det hela taget, icke heller förlorat derpå. Visserligen hafva de få, stora handelshus, hvilka förut ensamma beherrskat den isländska handeln, och hvilka samlat betydliga rikedomar derpå, blifvit nödgade att vika för konkurrensen, men i dess ställe ha tillfällen till förtjenster blifvit öppnade för en mängd små köpmän, som förut varit utstängda från marknaden. Handelsfrihetssystemet har derföre åstadkommit en fördelning af vinsten på flera händer, hvilket visserligen hos de *få*, som på den isländska handeln samlat sina rikedomar, gifvit anledning till klagomål, men i stället, såsom nämndt är, öppnat förvärfskällor för *många*, som förut varit uteslutna. Dessutom har Islands produktionsförmåga och i samband dermed exporten betydligt stegrats, enligt hvad vi genom de anförda exemplen visat, hvarigenom åter handelsvinsten i det hela taget naturligtvis äfven stigit. Fördelarne af det nya systemet äro derföre ömsesidiga, likasom de meddelade exemplen, efter hvad oss synes, äro särdeles påtagliga och talande.

Island är derföre nu på god väg till materielt välbefinnande, sådan som landet med sin karga natur kan ha att vänta, och det kan derföre icke vara annat än att beklaga, om detta skall hållas tillbaka till följe af politiska förvecklingar och partistrider. Att Danmark skulle förlora något på medgif-

vande till Island af en viss sjelfständighet i politiskt hänseende är svårt att inse, hvarföre det icke heller kan tjena något till att längre uppskjuta ett dylikt medgifvande. Som sakerna nu stå, fordrar Islands intresse detta nästan med nödvändighet, ty der i landet hållas de offentliga åtgärder, som mest äro af behofvet påkallade nästan alldeles nere, i förväntan härpå. Det är naturligtvis isynnerhet skattebevillningsrätt, som landet eftersträfvar. Vi skola ge ett exempel på hvad undanskjutandet häraf åstadkommer. I Island har bränvinstillförseln sedan år 1849 stigit med icke mindre än 79 procent, i jemnbredd hvarmed superiet naturligtvis tilltagit. Behofvet af en försäljningsskatt på bränvin är derföre stort. Men altinget vill icke taga initiativet härtill, emedan det icke har beslutande rätt om skattens användande.

Om, såsom man bör förutsätta och såsom den skandinaviska stammens intresse bjuder, Danmark har någon önskan att behålla detta land under danska kronan, bör man derföre icke uppskjuta med ordnandet af landets författningsförhållanden, ty, såsom saken nu står, är ställningen i hög grad tryckt. Det kan för öfrigt icke annat än smärta den opartiske åskådaren att se kif och tvist råda mellan tvänne nära förbundna, intelligenta folk; men om nuvarande förhållanden i längden skola fortfara, kan det lätt hända, att kallsinnigheten på ena sidan och den exklusiva nationalandan på den andra komma inom en kanske icke så aflägsen tid att göra sitt till, för att framkalla en *isländsk* fråga, hvars utgång man lätt kan förutse, nämligen att Island stannar som en munsbit i någon främmande nations gap. Detta tyckes oss dock vara ett kapitel att tänka på, ty om också Danmark icke synnerligen stärkes af Island, är det dock ett stycke broderland, som borde kunna blifva till vän, och om Island lossas ur sin förbindelse med norden, brytes dermed dess nationella förbindelser, hvilket aldrig sker ostraffadt. —

På detta allvarliga kapitel kan läsaren måhända tarfva en smula desert, hvilken i det följande skall meddelas.

Såsom förut blifvit nämndt, sammanträdde altinget, Islands representativa församling, under den sommar, jag besökte

landet. Altinget är numera samladt hvartannat år i sex veckor eller två månader. Af dess 27 ledamöter äro sex kungavalda, de öfriga utgångna genom val af folket. Årets folkvalda ledamöter utgjordes af 10 bönder, 5 prester och 6 embetsmän och s. k. ståndspersoner. De kungavalda voro alla embetsmän. Altinget väljer sjelf sin president, men utom denne, som för ordet vid öfverläggningarne, deltar deruti en kunglig kommissarie, som således bildar mellanlänken mellan folkrepresentationen och regeringen. Altinget har sina möten i en stor sal i skolhuset i Reykjavik; ledamöterna äro der placerade kring ett hästskoformigt, med grönt kläde beklädt bord. Öfverläggningarne föras naturligtvis på landets tungomål; de kunna vara ganska lifvade, ty isländingarne hafva lätt att uttrycka sig och hålla tal. Derpå erhöll jag bevis, såväl vid mina besök vid altingssammanträdena, som sedermera på den middag eller bankett, som altinget vid dess afslutande gaf för sig sjelf och några inbjudna deltagare, bland hvilka förf. befann sig.

Matsedeln vid nämnde middag, hvilken jag ännu har i behåll, var följande:

1. Súpa.
2. Svínakjöt.
3. Lax.
4. Fricassé.
5. Bytingur.
6. Steik.
7. Kökur.

Innehållet är ju begripligt, måhända med undantag af n:o 5, hvilken rätt vid tillfället åtminstone satte mig myror i hufvudet, ända tills jag erhöll den rätta förklaringen i ordet *budding*. Om läsaren till denna, enligt förf:s mening rätt goda middag, lägger flera sorter utmärkta viner och nedsköljer alltsammans med den fräsande champagnen, allt under tal och skålar, så har han hela ståten för sig; taffelmusiken var det enda, som fattades, för att bringa denna middag i jemnbredd med en bankett i hvad land som helst.

Dock hade denna brist sina goda skäl, ty i Island finnes väl knappast ett enda messingsinstrument, mycket mindre en hel qvartett.

Men nu är deserten slut, och förf. ber att få öfvergå till nästa kapitel.

Nionde kapitlet.

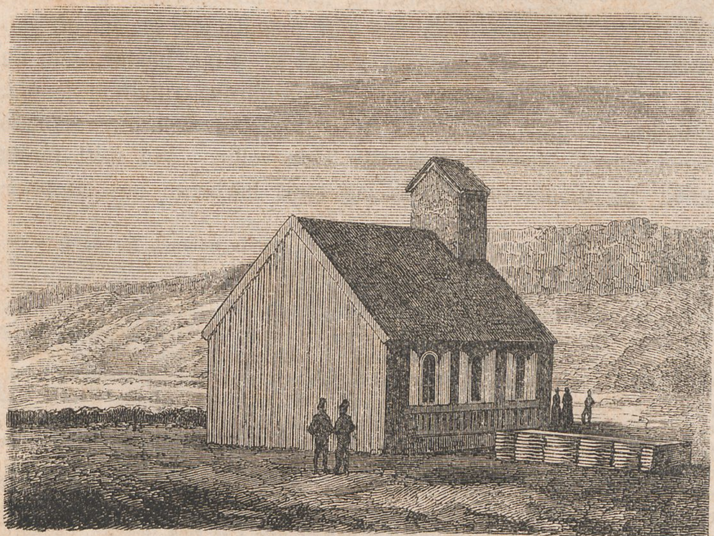

är jag andra gången lemnade Reykjavik, för att besöka Geysir och Hekla, hvilket var thorsdagen den 31 Augusti *), hade hösten redan börjat förkunna sitt annalkande genom ett gulnande gräs och en regnigare väderlek. Mina hästar, som nu fått en liten rast efter den långa färden rundtom landet, sadlades sålunda ånyo, och buro mig åter den nu välkända vägen öfver Mosfellsheden till Thingvellir. Vid mitt första besök på denna plats hade jag tagit härberge hos en prat-

*) I Island har man icke bibehållit de gamla namnen för de fyra dagarne i veckan: tisdag, onsdag, thorsdag och fredag. Dessa förändrades nämligen af en af de katholska biskoparne i landet, såsom varande alltför hedniska I stället benämnde man dem: *Thridjudagr*, *Midvikudagr*, *Fimtudagr* och *Föstudagr*, en benämning, som ännu bibehålles. Likaså nyttjar man ofta icke urets tidsbestämningar för de olika stunderna af dagen, ty mångenstädes är man icke i besittning af ur, utan bedömmer sin tid efter solens ståndpunkt på himmelen. Sålunda benämner man Dagmál kl. 9 f. m., Hádegi—12 midd., Non—3 e. m., Midur-aptan—6, Nattmál—9, Midnætte—12 midn., Otta—3 f m., Midurmorgon eller Hirdisrismál—6. Man gör dock ingen otta i Island, utan sofver gerna till "midurmorgon", sölar alltid om morgnarne, när man skall fara i väg, men håller i dess ställe ut till sent på qvällarne. Detta förnäma mode kommer sig väl af de ljusa nätterna. Ty under sommarmånaderna är natten nästan lika ljus som dagen. På nordlandet synes solen ständigt en veckas tid vid midsommar.

sam och vänlig bonde i Skógarkot, hvars namn, om jag ej missminner mig, helt rätt och slätt var *Jón*. Denna bær ligger ungefär midt på den jemna, buskbeväxta lavaströmmen, emellan de båda storheterna Almannagjá och Hrafnagjá. Närmare intill eller rättare alldeles invid den förstnämnda remnan ligger ett annat, bebyggdt ställe, nämligen prestgården vid Thingvellir; derförbi flyter Öxarån ut i Thingvallavatn och straxt bredvid ligger det förut omnämnda Lögberget. Vill man närmare taga i skärskådande Almannagjá samt de historiskt ryktbara platserna derinvid bör man således välja prestgården till uppehållsort. Der hamnade jag äfven nu för en dag, lycklig att ännu en gång få skåda de herrliga omgifningarne kring Thingvellir och Almannagjá.

Närstående träsnitt framställer den lilla Thingvallakyrka, nyputsad och tjärstruken, belägen på en kulle invid Öxarån, som framflyter mellan kyrkan och bergryggen längre bort i fonden. Denna bergrygg, som kan följas en längre väg, bildas, som man finner, i sin längst bort belägna del af en lodrät vägg, hvilken icke är någon annan än den *vestra* väg-

Thingvallakyrka.

gen af Almannagjá, som således i all sin storartade prakt ligger innesluten af berget, hvars *östra* del sluttar ned mot Öxaråns floddäld. Till venster om kyrkan, ligger prestgården och till höger Lögberget, beggedera dock icke synliga på teckningen. På sluttningen af bergväggen till höger och på slätten der nedanför lågo "bodarne", der de gamla stamhöfdingarne förr i verlden bodde under altinget. Denna plats var på den tiden ofta vittne till fejder och äfven blodiga strider de stolta odalmännen emellan; nu utgöras bodarne endast af några knappt märkbara grushögar. Storheten och den råa kraften ha blifvit jordade; forntiden sofver sin outgrundliga sömn, der vi, undrande, spåra dess halft utslocknade minnen. — I Skógarkot, som jag nu äfven besökte, legde jag mig en vägvisare för Geysir-färden. Vägen öfver Hrafnagjá, hvilken man nu färdas, är icke så pittoresk, som öfver syster-remnan på andra sidan dalen; den utgöres af en smal brygga, bildad af nedkastade eller nedrasade stenar. Vid öfvergången af Hrafnagjá lemnar man den märkliga lavaströmmen från Skjaldbreid bakom sig, men kommer straxt åter ut på nya lavamarker och en stenig, obanad hed, hvarefter vägen sluttar ned i den såkallade *Laugardalen,* en mot söder öppen slätt, hvilken sammanhänger med det vidsträckta lågland, med hvilket jag redan från min vistelse vid Oddi i början af sommaren gjort läsaren bekant. Gränsen för det bebodda landet ligger just på norra sidan af Laugardalen, som der begränsas af väldiga fjäll, hvilka till sin massa till största delen bestå af palagonittuff, hvars svartbruna toppar uppsticka från fjällplatåerna. Vid nedstigandet på slätten har man på venster hand, några hålor i tuffberget att taga i betraktande. Den norra sluttningen af dalen prydes af en låg, men växtlig buskskog, nedanför breder sig en sjö, *Laugarvatn*, och längre bort en större sjö, *Apavatn.* Från ängsmarken i dalen höja sig hvita och väldiga rökstöttor, tecken på der befintliga, heta källor, af hvilka *Reykjahver* är den förnämsta. Mot söder och sydost har man från Laugardalen en vidsträckt utsigt, ända till Eyafjallajökeln och Hekla, hvilken dock för tillfället var bortskymd af moln. Denna dal eller slätt bildar derföre både i

det lilla och det stora ett af landets vackraste partier. Från denna plats är vägen god till Geysir, det vill säga så god, som man är van att finna den i Island. Den företer inga märkvärdigheter med undantag af ett stycke lavaström, som nedflutit från norra fjällsluttningen och en elf, vid namn *Brúará*, som har sitt namn af den lilla bro, som leder deröfver. Denna bro är ett nödvändighetsverk, ty den mellersta delen af flodbädden bildas af en bred klyfta, öfver hvilken hvarken häst eller karl annars skulle kunna taga sig fram. Det är dock blott öfver denna klyfta, bron är lagd; eljest får man rida i vattnet, tills man når klyftan. I denna störtar vattnet från begge sidor med våldsam fart och upplöser sig i ett grönhvitt skum, som likasom slukas af den gapande remnan. Bron utgöres endast af några hopslagna bräder, likvisst med ledstänger på sidorna; när vattnet i elfven stiger, flyter det derföre snart öfver bron, som då blir en undervattensbrygga *).

Man närmar sig den verldsbekanta Geysir, öfver en grön äng, på norra sidan fortfarande begränsad af fjällsträckningen. Invid källorna, ty de äro flera, höjer sig en mindre fristående fjällrygg, *Laugarfell*, hvilken genom sin trachytartade bergart — Obsidian och Trachyt äro nära förvandta — och genom sin långdragna form påminner något om Hrafntinnuhryggr vid Krafla. Denna rygg utgjordes, som vi erinra oss, af en gammal lavaström; ehuru den nu bildar en upphöjd rygg, har den således en gång, i likhet med hvarje annan lavaström, flutit uti en dal, hvars utfyllning den utgjort. På ömse sidor är den, i likhet med Laugarfjäll, omgifven af palagonitiska tuffer. Likheten är derföre slående. Stenarten i Laugarfjäll företer dock icke lavastruktur, men har dock sannolikt i smält tillstånd utflutit ur jordens inre. Den måste således antingen hafva lägrat sig i en gammal dalgång eller i en spricka; den omgifvande bergmassan har seder-

*) Denna bro är dock på långt när icke så vansklig att befara, som medföljande, något öfverdrifna teckning tyckes angifva. Den är endast några få steg, kanske högst två hästlängder lång och hälften så bred. Likväl inger vattenfallet derunder någon respekt, det kan ej nekas.

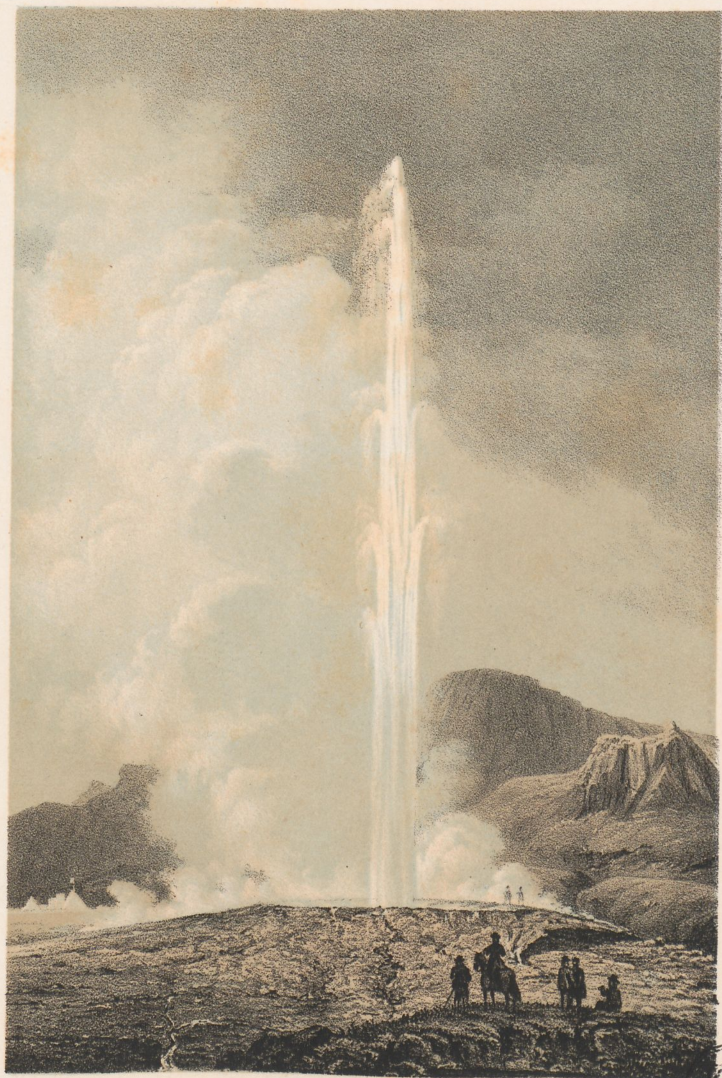
198

Albert Bonnier's Förlag.

Em. Bærentzen & Co lith. In

BRÚARÁ ELLER ÅN MED BRON.

Em. Bærentzen & C[o]s lith. Inst.

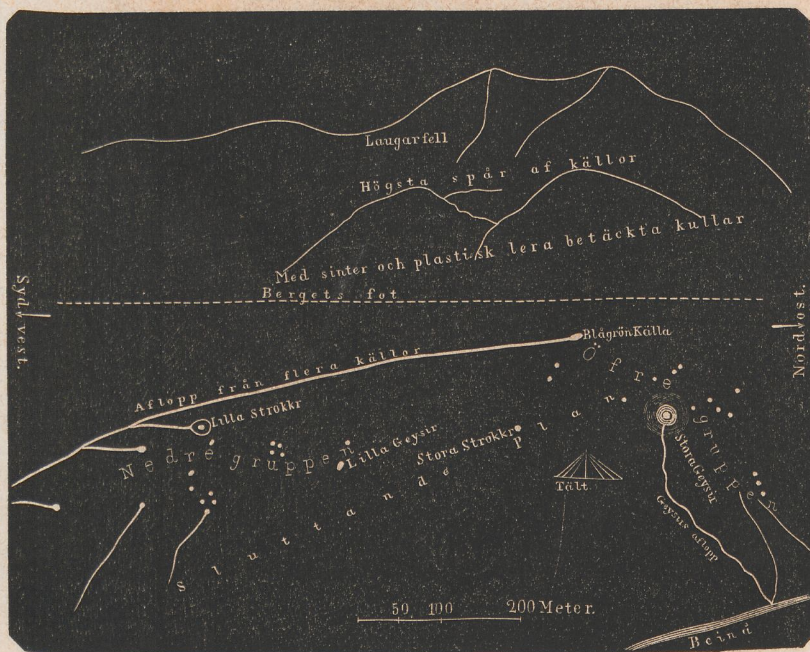
GEYSIR.

mera, likasom vid Hrafntinnuhryggr bortförts genom denudation. Detta må vara ett exempel på uppkomsten af vissa delar af den isländska jordytan, sådan den nu presenterar sig för oss.

Vid östra foten af Laugarfjäll ligga de berömda, kokande källor, af hvilka *Geysir* eller, som den rätteligen heter, den *stora* Geysir är den förnämsta. Geysir är nämligen ett gemensamt namn för alla springkällorna, — namnet härledes af det isländska verbum *geysa:* att häfva sig med våldsamhet, — ehuru det numera, sedan den stora Geysir hufvudsakligen blifvit gjord till föremål för resandes besök, nästan uteslutande användes om denna.

Närstående teckning utgör en plan af Geysirs källsystem. Man ser der den stora Geysir, en annan källa vid namn *Strokkr*, som i märkvärdighet fullt motsvarar den förra, samt dessutom en hel mängd smärre källöppningar, af hvilka

Geysirs källsystem.

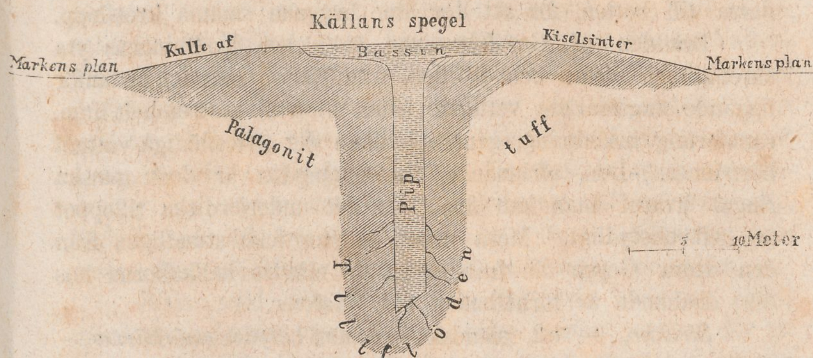
tvenne, som benämnas lilla Geysir och lilla Strokkr, samt en numera namnlös källa, i närheten af den stora Geysir framför de öfriga hafva blifvit bemärkta. Antalet af större och mindre källöppningar utgör enligt Winkler 22, förutom 10—12 smärre hål, ur hvilka vattenångor utströmma *). Afståndet mellan de båda största, Geysir och Strokkr, är, såsom man af figuren finner, omkring 550 fot; man ser deraf, att afståndet mellan alla dessa källor öfverhufvud är ganska ringa, och att jorden således här är genomborrad nästan som ett såll. Bergarten, i hvilken källorna ligga, utgöres af palagonittuff, men de hafva allesamman uppbyggt åt sig en mer eller mindre utbildad utloppskanal af kiselsinter, som afsättes ur det heta vattnet. De flesta af dessa källor äro kokande, eller också står vattnets värmegrad kokpunkten nära. Till följe af kiselafsättningen, och emedan flera af källorna under årens lopp förändrat sitt läge, är växtligheten på platsen nästan alldeles förstörd; endast invid den stora Geysir finnes en grön plätt, som är lämplig till tältplats och äfven af resande användes som sådan. Eljest består marken af en rödgul sand blandad med stycken af gulgrå kiselsinter. Till följe af vattnets förstenande egenskap finner man här och hvar vackra aftryck af blad, qvistar, gamla tidningsblad och dylikt, som naturen eller menniskorna kastat omkring på platsen.

Efter dessa förberedande anmärkningar skall jag söka närmare skildra de båda storheterna, Geysir och Strokkr, hvilka egentligen fört oss till denna plats.

Geysir utgöres, såsom afbildningen visar, af en flack, ungefär 6 fot öfver marken uppstigande, cirkelformig hvälfning eller kulle, bestående af hvitgrå kiselsinter, hvars yta är smågropig och skroflig och derföre icke olämpligt blifvit förliknad vid barken på en gammal ek eller utsidan af ett ostronskal. I toppen af denna hvälfning, som ungefär har formen af ett af en glob afskuret segment, finnes en bassinformig insänkning mellan 50 och 60 fot i diameter och 4 fot djup, i midten af hvilken åter befinner sig det lodräta rör, genom

*) Deras riktning närmar sig den nordost-sydvestliga, ungefär parallelt med Skjaldbreidsystemets vulkanremna.

hvilket bassinen står i förening med jordens inre. Detta rör är omkring 9 fot i diameter och 70 fot djupt. Närstående

Genomskärning af Geysir.

profil af Geysirkäglan med bassinen i dess topp och den lodrätt nedgående pipen, förklarar tydligen dess utseende och beskaffenhet. Om man tänker sig ett théfat, som i midten af bottnen är försedt med ett rör af vederbörlig längd, har man en temligen riktig miniaturform af Geysirbassinen med dess i jorden nedgående kanal. Då källan är i hvila, är bassinen till randen fylld med det klara vattnet, hvilket likväl icke befinner sig i kokning, — det uppnår på ytan endast mellan 80°—90° C. — utan flyter stilla, endast utsändande en bolmande ånga. Från kanten af bassinen igenkänner man då af vattnets skenbart mörkare färg det från bassinens midt nedgående röret, i hvars öfre del vattnet befinner sig i en strömformig rörelse, såsom man kan iakttaga på ytan af det midt öfver röret i bassinen befintliga vattnet, som ständigt, men sakta undantränges af den underifrån uppstigande, hetare vattenpelaren, och afflyter mot bassinens bräddar, der det, enligt hvad man genom utkastade papperslappar kan öfvertyga sig, åter sänker sig och flyter tillbaka i röret efter bassinens botten. Detta är samma rörelse, som en i ett kärl under upphettning befintlig vattenmassa företer, innan den öfvergår i kokning. De från kärlets botten uppvärmda vattenpartiklarne stiga nämligen mot ytan, afkylas der af den

kallare vattenmassan, drifvas af den i kärlets midt uppstigande, varmare vattenpelaren åt sidorna och sjunka efter dessa till botten, för att der åter begynna samma kretslopp.

Brädden af Geysirbassinen är liksom hvälfningens yta skroflig och ojemn och på den, från fjället, mot den nedanför liggande ängsmarken vettande sidan försedd med en helt liten, rännformig insänkning, genom hvilken det öfverflödiga vattnet bortrinner. Den afrinnande vattenmängden är dock ganska ringa, hvaraf man kan finna, att det underjordiska tilloppet är helt obetydligt. Mera vatten afflyter icke stundligen från den stora Geysir än från en af de mindre kallkällorna hos oss; enahanda är förhållandet vid Uxahver.

Strokkr, — ett isländskt ord som betyder *smörkärna* — skiljer sig till sin yttre beskaffenhet från Geysir deruti, att

Strokkr.

den saknar utloppsbassin och äfven hvarje aflopp, med undantag af det tillfälliga vid dess utbrott. Den utgöres näm-

ligen endast af ett lodrätt nedgående rör, som är ungefär 7 ½ fot i diameter i dagen, och hvars öppning ligger i nivå med jordytan, endast omgifven af en liten kransformig vall af kiselsinter, af hvilket ämne äfven rörets väggar bestå. Vattenytan i detta rör ligger icke mindre än 9 till 14 fot under dess mynning, men vattnet befinner sig der ständigt i en våldsam kokning, brusande och slående mot rörets väggar. Detta är icke cylindriskt såsom Geysirröret, utan sammandrager sig under vattenytan småningom till en trång pip, hvilken på 26 fots djup endast är 8 tum i diameter; hela rörets djup, så långt lodet kunnat nedtränga, är 42 fot.

Redan vid min afresa från Reykjavik hade jag blifvit gjord uppmärksam derpå, att årstiden nästan var sen för ett längre uppehåll vid Geysir. Oafsedt nämligen nödvändigheten att vistas i tält vid källan, för att iakttaga det snabbt öfvergående utbrottet, tillkom nu den omständigheten, att qvällarne och nätterna voro mörka och knappast medgåfvo att med någon noggrannhet betrakta ett utbrott vid den tiden, helst man icke med någon visshet kunde beräkna en klar himmel. Jag lemnade derföre Reykjavik utan synnerlig förhoppning att få njuta af sceneriet vid Geysirs utbrott. Geysireruptionerna äro nämligen icke periodiska, så att man med någon visshet kan beräkna, när ett utbrott bör ega rum. Enligt inbyggarnes utsago kan en eruption låta vänta på sig i flera veckor, under det åter i motsats dertill flera utbrott kunna inträffa på en dag. Man vill i Island veta, att utbrotten snarare inträffa vid stilla väder än under blåst, hvilket måste bero derpå, att källans vatten i sednare fallet afkyles för starkt, för att vilkoren för utbrott skola inträda. Vid ankomsten till stället erhöll jag dessutom underrättelse, att källan haft sitt sednaste utbrott föregående dag, och som således icke något nytt utbrott kunde vara att med någon visshet förvänta på flera dagar, hade jag redan till hälften beslutat att icke offra någon längre tid till en kanske fåfäng väntan, ett beslut, som den följande, kalla natten och stormiga dagen bragte till mognad. Uppehållet vid källorna företedde detta oaktadt ett rikt fält för intresse.

Så snart jag anlände till stället och gjort mig litet hemmastadd derstädes, vidtog jag den vanliga metoden, för att bringa den andra springkällan, Strokkr till utbrott. Om man nämligen kastar sten eller torf i denna källa, sprutar den någon tid derefter, och mitt första förehafvande blef således att slunga några stora stenar i dess djup. Man må dock icke härvid gå för bröstgänges tillväga, ty då löper man fara att tillstoppa hela källan. Försöket har en gång varit nära att medföra detta utfall. Sedan jag derefter närmare skärskådat Geysirbassinen, äfvensom en annan litet högre upp belägen, lugnt flytande källa, med blågrönt vatten, som utan tvifvel är den vackraste af dem alla — Winkler jemför den med en droppstensgrotta, hvars gulhvita väggar äro beklädda med de vackraste utsirningar — riktade jag mina steg mot de små källorna i södra delen af fältet. När jag dervid ånyo passerade Strokkr, stadnade jag vid dess rand och såg en stund ned i dess djup, der vattnet såsom förut kokade och brusade, samt fortsatte sedan den tillämnade vägen. Men knappt hade jag aflägsnat mig några steg från Strokkr's öppning, förrän jag fick höra bakom mig ett hvinande ljud, ungefär som af en afskjuten raket. När jag dervid vände mig om, möttes mina blickar af en ofantlig ångpelare, som bolmade emot mig från källan. Jag befann mig nämligen på vindsidan, ditåt ångan dref, men kastade mig snabbt till sidan och fick nu se det efterlängtade skådespelet i all sin glans. Pilsnabbt uppkastades den ena vattenpelaren efter den andra till betydlig höjd, under det väldiga rökmoln likasom lossnade från de perlande vattendropparne och bortdrefvo med vinden. De stora stenar, som jag nedkastat i källan, återfann jag efter utbrottet liggande vid kanten af öppningen. Sedan ett litet stillestånd inträdt, som endast stördes af det plaskande ljudet af det i röret återflytande vattnet, som utkastats vid utbrottet, vågade jag mig fram, för att skåda ned i källan, men afhölls derifrån af de åter utslungade vattenpelarne. Med kortare och längre uppehåll varade denna eruption af Strokkr i nära tvenne timmar. Den enda anmärkning, man kunde göra mot skönheten

af detta naturspel, vore den, att källans vatten var smutsigt af torf och jord, som resande bruka nedkasta i densamma, men desto tydligare framträdde de hvita vattenångorna, som bildade sig af det smutsbruna vattnet.

För natten, hvilken jag ville tillbringa vid Geysir, hade jag legt mig ett litet isländskt tält, lagom högt, för att sitta rak uti, men hvad vidden beträffar långt ifrån tillräckligt att ligga uti, om man nämligen afsåg något skydd för sina ben under tältduken. Förmodligen väl bekant med denna sistnämnda omständighet, anhöll min ledsagare att få tillbringa sin natt i en närbelägen gård, något som jag i betraktande af det trånga tältet af mer än ett skäl med nöje medgaf honom. Han lemnade mig således i skymningen allena, och jag gick att ordna inredningen i det lilla tältet, som var uppslaget på den gröna planen endast några få steg från Geysir, då plötsligen några starka underjordiska dån alldeles invid mig åt källan till, kom mig att spritta till. Jag rusade ut och upp på bassinkanten, som vid de fortsatta dånen darrade under mina fötter. Vattnet i källan befann sig i synbar rörelse, ångan steg tätare än eljest derifrån, men vattnet i bassinen höjde sig endast något litet, så att det rann öfver dess bräddar, hvarefter det åter vid dånens upphörande sjönk ungefär en fot nedom sin vanliga ståndpunkt, till hvilken det snart åter höjde sig. Till sist återstod ingenting annat af det hela än de små, sorlande rännilar, genom hvilka det öfversvämmande vattnet bortfördes. Detta var nämligen endast ett af de smärre, periodiskt återkommande utbrotten af Geysir; det påminte om Uxahvers periodiska stigande och öfverkokning samt återfall. Under nattens lopp upprepades dessa utbrott med sina underjordiska dån fyra eller fem gånger. Vid de egentliga eruptionerna äro dånen starkare, och vattenmassan utkastas med stor hastighet till betydlig höjd likasom ur Strokkr, men skiljer sig från denna dels genom sin större vattenmängd, dels genom den utslungade vattenpelarens form, i det denna hos Geysir utbreder sig pinieformigt i toppen, under

det den hos Strokkr mera utlöper i en spets. Efter Geysirs utbrott äro såväl bassinen, som röret uttömda, så att man då kan se ned i dess djup. Hvad åter beträffar höjden, till hvilken de båda springkällorna uppkasta sina strålar, kan denna enligt resandes berättelser vara ganska vexlande. Det är dock tydligt, att endast verkliga mätningar förtjena förtroende. *Bunsen*, den utmärkte tyske kemisten och fysikern och den förtjenstfulle tolkaren af de isländska källornas under, anger strålens höjd vid Strokkr under en eruption till 151 fot; Geysirs eruptionsstråle uppgifves i allmänhet icke att stiga högre; en uppgift från år 1804 nämner likväl 212 fot, en annan från det förra århundradet icke mindre än 360 fot; von Troil uppger 92 fot.

Geysirs källsystem är beläget på en höjd af omkring 330 fot öfver hafvet.

Vi skola nu, enligt Bunsen, meddela läsaren förklaringen såväl i allmänhet öfver uppkomsten af de varma kiselsinterkällorna, som särskilt af Geysirkällorna, hvaruti således äfven kommer att inbegripas förklaringen öfver de icke periodiska Geysirutbrotten. Med undantag af några fåtaliga s. k. *öl-källor* eller kolsyrekällor i vestra delen af landet kunna de isländska mineralkällorna delas i tvänne hufvudgrupper efter sina allmänna kemiska karaktärer, nämligen i sådana hvilka såsom hufvudprodukter afsätta gips och svafvel, samt sådana, som afsätta kiselsinter. De förra hafva vi redan sökt skildra, men kunna här tillägga, att de benämnas sura kiselsyrekällor, till skilnad från de sednare, som omfatta såväl de periodiska springkällorna, som det största antalet af "hver"-erna, och hvilka äro alkaliska kiselsyrekällor, de utöfva nämligen en, ehuru svag, alkalisk reaktion i motsats mot de förra. De salter, som åstadkomma denna, äro kolsyradt kali och natron samt svafvelalkalier, hvilka tjena som upplösningsmedel för kiseln. Andra salter förekomma dessutom äfven i dessa källors vatten. Geysirvattnet innehåller sålunda på 1,000 vigtsdelar; 0,5 kiselsyra, 0,2 kolsyradt natron (soda), 0,1 svafvelsyradt natron (glaubersalt), 0,25 klornatrium (koksalt), 0,05 kolsyra, samt smärre mängder af andra föreningar. Dessa

salter och kroppar bildas isynnerhet genom de varma, kolsyrehaltiga vattnens inverkan på det i tuffen befintliga mineralet palagonit, ty de förnämsta kiselsinterkällorna äro belägna i palagonittuff, såsom redan är nämndt.

Af de nämnda kropparne äro sodan, glaubersaltet och koksaltet, som man vet, särdeles lättlösliga i vatten, kiselsyran hålles upplöst af sodan och vattnet.

Vid vattnets kallnande afsätter sig icke denna kiselsyra, utan först vid dess fullständiga afdunstning. Denna till utseendet obetydliga omständighet är af största vigt för bildandet af Geysirkällor. Tänker man sig nämligen en vanlig, varm källa med vatten af dylik beskaffenhet, hvilken flyter ut öfver en sakta afsluttande mark, så är det tydligt, att sjelfva bassinen, i hvilken det ständigt tillströmmande vattnet endast erbjuder en ringa afdunstningsyta, måste blifva fri från kiselafsättningar, under det att deremot dess öfver vattenspegeln uppstigande kanter, på hvilka den genom hårrörskraften uppsugna fuktigheten lätt och hastigt intorkar, måste bekläda sig med en kiselskorpa, hvilken kiselskorpa äfven måste utsträcka sig öfver den källan närmast omgifvande marken, der vattnet vid sitt utflöde ur källan erbjuder en större afdunstningsyta. Likartade kiselafsättningar ega äfven rum efter väggarne, som bilda källådern nere i jorden, hvilka naturligtvis icke genomsläppa vattnet annat än genom en slags afdunstning. Genom kiselafsättningarne vid mynningen höjes emellertid marken småningom, under det att en kulle af kiseltuff bildar sig kring densamma. Det beror nu på sjelfva rörets beskaffenhet, och på värmegraden och tillströmningshastigheten hos det nedifrån kommande vattnet, om källan skall blifva en kontinuerlig springkälla, af hvilka flera finnas i Island, eller en intermitterande källa, af hvilka man har två slag, nämligen sådana som i likhet med den stora Geysir och Strokkr stötvis och plötsligt utkasta sina vattenmassor, och sådana, hvilkas utbrott i likhet med Uxahvers återkomma periodiskt med stor regelmässighet. ”Litli Geysir” vid Reykir i sydlandet hör äfven till detta sistnämnda slag och anses som typen derför; dess utbrott lära i skön-

het fullt motsvara den stora Geysirs, ehuru de äro af annan art.

Vi vilja nu se, huru uppbyggandet af ett rör, sådant som det nyss blifvit beskrifvet, kan förvandla en vanlig varm källa till en springkälla.

Vi veta, att vattnets kokpunkt ligger vid + 100° C. vid vanligt atmosfärtryck, men att dess kokpunkt förhöjes eller förminskas med växande eller aftagande tryck. Sålunda kokar vattnet uppe på höga fjäll vid en temperaturgrad, som ligger betydligt under + 100°, emedan lufttrycket på dessa är mindre, så att man till och med kan begagna sig af vattnets olika kokpunkter, för att bestämma ett ställes höjd öfver ett annat. Deremot kan en vattenpelare af större längd, hvars nedre del således befinner sig under ett tryck, som är betydligt högre än det vid ytan verkande lufttrycket, upphettas så, att denna nedre del erhåller en temperaturgrad, som ligger betydligt öfver + 100°, utan att kokning inträder, eller som är detsamma, utan att vattnet öfvergår till ånga. Vattnet i botten af Geysirröret har man sålunda funnit uppgå ända till en temperatur af + 127,°5, utan att kokning inträdt. Men det är ju tydligt, att detta förhållande inträder, när en vanlig, varm källa, genom uppbyggandet af ett rör höjer sin vattenpelare.

Om nu röret är tillräckligt trångt och afdunstningen således ringa, samt tillströmningshastigheten och värmegraden af det tillströmmande vattnet betydliga, så att detta vatten föga afkyles under sitt lopp genom röret, följer deraf, att det öfver + 100° upphettade vattnet vid sitt närmande mot mynningen, der trycket är mindre, öfvergår i ångform. Vattnet uttränger då ur källans mynning, blandadt med den utvecklade ångan, såsom ett hvitt skum i en kontinuerlig stråle under brus och fräsande. Dylika källor förekomma isynnerhet vid Reykholt i Hvitådalen, vester om Kalmanstúnga. De förutsätta, som man ser, att temperaturgraden af det i källan uppstigande vattnet på en viss punkt mot källans mynning *öfverstiger* vattnets kokpunkt vid det motsvarande trycket af den öfverliggande vattenpelaren.

Hos Geysir, för att nu öfvergå till denna, är detta deremot icke fallet. Enligt anställda mätningar känner man nämligen, att vattnet i Geysirröret ingenstädes uppnår sin kokpunkt, icke ens några minuter före dess utbrott, utan öfverallt i röret *understiger* denna. Detta kommer sig naturligtvis af de båda förenade omständigheterna, att rörets vidd är så stor, att en betydlig afkylning eger rum på vattenytan, — hvilken naturligtvis meddelar sig nedåt, — och att mängden af det underifrån tillströmmande vattnet är så ringa, att detsamma oaktadt sin öfver + 100° C. betydligt upphöjda temperatur icke förmår åstadkomma den för kokning nödvändiga temperaturgraden i någon del af Geysirröret.

I detta rör tilltager således, enligt hvad iakttagelserna visat, temperaturgraden beständigt från ytan, der den vexlar mellan + 76° och + 89°, och ned till botten, utan att någonsin uppnå kokpunkten, men emot eruptionens inträdande ökas densamma likväl i alla rörets delar *), hvarjemte värmegraden i rörets midt mest närmar sig kokpunkten, såsom man genom beräkning kan finna, när man känner den öfverliggande vattenpelarens tryck. Tänker man sig nu vattenpelaren i Geysirröret plötsligen upphöjd ett litet stycke öfver sitt vid temperatur-iakttagelserna innehafvande läge, blir följden deraf naturligtvis, att en del vatten strömmar ut öfver dess bräddar, hvarigenom trycket i röret minskas. Häraf följer åter, att kokning eller ångbildning kommer att inträda i den del af röret, der vattenmassan enligt sin temperaturgrad ligger närmast kokpunkten. Men såsom vi hafva erfarit,

*) Sålunda fann Bunsen den 6 Juli 1846 följande temperaturgrader på angifna höjder öfver rörets botten:

på 0,3	meters	höjd	+ 123°,6 Cels.
4,8	»	»	122°,7
9,6	»	»	113°,0
14,4	»	»	85°,8
19,2	»	»	82°,6

och den 7 Juli:

på 0,3	meters	höjd	+ 127°,5 Cels.
5,0	»	»	123°,0
9,85	»	»	120°,4
14,75	»	»	106°,4
19,55	»	»	85°,2.

eger detta rum i midten af röret, och derstädes måste således vid en hastig upphöjning af vattenpelaren kokning först inträda. Här bildar sig således i detta fall ett ånglager af en viss höjd, till exempel 3 fot, men emedan temperaturgraden mot djupet är stigande, måste till följd af det vid ångbildningen minskade trycket den djupare liggande delen af vattenpelaren äfven komma i kokning o. s. v. ända till rörets botten, förutsatt nämligen att alla vilkor derför äro vid tillfället uppfyllda, eller att temperaturen är tillräckligt hög.

Emedan dessa ångbildningar följa omedelbart på hvarandra från rörets midt till dess botten, så uppstår i denna del af röret en explosion, hvilken utkastar den öfverliggande vattenpelaren: utbrottet försiggår. Genom att nedsänka stenar af ett par skålpunds tyngd till botten af Geysirröret, har Bunsen praktiskt visat, att en dylik explosion derstädes försiggår. Dessa stenar blifva nämligen icke utslungade vid eruptionen, under det att deremot flera gånger tyngre stenar, som blifvit lagda i den öfre bassínen och som af det efter utbrottet återfallande vattnet nedvältas i röret, åter utkastas af de tätt på hvarandra följande ångpelarne. Förloppet är således detsamma, som om man lägger krut och hagel tillsammans i en bössa och affyrar skottet: krutet afbrinner då, men haglen bli qvarliggande i pipan, under det att de i annat fall som bekant utslungas.

Återstår nu endast att se, genom hvilken orsak vattenpelaren undergår den plötsliga upphöjning, som ger första anledningen till utbrottet. Vi behöfva knappast nämna, att denna orsak på det närmaste sammanhänger med de smärre, periodiska utbrott, hvilka inträda med några timmars mellanrum och under underjordiskt dån, såsom förut är beskrifvet. Dessa utbrott måste nämligen anses som misslyckade försök till ett stort utbrott, — försök, som undertryckas, emedan vattenpelarens temperatur är för ringa, för att fortplanta de ångbildningar, vid hvilkas förtätning i den öfverliggande, kallare vattenmassan, dånen eller detonationerna inträffa. Dessa ångbildningar tänker man sig uppkomma på det sättet,

att vattnet i en af Geysirrörets tilloppskanaler råkar i kokning till följd af den fortsatta inverkan af den vulkaniska jordvärmen. Periodiciteten i denna ångbildning åter har sin grund deruti, att temperaturen af det kokande vattenskiktet nedsättes genom ångbildningen, så att detsamma efter den bildade ångans förtätning i de öfre vattenlagren, då det ifrågagavarande skiktet åter utsättes för det ursprungliga, högre tryck, som genom kokningen eller ångbildningen blifvit minskadt, behöfver en längre tid, för att ånyo upphettas till kokpunkten. I få ord sagdt, orsaken till de periodiska ångbildningarne ligger i en periodiskt inträdande kokning i Geysirrörets tilloppskanaler, och orsaken till de stora utbrotten ligger i röret sjelft, då en mindre del af dess vattenmassa, till följd af vattenpelarens upphöjning, på en viss punkt kommer i kokning, hvilken omedelbart utvecklar sig till explosion.

Hvad nu Strokkr beträffar, så hafva mätningarne af dess temperaturgrader på olika djup af röret visat, att detsamma i sin nedre, trängre del måste vara utfyldt af en uppträngande ångstråle, som håller det deröfver befintliga vattnet i kokning, men att dess Geysirapparat, om man så får uttrycka sig, måste vara belägen på större, för mätningar otillgängliga djup.

Hvad åter angår de periodiska springkällorna, hvilkas utbrott icke förebådas genom underjordiska detonationer, såsom Uxahver, Litli Geysir m. fl., så antager man, att deras eruptioner bero på tillvaron af underjordiska ångkittlar eller håligheter, der vattnet befinner sig i kokning. När den vid denna kokning bildade ångans kraft öfvervinner motståndet af den öfverliggande vattenpelaren, eger utbrottet rum. Dessa förhållanden äro emellertid ännu icke nöjaktigt utredda.

Sedan vi nu följt de inkrusterande, varma källorna från deras uppkomst och sett, huru de under tidernas lopp förvandlas till kontinuerliga eller intermitterande eruptionskällor, skola vi följa deras utvecklingsgång vidare, för att lära känna deras slutliga öde. ”Kiseltuffbildningarne fortskrida oupphörligt, ända tilldess Geysirapparaterna och den kringliggande marken uppnår en höjd, hvilken gör ett slut på källans för-

måga af eruption, derigenom att förhållandet mellan vattenpelarens tryck och den underjordiska värmen blir ett annat. Såframt nämligen upphettningen underifrån och afkylningen på ytan hålla hvarandra i jemnvigt, så att vattenmassans temperatur icke på något ställe kan uppnå kokpunkten, så upphör af sig sjelf källans lek." Det återstår då endast en varm reservoir med stillastående eller afflytande vatten.

Dessa källor kunna vara af obeskriflig skönhet. "I djupet af den klara, aquamarinblåa, af ingen uppsvallning oroade vattenmassan i dylika bassiner, från hvilka en lätt ånga höjer sig, ser man mellan de hvita stalaktitväggarnes fantastiska former den dunkla omkretsen af mynningen af en forntida geysiröppning, hvilken förlorar sig i för ögat otillgängliga djup." En dylik källa är den i närheten af den stora Geysir belägna, om hvilken förut blifvit nämndt; dess nuvarande i glasögonform böjda mynning är sirad med de finaste gulhvita inkrustationer af kiseltuff.

Med tiden försvinna dock äfven dessa källor, antingen på så sätt att de till följd af sitt växande hydrostatiska tryck frambryta på lägre belägna punkter, eller derigenom att deras verksamhet utdör. De qvarlemnade kiseltuffaflagringarne återstå då som vittnen på deras forntida tillvaro. I sluttningen af Laugarfjäll mot Geysir förefinnas dylika mäktiga kiseltuffaflagringar med numera knappast synbara källfördjupningar, hvilka angifva tillvaron af en tidigare verksamhet, som nu genomgått sin sista utvecklingsgrad och försvunnit.

Härmed sammanhänger den intressanta frågan om åldern af den stora Geysir, som nu är ett af jordens underverk. I sjelfva verket känner man denna, såvidt jag vet, icke med bestämdhet, men till och med inom en sednare tid har man iakttagit väsentliga förändringar i den eruptiva verksamheten hos källorna i Geysirsystemet och kan deraf draga den slutsatsen, att äfven den stora Geysir ej varit oberörd af dessa. Sålunda vet man enligt reseberättelser från slutet af förra århundradet, att den på kartan utmärkta, "blågröna" källan, hvilken nu är i fullständig hvila, då hade periodiska utbrott hvar fjerde eller femte minut, vid hvilka

strålarne utkastades till 30–40 fots höjd. Men omedelbart efter en jordbäfning år 1789 började den att aftaga och upphörde efter några få år. Samma år började Strokkr, som förut icke tilldragit sig uppmärksamhet, sina eruptioner *). "Lilla Geysir" vid Laugarfjäll uppkastade likaså på Hendersons tid strålar af omkring 20 fots höjd hvarannan timma, men denna källas utbrott äro, som jag tror, nu upphörda.

Von Troils mätningar af den källa, som år 1772 kallades Geysir öfverensstämma icke det ringaste med den nuvarande. Han anger rörets diameter till 19 fot, bassinens till 59 fot och yttre kanten af bassinen icke mindre än 9 fot 1 tum högre än pipans mynning; eruptionerna inträdde då upprepade gånger om dagen. För öfrigt omtalar han utom Geysir en mindre källa, som sprutade 2–4 fot hvar annan eller hvar tredje minut. På hans tid fans således icke den "blågröna" källan, hvilken upphörde år 1789, såvida nämligen denna icke var 1772 års "stora Geysir", hvilket är möjligt. Eggert Olafsen berättar, att vester om den källa, som då kallades Geysir, låg en källa, om hvilken man i orten berättade, att den förut hetat "Geysir", men att den aftagit efter en jordbäfning, då den "hver" uppstått, som sedan erhållit detta namn. Sammanställer man allt detta, så finner man, att den nuvarande stora Geysir icke kan vara särdeles gammal, kanske icke mycket öfver hundra år.

Under den natt, jag uppehöll mig vid Geysir, var himlen visserligen klar och molnfri och månen till en tid uppe på fästet, men natten var ändock mera mörk än ljus, hvarföre jag vid mina besök vid källan nästan öfvertygades om, att en eruption vid denna tid af dygnet skulle varit svår att med någon noggrannhet iakttaga, emedan de genomskinliga vattendropparne knappast kunde hafva framträdt tydligt mot det mörkblå himlahvalfvet såsom bakgrund, helst ofantliga massor af ånga utvecklas vid dessa eruptioner. Jag kunde derföre med mindre afsaknad se natten gå förbi, utan att källan i väsentligare grad häfde sig. Intrycket var likafullt

---

*) *Stanley,* Account of the hot springs in Iceland, 1791, s. 41. *Henderson,* Jceland, Edinburgh 1818, I. s. 41.

högtidligt i den tysta natten. Jag stod länge på bassinkanten och såg ned mot det mörka, hemlighetsfulla djupet, under det den hvita ångan tyst vältade sig bort från vattenytån eller fördes till sida af vinden; öfver mig spelade de ljudlösa norrskenen, och den tysta "stjerndansen" gick sin gång; då och då kommo de dofva, underjordiska dånen, som af aflägsna kanonskott, under det jorden darrade och Geysirs vattenyta häfde sig; så blef åter stilla, endast sorlet af det bortflytande, sakta sorlande vattnet störde tystnaden.

Efter midnatt började nordostvinden att blåsa; det blef kallt och bådade sig till storm. På morgonen var också det i groparne på Geysirkäglan qvarstannade vattnet fruset ända högt upp mot sjelfva bassinen. Det lilla tältet ville nu knappast hålla sig uppe längre i blåsten, hvarföre det nedtogs och hoppackades.

Sedan min följeslagare återkommit jemte en vägvisare söderut till Hekla, fortsatte jag nu färden i denna rigtning; det blef ett herrans väder, sådant jag icke förr lärt känna i Island; regnet piskades af stormen efter slätten, hvaröfver jag färdades, och stormen gjorde stundom sina försök att rentaf lyfta ryttaren ur sadeln. Sålunda fortfor det till middagen; vi kommo då till bondgården *Brædratúnga*, der jag åt middag och drack kaffe i kyrkan, och redo så öfver *Hvitå*, den förnämsta grenen af den flod, som i sitt nedre lopp kallas Ölfuså, och som förut är känd af denna berättelse. Hvitå kommer ur en stor insjö *Hvitárvatn*, belägen vid foten af Lángjökeln och ammad af denna. Mellan Hvitå och den följande elfven Laxå afbrytes slättlandet af flera, parallelt med flodloppen strykande bergryggar, tillhörande palagonitformationen, i hvilka den bruna tuffen sticker vackert af mot de spridda gröna fläckarne på bergväggarne och de grönklädda ängarne. Kring Laxå äro skred af en gulgrå trachyt, som äfven anstår i fast berg. Nejden ser pittoresk ut.

Mitt nattqvarter tog jag i *Storinúpr*, en medelmåttig prestgård nära Thjorsån, färjade följande dagen öfver denna elf och färdades öfver de äldre af Heklas lavaströmmar, hvilka delvis äro betäckta af sand och gräsbevuxna, till *Stóruvellir*, der jag tillbragte ett par angenäma dagar tillsammans med

presten på stället, en gammal hederlig, kunskapsrik gråhårsman, hvars namn var Sira *Gudmundr*. Min afsigt var ursprungligen att härifrån bestiga Hekla, men som detta fjäll, hvars toppiga rygg jag sett från Geysir, resande sig öfver de mellanliggande, lägre bergryggarne, nästan hela tiden insvepte sig i moln och snöstormar, måste jag inskränka mig till ett besök vid dess fot, der den nya lavaströmmen af år 1845 flutit ned. Denna punkt är belägen ungefär halfannan timmes väg från Stóruvellir, vid fjällsluttningens fot, ty längre har icke denna lavaström förmått att flyta. Man nalkas fjället öfver en delvis gräsbevuxen slätt, som dessutom bildas af äldre, nakna lavaströmmar, hvilka erinra om vulkanens närhet. Sedan man passerat Rángå, kommer man till en tät och frodig, ehuru lågväxt björkskog, som ännu trotsat lavaströmmarnes förhärjningar, och som väl till en del har den underjordiska värmen att tacka för sin frodighet, och anländer omedelbart derefter till den från höjden nedkomna lavaströmmen, hvars ända bildar en brant, svårbestiglig vägg mot den sandbetäckta slätten derunder, och som i öfrigt likasom srömmens yta består af svarta, sönderbrutna lavastycken.

Hekla når visserligen genom sin höjd, som är 4,961 fot, enligt *Kjerulf* 4,562 fot, öfver hafsytan, upp öfver gränsen för den eviga snön, men den är dock om sommaren icke helt snöbetäckt, emedan den underjordiska värmen delvis smälter snön. Likväl sänker sig åtminstone på den vestra sidan en bred, ansenlig snöfon långt ned efter fjället, hvarjemte spridda snöfläckar af större och mindre utsträckning här och hvar förefinnas. Enligt meddelande af Sira Gudmundr, hvilken för tre eller fyra år sedan besteg Hekla, steg thermometern på vissa punkter i jorden ännu till + 90° C. Sira Gudmundr visade mig äfven, samma dag jag anlände till Stóruvellir, huru en ångpelare höjde sig från en punkt på den sista lavaströmmen, ett fenomen som för öfrigt mera sällan låter se sig på detta afstånd, emedan det förutsätter fullkomlig vindstilla på fjället. Då Kjerulf 1850 besökte Hekla, steg thermometern i vissa hål i lavan, der gas-

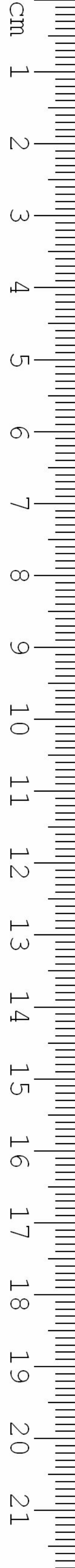
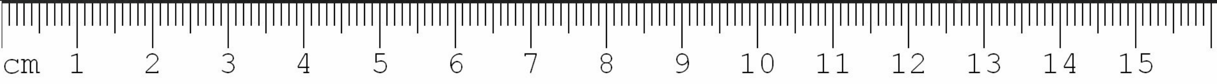
arter utströmmade, öfver + 100°, men detta var också endast fem år efter eruptionen.

Men vi skola dröja några ögonblick vid Hekla, för att taga dess belägenhet såväl som dess historia närmare i betraktande. Hekla är, såsom läsaren vid en blick på kartan kan finna, beläget vid östra sidan af den förut omtalade stora slätt, som genomskäres af Thjorsåns och Hvitåns, eller som den i sitt nedre lopp kallas, Ölfusåns flodlägen, ett lågland, som bildar den största sammanhängande bygd i Island, och tillika en af de mera välmående. På motsatta sidan om fjället, vidtager en fullständig ödemark, hvilken är så godt som alldeles okänd och endast genomströfvas af bönderna, då de om hösten gå och söka de får, som gått der på fjällbete under sommaren. Ty en del betesmarker finnas der dock, ehuru inga menskliga boningar. Heklas fjälltrakt omslutes närmast af de båda strömmarne, östra och vestra Rángå, hvilka ammas af dagvattnen, som sippra ned genom de porösa slagg- och lavamassorna, som bilda fjällets öfre del och genom de lavabäddar, som på alla sidor kringgärda vulkanen. Denna är, som sagdt, uppstaplad af slagg och aska, hvilkas lösa sammanhopning uppehålles af lavaströmmarne, som flutit ned efter fjällets sidor. Basen för denna, som Kjerulf kallar den, skröpliga byggnad utgöres af en i nordost-sydvestlig riktning strykande rygg af palagonittuff omkring 2000 fot i höjd, hvilken rygg utgör den mellersta bland de fem hufvudryggar, som förenade bilda det fjällsystem, öfver hvilket vulkanen thronar. De öfriga ryggarne, hvilka hafva sina särskilta fjällnamn, likasom det egentliga Hekla, och hvilka skiljas från denna genom dalformiga insänkningar, uppfyllda med aska, svart sand och mörka lavaströmmar, utgöras likaledes af palagonittuff, som genom sin gulbruna färg sticker af mot de mörkfärgade, nyare vulkanprodukterna. Tuffen sjelf består, som vi förut veta, af numera till fasta, sandstenslika eller konglomeratlika massor förändrade, äldre, vulkaniska produkter, sannolikt härstammande från utbrott under hafvets yta. Den stora slätten, vi förut omnämnt, bildas likaledes af den äldre tuffen och

Hekla.

s. 316.

yngre sand- och lavamassor, hvilka likväl, i förhållande till vår tideräkning, naturligtvis kunna vara gamla nog.

Hekla bildar sålunda en långsträckt rygg och tillhör de såkallade längdvulkanerna, hvilka icke ega någon viss utloppskrater, utan förändra denna efter utsträckningen af vulkanremnan. Leirhnukr tillhör äfven denna klass, hvartill de flesta vulkaner i Island för öfrigt böra räknas. Heklas utseende är naturligtvis i öfrigt underkastadt betydliga förändringar, allt efter de särskilta vulkanutbrottens mer och mindre genomgripande verkningar i detta hänseende. Före 1845 års eruption höjde sig denna rygg i trenne eller åtminstone tvenne toppar, hvilka dock icke uppstego särdeles öfver fjällmassan.

Hekla är bland de isländska vulkanerna den, som haft de flesta eruptioner inom historisk tid, för så vidt dessa i öfrigt äro för de äldsta tider bekanta. Man vill veta, att vulkaniska utbrott inalles egt rum på 27 olika ställen efter landets bebyggande med tillsammans mellan 80 och 90 eruptioner. Till dessa har Hekla bidragit med 26 *), enligt Schythe **) endast med 18, Katla med 13, vulkanen i hafvet vid Reykjanes med bortåt ett dussin, de öfriga vulkanerna med ett mindre antal gånger. Någon periodicitet har emellertid icke vid dessa utbrott kunnat iakttagas. Den kortaste tid, Hekla varit i hvila, utgör 6 år, den längsta 79 år, deremellan ligga de mest olika perioder. Utbrottens häftighet hafva icke heller stått i något förhållande till hvilotidernas längd.

Hvad sjelfva utbrotten beträffa, skola vi nu något närmare redogöra derför. I fråga om de äldre utbrotten, hvilka i allmänhet tyckas hafva gjort mera skada, än de nyare, till förstörande af gårdar och dylikt, omnämna vi endast, att desamma i allmänhet åtföljdes af jordskalf och starka askuttömningar, hvilka bådadera medförde olyckliga följder för befolkningen, de förra genom gårdarnes omstörtande, de sednare genom gräsväxtens förstörande och de i sammanhang dermed uppstående epidemierna bland både djur och men-

*) Prayer u. Zirkel, Reise nach Island, Leipzig 1862, s. 440 o. följ.
**) Schythe, Hekla og dens sidste Udbrud.

niskor. De båda sista utbrottens historia skola vi deremot beskrifva något närmare.

Det näst sista af dessa inträffade under det för Island i det hela taget så olyckliga 18:de århundradet. Den 5 April 1766 mellan klockan 3 och 4 om morgonen utslungades från Hekla en ofantlig askstod, genomkorsad af blixtar och glödande lavastycken och åtföljd af häftiga brak och dån. Natten förut hade man känt flera jordskakningar och deribland tvenne betydligare stötar. Askstoden böjde sig mot nordvest och utkastade en sådan mängd slagg och aska, att landet närmast vid Hekla var betäckt deraf ett par fot i höjd. På ett par timmars tid ödelades fem gårdar i Heklas närhet, vidsträckta skogar blefvo fullständigt begrafna, och en del betesmarker togo betydlig skada. Lavastycken af famns omkrets slungades ett par mil bort; i täta massor betäckte de lösa lavastyckena Thjorsåns yta och uppdämde Rángån, hvarigenom våldsamma öfversvämningar öfver låglandet af de genombrytande vattenmassorna föranleddes. Dessa och andra strömmar förde en sådan mängd lavastycken eller skorier, som de kallas, ut i hafvet, att de hämmade fiskarebåtarnes fart. På en sträcka af öfver 20 mil betäckte de kusten, söder om Hekla, och i flodmynningarnes närhet lågo de hopade alnshögt.

En stark sunnanvind, som uppkom vid middagstiden på utbrottsdagen, förde askan ända ut öfver nordlandet, der dagsljuset förbyttes i det tjockaste mörker. Döfvande brak jagade folket från vulkanens närhet och hördes för öfrigt öfver hela landet. — Den 9 April frambröt en lavaström, som tog vägen i syd-sydvest, det vill säga ned emot den bebygda delen af landet och som efterhand skred fram till $\frac{2}{3}$ mils afstånd från fjället. Tvänne kratrar sågos då spruta på en gång, den ena på fjällets topp, den andra lägre ned mot sydvest, men på andra tider kunde man räkna ända till aderton eldstoder på en gång *). Den 21 April mättes höj-

*) Som bekant utspy icke vulkanerna eld, men den öfver kratern stående askpelaren upplyses af den derunder befintliga smälta lavan och de uppkastade, glödande lavastyckena, hvaraf den oegentliga benämningen eldsprutande berg uppkommit.

den af askpelaren, då densamma befans uppgå till 17,000 fot, men flera gånger var den betydligt högre. Ständiga jordskalf beledsagade utbrottet, hvarvid flera gårdar störtade samman. Jordstötarne kändes både till lands och till sjöss, likväl mest på Westmanna-öarne och i riktning från Hekla mot Reykjanes. — Sjukdomar bortryckte i mängd både kreatur och folk, och olyckorna förökades af det starka snöväder med nordvestlig storm, som i sydlandet varade från den 12 till den 17 April och på nordlandet en hel vecka i ända.

Vi vända oss nu till det sista utbrottet, som inträffade, efter hvad förut är nämndt, år 1845. Detta utbrott förebådades på samma sätt som Skaptár-vulkanens utbrott år 1783, af en ovanligt mild vinter och likaledes vår, så att jorden började att grönska redan i April, men förväntningarne om en tidig och rik grässkörd nedstämdes likväl af den hela sommaren i ända varande torkan, hvarigenom gräsväxten på utmarkerna nedsattes. Denna torka höll i ända till den 22 Augusti, och till och med vid sydliga vindar, hvilka eljest är regnvindar i Heklatrakten, emedan dessa, som komma från hafvet och äro mättade med vattenånga, när de träffa fjällen, afkylas, hvarvid fuktigheten slår ner, — till och med vid sydliga vindar och ehuru luften syntes uppfylld af dunster och himlen öfverdragen af skyar, föll intet regn. Dessa ovanliga väderleksförhållanden väckte ovilkorligen tanken på vulkaniska utbrott, helst dylika äfven förut varit bebådade af likartade tecken. Dessutom iakttog man, att snöfläckarne på Heklas rygg märkbart förminskades under sommarens lopp, hvilket, om det också kunde förklaras på grund af den mindre snömängden, som fallit under vintern, likväl bidrog att fästa uppmärksamheten närmare på denna vulkan.

Förutom dessa iakttagelser hade man äfven gjort en annan, som ställdes i samband med det följande vulkanutbrottet, nämligen att vid de i närheten af Hekla, särdeles på vulkanens södra sida belägna, gårdarne inträdde kring den 4 eller 5 Augusti en plötslig och oväntad förminskning i krea-

turens och isynnerhet fårens mjölkafkastning, så att då man förut hade erhållit 3 mått mjölk om dagen af en ko, erhöll man vid denna tid icke mera än ett. En liknande erfarenhet gjorde man i midten af Augusti på en gård vid fjället Thrihyrningr, sydvest om Hekla. Schythe, som anför denna omständighet, söker orsaken dertill uti en, eruptionen föregående, allmän utdunstning af sura ångor ur jorden inom denna terräng.

Till dessa verkliga eller inbillade förebud kan man lägga den iakttagelsen, att under de sednare åren hade antalet af de varma källor, som i riklig mängd förekomma sydost om Hekla vid foten af Torfajökeln, förökats, hvarjemte de äfven tilltagit i styrka. Häraf drog man visserligen den trösterika slutsats, att den vulkaniska värmen nu sökte sig en utväg på annat håll, men förhållandet utvisade endast ett den underjordiska värmens närmande mot jordytan och kan således snarare sägas utgöra ett skäl i motsatt rigtning.

De föregående utbrotten af Hekla hafva i allmänhet varit förebådade af jordbäfningar, men häraf märkte man denna gång icke det ringaste. Den torra väderlek, som herskat under våren och sommaren i trakten kring Hekla, aflöstes den 22 Augusti af regn, som med få afbrott varade till månadens slut. September begynte med tjock luft och skybetäckt himmel, här och hvar litet regn. I allmänhet rådde en dåsig stillhet, så framt icke några svaga fläktar från sunnan eller vestan, frambragte en rörelse i atmosfären. Denna väderlek var äfven rådande, när Hekla den 2 September begynte sitt utbrott. Mörka, lågt hängande skyar dolde utsigten till fjällen för bebyggarne, men klockan omkring 9 på morgonen väcktes åtskilligas uppmärksamhet vid ljudet af dofva knallar, som tycktes utgå från de ostliga fjällen, under det man på samma gång tyckte sig spåra en obetydlig darrning i jordskorpan. Under det att emellertid en del af dem, som vid denna tid färdades till häst eller till fots i det fria, icke fästade sig härvid eller bemärkte det, antogo andra åter dessa dån för aflägsna åskknallar, andra åter fruktade för annalkandet af en häftig, ostlig storm, emedan densamma brukar förebådas af buller mellan de ost-

liga fjällen, ehuru aldrig i den grad som denna gång. Snart bragte likväl dånens regelmässighet till visshet den fruktan, man börjat hysa, att det var från Hekla, som dessa dån utgingo, och att man således hotades med ett nytt utbrott af vulkanen. Förmiddagen gick emellertid förbi, utan att man i bygden vester och söder om Hekla erhöll någon annan känning af detsamma, och ängsliga blickar riktades derföre mot Heklas i mörker inhöljda fjälltrakt, under ovisshet om hvad som skulle komma, men under tiden hade mera otvetydiga verkningar af vulkanutbrottet utbredt skräck och ödeläggelse öfver andra delar af landet. I kustbygden ostsydost om Hekla såg man omkring klockan 10 en dunkel sky häfva sig öfver fjällen i vester och nordvest och på samma gång hördes ett ovanligt brak och dunder från denna kant. Om man här ännu kunde vara i ovisshet om, hvad som var påfärde, så skingrades denna helt och hållet, då skyn, som efterhand hade utbredt sig öfver hela himlen, omkring klockan 11 började att utsända ett tätt regn af grågula slaggstycken ungefär af räfhagels storlek. På samma tid utbredde sig ett tilltagande mörker öfver de trakter, öfver hvilka skyn urladdade sig. Vid middagstid var det som den mörkaste vinternatt, så att man knappast kunde se hand för ögonen och måste tända upp ljus i gårdarne, och folk, som öfverraskades af grusregnet ute på marken, kunde knappast finna vägen hem igen. Efter en timmes förlopp började det åter att dagas, likasom när morgonen gryr efter en mörk natt, men först emot klockan 3 hade det blifvit så ljust som förut. Det större, gråaktiga gruset hade fortsatt att falla under en timmes tid, så att det betäckte jorden en half tum tjockt; derefter nedföll en svart, eller i stålgrått stötande, något glänsande vulkanisk sand, som icke var så lätt som gruset, hvilket flöt på vatten. Detta sandregn fortsatte med aftagande styrka och under öfvergång i en finare, svart aska hela den 2 September, natten till den 3 och förmiddagen af samma dag, så att jorden om middagen den 3 September var betäckt med ett lager af grus, sand och aska, 1½ tum i

tjocklek. Detta askfall träffade isynnerhet trakten kring Kirkjubær och gårdarne vester derom i öfre delen af Skaptártúnga; söder och öster om dessa landsdelar var detsamma ringare.

På den motsatta sidan af Hekla eller i bygden nordvest om vulkanen utbredde sig på förmiddagen af utbrottsdagen ett liknande mörker, ehuru utan askfall, hvilket naturligtvis berodde på vindens riktning för tillfället. I början antogo bönderna, att en solförmörkelse förestod, och flera gingo att se efter i almanachan. Denna hade dock nu ingenting att förtälja, ty den förmörkelse, som denna gång herrskade, föranleddes af den på solsidan af den ifrågavarande trakten uppstigna och utbredda askpelaren, som hindrade solens strålar att genomtränga. Emellertid gissade man på thordön, emedan man vid samma tid fick höra upprepade dofva dån, äfvensom på Geysir och springkällorna deromkring, hvilken förmodan bevisar, att dånen icke kunnat vara synnerligen starka. Detta oaktadt iakttogos de nästan samtidigt öfver hela landet, äfven i dess mest aflägsna delar, och erhöllo olika uttydningar. I Kirkjuvogr straxt norr om Reykjanes gissade man sålunda på en kanonad i Reykjavik; vid Stapi söder om Snæfellsjökeln trodde man, att en hval var kommen på grund och låg och plaskade mot klipporna; till och med till Grimsö fortplantades ljudet, och man gissade der likaså på kanonad af de i farvattnet liggande fransmännen. Denna vidsträckta fortplantning af de jemförelsevis svaga dånen förklarar sig lätt vid tanken på det djup, på hvilket dånen sannolikt uppkommo. Det är nämligen tydligt, att ju längre ned under jordytan dånen uppstodo, öfver desto vidsträcktare landsdelar skulle de fortplanta sig med samma grad af styrka.

Vid middagsstunden på utbrottsdagen hade dånen sagtat sig något efter ett par förskräckliga brak, som då låtit höra sig, men på eftermiddagen kommo de igen med förnyad styrka, så att det tycktes som om den ena kanonen affyrades efter den andra. Klockan omkring 3 uppklarnade luften något kring Hekla, och nu fick man se, huru från fjällets topp utslungades en mörk askpelare, då och då genomkorsad af

blixtar, hvars öfre del, hvilken likasom sammansmälte med den ljusare skyn, på hvars gränser de utslungade delarnes hastigt uppåtstigande rörelse isynnerhet kunde iakttagas, böjde sig mot öster öfver de derstädes belägna, obebodda trakterna. Vid mörkrets inträde omkring klockan 7 ½, då ett dån, våldsammare än alla de föregående, satte både menniskor och djur i förskräckelse, — hundarne i nejden vester om Hekla grepos af skräck i den grad, att de, tjutande, flyktade från sina husbönder och gåfvo sig af till bygden sydvest derom samt återvände icke på en veckas tid till sina hem — fick man se de i krateröppningarna utströmmande ångorna belysta af skenet från fjällets glödande inre; det tycktes som om en ständigt växande flamma skjöt ut från fjällets topp, stora, lysande stenblock slungades upp och ned i detta hemska bål, och under aftonens mörker varsnades den längs Heklas nordvestra sida utflytande lavaströmmen som en eldstrimma, som sträckte sig ned efter fjällsluttningen.

Vid utbrottets begynnelse hade betydliga slaggmassor ögonskenligen blifvit utkastade på fjällets alla sidor, ty ehuru askpelaren visade sig skarpt begränsad mot vester, och böjd emot öster, förde bäckarne på Heklas vestra sida likväl en mängd grus och slamm med sig. Vestri-Rángå aftog först nere i bygden ungefär midt på dagen, sannolikt till följd deraf att dess tillflöden blifvit hämmade genom utslungade slagg-, sand- och askmassor, men på eftermiddagen växte den åter, så att den blef ofarbar och med den starkaste fart förde den med sig sådana massor af slamm och lavastycken, att det eljest klara vattnet blef som en lervälling. Vattnet var dessutom så hett, att man icke kunde hålla handen deri, och på flera ställen kastades hundradetals halfkokta foreller i land. Åns stigning, som till en del var en följd af den hastiga smältningen af snön på Heklas sidor, räckte dock icke länge; redan mot aftonen hade vattnet sjunkit så mycket, att den kunde öfverridas på de vanliga vadställena.

Under utbrottsdagen var vinden, såsom förut är anmärkt, nästan stilla i bygden kring Hekla, men i de öfre luftlagren rådde vid samma tid en nordvestlig blåst, hvars

styrka tyckes hafva varit ganska obetydlig, hvilket man kan finna derutaf, att de islandsfarare som den 2 och 3 September voro under hemgående och befunno sig i närheten af Färöarna, Shetlands- och Orkneyöarna öfverföllos af ett askregn, som kom med nordvestlig vind, hvilken efter utbrottstiden att dömma visade sig hafva haft en hastighet af omkring 5 mil i timmen. På Färöarna och Orkneyöarna nedföll äfven aska kort efter utbrottet.

Den 3 September eller dagen efter eruptionen voro väderleksförhållandena desamma som föregående dag; askpelaren böjde sig också i samma rigtning som förut. Att stora grusmassor blefvo utslungade öfver fjällen och platålandet öster om Hekla kan man förstå derutaf, att Markarfloden starkt uppsvällde under denna och de följande dagarne och förde betydliga slaggmassor med sig i hafvet, hvilka af bränningen uppkastades på stranden längs efter sydkusten; Thverån, Markarflodens vestliga arm, var så uppfylld deraf, att de i densamma utflytande mindre åar och bäckar hämmades i sitt lopp. Deremot gick östra Rángå, hvars källor ligga sydligare än Markarflodens, temligen fri, hvaremot de elfvar, som utspringa från Eyafjalla- och Myrdalsjökeln, rönte starkt inflytande af utbrottets verkningar, hvilket man måste tillskrifva ett fortsatt nedfallande af heta slaggstycken på nämnda snöfjäll. Ty såväl Jökulsån på Sólheimasanden, som Múlakvísl öster om Höfdabrekka stego i betydlig grad, den förra så att den var ofarbar under nästan 14 dagar från utbrottets begynnelse.

Såväl i Heklas närhet, som i de öfriga trakterna af landet voro fåren ännu icke upptagna från sommarbetet i fjällen, hvilket vanligen först brukar ske i medlet af September. Man skulle derföre tro, att en stor ödeläggelse borde ega rum bland dessa, som utan skygd voro utsatta för de nedfallande, heta slaggstyckena. Men detta var dock icke händelsen. Instinkten stod dem bi och lärde dem att söka sin räddning i flykten, så att endast ett obetydligt antal gingo förlorade. Redan under utbrottets första dagar kommo de efter Heklas norra fot mellan fjället och Thjorsån, som jemte Túngnaån

hindrade deras flykt mot norr, bräkande ner i bygden, alla med pelsen mer eller mindre svärtad af askan, många med ullen fläcktals afsvedd, en del till och med med brännskador i huden. Men de, som hade lemnat sig efter och först efter en veckas tid blefvo hemtagna, voro värre deran, emedan köttet kring klöfvarne var blodigt och sönderskuret af gången bland skarpa lavastycken; en del lam, hvilkas fötter voro starkt blödande, måste transporteras på hästryggen och länge efter sedan de voro komna hem från fjällen, fick man se dem betande på knäna. De fårhjordar, som betade i nejden öster och sydost om Hekla, voro något värre ute, förföljda af mörker, dån och askfall, men kunde likväl äfven till det mesta rädda sig.

Från den 4 till den 9 September var Hekla fördold i regn och dimma, men de ihållande dånen vittnade dock om vulkanens fortsatta, ehuru dock något mindre våldsamma verksamhet. Vinden dref under denna tid från hafvet upp mot land eller i nordlig rigtning, stundom med häftiga stormar, och askpelaren uttömde sig nu öfver de i denna rigtning liggande fjälltrakterna, hvilket förorsakade åtskillig förödelse af dessa betesmarker. Hittills hade emellertid sjelfva bygden, tack vare de rådande vindarne, undgått förödelsen. Till den 12 aftog eruptionen märkligt i styrka; lavaströmmen skred emellertid framåt, med huru stor hastighet kan man icke bestämt uppgifva, eftersom denna naturligtvis förändrades med fjällsluttningens större och mindre branthet eller stupning. En vecka efter dess uppkomst eller den 9 September hade den emellertid knappast aflägsnat sig så mycket som en tredjedels mil från det egentliga Heklafjällets fot; dess bredd var likväl temligen betydlig. Vid denna tid hade strömmen börjat att stelna något på ytan, emedan en minskning i tillströmningen ofvanifrån inträffade, men allestädes lyste dock dess glödande inre fram mellan de mörka, stelnade slaggskorporna, och om man stack en jernstång deri, blef den efter få minuter glödande och nästan smidesvarm. Värmeutstrålningen var föröfrigt så betydlig på ett par famnars afstånd från strömmen, att man icke kunde uthärda den, utan

att betäcka ansigtet. Under det att tjocka ångor utvecklade sig ur lavamassan, skred den långsamt framåt med buller och brak under oupphörligt nedrullande af lösa stycken efter kanterna. Om man såg ned öfver lavaströmmen från en högre belägen punkt, iakttog man, huru den glödande, tungflytande massan rörde sig under den stelnade skorpan, och vid denna rörelse trängde den smälta materien ut genom remnorna i skorpan, lik en smält metall, men nästan i samma ögonblick den utsattes för luften, öfverdrog den sig med en stelningsskorpa, som vid dagsljus hade en blåsvart färg, men i mörkret syntes rödglödande. Stundom bröt lavan vid stegradt tryck igenom och betäckte marken nedanför med en massa eldröda stycken, bildade vid den ögonblickliga stelningen. Dylika oförutsedda utpressningar gjorde det farligt att nalkas strömmen på nära håll *). Höjden af lavaströmmen vid dess rand anslogs nu till 40—50 fot, hvilket dock ger en ofullständig föreställning om dess mäktighet, eftersom den hade utflutit i en dal, i hvars midt strömmen rimligtvis anses hafva uppnått omkring 100 fots mäktighet. Lavaströmmen hade föröfrigt hitintills icke öfverflutit annat än grus eller äldre lavamassor och således icke anställt någon skada.

Den 12 September tilltogo dånen i fjället och förökades under dagens lopp, så att de om aftonen voro likaså våldsamma som under utbrottets första dagar; lavaströmmen växte nu äfven med fart. På morgonen den 13 September var askpelaren likaså hög och svart som i början och böjde sig då till följd af inträffad ostlig vind åt öster öfver den nordliga delen af det ofta omnämnda, bebygda slättlandet, der således aska nu för första gången föll, hvilket fortsatte de två följande dagarne. Den nedfallna askmängden var dock ej så betydlig, icke ens i de närmare vulkanen belägna distrikterna, att jorden var alldeles öfverströdd dermed. Men tvättade kläder, som lågo ute till torkning, blefvo inom kort

*) Det bör nämligen märkas, att en lavaström icke i likhet med en flod bildar en *plan* yta, utan framflyter såsom en rygg, d. v. s. med öfver marken upphöjda sidoväggar. Likaledes löper den icke ut i sin ända, utan bildar äfven der en tvär vägg mot fältet.

gråsvarta, likasom äfven hvita kreatur; när man trampade på marken, steg askan upp som ett blåaktigt damm, och i fotspåren eller i andra fördjupningar låg den alltid något samlad. På växtligheten utöfvade askan snart sin skadliga inverkan. Kålen, som stod oskadd i täpporna den 13 September, var förtorkad och vissen innan följande dags middag; der gräset ännu icke var slaget, lade det sig straxt och vissnade bort, isynnerhet när askan föll samtidigt med regn, som skedde under en af de sednare dagarne. Detta inverkade åter skadligt på kreaturen; de hade ingen ro i sig, utan gingo fram och tillbaka på betesmarkerna, liksom om vintern, när dessa betäckas af snö. Svälten dref hästarne och korna hem till gårdarne, der de med begärlighet betade gräset af husväggarna, på hvilka askan naturligtvis hade mindre fäste.

Den 14 och 15 September, under hvilka askfallet nere i bygden fortfor, förökades det fasansfulla i belägenheten genom de starka dån, som med korta uppehåll följde på hvarandra från vulkanen, om hvilka man för deras regelbundenhets skull sagt, att de liknade en kämpes upprepade stönanden. Dessa dån uppkomma vid de plötsliga utvecklingarne af ångbubblor, som uppstiga ur vulkanen, hvilka dervid utslunga den glödande lavan dels i större och mindre stycken dels som sand dels i ytterst fint fördeladt tillstånd, som aska, enligt hvad förut flerstädes är omnämndt. Hvilken ofantlig kraft dessa ångbubblor utveckla, kan man göra sig en föreställning om vid tanken på askpelarens höjd. Enligt af Gunnlaugsson anställda mätningar vexlade denna under olika dagar mellan 7,000 och 14,000 fot, i rundt tal räknadt.

Den 14 September oroades man, som sagdt, nere i bygden både af askfall och starka dån från vulkanen; det på aftonen inträdande mörkret bidrog icke heller att gifva inbyggarne en lugn natt. Dagen derpå eller den 15 September drefs askan längre ned öfver den sydliga bygden, och densamma följdes äfven af en otäck stank. Emellertid sedan man under den 17 och 18 September nästan oafbrutet i 36 timmars tid hade hört dån från fjället likasom af de häftigaste åskslag, inträdde under de derpå följande da-

garne åter någon minskning i utbrottets häftighet. Vinden förde icke heller längre aska öfver bygden. Vulkanen insveptes dessutom stundom i dimma, så att man icke såg något af den, men när klarare väder i slutet af månaden inträffade, kunde man dock iakttaga dess fortfarande verksamhet. På detta sätt förflöt tiden in i Oktober, utan att några synnerliga utbrott egde rum, men deremot iakttogos ofta jordskalf.. Men den 8 Oktober skedde ett nytt utbrott af lava under starka dån i fjället, hvilka fortforo att höras hvar dag i ungefär en veckas tid under fortsatt utkastande af aska. Utbrottet var emellertid i aftagande. Den 19 Oktober var klart och kallt, och då iakttog man för första gången snö på Hekla, oaktadt den för längesedan hade blifvit liggande på de kring Hekla belägna fjällen; den hade nämligen hittills smält vid beröring med den varma askan och slaggen på vulkanen.

Mot slutet af Oktober, den 26 och 27, tilltog dock åter eruptionen och den sistnämnda dagen utkastades aska ånyo öfver bygden och åstadkom icke så obetydlig skada. Derefter inträdde åter stiltje, som aflöstes af askutbrott med lavautströmningar mellan den 4 och 12 November, men den 13 i samma månad inträffade åter ett af de våldsammaste utbrotten. Under de följande dagarne skred lavaströmmen framåt betydligt, dock icke hastigare än omkring 1,325 fot i dygnet. Under sednare hälften af November aftog åter utbrottet i styrka. Sedermera omvexlade dylika hviloperioder med starkare utbrott till årets slut och början af det följande året, till dess eruptionen alldeles upphörde den 25 Januari, men redan följande dag skedde nya lava- och ask-utbrott och dessa fortsatte till månadens slut utan synnerlig minskning, hvarvid askväggen, svart som natten, urladdade sitt innehåll öfver bygden, hvilken dock naturligtvis var inhöljd i snö och derföre icke tog någon skada. På detta sätt omvexlade åter utbrotten i styrka under Februari och Mars, men efter ett häftigare utbrott den 5 April, afstannade vulkanen och dagen efter utsändes den sista askpelaren, hvarmed utbrottet var slutadt; redan den 10 syntes snöplättar på det nya hraunet nedanför kratern. Sju månader varade sålunda utbrottet, hvil-

ket dock icke anses hafva varit ett af Heklas våldsammare. Åtminstone åstadkom detta utbrott ojemförligt mycket mindre skada, än man vänjt sig vid under de stora vulkanutbrotten på 1700-talet; lavaströmmen förorsakade ingen förödelse genom öfversvämning, ehuru den närliggande gården *Næfrhólt* utrymdes i anledning af det obehagliga grannskapet.

Vid närmare undersökning af Heklas topp året efter eruptionens begynnelse fann man på densamma inalles fem kratrar, deraf tre större och två mindre, af hvilka de båda största enligt en mätning den 13 Augusti voro mellan 2- och 300 fot djupa. Kratrarne voro i öfrigt belägna längs fjällets rygg, der således remnan förefanns.

Vi lemna nu Hekla eller Heklefjäll ryggen, för att fara "hem till vårt land igen", d. v. s. till en början till Reykjavik, på samma eller åtminstone till en del samma väg, som på våren förde öster ut till dessa trakter. Från Stóruvellir red nämligen förf. förbi Oddi, det välbekanta, förträffliga prostbostället i Rángárvallasyssel och derifrån ytterligare vester ut till Eyrarbakki. Han passerade således ånyo Yttri-Rángå, red de 18 gångerna genom Raudalækr och öfver den stora myren framåt Sandhólaferja, der Thjorså på vanligt sätt ånyo passerades. Alla dessa strömmar hade krympt samman något under sommarens lopp, men hästarne, — desamma i öfrigt, som fört mig hela landet rundt — tycktes icke mera nu än förut finna något synnerligt behag i badet i den kalla Thjorsån, som de för tredje gången öfvervadade. Mot den flacka kusten fram emot Eyrarbakki bröto sig vågorna redan i skarpare bränningar, hvilka dock ej voro jemförliga med, hvad man lärer få se under vintern, då hela hafsytan betäckes med skum, så långt ögat når. Hufvudstora lavastycken kastas då af vågen högt upp på land och stundom medfölja lefvande fiskar, hvilka vid vågens tillbakagång blifva liggande på sanden. Handelsplatsen vid Eyrarbakki är genom en dam skyddad mot hafvet, men vid ett tillfälle bröts dammen af en ofantlig brottsjö, som kringsvämmade boningshusen. I norr från Eyrarbakki sträcker sig, som vi erinra oss, den vidsträckta slätten, hvilken på vestra sidan om handelsplatsen genom-

skäres af den breda Ölfusån, öfver hvilken jag således hade att färja ånyo. Vi voro härvid ett förenadt resesällskap, och dervid hände sig, att en af hästarne kom under vattnet, till följd af vårdslöshet vid utfarten. Som han jemte de andra likväl hölls i grimma, kunde hufvudet hastigt dragas upp igen, men det stackars djuret hade vid sjönöden fått en sådan skrämsel, att han icke rörde en led, utan flöt upp och blef liggande på sida med benen sträckta ifrån sig åtminstone halfva flodens bredd, eller mellan fem och tio minuter, och bogserades sålunda, under det en man höll under hans hufvud. Efter en stund kom han dock åter till sig sjelf igen och sam sedan lika raskt som kamraterna, till andra stranden.

För att icke från Ölfusån behöfva färdas samma väg tillbaka, som jag kommit på våren, och emedan tiden för postångfartygets afgång från Reykjavik ännu icke var inne, valde jag nu den omväg till Reykjavik, som följer efter hafskusten till Krisuvik och derifrån norrut till Hafnarfjord. Äfven för den, som sedt sig omkring något i Island, företer denna trakt många föremål af intresse. Såsom jag redan vid början af detta arbete har omnämnt, utgöres den halfö, vid hvars början jag nu befann mig, af ett stycke land af särdeles utpräglad, vulkanisk natur, hvilken derföre möter vid hvarje steg. Färdas man efter kusten från öster till vester, så har man följaktligen fjällryggen på höger hand. Denna fjällrygg är så godt som helt och hållet betäckt af lavaströmmar, ur hvilka palagonittuffens svartbruna toppar eller ryggar här och hvar höja sig, uppbärande talrika vulkankratrar. Den storartade remna, som här öppnat sig från jordens innandömen, har bildat sig talrika skorstenar för de i densamma uppträngande eller uppkastade massorna. Fjällryggen afsluttar till en början mindre brant och erbjuder till och med i den såkallade *Selvogsheden* ett gräsbevuxet, lavafritt parti, som sträcker sig ned till kusten i sydvest, men der bortom bildar den en för det mesta alldeles lodrät vägg, säkerligen af 600 till 800 fots höjd, der de tvert afskurna trapp- och palagonitlagren samt trappgångarne på ett utmärkt sätt träda i dagen. Der nedanför sträcka sig ånyo lavabäddar ut mot sjön, likasom

förhållandet är mellan Ölfusån och Selvogsheden. På ett ställe sänker sig den lodräta bergväggen något och derutför vältar sig en lavaström, som utbreder sig på slättmarken nedanför; på ett annat ställe höjer sig vid foten af branten en krater, kanske 60 eller 70 fot hög, uppbyggd af slaggstycken. Gårdarne äro här till en del anlagda midt i den äldre lavaströmmen, som i fördjupningarne är grönskande.

Kusten böjer sig in i smärre afrundade bugter, der den egentligen är bebyggd. Inbyggarne måste här till stor del lifnära sig af fiske, som icke kan vara annat än förenadt med fara på denna öppna kust. Eyrarbakki är, som vi veta, den enda hamn på hela den södra kusten af landet, och denna hamn är dessutom både trång och svårtillgänglig. Endast tvenne skepp kunna der finna utrymme, och de kunna icke inlöpa annat än vid flodtid och med sydvestlig vind. Strandningar äro derföre icke så sällsynta efter denna kust. Dagen innan förf. lemnade Island, strandade i närheten af Eyrarbakki ett handelsfartyg under sydveststorm. Skepparen, som kände kusten, förmådde dock undvika bränningarne så mycket, att han icke törnade på, förrän han kom upp i sanden. För att stilla bränningen, begagnade han dessutom ett medel, som kanske icke för hvar och en af mina läsare är bekant. Detta består uti att öfvergjuta hafsytan med tran, hvarefter sjön icke bryter. När han derföre kom in emot bränningen, slog han botten ur några tunnor tran och lät den utflyta i sjön, samt seglade sedan rätt på land i det lugnvatten, som af den af vågen framförda tran bildade likasom ett bälte genom bränningen. Smärre båtar, som drifva upp mot en dylik kust, gå dock nästan alltid förlorade i bränningen. Man skulle tro, att denna kunde kasta menniskorna upp på land efter båtens kantring, men detta inträffar endast i högst gynsamma fall, ty när bränningen bryter mot stranden, bildar den en underström, som drager den drunknande ut mot sjön, i stället för att kasta honom mot land. Man har iakttagit detta med förolyckade personer, som af vågen drifna mot land, gått under i bränningen och icke kommit upp igen förr än längre ut i hafvet. Simkonsten tjenar dem således

här till intet. Fiskrarne från Eyrarbakki kunna ofta icke gå till sjöss för bränningens skull, ehuru de veta, att hafvet är fullt af fisk derutanför. Der åter Islands kuster icke äro sandiga och långgrunda, begränsas de ofta af lodräta klippor, vid hvilka landning omöjligt kan försiggå. Norra kusten af Faxebugten lärer vara särdeles farlig vid vestliga stormar; de fartyg, som utgå från Reykjavik förlisa då gerna på udden, der Snæfellsjökeln är belägen. Der finnes visserligen en hamn vid namn *Stapi,* men under nattens mörker är densamma naturligtvis omöjlig att uppnå. Der förliste det sista postskeppet, som föregick "Arcturus" och som var ett segelfartyg. Ett handelsfartyg, som tillsammans med detta låg i Reykjaviks hamn, löpte ut i storm, hvarvid postskeppets befälhafvare, som lärer varit en särdeles duglig sjöman, icke ansåg sig kunna blifva liggande, ehuru han anade utgången. Med detta fartyg följde två eller tre köpmän jemte flera mera framstående passagerare. Den ene af köpmännen hade gjort resan öfver land från Akureyri, anseende det tryggare att fara med postskeppet än med sin egen jakt. Denna kom dock lyckligt till Köpenhamn, men de båda skeppen, som utlupo från Reykjavik förliste helt och hållet. Inga andra spår funnos af dem än något uppflutet gods, hvarjemte kusten vid Snæfellsjökeln en längre tid bestänktes med talg, som hade varit postskeppets last, ända högt upp öfver land på bergen. Inga lik flöto heller upp; de blefvo väl således förtärda af hajarne. En annan gång, då ett skepp förliste på samma ställe, försvann det spårlöst, men efter någon tid fann man en af vågorna uppkastad hand eller finger, försedt med en ring, på hvilken man kunde igenkänna den fordne ägaren. Men vi återvända till resan.

Ett besök, som jag på denna färd aflade i prestgården *Vogsósar* i det distrikt, som kallas *Selvogr,* gaf ett mindre godt begrepp om bebyggarnes välmåga, ty der mötte mig nästan det värsta svineri, jag väntat mig i en prestgård. Presten lärer äfven tillhöra dem, som *icke* afsagt sig bruket af starka drycker, hvarföre allt får gå på sin hals, kan jag förstå. Sjelf var han icke hemma; men hustrun tycktes trif-

vas godt i smutsen; huruvida det lilla barn, hon bar på armen, kunde trifvas och blomstra i dessa omgifningar, lemnar jag derhän. Om aftonen tog jag in i en gård vid namn *Herdisarvik,* belägen en timmas väg från Vogsósar, vid foten af den branta fjällväggen midt i en ödslig lavaström, något skyddad mot bränningen och hafsvindarne af den ingående bugten. Husmodern i denna gård, som var en äldre qvinna af särdeles fördelaktigt utseende, förmodade, att jag icke kunde ligga i bæen, och deri hade hon också rätt, ty badstofan, det enda beboeliga "huset", utgjordes af tvenne små, af en brädvägg afdelade kammare direkte under taket, af hvilka den yttre upptogs af fem och den inre af fyra sängbritser på ömse sidor om väggarne med en gång af knappt ett stegs bredd dem emellan, såsom för öfrigt badstofans inredning allestädes är. Emedan hvarje säng har utrymme för 2 eller 3 personer, kunna således omkring 20 stycken packa sig tillsamman i dessa rum. Men vid gården fans äfven ett litet trädhus, som användes till bod, och i denna kunde jag få plats. Der voro visserligen redskaper och tillbehör af mångahanda art uppstaplade, men en säng flyttades derin, och jag kunde sedan inrätta mig efter behag eller snarare efter tillgångar. Jag somnade den natten med dödlighetens bild under form af några nyafdragna kalfskinn öfver hufvudet, men jag drömde ändå icke om hudflängning. Sedan min hederliga värdinna om morgonen bjudit mig kaffe — stekt fisk förstod hon att tillreda på utmärkt vis, kan jag minnas, kaffet deremot, i hvilket socker och grädde ofta slås i på förhand, blir derigenom vanligen mer eller mindre onjutbart — fortsatte jag min led öfver de hindrande lavaströmmarne och anlände på förmiddagen till *Krisuviks* svafvelkällor, i hvilka jag återsåg gamla bekanta från Myvatnstrakten. De förete här samma karaktärer, som förut äro angifna, men slammkällorna äro här icke så storartade som vid Hlídarnámar. Ett försök har här blifvit gjordt för kort tid sedan att i stor skala tillgodogöra sig svaflet — *brennisteinn* kallas detta på isländska, — men sedan man väl uppfördt hus för arbetet, uppköpt hästar och dylikt, fann man, att hufvudbe-

ståndsdelen i företaget saknades, nämligen svaflet, som endast stod att erhålla i ringa mängd, hvarföre företaget afstannade i sin begynnelse. Dessa námar äro belägna vid foten eller på sluttningen af en brant fjällrygg, som kallas *Sveifluháls*, uppför hvilken man har att arbeta sig, när man från Krisuvik skall färdas norrut till Hafnarfjord. Uppkommen på denna rygg, mötes man af en präktig utsigt. Nedanför åskådaren öppnar sig nämligen en djup dal, i botten fylld af en med ljusgrön mossa beväxt lavaström, som ändar mot en kraterformig fördjupning nedanför åskådarens fot, hvilken kallas *Ketill* eller *Kitteln*. Dalgångens väggar äro begränsade af brådstörta, svartbruna tuffryggar, som fortsätta ungefär en half mil framåt, lemnande fonden öppen, hvarigenom blicken får tillfälle att vandra långt bort och möter då fjällen på norra sidan af Reykjavik, den blåa Esjan och Skardsheidi, som under denna eller en af de föregående nätterna iklädt sin långa rygg en snöhvit mantel, som föll ned mot dess sidor. En klar och molnfri himmel bredde sig öfver det hela.

Men läsaren har måhända redan för längesedan ledsnat vid beskrifningar öfver stolta naturscener, hvilka ändå icke annat än högst ofullkomligt kunna göra intrycken lefvande. Vi skola derföre skynda framåt så vidt möjligt — ja, så vidt möjligt, ty vägen mellan Krisuvik och Hafnarfjord är en af de mest trögkörda i hela Island, om jag får bruka detta ord i stället för det för våra öron mindre välklingande trögridna. Den utgöres nämligen af lava och intet annat än lava, der hästen icke kan taga månget steg annat än i gående, och att rida bortåt fyra timmar i sakta skridt, kan till och med förtaga intrycket af utsigten från Sveifluhals. Rättvisligen bör dock erkännas, att terrängen erbjuder många ytterst intressanta partier i fråga om lavaströmmarnes inbördes läge och anordning, i hvilket fall den utgör en den mest klassiska mark. Här och hvar interfolierar dessutom en vulkankrater eller kägla.

Vid eller straxt på andra sidan Hafnarfjord, der jag gjorde en kort halt, skiljdes jag från min vägvisare från Eyrarbakki, hvilken medtog min ena häst, som jag sålt till

en bonde der i närheten, och från hvilken de andra båda, med hvilka jag fragtade mig den korta återstående vägen till Reykjavik, tydligen skiljdes med mera saknad än deras herre. Söndagsafton den 10 September återsåg jag åter Reykjavik och afslutade dermed min långa sommarfärd. Under den tid, som derefter följde, ända till den 20 i samma månad, då postskeppet skulle afgå, inträdde en väderlek, hvarunder ständiga regn- och stormbyar aflöste hvarandra, så att man knappt kunde sticka hufvudet utom dörren, än mindre tänka på exkursioner. Höglandet och fjällen voro under denna tid nästan ständigt insvepta i töcken och skyar, och vägarne uppblöttes. Den 20 låg Arcturus segelfärdig — man skulle endast taga en last af 80 hästar ombord — men samtidigt utbröt en sydvestlig storm, som varade i fem dygn, under hvilken barometern sjönk ända till "jordbäfning". Hästarne släpptes då på bete igen och passagerarne stannade tillsvidare gerna på landbacken. Men måndagen den 25 gick vinden om till nordlig, och ehuru regnet och töcknet fortforo, under det Arcturus lättade ankar, kunde man dock nu hysa godt hopp om en lycklig resa, hvilket äfven uppfylldes. Under de sednare dagarne hade alla de större fjällen fått snöhufvor på sig och man tog för gifvet, att dessa nu skulle bli liggande. Vi ångade sålunda ut ur Faxebugten ned emot Reykjanes och Eldö. Den välkända fjällryggen, hvilken jag sednast passerade, låg ännu insvept i töcken, som mot aftonen likväl skingrade sig. Jag sade då farväl till landet. Några blåa färgförtoningar, fördelade i obestämda konturer af fjäll, var det sista intryck, jag emottog, af det mig kärt vordna Island.

Namn- och sakregister.

Förteckning på illustrationer.

(De med * betecknade äro på särskildt blad; de öfriga äro intryckta i texten.)

ISLAND.

Efter Ólafur Nikolás Olsen's och Björn Gunnlaugsson's Uppdráttr Íslands. (1849).

Skala 1 : 1280,000.

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Mil.
Geografiska Mil 15 = 1 Grad.

- Stad
- Handelsläge.
- Moderkyrka och tingställe
- Annexkyrka och „
- Moderkyrka.
- Annexkyrka.
- Tingställe.
- Gård (isl.: Bœr).
- Warma källor (isl.: Hver, Laug, Ölkelda).
- Resetur

Förlagt af Albert Bonnier i Stockholm.

Em. Bærentzen & Co lith. Inst. Köpenhamn.

